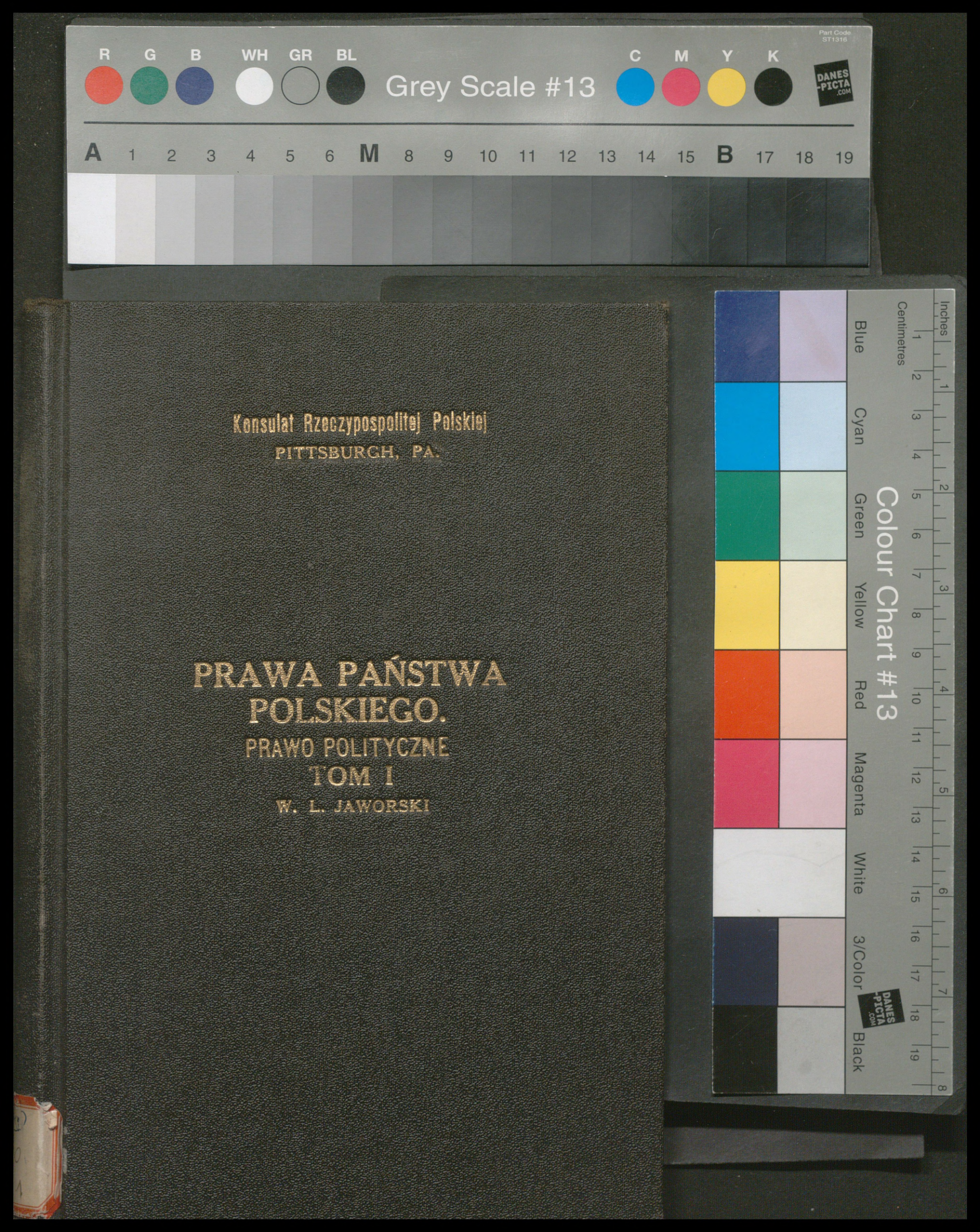

Grey Scale #13
Colour Chart #13
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
Konsulat Rzeczypospolitej Polskiej
PITTSBURGH, PA.
PRAWA PAŃSTWA POLSKIEGO.
PRAWO POLITYCZNE
TOM I
W. L. JAWORSKI

Konsulat Rzeczypospolitej Polskiej
PITTSBURGH, PA.

PRAWA PAŃSTWA POLSKIEGO.

PRAWO POLITYCZNE

TOM I

W. L. JAWORSKI

Dublet do 153563
137930
4.15.9.10.
27-XI-57.
64
+1

BIBLIOTEKA

Prawa Państwa Polskiego

1387.

KONSULAT R. P.
PITTSBURGH, PA.
BIBLJOTEKA
NR. 64 dom!

PRAWA
Państwa Polskiego

CONSULATE OF THE REPUBLIC OF POLAND · PITTSBURGH · PA ·

Wydał
Prof. Władysław Leopold Jaworski

Zeszyt I.

Prawo polityczne

(Od 1 lutego 1918 r. do 18 lipca 1919)

KONSULAT R. P.
PITTSBURGH, PA.
BIBLIOTEKA
No. 470

KRAKÓW 1919.
NAKŁADEM KRAKOWSKIEJ SPÓŁKI WYDAWNICZEJ.
ODBITO CZCIONKAMI DRUKARNI NARODOWEJ W KRAKOWIE.

342

KONSULAT R. P.
PITTSBURGH, PA.
BIBLIOTEKA
Nr. 647 Geral

PRAWA
Państwa Polskiego

Prof. Władysław Leopold Jaworzyna

Prawo polityczne

31951/2

z. 606/5
21 X 5

Dziennik praw państwa polskiego nie jest dostatecznie rozpowszechnionym, oprócz tego zaś odnalezienie w nim potrzebnego dekretu lub ustawy jest utrudnionem, brakuje bowiem jeszcze odpowiednich indeksów. Te dwa powody skłoniły nakładcę do niniejszego wydawnictwa. Ogłoszone w dzienniku praw najpierw Król. pol., później państwa polskiego, przepisy prawne zostaną powtórzone w systematycznym porządku, a krótki wstęp przedstawi rozwój dotyczącego działu i choćby w kilku słowach uwydatni znaczenie poszczególnych praw.

Ukazujący się obecnie pierwszy zeszyt obejmuje przepisy należące do dziedziny prawa politycznego. Następne zeszyty obejmować będą prawo administracyjne, prawo i proces cywilny, prawo i proces karny, prawo skarbowe, zarządzenia wojenne itd. Zeszyty ukazywać się będą zależnie od ukończenia druku, który nie ulega przerwie.

Wydawnictwo będzie kontynuowane w ten sposób, aby każdy dział mógł być osobno uzupełnionym.

Po wydaniu pewnej liczby zeszytów, dołączone zostaną odpowiednie indeksy rzeczowe i chronologiczne.

Kraków, dn. 30 lipca 1919.

SPIS RZECZY.

Część pierwsza.

PRAWO POLITYCZNE

(Od 1 lutego r. 1918 do 18 lipca r. 1919).

Str.

I. Ustrój państwa. Władze naczelne 3

1. Organizacja Władz Naczelnych. Dekret z dnia 3 stycznia r. 1918, poz. 1. d. p. kr. P. ner 1 4
2. Utworzenie Rady Stanu. Ustawa z d. 4 lutego r. 1918, poz. 2. dz. pr. Kr. P. ner 2 11
3. Przysięga dla ministrów, urzędników, sędziów i adwokatów. Dekret z dnia 20 lutego r. 1918, poz. 6. dz. pr. Kr. P. ner 4 16
4. Utworzenie Ministerstwa Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy. Dekret z dnia 4 kwietnia r. 1918, poz. 8. d. p. Kr. P. ner. 5 19
5. Rozwiązanie Rady Stanu. Orędzie Rady Regencyjnej z dnia 7. X. r. 1918 poz. 23. d. p. Kr. P. ner 12 . 20
6. Przejęcie władzy ustawodawczej przez Radę Regencyjną. Dekret z 15 października r. 1918, poz. 24. d. p. Kr. P. ner 12 21
7. Rota przysięgi dla wojska. Dekret z 14 października r. 1918, poz. 26. d. p. Kr. P. ner 13 22
8. Ogłoszenie ustawy wojskowej. Dekret z 27 października r. 1918, poz. 27. d. p. Kr. P. ner 13 22
9. Ustanowienie szefa sztabu wojsk. Dekret z dnia 19-go września r. 1918, poz. 29. d. p. Kr. P. ner 13 . . . 23
10. Utworzenie Ministerstw: Spraw Zewnętrznych, Spraw Wojskowych, Komunikacji i Aprowizacji. Dekret z d. 26 października r. 1918, poz. 30. d. p. Kr. P. ner 14 . 23
11. Utworzenie Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Opieki

Str.

Społecznej i Ministerstwa Ochrony Pracy. Dekret z d. 30 października r. 1918, poz. 31. d p Kr. P. ner 14 . 24

12 Przekazanie władzy wojskowej Józefowi Piłsudskiemu. Odezwa z dnia 11 listopada r. 1918, poz 38 d p. p. p. ner 17 25

13. Rozwiązanie Rady Regencyjnej. Przekazanie władzy naczelnej Józefowi Piłsudskiemu. Pismo z 14 listopada r. 1918, poz. 39. d. p. p. p. ner 17 25

14. Wezwanie rządu do przedłożenia projektu utworzenia władzy reprezentacyjnej. Dekret z dnia 14 listopada r. 1818, poz. 40. d. p. p. p. ner 17 26

15. Najwyższa władza reprezentacyjna Republiki Polskiej. Dekret z d. 22 listopada r. 1918, poz. 27. d. p. p. p. nr. 17 41

16. Rota przysięgi dla urzędników i sędziów. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 grudnia r. 1918, poz. 49. d. p. p p. ner 18 28

17. Utworzenie Ministerstwa Sztuki i Kultury Dekret z d. 5 grudnia r. 1918, poz. 52. d. p. p. p. ner 19 . . . 28

18. Utworzenie Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa. Dekret z d. 11 grudnia r. 1918, poz. 59. d. p. p. p. ner 20 29

19. Etat urzędników Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa. Rozporządzenie Rady Ministrów z 11 grudnia r. 1918, poz. 60. d. p. p. p. ner 20 30

20. Przekazanie służby weterynaryjnej Ministerstwu Rolnictwa. Dekret z dnia 31 grudnia r. 1918, poz. 52 d. p. p. p. ner 5. w r. 1919 30

21. Utworzenie Ministerstwa Robót Publicznych. Dekret z d. 16 stycznia r. 1919, poz. 118. d. p. p. p. ner 8 . 31

22. Utworzenie Ministerstwa Poczt i Telegrafów. Dekret z d 5 lutego r. 1919, poz. 142. d. p. p. p. ner 13 . . 32

23. Kompetencja Ministerstwa Komunikacji. Dekret z d. 7 lutego r. 1919, poz. 152. d. p. p. p. ner 14 . . . 32

24. Utworzenie Ministerstwa Kolei Żelaznych. Dekret z d. 8 lutego r. 1919, poz. 172. d. p. p. p. ner 14 . . . 33

25. Powierzenie Józefowi Piłsudskiemu urzędu Naczelnika Państwa Uchwała Sejmu z dnia 20 lutego r. 1819, poz. 226. d. p. p. p. ner 19 34

26. Organizacja i zakres działania Ministerstwa Robót Publicznych. Ustawa z dnia 29 kwietnia r. 1919, poz 283. d. p. p. p. ner 39 33

27. Uzupełnienie etatu Kancelarji Cyw. Naczelnika Państwa. Rozp. Rady Ministrów z dnia 29 czerwca r. 1919, poz. 336 d. p. p. p. nr. 53 252

II. Sejm. Nietykalność posłów 37
A. Kompetencja Sejmu 38
B. Skład Sejmu 38

1. Ordynacja wyborcza do Sejmu. Dekret z 28 listopada r. 1918, poz. 46. d. p. p. p. ner 18 38
2. Rozpisanie wyborów do Sejmu Ustawodawczego. Dekret z 28 listopada r. 1918, poz. 41. d pr. p. p. ner 18 61
3. Przedłużenie niektórych terminów prekluzyjnych przy wyborach do Sejmu Ustawodawczego. Dekret z dnia 19 grudnia r. 1918, poz. 63. d. pr. p. p. ner 20 . . 65
4. Przekazanie krajowemu sądowi wyższemu w Krakowie niektórych funkcij Sądu Najwyższego. Dekret z dn. 19 grudnia r. 1918, poz. 64. d. pr. p. p. ner 20 65
5. Zmiany w ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego. Dekret z d. 25 grudnia r. 1918, poz. 74. d. pr. p. p. nr. 21 . . 65
6. Nadanie praw wyborczych obywatelom, którzy po dniu 5 grudnia 1918 r. powrócili do kraju. Dekret z dn. 11 stycznia r. 1919, poz. 97. d. pr. p. p. ner 5 . . . 66
7. Dekret z dn. 7 lutego r. 1919 poz. 193 d. pr. p. p. nr. 14 67
8. Zmiana art. 9 dekretu ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego (dz. Pr. r. 1918, nr. 18. poz. 46). Dekret z d. 8 lutego r. 1919 poz. 198. d. pr. p. p. nr. 14 67
9. Powołanie kandydatów listy nr. I. w 35 okręgu wyborczym na posłów do Sejmu Ustawodawczego. Uchwała Sejmu z dnia 14 lutego r. 1919, poz. 242 d. pr. p. p. ner 25 68
10. Zmiany niektórych przepisów ordynacji wyborczej, objętej dekretami 1, 46 i 47 nr. 18 Dziennika Praw Państwa Polskiego z 6 grudnia r. 1918, celem przeprowadzenia wyborów posłów do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej z części ziem polskich b. zaboru pruskiego. Ustawa z dn. 5 kwietnia r. 1919, poz. 253. d. pr. p. p. ner 30 68

Str.

11. Wybory poselskie do Sejmu Ustawodawczego z części ziem polskich b. zaboru pruskiego. Rozporządzenie z dn. 18 kwietnia r. 1919, poz. 270. d. pr. p. p. ner 33 . . 72
12. Zmiany niektórych przepisów ordynacji wyborczej z dnia 28 listopada r. 1918, celem przeprowadzenia wyborów w okręgach 33 i 34. Ustawa z d. 10 maja r. 1919, poz. 294. d. pr. p. p. ner 40 73
13. Wybory poselskie do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej w 33 (Białostockim) i 34 (Bielskim) okręgach wyborczych. Rozporządzenie z dn. 15 maja r. 1919, poz. 295. d. pr. p. p. nr. 40 . . 73
14. Wybór w okr. 22. Rozp. z dn. 7 czerwca r. 1919, poz. 318. d. p. p. p. nr. 45 . . 74

C. Ochrona wyborów 74

1. Postanowienia karne za przeciwdziałanie wyborom do Sejmu i wykonywanie obowiązków poselskich. Dekret z d. 8 stycznia r. 1919, poz. 96. d. pr. p. p. nr. 5 . . . 74

D. Zwołanie Sejmu 76

1. Zwołanie Sejmu Ustawodawczego. Dekret z 5 lutego r. 1919, poz. 217. d. pr.p. p. nr. 16 76
2. Święto narodowe z okazji otwarcia Sejmu Ustawodawczego. Dekret z dn. 7 lutego r. 1919, poz. 218. d. pr. p. p. nr. 16 77
3. Amnestja. Dekret z dnia 8 lutego r. 1919, poz. 219. d. pr. p. p. nr. 16 77

E. Nietykalność posłów 79

1. Nietykalność członków Sejmu Ustawopawczego. Dekret z dnia 7 lutego r. 1919, poz. 178. d. pr. p. p. nr. 14 79
2. Nietykalność członków Sejmu Ustawodawczego. Ustawa z d. 8 kwietnia r. 1919, poz. 263. d. pr. p. p. nr. 31 79

III. Rząd 81

1. Utworzenie Urzędu Rozdzielczego w celu centralizacji zamówień rządowych. Dekret z 7 grudnia r. 1918, poz. 55. d. pr. p. p. nr. 19 83

tr.

2. Utworzenie Państwowego Urzędu Zakupu Artykułów pierwszej potrzeby. Dekret z d. 18 grudnia r. 1918, poz. 69. dz. pr. p. p. nr. 21 84
3. Utworzenie Głównego Urzędu Zaopatrywania Armji. Ustawa z dnia 11 kwietnia r. 1919, poz. 165. d. p. p. p. nr. 32 . . 84
4. Urząd Patentowy. Dekret tymczasowy z d. 13 grudnia r. 1918, poz. 66. dz. pr. p. p. nr. 21 86
5. Utworzenie państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników. Dekret z dnia 30 grudnia r. 1918, poz. 84. d. pr. p. p. nr. 3 z r. 1919 87
6. Zmiany dekretu z dn. 30 grudnia 1918 r. o utworzeniu Państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników. Dekret z dnia 5 lutego r. 1919, poz. 143. d. pr. p. p. nr. 13 91
7. Organizacja Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy i Opieki nad wychodźcami. Dekret z dnia 27 stycznia r. 1919, poz. 127. d. p. p. p. nr. 11 91
8. Utworzenie Państwowej Rady Aprowizacyjnej. Dekret z dnia 11 stycznia r. 1919, poz. 108 d. pr. p. p. nr. 7 93
9. Utworzenie Urzędu walki z lichwą i spekulacja przy Ministerstwie Aprowizacji. Dekret z dnia 11 stycznia r. 1919, poz. 109. d. pr. p. p. nr. 7 96
10. Ustanowienie państwowego nadzoru mieszkaniowego. Przepisy z dn. 11 stycznia r. 1919, poz 110. d. pr. p. p. nr. 7 . . . 96
11. Utworzenie Państwowej Kasy Oszczędn. Dekret z dnia 7 lutego r. 1919, poz. 163. d. pr. p. p. nr 14 98
12. Utworzenie Głównego Urzędu Likwidacyjnego. Dekret z dnia 31 stycznia r. 1919, poz. 132. d. pr. p. p. nr. 12 105
13. Komisja Kodyfikacyjna. Ustawa z dnia 3 czerwca r. 1919, poz. 315. d. p p. p. nr. 44 106

IV. Władza Ustawodawcza 108

V. Władza sędziowska 109

Str.

VI. Zwierzchnia władza nad wojskiem 110

VII. Prawa obywatelskie 111

A. Stowarzyszenia 111

1. Stowarzyszenia. Dekret z dn. 3 stycznia r. 1919, poz. 88. d. pr. p. p. nr. 3 . . . 111

2. Przepisy wykonawcze Ministra Spraw Wewnętrznych, odnoszące się do dekretu o stowarzyszeniach. Rozporządzenie z dn. 10 stycznia r. 1919, poz. 113. d. pr. p. p. nr. 6 112

B. Prasa 113

1. Tymczasowe przepisy prasowe. Dekret z d. 7 lutego r. 1919, poz. 186. d. pr. p. p. nr. 14 113

VIII. Stan wyjątkowy 121

A. Stan wyjątkowy 121

1. Wprowadzenie stanu wyjątkowego. Dekret z dnia 2 stycznia r. 1919, poz. 79. d. pr. p. p. nr. 1 121

2. Dekret z dnia 11 stycznia r. 1919, poz. 103, d. pr. p. p. nr. 6 124

3. Częściowa zmiana dekretu z dn. 2 stycznia 1919 r. o wprowadzenie stanu wyjątkowego. Dekret z dnia 7 lutego r. 1919, poz. 159. d. pr. p. p. nr. 14 124

B. Używanie wojska 126

1. Używanie wojska w wypadkach wyjątkowych. Dekret z dnia 2 lutego r. 1919, poz. 80. d. pr. p. p. nr. 1 126

2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia r. 1919, poz. 276. d. pr. p. p. nr. 35 126

C. Sądy doraźne 132

1. Ustawa z dn. 30 czerwca 1919 r. poz. 341. d. pr. p. p. nr. 55 132

2. Rozp. m. z dn. 21 lipca r. 1919, o wykonaniu ust. o sądach doraźnych 137

D. Stan wyjątkowy w zastosowaniu 138

1. Rozporządzenie Rady Ministrów z 6 stycznia r. 1918, poz. 82. d. pr. p. p. nr. . 138

Str.

2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia r. 1919, poz. 249 d. pr. p. p. nr. 28 139
3. Rozp. Rady min. z d. 30 czerwca r. 1919, poz. 337. d. p. p. p. nr. 53 139
4. Zawieszenie działalności sądów przysięgłych w okręgu Sądu Apelacyjnego we Lwowie. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 kwietnia r. 1919, poz. 277. d. pr. p. p. nr. 36 140
5. Zawieszenie działalności sądów przysięgłych w okręgach sądów okręgowych w Rzeszowie i Tarnowie. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 czerwca r. 1919, poz. 323. d. pr. p. p. nr. 48 140

IX. Zastępstwo prawne państwa 134

Utworzenie Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Dokret z d. 7 lutego r. 1919, poz 181. d. pr. p. p. nr. 14 . . 141

X Kontrola państwa. Sądownictwo administrac. 149

A. Kontrola Państwa 149

1. Najwyższa Izba Kontroli Państwa. Dekret z dnia 7 lutego r. 1919, poz. 183. d. pr. p. p. nr. 14 149

B. Sąd najwyższy 155

1. Ustrój Sądu Najwyższego. Dekret z dnia 8 lutego r. 1919, poz. 199. d. pr. p. p. nr. 15 155
2. Zmiany w urządzeniach wymiaru sprawiedliwości w b. zaborze austrjackim. Dekret z dnia 8 lutego r. 1919, poz. 200. d. pr. p p. nr. 15 157

XI. Odrębne przepisy dla Galicji, Śląska, Orawy i Spiżu 160

1. Komisja rządząca dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego, oraz Górnej Orawy i Spiżu. Statut z dnia 10 stycznia r. 1919, poz. 106. d. pr. p. p. nr. 7 160
1. Administracja państwowa w Galicji. Roz-

Str.

porządzenie Rady Ministrów z d. 7 marca r. 1919, poz. 240. d. pr. p. p. nr. 24 . . 162

XII. Traktaty 164

A. Traktat państw sprzymierzonych z Niemcami 164

B. Traktat Stanów Zjedn. Am. Półn., W. Brytanji, Francji, Włoch i Japonji z Polską . 229

1. List p. Clemenceau do p. Paderewskiego z d. 24 czerwca r. 1919 230
2. List p. Paderewskiego do p. Clemenceau z dnia 26 czerwca r. 1919 237
3. Tekst traktatu 240

Dodatek 251

I. Ustrój państwa. Władze naczelne 253

27. Uzupełnienie etatu Kanc. Cyw. Nacz. p. Rozp. R. M. z dnia 29 czerwca r. 1919, poz. 336. d. p. p. p. nr. 53 253

CZĘŚĆ PIERWSZA

PRAWO POLITYCZNE

I.

USTRÓJ PAŃSTWA. WŁADZE NACZELNE.

Dekretem z d. 3. I. r. 1918 poz. 1 d. p. K. p. nr. 1 wydała Rada Regencyjna przepisy »o tymczasowej organizacji władz naczelnych w Król. P.« Wedle tego dekretu »władzę zwierzchnią« piastowała Rada Regencyjna i miała moc wydawania norm ogólnych pod nazwą dekretów, tudzież zarządzeń w poszczególnych sprawach pod nazwą reskryptów, obydwóch zaopatrzonych w podpisy (co najmniej dwóch) członków R. R. i Prezydenta Ministrów, tudzież w odcisk pieczęci koronnej. Natomiast ustawy wydawane były według przepisów ustawy o Radzie Stanu, która to ustawa ogłoszona została pod datą 4. II. r. 1918 poz. 2. d. p. Kr. P. nr. 2. Dekret z d. 3. I. r. 1918 poz. 1. d. pr. Król. Polsk. nr. 1 orzekł dalej, że Rada Regencyjna sprawuje rządy przez Prezydenta Ministrów, Radę Ministrów i poszczególnych Ministrów. Tenże dekret określał sposób powołania tych władz i ich kompetencję, stwierdzając w art. 40, że urzędy państwowe noszą tytuł Królewsko-polskich i działają w imieniu Korony Polskiej. Dekretem z d: 20 II. r: 1918 poz. 6 d. p. Kr. p. nr. 4. wydane zostały przepisy o przysiędze dla Ministrów, urzędników i adwokatów. Przysięgali na »dochowanie wierności Radzie Regencyjnej, do czasu powołania Króla lub Regenta naczelną władzę w państwie piastującej«.

Rada Stanu została rozwiązaną orędziem R. R. z daty 7. X. r. 1918 poz. 23. dz. pr. Kr. P. nr. 12, dekret zaś z datą 15. X. tegoż roku poz. 24 d. pr. Kr. p. nr. 12 postanowił, że »rozporządzenia z mocą Ustawy będą wydawane przez R. R. pod odpowiedzialnością Rady Ministrów«. W czasie tym wydany został dekret z 12. X. r. 1918 poz. 26 d. p. Kr. p. nr. 12. wprowadzający rotę przysięgi dla wojska i ogłaszający, że R. R. jest zwierzchnią władzą nad wojskiem. Z powołaniem się na ten ostatni dekret, R. R. wydaje tymczasową ustawę o powszechnym obowiązku służby wojskowej i kreuje urząd szefa sztabu wojsk polskich.

Zasadnicza zmiana następuje w listopadzie r. 1918. Odezwą z d. 11. XI. r. 1918 poz. 38 d. p. p. pol. nr. 17 (od numeru 16 dziennik praw nie nosi nazwy »Dziennika praw Królestwa polskiego«, ale »Dziennik praw państwa polskiego«) przekazała R. R. władzę wojskową i naczelne dowództwo wojsk polskich Józefowi Piłsudskiemu, pismem zaś z d. 14. XI. r. 1918 poz. 39 d. pr. p. p. nr. 17 Rada Regencyjna rozwiązała się i złożyła swoje obowiązki i odpowiedzialność względem narodu polskiego w ręce tegoż Józefa Piłsudzkiego. Dekretem z d. 14. XI. r. 1918 poz. 40 d. p. p. nr. 17 wezwał Józef Piłsudski rząd do przedłożenia projektu utworzenia najwyż-

szej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej, oznaczając w ten sposób państwo polskie po raz pierwszy, jako »Republikę Polską«. Rząd spełnił to zadanie, a dekret z dn. 22. XI. r. 1918 pdz. 41 d. pr. p. p. nr. 17 ogłosił utworzenie tej najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej. Stosownie do tego zmienioną też została rota przysięgi rozp. Rady Ministrów z d. 2. XII. r. 1918 poz. 49 dz. pr. p. p. nr. 18, a dekr: z d. 11. XII. r. 1918 poz. 59 dz. pr. p. p. nr: 20 i rozp. Rady Ministrów z tejże daty poz. 60 dz. pr. p. p. nr. 20 została ustanowioną cywilna kancelarja naczelnika Państwa.

Dwa dekrety z daty 28. XI. r: 1918 poz. 46 i 47 dz: pr: p: nr: 18 odnoszą się do Sejmu, pierwszy zaprowadza ordynację wyborczą do Sejmu, drugi rozpisuje wybory (p. niżej pod II. B). Nietykalność poselską normuje na razie dekret z d. 7. II. r. 1919 poz. 178 d. pr. p. p. nr. 14 (p: niżej pod II. E), później zaś Sejm uchwala ustawę z d. 8. IV. r. 1919 poz. 263 d. pr. p. p. nr. 31 (p. niżej pod II. E). Sejm został zwołany na dzień 9. II. r. 1919 (dekret z d. 5. II. r. 1919 poz. 217 d. pr. p. p. nr. 16), a dwa dekrety z d: 7 i 8 lutego tegoż roku (poz. 218 i 219 dz. pr. p. p. nr. 16) upamiętniły ten dzień przez ustanowienie święta narodowego i amnestję (p: niżej pod II. D).

Obecny stan ustroju państwa polskiego i jego władz naczelnych polega na uchwale Sejmu z d. 20. lutego r. 1919, ogłoszonej pod poz. 226 d. pr. p. p. nr. 19. Wedle tej uchwały Sejm, który się uznał »za władzę suwerenną i ustawodawczą w Państwie polskiem« powierzył »dalsze sprawowanie urzędu Naczelnika Państwa Józefowi Piłsudskiemu«, rozumiejąc przez ten urząd:

1-o że Naczelnik Państwa jest przedstawicielem Państwa,

2-o że jest najwyższym wykonawcą uchwał Sejmu w sprawach cywilnych i wojskowych,

3-o że Naczelnik Państwa powołuje rząd, jednakże z dwiema klauzulami: a) że powołanie rządu ma nastąpić »w pełnym składzie« (co się odnosiło do ministerstwa spraw wojskowych) i b), że to powołanie ma nastąpić »na podstawie porozumienia się z Sejmem«, przy czem jednak nie określono, w jaki sposób to porozumienie ma przyjść do skutku.

Natomiast uchwała nie przyznała Naczelnikowi państwa wpływu na ustawodawstwo, bo ustawy ogłasza Marszałek Sejmu z kontrasygnacją Prezydenta Ministrów i odnośnego Ministra fachowego, a nadto zrównała Naczelnika Państwa z rządem, czyniąc ich zarówno »odpowiedzialnymi przed Sejmem za sprawowanie swego urzędu«. Z drugiej strony nakazała uchwała, aby »każdy akt państwowy Naczelnika Państwa« był podpisany przez odnośnego Ministra.

1. Dekret Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskiem z dn. 3. I. r. 1918 poz. 1 d. p. Kr. P. nr. 1.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego, postanowiliśmy i stanowimy, co następuje:

Art. 1. Władze naczelne Królestwa Polskiego funkcjonować będą według poniżej wyłuszczonych przepisów.

Art. 2. Rada Regencyjna, jako władza zwierzchnia, wydawać będzie dekrety i reskrypty. Wszelkie ustawy wydawane będą według przepisów Ustawy o Radzie Stanu.

Art. 3. Dekrety, nie mając charakteru ustaw, normować będą stosunki w sposób ogólny.

Art. 4 .Wszelkie zarządzenia Rady Regencyjnej, nie mające charakteru norm ogólnych, będą wydawane w formie reskryptów.

Art. 5. Zarówno dekrety, jak i reskrypty zaopatrzone być winny w podpisy Rady Regencyjnej i Prezydenta Ministrów i zaopatrzone w odcisk pieczęci koronnej. Dekrety i reskrypty Rady Regencyjnej są ważne, skoro są zaopatrzone podpisami co najmniej dwóch członków Rady Regencyjnej.

Art. 6. Rada Regencyjna sprawuje rządy przez Prezydenta Ministrów, Radę Ministrów, oraz poszczególnych Ministrów.

Art. 7. Prezydent Ministrów jest naczelnikiem rządu Państwa Polskiego i reprezentuje ten rząd na wewnątrz i na zewnątrz; kontrasygnuje wszelkie dekrety i Reskrypty Rady Regencyjnej, ogłasza je i czuwa nad ich wykonaniem; przechowuje pieczęć koronną; zwołuje posiedzenia Rady Ministrów i na nich przewodniczy, kieruje jej pracami i czuwa nad wykonaniem jej uchwał; czuwa nad działalnością poszczególnych Ministrów, przedstawia Radzie Regencyjnej kandydatów na Ministrów, składa Radzie Regencyjnej sprawozdania z działalności rządu; przedstawi Radzie Regencyjnej do zatwierdzenia przyjęty przez Radę Ministrów projekt ustawy o Radzie Stanu, a po zgromadzeniu się Rady Stanu przedstawi jej ogólne sprawozdanie z działaności rządu od czasu jego powstania.

Art. 8. Rada Regencyjna, na wniosek Prezydenta Ministrów, zamianuje z pośród Ministrów Wiceprezydenta Ministrów, który zastępować będzie Prezydenta we wszystkich jego czynnościach w razie, gdyby Prezydent z jakichkolwiek powodów czynnym być nie mógł.

Art. 9. Rada Ministrów jest naczelnym organem zbiorowym, stanowiącym Rząd Państwa Polskiego. Zwołuje ją Prezydent Ministrów bądź z własnej inicyatywy, bądź na żądanie poszczególnych Ministrów. Żądaniu zwołania Rady, zgłoszonemu przez trzech Ministrów, Prezydent Ministrów zadość uczyni.

Art. 10. Rada Ministrów składa się z Prezydenta, oraz wszyst-

kich Ministrów. W razie nieobecności Ministra, właściwy Podsekretarz Stanu, a jeżeli takiego w danem Ministerstwie niema, jeden z Naczelników Sekcji, przez Ministra naznaczony, zastępuje go z głosem stanowczym tylko w sprawach dotyczących tegoż Ministerstwa. Minister lub jego zastępca może też powołać do udziału w posiedzeniu dla omówienia poszczególnej sprawy innych urzędników swego Ministerstwa. Urzędnicy ci głosu stanowczego na posiedzeniu Rady Ministrów nie mają. Prezydent lub Rada Ministrów mogą zawezwać na posiedzenie osoby postronne, jeżeli uznają potrzebę złożenia przez nich wobec Rady wyjaśnień.

Art. 11. Na Radzie Ministrów przewodniczy Prezydent, a w jego zastępstwie Wiceprezydent Ministrów. Posiedznie Rady jest prawomocne, gdy uczestniczy w niem większość Ministrów. Wszelkie kwestje decydowane będą prostą większością głosów obecnych; w razie równości zdań, głos przewodniczącego przeważa. Protokół prowadzi obecny na posiedzeniu Dyrektor Kancelarji Rady Ministrów lub też delegowany do tych funkcji przez Prezydenta Ministrów urzędnik.

Art. 12. Rada Ministrów rozpoznawać będzie opracowane przez Prezydenta lub poszczególnych Ministrów projekty ustaw, dekretów, które po przyjęciu przez Radę Ministrów będą przedkładane Radzie Regencyjnej.

Art. 13. Rada Ministrów uchwalać będzie rozporządzenia wykonawcze do dekretów Rady Regencyjnej, a także regulaminy tak samej Rady Ministrów, jak i poszczególnych Ministerstw.

Art. 14. Budżet Państwa przed przedstawieniem go Radzie Regencyjnej i Radzie Stanu, gdy ta powołana zostanie, uchwalony będzie przez Radę Ministrów na wniosek Ministra Skarbu.

Art. 15. Sposób przejmowania władzy przez dane Ministerstwo, organizacja i zakres kompetencji tegoż Ministerstwa ulegają zatwierdzeniu Rady Ministrów na wniosek odnośnego Ministra.

Art. 16. Rada Ministrów ustala program rządowy, oraz ogólne zasady polityki rządowej.

Art. 17. Rada Ministrów rozpoznaje sprawozdania poszczególnych Ministrów i uzgadnia ich działalność.

Art. 18. Wszelkie sprawy, wychodzące poza zakres kompetencji poszczególnych Ministrów, lub też dotyczące kilku Ministerstw, rozstrzygane będą przez Radę Ministrów.

Art. 19. Poszczególni Ministrowie w przekazanych im zakresach służby publicznej stanowią naczelną władzę rządzącą. Oprócz działalności ściśle rządzącej oraz opracowywania projektów ustawodawczych, Ministrowie opracowują też organizację władz w swoim zakresie i sposób jej przejmowania od rządów okupacyjnych. W razie jeżeli Minister z jakichkolwiekbądź powodów czynnym być nie może, zastępuje go we wszystkich jego funkcjach Podsekretarz Stanu, w Ministerstwach zaś, w których takiego urzędu nie będzie, jeden z Naczelników Sekcji przez Ministra do tego naznaczony.

Art. 20. Przy Prezydencie Ministrów funkcjonować będzie: Departament Spraw Politycznych, który załatwia wszelkie sprawy ogólno-polityczne, Komisja Wojskowa do czasu ostatecznego zorganizowania Wydziału Wojskowego oraz Komisja Urzędnicza Państwa Polskiego.

P. d. z dn. 26. X. r. 1918 poz. 30 d. p. Kr. p. nr. 14, niżej pod 10.

Art. 21. Pod zwierzchnictwem Prezydenta Ministrów wydawana będzie gazeta rządowa. Minister Sprawiedliwości wydawać będzie dziennik praw. Ustawy zatwierdzone przez Radę Regencyjną i Dekrety Rady Regencyjnej będą obowiązujące z chwilą ogłoszenia ich w dzienniku praw, o ile w samym dekrecie inna data nie będzie przewidziana.

Reskrypty oraz postanowienia Rady Ministrów i Prezydenta Ministrów ogłaszane będą w gazecie rządowej i stają się obowiązującymi od chwili ogłoszenia lub daty w postanowieniu wskazanej.

Art. 22. Poszczególni Ministrowie mogą wydawać dzienniki urzędowe celem ogłaszania w nich wewnętrznych zarządzeń swoich, dotyczących danego Ministerstwa, oraz przedrukowywania dekretów, reskryptów i postanowień do danego Ministerstwa się odnoszących. Art. 32 „Przepisów Tymczasowych o Urządzeniu Sądownictwa w Królestwie Polskiem“, o ile dotyczy mocy obowiązującej ustaw, zachowuje ważność tylko w zastosowaniu do wewnętrznych zarządzeń Ministra i obwieszczeń publicznych.

Art. 23. Do Ministra Sprawiedliwości należą wszelkie sprawy, dotyczące zarządu wymiaru sprawiedliwości i z tym zarządem związane, a w tej liczbie przygotowanie objęcia, a następnie kierownictwo więzieniami.

Art. 24. Do Ministra Spraw Wewnętrznych należą przygotowa-

nie, a następnie objęcie i prowadzenie wszelkich spraw, wchodzących w zakres ogólnego zarządu krajowego i dozoru nad samorządem miejscowym, policji wszelkiego rodzaju, służby zdrowia, budownictwa i odbudowy kraju, koncesjonowanie i zarząd sił wodnych, zawiadywanie dróg lądowych, poczt, telegrafów i telefonów, oraz wszelkich wogóle środków komunikacji, nie pozostających pod zarządem wojskowym, albo Ministra Przemysłu i Handlu, sprawy naturalizacji państwowej, statystyki ogólnej, zarządu ubezpieczeń państwowych, nadzór nad prasą, wreszcie sprawy natury wewnętrznej, dla innych Ministerstw nie zastrzeżone.

P. d. z 4. IV. r. 1918 poz. 8 d. p. Kr. P. nr. 5, niżej pod 4 i d. z d. 26. X. r. 1918 nr. 30 d. pr. Kr. P. nr. 14 niżej pod 10. Patrz także dekret 30. X. 1918 poz. 31 d. pr. p. p. nr. 14 niżej pod 11. Patrz dalej d. z 31. XII. r. 1918 poz. 92 dz. pr. p. nr. 5 niżej pod 20; patrz d. z d. 16. I. r. 1918 poz. 118 d. pr. p. nr. 8, niżej pod 21; wreszcie d. z dn. 5. II. r. 1919 poz. 142 d. pr. p. p. nr. 13 niżej pod 22.

Art. 25. Do Ministra Skarbu należy przygotowanie, a następnie objęcie i zarząd wszelkich spraw wchodzących w zakres skarbowości państwowej oraz polityki finansowej państwa, podatków, ceł, spraw budżetowych, kredytowych, monetarnych i emisyjnych, nadzoru nad zakładami kredytowymi i asekuracyjnymi oraz wszelkiego rodzaju stowarzyszeniami kredytowemi.

Art. 26. Do Ministra Oświaty i Wyznań należy zarząd szkolnictwa wszelkich stopni i typów, opieka nad nauką, literaturą i sztuką, nad archiwami, bibliotekami publicznemi, czytelniami, muzeami i teatrami oraz wykonywanie wszelkich praw i opieki Państwa w sprawach wyznaniowych.

Częściowa zmiana w d. z 5. XII. r. 1918 poz. 52 d. pr. p. p. nr. 19; patrz niżej pod 17.

Art. 27. Do Ministra Rolnictwa i Dóbr Koronnych należą sprawy rolnictwa, leśnictwa, spółek rolniczych, zarówno wytwórczych, jak i handlowych, oraz zarząd wszelkiego rodzaju dóbr państwowych, lub znajdujących się pod administracją rządową.

P. d. 31. XII. r. 1918 poz. 92 d. pr. p. p. nr. 5, niżej pod 20.

Art. 28. Do Ministra Przemysłu i Handlu należy organizacja przemysłu, nadzór nad wykonaniem ustaw przemysłowych i handlowych i ochrona handlu; sprawy górnictwa; miary i wagi; sprawy przemysłowych i handlowych towarzystw akcyjnych, spółek

i stowarzyszeń; zarząd kolei i dróg wodnych, niepozostających pod zarządem wojskowym.

P. d. z 26. X. r. 1918 nr. 30 d. pr. Kr. p. nr. 14 niżej pod 10.

Art. 29. Do Ministra Opieki Społecznej i Ochrony Pracy należą sprawy dobroczynności publicznej, opieki państwowej nad ofiarami wojny, sprawy stosunków robotniczych, opieki nad emigracją robotniczą, sprawy inspekcji fabrycznej oraz przygotowanie prawodawstwa ochrony pracy i ubezpieczeń społecznych.

P. d. z 4. IV. r. 1918 poz. 8 d. pr. Kr. p. nr. 5. niżej poz. 4.; p. także d. 30. X. r. 1918 poz. 31 d. pr. p. p. nr. 14, niżej poz. 11.

Art. 30. Do Ministra Aprowizacji należy sprawa zaopatrzenia ludności w artykuły żywnościowe oraz przedmioty pierwszej potrzeby.

P. d. z dn. 26. X. 1918 poz. 30 d. pr. p. p. nr. 14, niżej pod 10.

Art. 31. Rada Regencyjna mianuje wyższych urzędników, a mianowicie: Ministrów, Podsekretarzy Stanu, Naczelników Sekcji w Ministerstwach, a także Dyrektora Departamentu Spraw Politycznych, Prezesa Komisji Wojskowej, Prezesa Komisji Urzędniczej, Dyrektora Kancelarji Rady Ministrów, oraz Redaktorów dziennika praw i gazety rządowej. Mianowania Podsekretarzy Stanu i Naczelników Sekcji mają miejsce na wniosek właściwego Ministra, uchwalony na Radzie Ministrów i przedstawiony Radzie Regencyjnej przez Prezydenta Ministrów, pozostałe mianowania— na wniosek Prezydenta Ministrów.

Art. 32. Mianowanie pozostałych urzędników Ministerstwa należy do właściwych Ministrów.

Art. 33. W zakresie sądownictwa Rada Regencyjna mianuje urzędników, wymienionych w art. 20 „Przepisów Tymczasowych o urządzeniu sądownictwa", z wyjątkiem sędziów śledczych i sędziów pokoju, których mianowanie należy do Ministra Sprawiedliwości.

Art. 34. W zakresie szkolnictwa Rada Regencyjna mianuje Wizytatora Naczelnego, Inspektorów Szkolnych, Dyrektorów średnich szkół rządowych oraz zatwierdza wybór Rektorów Uniwersytetu i Politechniki i profesorów tychże. Mianowanie pozostałych urzędników zarządu szkolnego należy do Ministra Oświaty i Wyznań.

Art. 35. Z chwilą przekazania danego działu służby publicznej w zawiadywanie władz polskich, wydany zostanie dekret Rady Regencyjnej, określający tryb mianowania właściwych urzędników.

Art. 36. Mianowanie przez Radę Regencyjną wyznaczonem jest na daną kategorję urzędu, wskazanie zaś miejsca urzędowania oraz przeniesienie w tej samej kategorji należy do właściwego Ministra. Zwolnienie urzędnika z urzędu bez prośby z jego strony należy do władzy, która go mianuje. Zwolnienie na skutek podania— do właściwego Ministra.

Art. 37. O ile w niniejszym dekrecie inaczej nie przepisano, atrybucje administracyjne Wydziału Wykonawczego byłej Tymczasowej Rady Stanu oraz Komisji Przejściowej przechodzą na rzecz Rady Ministrów; atrybucje Marszałka Koronnego i Przewodniczącego Komisji Przejściowej — na Prezydenta Ministrów; atrybucje Dyrektorów Departamentów — na Ministrów, Wicedyrektorów — na Podsekretarzy Stanu, rad Departamentowych — na Rady Ministerstw. Dzienniki urzędowe Departamentów otrzymują nazwę dzienników urzędowych właściwych Ministerstw.

Art. 38. Z chwilą wejścia w życie niniejszego dekretu, Ministrowie obejmują poszczególne Departamenty, przekształcają je na Ministerstwa, z wyjątkiem Departamentu Spraw Politycznych i Komisji Wojskowej. Minister Sprawiedliwości obejmuje w swe zawiadywanie Departament Sprawiedliwości, Minister Spraw Wewnętrznych — Departament Spraw Wewnętrznych, Minister Skarbu — Departament Skarbu, Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego — Departament Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Minister Opieki Społecznej i Ochrony Pracy — Departament Pracy, Ministrowie: Rolnictwa i Dóbr Koronnych, Przemysłu i Handlu oraz Aprowizacji obejmują Departament Gospodarstwa Społecznego, którego agendy dzielą pomiędzy siebie, stosownie do art. 27, 28 i 30 niniejszego dekretu.

Art. 39. Wszyscy urzędnicy Departamentów stają się z mocy niniejszego dekretu, tymczasowo na podstawie obecnych warunków, urzędnikami odnośnych Ministerstw, w których zajmują stanowiska poprzednio zajmowane w Departamentach. Urzędnicy Sekretarjatu i Kancelarji byłej Tymczasowej Rady Stanu stają się urzędnikami Kancelarji Rady Ministrów.

Art. 40. Urzędy państwowe noszą tytuł królewsko-polskich i działają w imieniu Korony Polskiej.

Art. 41. Postanowienia powyższe, o ile dotyczą wykonywania władzy w dziedzinach nieprzekazanych dotychczas Państwu Polskiemu, wchodzą w życie w miarę objęcia przez władze polskie odpowiednich gałęzi administracyi.

Por. dekret z d. 16. I. r. 1919 poz. 118 dz. pr: p. p: o utworzeniu Min. Robót publicznych p. niżej pod 20.

Dan w Warszawie, dnia 3 stycznia 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.* Prezydent Ministrów: *Jan Kucharzewski.*

2. Ustawa o Radzie Stanu Królestwa Polskiego z dn. 4. II. r. 1918, poz. 2. d. p. Kr. P. nr. 2.

My Rada Regencyjna Królestwa Polskiego, postanowiliśmy i stanowimy, co następuje:

Art. 1. Rada Stanu Królestwa Polskiego z siedzibą w mieście stołecznem Warszawie składa się ze 110 członków, a mianowicie:

a) 12 członków wirylistów,
b) 55 członków powołanych na zasadzie wyborów,
c) 43 członków, mianowanych przez Radę Regencyjną.

Art. 2. Członkami Rady Stanu z głosem wirylnym są:

a) 6-ciu Biskupów Djecezjalnych obrządku rzymsko-katol.,
b) Superintendent Generalny wyznania ewangelicko-augsburskiego,
c) Superintendent wyznania ewangelicko-reformowanego,
d) Najstarszy wiekiem rabin żydowski stołecznego miasta Warszawy,
e) Rektor Uniwersytetu Warszawskiego i Rektor Politechniki Warszawskiej,
f) Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego.

Art. 3. Pochodzących z wyboru członków Rady Stanu wybierają Rady Miejskie tych miast, które stanowią jednostki samorządne niezawisłe od sejmików powiatowych, tudzież sejmiki powiatowe, a to wedle następującego rozkładu:

a) Rada Miejska stoł. miasta Warszawy wybiera 6 członków,
Rada Miejska w Łodzi — 3 członków,
Rada Miejska w Lublinie — 1 członka.

b) Prócz tego, niezależnie od wyboru przez Rady Miejskie w pełnym składzie, Radni stołecznego miasta Warszawy, wybrani z kurji powszechnej, wybierają 2 członków, a tej samej kategorji Radni miasta Łodzi — 1 członka.

c) Sejmiki powiatowe w Generał-Gubernatorstwie Warszawskiem wybierają 24 członków, a sejmiki powiatowe w Generał-Gubernatorstwie Lubelskiem — wybierają 18 członków.

Sejmiki w Generał-Gubernatorstwie Warszawskiem tworzą osiem—, sejmiki w Generał-Gubernatorstwie Lubelskiem sześć okręgów wyborczych.

Okręgi wyborcze podane są w załączniku.

W każdym okręgu wyborczym wybierają przydzielone do niego sejmiki po trzech członków Rady Stanu.

Art. 4. Członkiem Rady Stanu może być wybrany lub mianowany każdy obywatel Państwa Palskiego, płci męskiej, zamieszkały w obrębie Generał-Gubernatorstwa Warszawskiego albo Lubelskiego, który ukończył 30 lat, umie czytać i pisać biegle po polsku, a nie jest według obowiązujących przepisów wykluczony od wybieralności do Rad Miejskich i Sejmików powiatowych.

Art. 5. Czynne prawo wyboru do Rady Stanu służy członkom Rad Miejskich, względnie Sejmików powiatowych.

Art. 6. Wybory tak w Radach Miejskich, jak i w okręgach wyborczych Sejmików powiatowych przeprowadza się w ten sposób, iż każdy wyborca pisze na swej karcie wyborczej jedno tylko nazwisko bez względu na liczbę wybrać się mających członków Rady Stanu. Głosowanie jest tajne.

Jeżeli wybiera się tylko jednego członka Rady Stanu, wybranym jest ten, kto uzyskał więcej, niż połowę oddanych ważnych głosów.

Jeżeli wybiera się dwóch członków Rady Stanu, wybrani ci, którzy uzyskali względnie najwięcej głosów, nie mniej jednakże, jak jedną trzecią ogólnej liczby oddanych ważnych głosów.

Jeżeli wybiera się trzech członków Rady Stanu, wybrani są ci, którzy uzyskali względnie najwięcej głosów, nie mniej jednakże, jak jedną szóstą ogólnej liczby oddanych ważnych głosów.

Jeżeli wybiera się sześciu członków Rady Stanu, wybrani są

ci, którzy uzyskali względnie najwięcej głosów, nie mniej jednakże, jak jedną dziewiątą ogólnej liczby oddanych ważnych głosów.

Art. 7. Gdyby w pierwszem głosowaniu otrzymało głosy ważne tylko tylu kandydatów, ilu ma być wybranych członków Rady Stanu, to wszyscy są wybrani, nawet chociażby nie osiągnęli przepisanego w art. 6 minimum głosów.

Przepis ten ma zastosowanie także w tym wypadku, gdyby w pierwszem głosowaniu otrzymało głosy ważne mniej kandydatów, aniżeli ma być wybranych członków Rady Stanu. W takim razie należy natychmiast przystąpić do uzupełniającego wyboru brakującej jeszcze liczby członków Rady Stanu.

Art. 8. Gdyby w pierwszem głosowaniu otrzymało ważne głosy więcej kandydatów, aniżeli ma być wybranych członków Rady Stanu, wybór jednak z powodu braku wymagań, w art. 6 przewidzianych, nie przyszedł do skutku, należy zarządzić zaraz wybór ściślejszy.

Do wyboru ściślejszego przychodzą ci kandydaci, którzy przy pierwszem głosowaniu otrzymali najwięcej głosów. Liczba kandydatów, wchodzących do wyboru ściślejszego, ma być o jednego większą, aniżeli ilość członków Rady Stanu wybrać się mających.

Głosy oddane na kandydatów, nie wchodzących do ściślejszego wyboru, są nieważne.

Wybrani zostają ci, którzy otrzymali najwięcej głosów.

Art. 9. Gdyby dwóch lub więcej kandydatów otrzymała równą liczbę głosów i wskutek tego powstała wątpliwość, który z nich jest wybrany, albo też który z nich przychodzi do ściślejszego wyboru, starszy wiekiem będzie mieć pierwszeństwo.

Art. 10. Dla każdego członka Rady Stanu z wyborów ma być wybrany zastępca, który z prawa wchodzi do Rady Stanu z chwilą, gdy członek, którego on jest zastępcą, z jakichkolwiek powodów przestał być członkiem Rady Stanu.

Wybór zastępców odbywa się w osobnem głosowaniu bezpośrednio po wyborze członków Rady Stanu. Wybór ten nastąpi przy zastosowaniu przepisów art. 6-go do 9-go niniejszej ustawy.

Art. 11. Wszystkie wybory członków Rady Stanu, dokonane w Radach Miejskich, albo na zebraniach połączonych sejmików powiatowych, są ważne bez względu na liczbę uprawnionych wyborców, którzy przy wyborze oddali głosy.

Art. 12. Gdyby wybory w którejkolwiek z Rad Miejskich, lub w którymkolwiek z okręgów wyborczych w oznaczonym terminie nie doszły do skutku, Rada Regencyjna mianuje członków Rady Stanu, co do których wybór nie nastąpił, z pośród mieszkańców danego miasta, względnie okręgu wyborczego.

Art. 13. 43 członków Rady Stanu mianuje Rada Regencyjna na wniosek Prezydenta Ministrów. Gdyby z jakichkolwiek powodów członek mianowany przestał być członkiem Rady Stanu, Rada Regencyjna zamianuje nowego członka również na wniosek Prezydenta Ministrów.

Art. 14. Rada Regencyjna zwołuje Radę Stanu, otwiera ją, odracza i zamyka jej sesje.

Sesja trwa od dnia zebrania się Rady Stanu do dnia zamknięcia sesji przez Radę Regencyjną.

Art. 15. Rada Regencyjna ma prawo Radę Stanu rozwiązać. Wskutek rozwiązania przestają być członkami Rady Stanu zarówno członkowie z wyboru, jak i mianowani.

Na wypadek rozwiązania, Rada Regencyjna zarządza nowe wybory członków Rady Stanu w ciągu dwóch miesięcy po rozwiązaniu i w tymże terminie powołuje nowych członków Rady Stanu z nominacji.

Art. 16. Członkowie Rady Stanu nie mogą być pociągani do odpowiedzialności z powodu jakichkolwiek głosowań w Radzie Stanu lub w komisjach tejże.

Za zachowanie się i za oświadczenia, złożone w Radzie Stanu lub w jej komisjach, odpowiadają tylko przed Radą Stanu według przepisów regulaminu tejże.

Art. 17. Za udział w posiedzeniach Rady Stanu, a względnie jej komisji, członkowie Rady Stanu pobierają za każdą dobę 25 marek, z wyjątkiem tych członków, którzy mieszkają w Warszawie i pobierają stałą płacę z kas państwowych.

Art. 18. Rada Regencyjna mianuje przewodniczącego Rady Stanu, który ma tytuł Marszałka Rady Stanu. Rada Stanu zaś wybiera w osobnem głosowaniu 2 Wicemarszałków i 4 Sekretarzy. Wybrani będą ci, którzy otrzymają największą liczbę głosów. W razie równości głosów rozstrzyga los. Marszałek, Wicemarszałkowie i Sekretarze stanowią Prezydjum Rady Stanu pod przewodnictwem Marszałka. Mianowany Marszałek, oraz wybrani Wicemarszałkowie

i Sekretarze urzędują przez cały czas trwania Rady Stanu aż do chwili zebrania się pierwszego Sejmu. W razie rozwiązania Rady Stanu, mianowanie i wybory prezydjum dopełnia się w myśl postanowień tego artykułu.

Art. 19. Rada Stanu bada ważność wyborów i rozstrzyga o uprawnieniu wybranego członka do zasiadania w Radzie Stanu.

Art. 20. Rada Stanu współdziała w ustawodawstwie w myśl postanowień patentu z 12 Września 1917, w szczególności powziąć ma uchwały w sprawie projektu konstytucji Królestwa Polskiego, utworzenia Senatu i izby posłów.

Art. 21. Rozporządzenia z mocą ustawy mogą być wydawane jedynie na zasadzie upoważnienia, zawartego w ustawie samej. Od tej zasady może Rada Regencyjna odstąpić pod odpowiedzialnością całego ministerstwa tylko w tym wypadku, jeżeli wydanie rozporządzenia jest niezbędnie potrzebne dla zorganizowania poszczególnych działów administracji polskiej.

Art. 22. Radzie Stanu służy z zastrzeżeniem, określonem w art. 2 Patentu z dnia 12 Września 1917, prawo zgłaszania wniosków ustawodawczych.

Wnioski ustawodawcze lub inne, przedkładane Radzie Stanu, muszą być podpisane przynajmniej przez 10 członków Rady Stanu. Propozycje zmiany tej ustawy mogą wychodzić tylko od Rady Regencyjnej na wniosek Rządu.

Art. 23. Jeżeli wniosek ustawodawczy, uchwalony przez Radę Stanu, nie uzyska zatwierdzenia Rady Regencyjnej, nie będzie mógł być ponowiony w ciągu tej samej sesji z inicjatywy Rady Stanu.

Art. 24. Rada Stanu uchwala budżet administracji państwowej, przekazanej polskim Władzom Państwowym.

Po zakończeniu roku budżetowego Rada Stanu bada przedłożone jej przez Ministerstwo Polskie zamknięcia rachunkowe i rozstrzyga o udzieleniu absolutorjum.

Art. 25. Bez zgody Rady Stanu nie mogą być zaciągane pożyczki ani przyjmowane zobowiązania, obciążające Państwo Polskie.

Art. 26. Prezydent Ministrów, lub wyznaczony przez niego Minister, obowiązany jest dać odpowiedź na interpelacje, podpisane przez conajmniej 10 członków Rady Stanu; może jednak z podaniem powodów odpowiedź odroczyć, lub też nawet jej odmówić.

BIBLIOTEKA

Rada Stanu może uchwalić przeprowadzenie rozpraw nad odpowiedzią Prezydenta Ministrów. Stawianie wniosków w toku tych rozpraw nie jest dopuszczalne.

Art. 27. Do ważności uchwał Rady Stanu potrzebną jest obecność conajmniej połowy jej członków. Uchwały zapadają bezwzględną większością głosów. W razie równości głosów — głos przewodniczącego rozstrzyga.

Art. 28. Ministrowie i wyznaczeni przez nich przedstawiciele Rządu mogą brać udział w posiedzeniach Rady Stanu i jej komisji i zabierać głos poza koleją zapisów.

Rada Stanu może zażądać obecności Prezydenta Ministrów lub innych Ministrów na jej posiedzeniach, lub na posiedzeniach komisji w celu udzielenia wyjaśnień, jakie uważa za potrzebne.

Władze okupacyjne mogą reprezentować swe interesy na posiedzeniach Rady Stanu i jej komisji przez swoje organa.

Art. 29. Rada Stanu uchwala dla siebie regulamin.

Art. 30. Posiedzenia Rady Stanu są jawne.

Tajne obrady zarządza Marszałek na życzenie Rządu, lub wskutek uchwały Rady Stanu.

Sprawozdania z posiedzeń plenarnych ogłasza Prezydjum Rady Stanu.

Art. 31. Rada Stanu przestaje istnieć z chwilą zebrania się pierwszego Sejmu.

Art. 32. Na zasadzie powyższych przepisów wyda Rada Ministrów na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych wszelkie zarządzenia, potrzebne dla przeprowadzenia wyborów.

Art. 33. W razie powiększenia liczby sejmików powiatowych, albo rozszerzenia granic Generał-Gubernatorstwa Warszawskiego i Lubelskiego, Rada Regencyjna wyda dodatkową ustawę, opartą na przepisach niniejszej ustawy.

Warszawa, dnia 4 lutego 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.* Prezydent Ministrów: *Jan Kucharzewski.*

3. Dekret Rady Regencyjnej w przedmiocie przysięgi dla ministrów, urzędników, sędziów i adwokatów z dn. 20. II. r. 1918, poz. 6 d. p. Kr. P. nr. 4.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego postanowiliśmy i stanowimy co następuje:

Art. 1. Ministrowie, urzędnicy i sędziowie Państwa Polskiego przed objęciem urzędu, tudzież adwokaci przed zapisaniem ich na listę adwokacką, składają przysięgę według rot następujących:

a) Ministrowie:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedynemu, Ojczyźnie i Narodowi Polskiemu, że na powierzonym mi urzędzie Ministra Państwa Polskiego dążyć będę do ugruntowania wolności, niepodległości i potęgi mojej Ojczyzny, Majestat Państwa Polskiego w najwyższem mając zachowaniu; Radzie Regencyjnej, do czasu powołania Króla lub Regenta naczelną władzę Państwa Polskiego piastującej, wierności dochowam; sztandar honoru i godności Narodu dzierżyć będę wysoko wobec swoich i obcych; przepisów prawa strzedz będę pilnie, rację stanu i dobro pospolite mając zawsze przed oczyma; włożone na mnie obowiązki według sumienia, tudzież z pełną świadomością ciążącej na mnie odpowiedzialności wobec Boga, Państwa i Narodu wypełniać będę.

Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Syna Jego Męka".

b) Urzędnicy:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedynemu, Ojczyźnie i Narodowi Polskiemu na powierzonym mi urzędzie przyczyniać się do ugruntowania wolności, niepodległości i potęgi mojej Ojczyzny, pożytek Państwa Polskiego oraz dobro publiczne mając zawsze przed oczyma; Radzie Regencyjnej, do czasu powołania Króla lub Regenta naczelną władzę Państwa Polskiego piastującej, wierności dochować; Narodowi Polskiemu z całej duszy wiernie służyć, wszystkich obywateli kraju w równem mając zachowaniu; przepisów prawa strzedz pilnie, obowiązki urzędu mego spełniać gorliwie i sumiennie, polecenia przełożonych wykonywać dokładnie, tajemnicy urzędowej dochować.

Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Syna Jego Męka".

c) Sędziowie:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedynemu, Ojczyźnie i Narodowi Polskiemu na powierzonym mi urzędzie Sędziego przyczyniać się do ugruntowa-

nia wolności, niepodległości i potęgi mojej Ojczyzny, pożytek Państwa Polskiego i dobro publiczne mając zawsze przed oczyma; Radzie Regencyjnej, do czasu powołania Króla lub Regenta naczelną władzę Państwa Polskiego piastującej, wierności dochować; Narodowi Polskiemu z całej duszy wiernie służyć; obowiązki urzędu mego spełniać gorliwie; sprawiedliwość bezstronnie według sumienia i zgodnie z przepisami prawa wymierzać.

Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Syna Jego Męka".

d) Adwokaci:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedynemu, Ojczyźnie i Narodowi Polskiemu, Ojczyzny wolność, niepodległość i potęgę mieć zawsze przed oczyma, rady i pomocy przeciw prawu, dobrym obyczajom, porządkowi publicznemu i bezpieczeństwu Państwa Polskiego nie dawać; interesy klijentów zgodnie z ustawą i sumieniem ochraniać; dla sądów i władz publicznych poszanowanie zachować; obowiązki zawodu gorliwie spełniać; honoru i godności stanu adwokackiego strzedz.

Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Syna Jego Męka".

Art. 2. Według rot, wyżej w art. 1 przytoczonych, składają przysięgę osoby, należące do wyznań chrześcijańskich. Osoby, należące do wyznania mojżeszowego lub mahometańskiego, składają przysięgę według tej samej, art. 1 przepisanej, roty, z tą tylko zmianą, że ustęp początkowy przysięgi brzmieć będzie: „Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu" z opuszczeniem wyrazów „w Trójcy Świętej Jedynemu", zaś ustęp końcowy brzmieć będzie: „Tak mi Panie Boże dopomóż" z opuszczeniem wyrazów: „ i niewinna Syna Jego Męka".

Art. 3. Ministrowie Państwa Polskiego składają przysięgę wobec władzy, która ich mianowała, lub umocowanego delegata tej władzy. Prezesi Sądu Najwyższego, tudzież Sądów Apelacyjnych i Okręgowych—wobec Ministra Sprawiedliwości; Sędziowie—wobec prezesa właściwego Sądu; Urzędnicy wszelkich stopni—wobec osoby, która ich mianowała lub zwierzchnika właściwego urzędu; Adwokaci—wobec właściwej Rady Adwokackiej lub Sądu, pełniącego zastępczo jej funkcje.

Art. 4. Władza lub osoba, wobec której przysięga ma być zło-

żona, może powołać do jej odebrania urzędnika lub osobę duchowną tego wyznania, do którego należy składający przysięgę; wykonanie przysięgi odbędzie się zawsze wobec osób, wymienionych w artykule poprzednim.

Art. 5. Wykonanie przysięgi odbywa się przez odczytanie roty przez osobę składającą przysięgę, bądź powtarzanie jej za osobą odbierającą przysięgę z zastosowaniem się przytem do obrządku wyznania, do którego osoba składająca przysięgę należy, a w szczególności:

a) osoby wyznania rzymsko-katolickiego składają przysięgę przed krucyfiksem; przy wygłaszaniu roty podnoszą dwa palce prawej ręki do góry, a po wygłoszeniu całują krzyż;

b) osoby wyznania ewangelicko-reformowanego i ewangelicko-augsburskiego składają przysięgę przed Krucyfiksem i przy wygłaszaniu roty podnoszą dwa palce prawej ręki do góry; osoba odbierająca przysięgę winna przed zaprzysiężeniem upewnić się, że składający przysięgę jest konfirmowany, oraz wskazać na ważność i świętość tego aktu religijnego;

c) osoby wyznania mojżeszowego wygłaszają rotę przysięgi, mając głowę nakrytą i trzymając Torę w ręku lub kładąc na niej dwa palce.

Art. 6. O dopełnieniu aktu przysięgi sporządzony będzie protokół, zawierający datę, imię i nazwisko osoby składającej przysięgę, oznaczenie obejmowanego urzędu oraz dosłowny tekst roty przysięgi. Protokół ten ma podpisać osoba składająca przysięgę oraz osoby, uczestniczące w myśl zasad art. 3 przepisów niniejszych w charakterze urzędowym w akcie wykonywania przysięgi.

Art. 7. Przepisy niniejsze otrzymują moc obowiązującą z dniem ogłoszenia w Dzienniku Praw Królestwa Polskiego.

Rota tej przysięgi została zmieniona rozp. Rady min. z d. 2. XII. r. 1918 poz. 49 dz. pr. p. p: nr. 18, p. niżej pod 16.

Dan w Warszawie, dnia 20 lutego 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.* Prezydent ministrów: w z. *J. M. Pomorski.*

4. Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego o utworzeniu Ministerstwa Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy z dn. 4. IV. r. 1918 poz. 8 d. pr. Kr. P. nr. 5.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego postanowiliśmy i stanowimy co następuje:

Art. 1. Z zakresu kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, określonej w art. 24 dekretu Naszego o Tymczasowej Organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskiem z dnia 3 stycznia 1918 roku, wyłącza się sprawy służby zdrowia. Równocześnie rozszerza się określoną w art. 29 tegoż dekretu kompetencję Ministerstwa Opieki Społecznej i Ochrony Pracy przez przekazanie mu spraw publicznej służby zdrowia. Tak rozszerzony urząd otrzyma nazwę Ministerstwa Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy.

Art. 2. Wykonanie niniejszego dekretu powierzamy Prezydentowi Ministrów, Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Ministrowi Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy, którzy mają się porozumieć także co do wydania wszelkich zarządzeń przejściowych, jakie okażą się potrzebne wskutek dokonania zmiany kompetencji obu Ministerstw.

Dan w Warszawie, dnia 4 kwietnia 1918 roku.

P. d. 30. X. r. 1918 poz. 31 d. pr. Kr. p. nr. 14, niżej pod 11.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Steczkowski, Stecki, Chodźko.*

5. Rada Regencyjna do Narodu Polskiego (7 października 1918 r. poz. 23 d. p. Kr. P. nr. 12).

Wielka godzina, na którą cały naród polski czekał z upragnieniem, już wybija.

Zbliża się pokój, a wraz z nim ziszczenie nigdy nieprzedawnionych dążeń narodu polskiego do zupełnej niepodległości.

W tej godzinie wola narodu polskiego jest jasna, stanowcza i jednomyślna.

Odczuwając tę wolę i na niej opierając to wezwanie, stajemy na podstawie ogólnych zasad pokojowych, głoszonych przez prezydenta Stanów Zjednoczonych, a obecnie przyjętych przez świat cały, jako podstawa do urządzenia nowego współżycia narodów.

W stosunku do Polski zasady te prowadzą do utworzenia niepodległego państwa, obejmującego wszystkie ziemie polskie, z dostępem do morza, z polityczną i gospodarczą niezawisłością, jako

też z terytorjalną nienaruszalnością, co przez traktaty międzynarodowe zagwarantowanem będzie.

Aby ten program ziścić, musi naród polski stanąć jako mąż jeden i wytężyć wszystkie siły, by jego wola została zrozumiana i uznana przez świat cały.

W tym celu stanowimy:

1. Radę Stanu rozwiązać;

2. Powołać zaraz rząd, złożony z przedstawicieli najszerszych warstw narodu i kierunków politycznych;

3. Włożyć na ten rząd obowiązek wypracowania wspólnie z przedstawicielami grup politycznych ustawy wyborczej do Sejmu polskiego, opartej na szerokich zasadach demokratycznych i ustawę tę najpóźniej w ciągu miesiąca do zatwierdzenia i ogłoszenia Radzie Regencyjnej przedstawić.

4. Sejm niezwłocznie potem zwołać i poddać jego postanowieniu dalsze urządzenie Władzy zwierzchniej państwowej, w której ręce Rada Regencyjna zgodnie ze złożoną przysięgą władzę swoją ma złożyć

Polacy! Obecnie już losy nasze w znacznej mierze w naszych spoczywają rękach. Okażmy się godnymi tych potężnych nadziei, które z górą przez wiek żywili wśród ucisku i niedoli ojcowie nasi. Niech zamilknie wszystko, co nas wzajemnie dzielić może, a niech zabrzmi jeden wielki głos: Polska Zjednoczona Niepodległa.

Warszawa, 7 października 1918 r.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.* Prezydent Ministrów: *Jan Kucharzewski.*

6. Dekret Rady Regencyjnej z dn. 15. X. r. 1918 poz. 24. d. p. Kr. P. nr. 12.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego postanowiliśmy i stanowimy co następuje:

Do czasu zwołania Sejmu konstytucyjnego na zasadach, wskazanych w Naszem orędziu z dnia 7 października 1918 roku, rozporządzenia z mocą ustawy będą wydawane przez Nas pod odpowiedzialnością Rady Ministrów. Tracą one moc obowiązującą, o ile nie

będą przez Rząd przedstawione na pierwszem posiedzeniu najbliższego Sejmu dla uzyskania Jego sankcji.

Dan w Warszawie, dnia 15 października 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.* Prezydent Ministrów: w z. *B. Broniewski.*

7. Dekret z dn. 12. X. r. 1918 poz. 26 d. p. Kr. P. nr. 13 o rocie przysięgi dla wojska.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego, postanowiliśmy i stanowimy wprowadzić natychmiast rotę przysięgi dla Wojska Polskiego o następującem brzmieniu:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, że Ojczyźnie mojej, Państwu Polskiemu i Radzie Regencyjnej, jako tymczasowej zastępczyni przyszłej Władzy Zwierzchniej Państwa Polskiego, na lądzie i wodzie i w powietrzu i na każdem miejscu wiernie i uczciwie służyć będę, że będę przełożonych swych i dowódców słuchał, dawane mi rozkazy i przepisy wykonywał i wogóle tak się zachowywał, abym mógł żyć i umierać, jako mężny i prawy żołnierz polski.

Tak mi Panie Boże dopomóż".

Z chwilą zaprzysiężenia Wojska przechodzi ono pod zwierzchnią władzę Naszą, wskutek czego dalsze nominacje oficerskie przez Nas podpisywane będą. Dotychczasowe nominacje pozostawiamy w mocy.

Dla natychmiastowego zaprzysiężenia Wojska Polskiego według nowej roty polecamy Dyrektorowi Komisji Wojskowej przedsięwziąć odpowiednie kroki.

Dan w Warszawie, dnia 12 października 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.* Prezydent Ministrów: w z. *B. Broniewski.*

Jan Stecki, J. Higersberger, Antoni Ponikowski, St. Dzierzbicki, Witold Chodźko, Janusz Radziwiłł.

8. Dekret z dn. 27. X. r. 1918 poz. 27 d. p. Kr. P. nr. 13 o tymczasowej ustawie wojskowej.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego postanowiliśmy i stanowimy co następuje:

W związku z dekretem Naszym z dnia 12 października 1918 r. o przejściu Władzy Zwierzchniej nad wojskiem w Nasze ręce przystąpić do formowania narodowej armji regularnej na podstawie Tymczasowej Ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej, którą równocześnie ogłaszamy, poruczając Naszemu rządowi bezzwłoczne jej wykonanie.

Dan w Warszawie, dnia 27 października 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.* Prezydent Ministrów: *Józef Świerzyński.*

Minister Spraw Zewnętrznych: Głąbiński. Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Chrzanowski.* Minister Sprawiedliwości: *J. Higersberger.* Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych: *W. Grabski.* Minister Przemysłu i Handlu: *Andrzej Wierzbicki.* Minister Komunikacji: *W. Paszkowski.* Minister Aprowizacji: *Ant. Minkiewicz.*

Tymczasowa ustawa o powszechnym obowiązku służby wojskowej zamieszczona jest w części »prawo administr.« tego zbioru w rozdziale »administracja wojskowa«.

9. Dekret z dn. 19. IX. r. 1918 poz. 29 d. p. Kr. P. nr. 13 o ustanowieniu Szefa Sztabu Wojsk.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego postanowiliśmy i stanowimy, co następuje:

Zachowując przy Nas w myśl Naszego Dekretu z dnia 12 października 1918 Naczelne Dowództwo nad Naszą siłą zbrojną, ustanowić urząd Szefa Sztabu Wojsk Polskich, który będzie Nam przedkładał do rozstrzygnięcia sprawy wojskowe, w zakres jego kompetencji wchodzące.

Dan w Warszawie, dnia 19 września 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski:* Prezydent Ministrów: *Józef Świerzyński.*

UWAGA: Data tego dekretu została z pewnością mylnie wydrukowaną.

10. Dekret z dn. 26. X. r. 1918 poz. 30 d. pr. p. Kr. P. nr. 14 o utworzeniu Ministerstw: Spraw Zewnętrznych, Spraw Wojskowych, Komunikacji i Aprowizacji.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego postanowiliśmy i stanowimy, co następuje:

Art. 1. W uchyleniu odnośnych postanowień art. 20 Dekretu z dnia 3 stycznia 1918 r. o tymczasowej organizacji Władz Naczel-

nych (Dz. Praw nr. 1, poz. 1) — przekształca się istniejący przy Prezydencie Ministrów Departament Spraw politycznych na Ministerstwo Spraw Zewnętrznych, zaś Komisję Wojskową — na Ministerstwo Spraw Wojskowych.

Przekazanie spraw ma nastąpić niezwłocznie.

Art. 2. Istniejący przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Urząd Aprowizacji przekształca się na Ministerstwo Aprowizacji.

Art. 3. Z zakresu kompetencji Ministerstwa Przemysłu i Handlu, określonej w art. 28 Dekretu z dnia 3 stycznia 1918 roku (Dz: Praw nr. 1, poz. 1), wyłącza się sprawy środków komunikacji, z jednoczesnem przekazaniem tych spraw Ministerstwu Komunikacji, które się niniejszem tworzy.

P. d. z dn. 16. I. r. 1918 poz. 118 d. pr. p. p. nr. 8, niżej pod 21; p. dekret z dn. II. r. 1919 poz. 152 d. pr. p. p. nr. 14, niżej pod 23; wreszcie dekret z dn. 8. II. r. 1919 poz. 172 d. pr. p. p. nr. 14 niżej pod 24.

Art. 4. Prezydent Ministrów w porozumieniu z interesowanemi Ministrami wykona niniejszy Dekret i zarządzi ścisłe rozgraniczenie zakresu kompetencji poszczególnych Ministerstw.

Dan w Warszawie, dnia 26 października 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski* Arcybiskup. *Zdzisław Lubomirski. Józef Ostrowski:* Prezydent Ministrów: *Józef Świerzyński.*

Minister Spraw Zewnętrznych: *Stanisław Głąbiński.* Minister Sprawiedliwości: *J. Higersberger.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Chrzanowski.* Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *Antoni Ponikowski.* Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych: *Wł. Grabski.* Minister Przemysłu i Handlu: *Andrzej Wierzbicki.* Minister Komunikacji: *W. Paszkowski.* Minister Aprowizacji: *Antoni Minkiewicz.*

11. Dekret Rady Regencyjnej z dn. 30. X. r. 1918 poz. 31 d. pr. Kr. P. nr. 14 o utworzeniu Ministerstwa Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej i Ministerstwa Ochrony Pracy.

My, Rada Regencyjna Królestwa Polskiego, postanowiliśmy i stanowimy, co następuje:

Art. 1. Znosi się utworzone Dekretem z dnia 4 kwietnia 1918 roku Ministerstwo Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy. Równocześnie tworzy się: Ministerstwo Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej oraz Ministerstwo Ochrony Pracy, którym przekazuje się sprawy do odnośnych dziedzin należące.

Art. 2. Wykonanie niniejszego dekretu poleca się Prezydentowi

Ministrów, Ministrowi Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej oraz Ministrowi Pracy.

P. d. z dn. 16. I. r. 1919 poz. 118 d. pr. p. p. nr. 8 niżej pod 21.

Dan w Warszawie, dnia 30 października 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski* Arcybiskup. *Zdzisław Lubomirski. Józef Ostrowski:* Prezydent Ministrów: *Józef Świerzyński.*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Z. Chrzanowski.* Minister Skarbu: *Englich.* Minister Rolnictwa i Dóbr Koronnych: *Wł. Grabski.* Minister Aprowizacji: *Antoni Minkiewicz.* Minister Przemysłu i Handlu: *Andrzej Wierzbicki.* Minister Komunikacji: *W. Paszkowski.* Minister Pracy: *J. Wolczyński.*

12. Odezwa Rady Regencyjnej do Narodu Polskiego z dn. 11. XI. r. 1918 poz. 38 d. p. p. p. nr. 17.

Wobec grożącego niebezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, dla ujednostajnienia wszelkich zarządzeń wojskowych i utrzymania porządku w kraju, Rada Regencyjna przekazuje władzę wojskową i naczelne dowództwo wojsk polskich jej podległych Brygadjerowi Józefowi Piłsudskiemu.

Po utworzeniu Rządu Narodowego, w którego ręce Rada Regencyjna zgodnie ze swemi poprzedniemi oświadczeniami zwierzchnią władzę państwową złoży, Brygadjer J. Piłsudski władzę wojskową, będącą częścią zwierzchniej władzy państwowej, temuż Rządowi Narodowemu zobowiązuje się złożyć, co stwierdza podpisaniem tej odezwy.

Dan w Warszawie, dnia 11 listopada 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski. Józef Piłsudski.*

13. Pismo Rady Regencyjnej do Naczelnego Dowódzcy Wojsk Polskich Józefa Piłsudskiego z dn. 14. XI. r. 1918 poz. 39 d, pr. p. p. nr. 17.

Stan przejściowy podziału zwierzchniej władzy państwowej, ustanowiony odezwą z dnia 11 listopada 1918 roku, nie może trwać bez szkody dla powstającego Państwa Polskiego.

Władza ta powinna być jednolita.

Wobec tego, kierując się dobrem Ojczyzny, postanawiamy Radę Regencyjną rozwiązać, a od tej chwili obowiązki nasze i odpowiedzialność względem narodu polskiego w Twoje ręce, Panie

Naczelny Dowódzco, składamy do przekazania Rządowi Narodowemu.

Dan w Warszawie, dnia 14 listopada 1918 roku.

† *Aleksander Kakowski, Arcybiskup; Zdzisław Lubomirski, Józef Ostrowski.*

14. Dekret z dn. 14. XI. r. 1918 poz. 40 d. pr. p. p. nr. 17.

Wyszedłszy z niemieckiej niewoli, zastałem wyzwalającą się Polskę w najbardziej chaotycznych stosunkach wewnętrznych i zewnętrznych, wobec zadań niezmiernie trudnych, w których lud polski sam musi wykazać swoją zdolność organizacyjną, bo żadna siła z zewnątrz nie może mu jej narzucić. Uważałem za swój obowiązek ułatwić ludowi pracę organizowania się i postanowiłem rozważyć rolę i znaczenie przywódców polskich stronnictw ludowych, które miały nadać charakter nowemu rządowi.

W rozmowach, prowadzonych z przedstawicielami niemal wszystkich stronnictw w Polsce, spotkałem się, ku wielkiej mej radości, z zasadniczem potwierdzeniem mych myśli. Przeważająca większość doradzała utworzenie rządu nietylko na podstawach demokratycznych, ale i z wybitnym udziałem przedstawicieli ludu wiejskiego i miejskiego. Licząc się z potężnemi prądami zwyciężającemi dzisiaj na Zachodzie i Wschodzie Europy, zdecydowałem się zamianować prezydentem gabinetu pana posła Ignacego Daszyńskiego, którego długoletnia praca patrjotyczna i społeczna daje mi gwarancję, że zdoła w zgodnej współpracy z wszystkiemi żywiołami przyczynić się do odbudowy dźwigającej się z gruzów Ojczyzny.

Ciężkie położenie ludu nie pozwoliło mu wyłonić z pośród siebie licznych sił fachowych, których kraj dzisiaj potrzebuje; zażądałem więc od pana prezydenta ministrów, aby, licząc się z tem, wzmocnił skuteczność pracy swego gabinetu przez udział w nim wybitnych sił fachowych, niezależnie od ich przekonań politycznych.

Z natury położenia Polski jest charakter rządu aż do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego prowizorycznym i nie dozwala na przeprowadzenie głębokich zmian społecznych, które uchwalić może tylko Sejm Ustawodawczy. Przekonany, że twórcą praw na-

rodu może być tylko Sejm, zażądałem zwołania go w możliwie krótkim, kilkumiesięcznym terminie.

Licząc się z wyjątkowem pod względem prawnym położeniem narodu, wezwałem p. Prezydenta Ministrów, aby mi przedłożył projekt utworzenia najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej aż do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego obejmującej wszystkie trzy zabory.

Liczne uwagi i programowe żądania stronnictw, złożone na moje ręce, przekazuję niniejszem Rządowi Republiki.

Warszawa, dnia 14 listopada 1918 roku.

Józef Piłsudski.

15. Dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej z dn. 22. XI. r. 1918 poz. 41. d. pr. p. p. nr. 17:

Na podstawie dekretu z dnia 14 listopada r. b. przedłożył mi Prezydent Ministrów uchwalony przez Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej projekt utworzenia Najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej aż do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego.

Zatwierdzając przedłożony mi projekt, stanowię co następuje:

Art. 1. Obejmuję, jako Tymczasowy Naczelnik Państwa, Najwyższą Władzę Republiki Polskiej i będę ją sprawował aż do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego.

Art. 2. Rząd Republiki Polskiej stanowią mianowani przezemnie i odpowiedzialni przedemną aż do zebrania się Sejmu Prezydent Ministrów i Ministrowie.

Art. 3. Projekty ustawodawcze uchwalone przez Radę Ministrów ulegają mojemu zatwierdzeniu i uzyskują moc obowiązującą, o ile sama ustawa inaczej nie stanowi, z chwilą ogłoszenia w Dzienniku Praw Państwa Polskiego; tracą one moc obowiązującą, o ile nie będą przedstawione na pierwszem posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego do jego zatwierdzenia.

Art. 4. Akty rządowe kontrasygnuje Prezydent Ministrów.

Art. 5. Sądy wydają wyroki w imieniu Republiki Polskiej.

Art. 6. Wszyscy urzędnicy Państwa Polskiego składają przysięgę na wierność Republice Polskiej według ustalić się mającej przez Radę Ministrów roty.

Art. 7. Mianowanie wyższych urzędników państwowych, za-

strzeżone w myśl przepisów dotychczasowych Głowie Państwa, wychodzić będzie odemnie, na propozycję Prezydenta Ministrów i właściwego Ministra.

Art. 8. Budżet Republiki Polskiej na pierwszy okres budżetowy uchwali Rząd i przedłoży mi do zatwierdzenia.

Dan w Warszawie, dnia 22 listopada 1918 roku.

Józef Piłsudski.

Prezydent Ministrów: *J. Moraczewski.*

16. Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie roty przysięgi dla urzędników i sędziów z dn. 2. XII. r. 1918 poz. 49. d. pr. p. p. nr. 18.

Na podstawie art. 6 Dekretu o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej z dnia 22 listopada 1918 r. (Dz. Praw nr. 17 poz. 41) w rotach przysięgi, ustalonych Dekretem z dnia 20 lutego 1918 r. (Dz. Praw nr. 4 poz. 6) wyrazy „Radzie Regencyjnej, do czasu powołania Króla lub Regenta naczelną władzę Państwa Polskiego piastującej“ zastąpić należy słowami: „Republice Polskiej“.

Warszawa, dnia 2 grudnia 1918 r.

Prezydent Ministrów: *J. Moraczewski.*

17. Dekret o utworzeniu Ministerstwa Sztuki i Kultury z dn. 5. XII. r. 1918 poz. 52 d. pr. p. p. nr. 19.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię, co następuje:

Art. 1. Zostaje utworzone Ministerstwo Sztuki i Kultury.

Art. 2. Do Ministra Sztuki i Kultury należy zawiadywanie i opieka nad sztuką, literaturą piękną, zabytkami, muzeami sztuki, teatrami i wykształceniem estetycznem narodu.

Art. 3. Dziedziny, w artykule poprzedzającym wymienione, zostają wyjęte z zakresu kompetencji Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w którego zawiadywaniu pozostają wszystkie inne dziedziny, wyszczególnione w art. 26 Dekretu o tymczasowej organizacji władz z dnia 3 stycznia 1918 r.

Art. 4. Art. 3 Statutu Rady Oświecenia Publicznego z dnia 13 września 1918 r. zostaje zmieniony w ten sposób, że Rada Oświecenia Publicznego składa się z 37 osób, a mianowicie oprócz osób, wyliczonych w ust. b. tegoż artykułu, w skład Rady Oświecenia

Publicznego wejdzie jeden przedstawiciel Ministerstwa Sztuki i Kultury.

Art. 5. Wykonanie niniejszego dekretu powierza się Ministrowi Sztuki i Kultury w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Dan w Warszawie, dnia 5 grudnia 1918 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *Prauss.* Minister Sztuki i Kultury: *M. Downarowicz.*

18. Dekret w przedmiocie utworzenia Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa z dn. 11. XII. r. 1918 poz. 59 d. pr. p. p. nr. 20.

Art. 1. Kancelarja Cywilna Naczelnika Państwa przyjmuje i załatwia korespondencję, kierowaną do Władzy Najwyższej przez organy urzędowe oraz instytucje i osoby prywatne, z wyjątkiem pism wpływających do Wojskowej Adjutantury Generalnej.

Art. 2. Akty ustawodawcze i rządowe, wymagające w myśl ustaw obowiązujących zatwierdzenia Władzy Najwyższej, przedstawiane są Naczelnikowi Państwa przez Kancelarję Cywilną.

Art. 3. Urzędnicy, pozostający na etacie Kancelarji Cywilnej, są urzędnikami państwowymi.

Art. 4. Kancelarją Cywilną kieruje szef z płacą kategorji IV, według tabeli płac urzędników państwowych. Pozostałe etaty ustali Rada Ministrów w drodze rozporządzenia.

Art. 5. Szefa Kancelarji Cywilnej mianuje Naczelnik Państwa. Urzędników Kancelarji Cywilnej, należących do kategorji V-a, V-b i VI, mianuje Naczelnik Państwa na wniosek szefa Kancelarji Cywilnej. Urzędników, należących do kategorji VII i niższych, mianuje szef Kancelarji Cywilnej.

Art. 6. Na etacie Kancelarji Cywilnej znajdują się urzędnicy do szczególnych poruczeń Naczelnika Państwa w liczbie 4-ch, którzy nie wchodzą w skład Kancelarji Cywilnej.

Urzędników do szczególnych poruczeń mianuje Naczelnik Państwa.

Art. 7. Ustanowiony reskryptem Rady Regencyjnej z dnia 12. VII. 1918 K. P. Gabinet Cywilny rozwiązuje się. Akta jego winny być przekazane Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa.

Dan w Warszawie, dnia 11 grudnia 1918 roku.

Prezydent Ministrów: *J. Moraczewski.* *J. Piłsudski.*

19. Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie tymczasowych etatów dla urzędników Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa z dn. 11. XII. 1918 r. poz. 60 d. p. p. p. nr. 20.

Na podstawie dekretu w przedmiocie utworzenia Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa z dnia 11 grudnia 1918 r. postanawia Rada Ministrów co następuje:

Art. 1. Oprócz ustalonego dekretem z dnia 11 grudnia 1918 r. etatu szefa Kancelarji Cywilnej, ustala się następujące tymczasowe etaty według tabeli płac urzędników państwowych:

1 referent z płacą gategorji V-a, 1 referent z płacą kategorji VI, 2 referentów z płacą kategorji VII, 2 kancelistów z płacą kategorji IX, 1 kancelista z płacą kategorji X,; według umowy, stosownie do norm płacy, przyjętych w Ministerstwach, 2 maszynistki, 2 telefonistki, 1 woźny, 1 goniec.

Art. 2. Urzędnicy do szczególnych poruczeń w liczbie 4-ech, (art. 6 dekretu), nie wchodzący w skład Kancelarji Cywilnej wynagradzani będą według kategorji płac urzędników państwowych, wskazanej w dekrecie nominacyjnym.

Warszawa, dnia 11 grudnia 1918 roku.

Prezydent Ministrów: *J. Moraczewski.*

20. Dekret z dn. 31. XII. r. 1918 poz. 92 d. p. p. p. nr. 5 z r. 1919 w przedmiocie wyłączenia z kompetencji Ministra Spraw Wewnętrznych służby weterynaryjnej i przekazania tejże służby kompetencji Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Art. 1. Z zakresu kompetencyi Ministra Spraw Wewnętrznych, określonego w art. 24 dekretu Rady Regencyjnej o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskiem z dn. 3 stycznia 1918 r., wyłącza się służbę weterynaryjną. Równocześnie służba ta zostaje przekazana kompetencji Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Art. 2. Wykonanie niniejszego dekretu powierza się Ministrowi Rolnictwa i Dóbr Państwowych, który w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Zdrowia Publicznego wyda konieczne zarządzenia przejściowe.

Dan w Warszawie, dnia 31 grudnia 1918 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Pilsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski:*

21. Dekret o utworzeniu Ministerstwa Robót Publicznych z dn. 16. I. r. 1919 poz. 118 d. p. p. p. nr. 8.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię co następuje:

Art. 1. Zostaje utworzone Ministerstwo Robót Publicznych.

Art. 2. Do zakresu działania Ministerstwa Robót Publicznych należą następujące sprawy:

1) budownictwo wodne, meljoracje, współdziałanie w meljoracjach rolnych i opiniowanie odnośnych planów, budowa dróg wodnych śródziemnych, przystani rzecznych, portów i większe na nich roboty konserwacyjne, wreszcie nadzór nad gospodarką organów samorządnych i instytucji publicznych i prywatnych w tej dziedzinie;

2) budowa i utrzymanie publicznych dróg kołowych i mostów, tudzież nadzór nad gospodarką w tej dziedzinie organów samorządnych o charakterze publicznym;

3) budowa i przebudowa wszelkich budynków państwowych z wyjątkiem kolejowych, górniczych i strategicznych, nadzór nad gospodarką budowlaną organów samorządnych i instytucji o charakterze publicznym;

4) osadnictwo ludzkie (zabudowanie, regulacja i urządzenia techniczne użyteczności publicznej miast, wsi i zdrojowisk, polityka budowlana), tudzież odbudowa osad, zniszczonych wojną lub klęskami elementarnemi;

5) pomiary i badania kraju pod względem przyrodniczym, badania materjałów budowlanych itp., tudzież wydawanie przepisów budowlanych w interesie dobra i bezpieczeństwa publicznego;

6) sprawy ogólne administracji i policji technicznej z wyjątkiem spraw kolejowych, górniczych, przemysłowych i żeglugi, sprawy wydawania zezwoleń administracyjno-technicznych, wreszcie przygotowanie ustawodawstwa w powyższych sprawach technicznych;

7) współdziałanie z Ministeryum Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w organizacji szkolnictwa zawodowego i technicznego.

Art. 3. Dziedziny, w artykule poprzedzającym wymienione, zostają wyjęte z kompetencji Ministrów Pracy i Opieki Społecznej, Spraw Wewnętrznych i Komunikacji, względnie kompetencja tych Ministerstw zostaje odpowiednio ograniczona.

Art. 4. Wewnętrzną organizację Ministerstwa Robót Publicznych tudzież organizację podległych mu urzędów technicznych porucza się Ministerstwu Robót Publicznych.

Art. 5. Tworzy się Państwową Radę Techniczną, w skład której mają wejść reprezentanci fachowych instytucji, stowarzyszeń technicznych, wyższych szkół technicznych, przedstawiciele organizacji samorządnych i społecznych oraz interesowanych ministerstw.

Ilość członków tej Rady tudzież zakres i sposób jej działania oznaczy Rada Ministrów na wniosek ministra Robót Publicznych.

Nadto Minister Robót publicznych może powoływać w miarę potrzeby specjalne komitety.

Art. 6. Wykonanie niniejszego dekretu porucza się Ministrowi Robót Publicznych w porozumieniu z interesowanymi ministrami.

P. ustawę z dn. 29. IV. 1919 r. poz. 283 d. pr. p. p. nr. 39, niżej pod 26.

Dan w Warszawie, dnia 16 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Robót Publicznych: Pruchnik.

22. Dekret o utworzeniu Ministerstwa Poczt i Telegrafów z dn. 5. II. r. 1919 poz. 142 d. p. p. p. nr. 13.

Art. 1. Zostaje utworzone Ministerstwo Poczt i Telegrafów.

Art. 2. Z zakresu kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, określonej w art. 24 dekretu o tymczasowej organizacji władz naczelnych (Dz. Praw, rok 1918, nr. 1, poz. 1.) wyłącza się sprawy poczt, telegrafów i telefonów i przekazuje Ministerstwu Poczt i Telegrafów.

Art. 3. Wykonanie niniejszego dekretu poleca się Prezydentowi Ministrów oraz Ministrom Spraw Wewnętrznych i Poczt i Telegrafów.

Dan w Warszawie, dnia 5 lutego 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.*

23. Dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 152 d. pr. p . p. nr. 14 o tymczasowem przekazaniu Ministrowi Komunikacji prawa wydawania przepisów o przewozie pasażerów, bagażu i towarów oraz ustalania taryf przewozowych na kolejach polskich.

Do czasu ustawowego unormowania przez prawo trybu wyda-

wania przepisów o przewozie pasażerów, bagażu i towarów oraz ustalenie taryf przewozowych na kolejach polskich, wydawanie tych przepisów i ustalanie taryf przekazuje się tymczasowo Ministrowi Komunikacji w porozumieniu z Ministerstwami Skarbu oraz Przemysłu i Handlu.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.* Kierownik Ministerstwa Komunikacji: *J. Eberhardt.*

24. Dekret z dn. 8. II. r. 1919 poz. 172 d. pr. p. p. nr. 14.

Na wniosek Rady Ministrów rozszerzam kompetencje Ministerstwa Robót Publicznych na wszelkie roboty techniczne z zakresu budownictwa i konserwacji dróg wodnych oraz na sprawy żeglugi.

Wszelkie sprawy, objęte powyżej określonym zakresem działania, wydzielam z kompetencji Ministerstwa Komunikacji i zarządzam zmianę nazwy tego Ministerstwa na „Ministerstwo Kolei Żelaznych".

Dan w Warszawie, dnia 8 lutego 1918 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.*

25. Uchwała Sejmu z dn. 20. II. r. 1919 o powierzeniu Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa poz. 226 dz. pr. p. p. nr. 19.

I.

Sejm przyjmuje oświadczenie Józefa Piłsudskiego, że składa w ręce Sejmu urząd Naczelnika Państwa do wiadomości, i wyraża Mu podziękowanie za pełne trudów sprawowanie urzędu w służbie dla Ojczyzny.

II.

Aż do ustawowego uchwalenia tej treści Konstytucji, która określi zasadniczo przepisy o organizacji naczelnych władz w Państwie Polskiem, Sejm powierza dalsze sprawowanie urzędu Naczelnika Państwa Józefowi Piłsudskiemu na następujących zasadach:

1. Władzą suwerenną i ustawodawczą w Państwie Polskiem jest Sejm Ustawodawczy; ustawy ogłasza Marszałek

z kontrasygnacją Prezydenta Ministrów i odnośnego Ministra fachowego.

2. Naczelnik Państwa jest przedstawicielem Państwa i najwyższym wykonawcą uchwał Sejmu w sprawach cywilnych i wojskowych.

3. Naczelnik Państwa powołuje Rząd w pełnym składzie na podstawie porozumienia z Sejmem.

4. Naczelnik Państwa oraz Rząd są odpowiedzialni przed Sejmem za sprawowanie swego urzędu.

5. Każdy akt państwowy Naczelnika Państwa wymaga podpisu odnośnego Ministra.

Marszałek: *Trąmpczyński.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.*

26. Ustawa z dn. 29. IV. r. 1919 o organizacji i zakresie działania Ministerstwa Robót Publicznych poz. 283 d. pr. p. p. nr. 39.

Art. 1. Do zakresu działania Ministerstwa Robót Publicznych utworzonego dekretem Naczelnika Państwa z 16 stycznia 1919 r. (Dz. Pr. nr. 8 poz. 118), należą następujące sprawy:

1) budownictwo wodne, a w szczególności: budowa i utrzymanie dróg wodnych śródziemnych, regulacja rzek spławnych i granicznych, budowa i utrzymanie portów i przystani rzecznych, żegluga śródziemna, regulacja rzek niespławnych, budowa zbiorników wody, kataster sił wodnych dla uzyskania energji elektrycznej, meljoracje pierwszorzędne, zabudowanie potoków górskich, współdziałanie w meljoracjach rolnych i opiniowanie odnośnych projektów, nadzór nad gospodarką wodną organów samorządnych i osób prywatnych;

2) budowa i utrzymanie publicznych dróg kołowych i mostów, tudzież nadzór nad gospodarką drogową organów samorządnych;

3) Budowa, utrzymanie i zarząd wszelkich budynków państwowych z wyjątkiem kolejowych, górniczych i strategicznych, nadzór nad gospodarką budowlaną organów samorządnych i instytucji o charakterze publicznym;

4) osadnictwo ludzkie, a w szczególności regulacja i zabudowanie miast, wsi i zdrojowisk, kanalizacja i wodociągi, polityka budowlana;

5) odbudowa osad, zniszczonych przez wojnę i klęski elementarne;

6) pomiary ogólne kraju i szczegółowe zdjęcia geometryczne dla sporządzenia map katastralnych, poszukiwanie i badanie materjałów budowlanych;

7) popieranie ruchu turystycznego;

8) ogólna administracja i policja techniczna, z wyjątkiem policji kolejowej, górniczej i przemysłowej, wydawanie zezwoleń administracyjno-technicznych, wydawanie przepisów budowlanych w interesie dobra i bezpieczeństwa publicznego, wreszcie przygotowanie projektów ustawodawczych w powyższych sprawach technicznych;

9) współdziałanie z innemi ministerstwami w sprawach technicznych, a mianowicie:

a) z Ministerjum Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w organizacji szkolnictwa technicznego i zawodowego,

b) z Ministerstwem Przemysłu i Handlu w sprawach patentowych, miar i wag, tudzież elektryfikacji kraju,

c) z Ministerstwem Zdrowia w sprawach osiedleńczo-mieszkaniowych i hygienicznych.

Art. 2. Jako druga instancja w sprawach technicznych, należących do zakresu działania Ministerstwa Robót Publicznych, będą utworzone okręgowe Dyrekcje robót publicznych.

Art. 3. Wewnętrzną organizację Ministerstwa Robót Publicznych, tudzież organizację podległych mu urzędów technicznych przeprowadzi Minister Robót Publicznych w granicach budżetu oraz na podstawie etatu płac i osób przez Sejm uchwalonego.

Art. 4. Dla prowadzenia polityki gospodarczej w dziedzinie robót publicznych utworzona będzie, jako organ doradczy Ministerstwa Robót Publicznych, państwowa Rada techniczna, w skład której wejdą wybitni specjaliści fachowi oraz przedstawiciele wyższych szkół technicznych, instytucji fachowych, stowarzyszeń technicznych, ciał samorządnych, organizacji społecznych i Ministerstw interesowanych.

Skład tej Rady uchwali Rada Ministrów na wniosek Ministra Robót Publicznych.

Nadto Minister Robót Publicznych może powoływać w miarę potrzeby specjalne komitety fachowe dla zaopiniowania ważniej-

szych projektów technicznych i ustaw, przedkładanych Sejmowi.

Art. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia. Sprzeczne z tą ustawą dekrety i rozporządzenia tracą moc obowiązującą.

Art. 6. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrowi Robót Publicznych i Ministrom interesowanym.

Marszałek: *Trąmpczyński:* Prezydent Ministrów w z. *S. Wojciechowski.* Minister Robót Publicznych: *Pruchnik.* Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego: *J. Łukasiewicz.* Minister Przemysłu i Handlu. *Hącia.* Minister Zdrowia: *Janiszewski.*

II.

SEJM. NIETYKALNOŚĆ POSŁÓW.

Ordynacja wyborcza do Sejmu ustawodawczego ogłoszona została dekretem z dn. 28. XI. r. 1918 poz. 46 d. pr. p. p. nr. 18. Dekretem z tej samej daty, poz. 47 rozpisane zostały na dzień 26 stycznia r. 1919 wybory w wymienionych w tym dekrecie okręgach dawnego zaboru rosyjskiego, na Śląsku cieszyńskim i w Galicji zachodniej. Natomiast z Galicji wschodniej powołani zostali do Sejmu b. posłowie do austr. rady państwa, z wyjątkiem opróżnionych w mieście Lwowie dwóch mandatów, gdzie równocześnie zostały zarządzone wybory wedle ord. austr. Ziemie polskie b. zaboru pruskiego miały wybierać później, a także miało nastąpić porozumienie co do przedstawicielstwa Litwy i Rusi.

Sejm został zwołany dekretem z dn. 5. II. r. 1919 poz. 217 d. pr. p. p. nr. 16 na 9 lutego r. 1919, a dzień ten został upamiętniony ogłoszeniem go świętem narodowem i amnestją.

Uchwałą z dn. 14. III. r. 1919 poz. 242 d. pr. p. p. nr. 25 uznanych zostało sześciu kandydatów ze Śląska za posłów.

W sprawie reprezentacji ziem b. zaboru pruskiego powołuje dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 193 d. pr. p. p. nr. 14 do Sejmu b. posłów do parlamentu niemieckiego, następnie zaś wprowadza ustawa z dn. 5. IV. r. 1919 poz. 253 d. pr. p. p. nr. 30 pewne zmiany w ordynacji wyborczej (p. niżej), a wreszcie rozporządzenie z dn. 18. IV. r. 1919 poz. 270 d. pr. p. p. nr. 33 (p: niżej) zarządza wybory na 1. czerwca r. 1919.

Wreszcie po wprowadzeniu Ustawą z dn. 10. V. r. 1919 poz. 294 d. pr. p. p. nr. 49 niektórych zmian ordynacji wyborczej, zarządzone zostały rozp. z dn. 15. V. r. 1919 poz. 295 d. pr. p. p. nr. 40 na dzień 15 czerwca r. 1919 wybory w okręgu Białostockim i Bielskim.

Nietykalność poselska została unormowana najpierw dekretem z dn. 7. II. r. 1919 poz. 178 d. pr. p. p. nr. 14, a następnie ustawą z dn. 8. IV. r. 1919 poz. 263 d. pr. p. p. nr. 31 (patrz niżej).

Kompetencja Sejmu została określoną w uchwale z dnia 20 II. r: 1919 poz. 226 d. pr. p. p. nr. 19 (patrz wyżej pod I, 25). Sejm uznał się za władzę suwerenną i ustawodawczą; ustawy ogłasza marszałek Sejmu, z kontrasygnacją Prezydenta Ministrów i Min. fachowego; Naczelnik Państwa jest wykonawcą jego uchwał w sprawach cywilnych i wojskowych; przy nominacji rządu musi się Naczelnik porozumieć z Sejmem, wreszcie przed Sejmem odpowiedzialni są tak Naczelnik, jak rząd.

A) Kompetencja Sejmu.

Patrz wyżej pod I. 25.

B) Skład Sejmu.

1. Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego z d. 28. XI. r. 1918 dz. pr. p. p. poz. 46 nr. 18.

Na podstawie uchwalonego przez Radę Ministrów projektu stanowię co następuje:

Rozdział I.

PRAWO WYBIERANIA.

Art. 1. Wyborcą do Sejmu jest każdy obywatel państwa bez różnicy płci, który do dnia ogłoszenia wyborów ukończył 21 lat.

Art. 2. Wyborcy winni być mieszkańcami tego obwodu głosowania, w którym głosują, przynajmniej od przedednia zarządzenia wyborów (patrz art. 15).

Art. 3. Wyborcy głosować wolno tylko w jednym obwodzie głosowania.

Art. 4. Wojskowi wszystkich stopni i wszystkich rodzajów broni w służbie czynnej nie biorą udziału w głosowaniu.

Art. 5. Prawa wyborczego nie mają osoby sądownie pozbawione praw obywatelskich.

Art. 6. Prawo głosowania winno być wykonywane osobiście.

Rozdział II.

WYBIERALNOŚĆ.

Art. 7. Wybieralni do Sejmu są wszyscy obywatele (lki) państwa, posiadający czynne prawo wyborcze, niezależnie od miejsca zamieszkania, jak również wojskowi.

Art. 8. Urzędnicy państwowych władz administracyjnych, skarbowych i sądowych nie mogą być wybrani w tych okręgach wyborczych, na które rozciąga się ich działalność służbowa.

Przepis ten nie dotyczy urzędników i wojskowych władz centralnych.

Art. 9. Płatni urzędnicy państwowi oraz wojskowi z chwilą

wyboru na posła zostają zwolnieni na czas trwania mandatu ze swych czynności służbowych i nie otrzymują za ten czas poborów, związanych z ich urzędem.

Przepis ten nie dotyczy ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni.

Art. 10 Poseł powołany do płatnej służby państwowej przestaje być członkiem Sejmu.

Przepis ten nie dotyczy ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni.

Rozdział III.

OKRĘGI WYBORCZE I OBWODY GŁOSOWANIA.

Art. 11. Państwo Polskie zostaje podzielone na okręgi wyborcze. Wykaz okręgów wyborczych i siedzib głównych komisji wyborczych jest wyszczególniony w dodatku nr. 1.

Artł 12. Jeden poseł przypada przeciętnie na 50.000 ludności okręgu; na ułamki tej liczby wynoszące powyżej 25.000 przypada jeden poseł.

Art. 13. Główna komisja wyborcza dzieli okręg wyborczy na obwody głosowania.

Rozdział IV.

WYBORY POSELSKIE.

a) Zarządzenie wyborów, dzień i miejsce wyborów.

Art. 14. Wybory poselskie będą zarządzone przez Naczelnika Państwa.

Art. 15. W zarządzeniu wyborów oznaczony będzie dzień głosowania, na który wybrać należy niedzielę lub święto. Głosowanie odbywa się w jednym dniu w całym kraju. Głosowanie powinno być wyznaczone najpóźniej na sześćdziesiąty dzień po dniu zarządzenia wyborów.

Art. 16. Najpóźniej w dwudziestym dniu po dniu zarządzenia wyborów główna komisja wyborcza ogłosi publicznie we wszystkich gminach okręgu wyborczego dzień wyborów poselskich, godziny głosowania, liczbę posłów, którzy mają być wybrani, miejsce, czas,

sposób i ostatni termin zgłaszania kandydatur poselskich według przepisów rozdziału IV d), a wreszcie skład i lokal urzędowy głównej komisji wyborczej.

Równocześnie będzie ogłoszony w każdej gminie lub mieście podział danej gminy lub miasta na obwody głosowania, wyznaczony lokal wyborczy dla każdego obwodu oraz skład i lokal urzędowy oraz godziny urzędowania miejscowych komisji wyborczych.

Ogłoszenie to nastąpić winno w sposób zwykle w danej gminie używany przy ogłaszaniu rozporządzeń.

Art. 17. W razie zmiany lokalu wyborczego, względnie lokalu urzędowania głównej lub miejscowej komisji wyborczej, zmiana ta musi być natychmiast podana do publicznej wiadomości.

b) Komisje wyborcze.

Art. 18. Dla każdego okręgu wyborczego ustanawia się główną komisję wyborczą, dla każdego obwodu głosowania — miejscową komisję wyborczą. Kontroluje normalne powstanie i funkcjonowanie komisji oraz udziela im instrukcji i komentarzy minister spraw wewnętrznych, od którego postanowień przysługuje im odwołanie się do Sądu Najwyższego. Nadzór nad czynnościami będzie pełnił w każdym okręgu komisarz wyborczy, mianowany przez ministra spraw wewnętrznych i pozostający pod bezpośrednią kontrolą generalnego komisarza wyborczego, mianowanego przez Naczelnika Państwa na wniosek Rady Ministrów.

Art. 19. Główna komisja wyborcza składa się z przewodniczącego, zastępcy przewodniczącego i trzech członków.

Przewodniczącym głównej komisji jest prezes sądu okręgowego, lub też sędzia przez niego powołany.

Art. 20 Prezes sądu okręgowego powołuje zastępcę przewodniczącego z grona sędziów.

Art. 21. Z pozostałych trzech członków głównej komisji wyborczej jednego oraz zastępcę wybiera Rada Miejska, dwóch zaś i tyluż zastępców zgromadzenie wójtów powiatu, również ze swego grona. Do zgromadzenia wójtów nie mogą należeć wójtowie, mianowani przez b. władze okupacyjne.

W okręgach wyborczych, złożonych z jednego miasta, dwóch członków i ich zastępców wybiera Rada Miejska, trzeciego związki zawodowe. Sposób powołania tego trzeciego członka i jego za-

stępcy określi instrukcja ministra spraw wewnętrznych. Na wyborach w Radzie Miejskiej przewodniczy prezes Rady Miejskiej, na zgromadzeniu wójtów — osoba przez zgromadzenie na przewodniczącego powołana.

Art. 22. Wójci i członkowie Rady Miejskiej będą zawiadomieni o wyborach na trzy dni przed posiedzeniem. W razie niemożności zawiadomienia osobistego, należy wybory ogłosić w dzienniku miejscowym.

Art. 23. Każdy z członków Rady Miejskiej lub każdy wójt pisze na swej kartce do głosowania jedno nazwisko. Za wybranych uważa się tych, którzy otrzymali największą ilość głosów. W razie równości głosów, otrzymanych przez poszczególnych kandydatów, rozstrzyga los, wyciągnięty przez przewodniczącego.

Art. 24. Przewodniczący zawiadomi zebranych bezzwłocznie o wynikach głosowania i prześle odpis protokółu wyboru z dokładnym adresem wybranych przewodniczącemu głównej komisji wyborczej. Ewentualne protesty przeciwko wyborowi w ciągu 4 dni od dnia głosowania należy wnosić do przewodniczącego głównej komisji wyborczej. Protesty rozstrzyga niezwłocznie Sąd Najwyższy. W razie unieważnienia wyboru wójci, ewentualnie Rada Miejska, przystąpią do ponownych wyborów.

Art. 25. Miejscowa komisja wyborcza składa się z przewodniczącego, zastępcy przewodniczącego i trzech członków; wszystkich powołuje główna komisja wyborcza.

Art. 26. Do powzięcia uchwały w głównej i miejscowej komisji wyborczej niezbędna jest obecność przynajmniej trzech członków.

Uchwały komisji zapadają zwykłą większością głosów. W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący.

Art. 27. Jeden z członków komisji prowadzi protokóły obrad komisji. Protokóły winny być podpisane przez obecnych na zebraniu członków komisji.

Art. 28. Kandydat na posła nie może brać udziału w pracach komisji wyborczych.

Art. 29. Osoby powołane na członków komisji wyborczych, które uchylają się po przyjęciu wyborów od spełnienia swoich obowiązków bez usprawiedliwionej przyczyny, ulegną karze grzywny od jednej do stu marek, lub od dwóch do dwustu koron; skazanie po raz trzeci powoduje wykreślenie z listy członków komisji.

Kary te na członków miejscowych i głównych komisji wyborczych nakłada komisja główna.

Art. 30. Członkowie głównych i miejscowych komisji wyborczych otrzymują djety. Członkowie, urzędujący w miejscu swego zamieszkania, otrzymują dziesięć marek (dwadzieścia koron) dziennie, członkowie, urzędujący poza miejscem swego zamieszkania, piętnaście marek (trzydzieści koron) dziennie i zwrot kosztów podróży.

c) Sprawdzanie praw wyborczych.

Art. 31. Naczelnik gminy sporządzi w porządku alfabetycznym (według wzoru dodatek nr. 2) spisy obywateli, zamieszkałych w poszczególnych miejscowościach gminy, którzy w dniu ogłoszenia wyborów mają ukończonych lat 21. Do tego spisu dołączy naczelnik gminy spis osób, które nie mają prawa głosowania w myśl art. 5 niniejszej ustawy. W miastach spisy te przygotowuje magistrat według obwodów.

Art. 32. Najpóźniej 20-go dnia od ogłoszenia wyborów naczelnik gminy, względnie burmistrz miasta, spisy te dostarcza komisjom miejscowym.

Art. 33. Natychmiast po otrzymaniu tych spisów komisja miejscowa przystępuje do ich zbadania oraz zatwierdza listę wyborców.

Art. 34. Komisja ma prawo żądać okazania materjałów, na których podstawie sporządzone zostały spisy mieszkańców i udzielania przez naczelnika gminy wyjaśnień.

Art. 35. Komisja miejscowa najpóźniej 25-go dnia od ogłoszenia wyborów przesyła zatwierdzoną przez się listę wyborców głównej komisji wyborczej.

Jednocześnie drugie egzemplarze listy wyborców wyłożone będą do przejrzenia w lokalu komisji miejscowej na 8 godzin dziennie przez dni pięć.

Art. 36. Każdy obywatel ma prawo wnosić reklamacje przeciwko liście wyborców zarówno o wykreślenie, jak i wpisanie na listę siebie lub kogokolwiek.

Reklamacje należy poprzeć dowodami.

Art. 37. Reklamacje mogą być wnoszone piśmiennie lub ustnie do komisji miejscowej, która ustne reklamacje protokułuje.

Reklamacje są uważane za poufne, lecz nie mogą być bezimienne.

Art. 38. Komisja miejscowa zawiadomi piśmiennie osoby, co do których wniesiono reklamacje o ich wykreślenie, najpóźniej nazajutrz po otrzymaniu reklamacji. W zawiadomieniu tem będzie przytoczony art. 39 ordynacji wyborczej.

Art. 39. Osoby, których prawo głosowania podano w wątpliwość, mogą wnosić obronę na ręce komisji miejscowej w przeciągu 3 dni od dnia doręczenia zawiadomienia.

Art. 40. Komisja miejscowa rozstrzyga reklamacje w ciągu 3 dni. Od postanowień komisji miejscowej można się odwołać do komisji głównej za pomocą reklamacji, złożonych do komisji miejscowej; przeciwreklamacje mogą być składane komisji miejscowej scowej, przeciwreklamacje mogą być składane komisji miejscowej ustnie, do protokułu, albo piśmiennie.

Reklamacje o wykreślenia zatrzymuje komisja miejscowa do upływu terminu obrony, poczem wraz z przeciwreklamacjami przesyła głównej komisji wyborczej.

Art. 41. Komisja główna bada spisy, listy, protesty, reklamacje i przeciwreklamacje, ustala ostatecznie listy wyborców i rozsyła poprawione i podpisane listy komisjom miejscowym najpóźniej w trzydziestym drugim dniu od ogłoszenia wyborów.

Art. 42. Orzeczenia głównej komisji wyborczej mogą być zaskarżone do Sądu Najwyższego tylko z powodu przekroczenia prawa.

d) Zgłaszanie kandydatur poselskich.

Art. 43. Kandydatury poselskie będą zgłaszane piśmiennie na ręce przewodniczącego głównej komisji wyborczej nie później, jak dwudziestego czwartego dnia od ogłoszenia wyborów.

Art. 44. Zgłoszenie winno być podpisane łącznie lub na oddzielnych deklaracjach co najmniej przez pięćdziesięciu wyborców, zamieszkałych w okręgu wyborczym.

Art. 45. Zgłoszone listy kandydatów będą oznaczone przez główną komisję wyborczą numerem porządkowym w kolejności ich składania i w tym samym porządku zostaną wydrukowane na afiszach wyborczych.

Art. 46. Zgłaszający listę kandydatów winni wskazać swego

pełnomocnika, uprawnionego wyłącznie do składania w imieniu grupy oświadczeń w sprawie wad zgłoszenia.

Art. 47. Grupy, które zgłosiły listy kandydatów, mogą przez swoich pełnomocników, wyraźnie do tego w zgłoszeniu upoważnionych, oświadczyć najpóźniej dwudziestego siódmego dnia od ogłoszenia wyborów, że tworzą związek wyborczy, a wówczas będą miały wobec innych grup prawa jednej grupy, a zgłoszenia ich będą stanowiły jedno zgłoszenie.

Art. 48. W zgłoszeniu kandydaci winni być wymienieni w porządku pierwszeństwa, w jakim wybrani wchodzą do Sejmu.

Art. 49. W zgłoszeniu powinno być podane imię i nazwisko, zawód, wiek i miejsce zamieszkania każdego kandydata.

Art. 50. Ta sama osoba może kandydować w wielu okręgach wyborczych.

Art. 51. Główna komisja wyborcza bada zgłoszenia i oświadczenia, a o dostrzeżonych brakach i wadach zawiadamia właściwego pełnomocnika 28 dnia od ogłoszenia wyborów.

Art. 52. Jeżeli wady nie zostaną usunięte w przeciągu trzech dni, główna komisja wyborcza stwierdza nieważność zgłoszenia w całości albo nieważność kandydatów, których wady dotyczą.

Art. 53. W razie zgłoszenia w terminie jednej tylko listy kandydatów, jak również w razie zgłoszenia paru list z ogólną ilością kandydatów nie większą od liczby posłów, przypadającej na dany okręg, głosowanie nie odbywa się; natomiast główna komisja wyborcza ogłasza o wyborze na posłów kandydatów zgłoszonych.

Art. 54. W razie zgłoszenia więcej, niż jednej listy, o łącznej ilości kandydatów większej od liczby posłów, których okrąg ma wybrać, komisja główna ogłosi najpóźniej trzydziestego drugiego dnia od ogłoszenia wyborów listy kandydatów—wszystkie równocześnie w kolejnym porządku ich zgłoszenia.

e) Głosowanie.

Art. 55. Głosowanie rozpoczyna się o godzinie ósmej rano i trwa bez przerwy do godziny dziesiątej wieczorem.

Art. 56. Od chwili rozpoczęcia głosowania aż do chwili zakończenia winni być obecni w lokalu wyborczym bez przerwy conajmniej trzej członkowie komisji wyborczej.

Przewodniczący komisji i członek komisji, wybrany do pisa-

nia protokułu, nie mogą równocześnie oddalić się z lokalu wyborczego.

Art. 57. Głosowanie raz rozpoczęte nie może być przerwane. Gdyby wskutek siły wyższej czynności wyborcze były wręcz uniemożliwione, komisja wyborcza może przedłużyć głosowanie o kilka godzin lub odroczyć do dnia następnego.

Art. 58. W razie przerwania głosowania,—komisja wyborcza winna opieczętować akta wyborcze i urnę wyborczą i przechować je pod osobistą odpowiedzialnością przewodniczącego.

Art. 59. Protokuł głosowania winien być spisany według wzoru (patrz dodatek nr. 4.).

Art. 60 Wyborca, po oddaniu głosu, winien opuścić lokal. Wstęp do miejsca wyborów mają tylko wyborcy i członkowie komisji oraz osoby, wskazane w art. 62.

Art. 61. Osoby, któreby zakłócały spokój albo agitowały, przewodniczący może usunąć z lokalu wyborczego; w razie zaś usiłowania ponownego wejścia, skazać je na grzywnę do stu marek (dwieście koron).

Art. 62. Prawo obecności w lokalu wyborczym, od chwili rozpoczęcia czynności aż do zakończenia głosowania, mają przedstawiciele grup wyborczych, zgłoszeni przez pełnomocników po jednym do każdej komisji z pośród miejscowych wyborców.

Art. 63. Przedstawiciela grup wyborczych komisja wyborcza może wydalić z lokalu wyborczego w wypadkach, przewidzianych w art. 61, dopiero po bezskuteczności uprzedniego upomnienia. Fakt wydalenia z lokalu wyborczego i powody wydalenia muszą być zaznaczone w protokule komisji.

Art. 64. W czasie głosowania nie wolno ani w lokalu wyborczym, ani w budynku, w którym się ten lokal znajduje, ani też na ulicy i na placu przed wejściem do budynku w promieniu stu metrów, wygłaszać przemów do wyborców i w jakikolwiek sposób agitować.

Art. 65. W razie gdyby tłumne zgromadzenie się publiczności tamowało wyborcom dostęp do budynku lub do lokalu wyborczego, przewodniczący komisji poczyni potrzebne zarządzenia, by zapewnić wyborcom swobodny dostęp.

Art. 66. W celu zapewnienia wykonania zarządzeń przewodniczącego, oddana będzie do jego rozporządzenia straż w odpowiedniej sile.

Art. 67. Przed rozpoczęciem głosowania komisja i przedstawiciele grup wyborczych powinni się przekonać, czy urna jest próżna. Od tej chwili aż do skończenia głosowania urna w żadnym razie nie może być otwierana.

Art. 68. Przewodniczący komisji wyborczej może żądać dokumentów od osoby głosującej w celu ustalenia tożsamości. Od decyzji przewodniczącego można się odwołać do komisji, która orzeka większością głosów ostatecznie. W razie niejednomyślności orzeczenia, należy wnieść to do protokułu. Zarzuty co do tożsamości osoby mogą być wnoszone ustnie lub pisemnie, ale tylko dopóty, dopóki osoba, o którą chodzi, nie oddała głosu.

Art. 69. Głosowanie odbywa się za pomocą urzędowych kart do głosowania.

Karty muszą być jednakowe w całym okręgu wyborczym.

Na każdej karcie do głosowania wydrukowane są numery porządkowe list kandydatów.

Dodatek nr. 3 przedstawia wzór karty do głosowania.

Karty do głosowania opatrzone są pieczęcią urzędową głównej komisji wyborczej. Karty do głosowania winny być sprzedawane w ciągu 5 dni przed wyborami w wolnym handlu i w lokalu wyborczym po cenie 5 fen. (10 hal.)

Art. 70. Głosowanie odbywa się w sposób następujący: wyborca, wchodząc do lokalu wyborczego, udaje się do stołu, przy którym siedzi komisja wyborcza i wymienia swe nazwisko. Po sprawdzeniu przez członka, prowadzącego protokół, czy nazwisko wyborcy znajduje się na liście wyborców, wyborca otrzymuje kopertę do głosowania, wkłada w nią odrazu kartę i, zakleiwszy, wręcza przewodniczącemu komisji. Ten, sprawdziwszy stempel na kopercie, wrzuca ją do urny wyborczej; jednocześnie inny członek komisji obok nazwiska wyborcy czyni adnotację, że głos swój już oddał, poczem wyborca oddala się z sali.

Art. 71. Wypełnienie karty do głosowania odbywa się za pomocą podkreślenia tego numeru listy kandydatów, na który wyborca chce oddać swój głos.

Art. 72. Przewodniczący nie przyjmuje karty do głosowania, którą wyborca pragnąłby oddać bez włożenia jej do koperty urzędowej; również nie przyjmuje kopert, oznaczonych jakimśkolwiek znakiem poza stemplem urzędowym.

Art. 73. Z uderzeniem godziny dziesiątej wieczorem przewodniczący nakazuje zamknięcie lokalu wyborczego. Odtąd mogą głosować tylko wyborcy, którzy jeszcze przed uderzeniem godziny dziesiątej znajdują się w lokalu wyborczym.

Art. 74. Po ogłoszeniu przez przewodniczącego, że głosowanie jest ukończone, przewodniczący pomiesza koperty, złożone do urny wyborczej, poczem liczy je, nie otwierając.

Jednocześnie ustala się na podstawie notatek na liście wyborców liczbę wyborców, którzy głosowali.

Gdyby liczba ta mimo kilkakrotnego liczenia różniła się od liczby kopert, wyjętych z urny, należy to w protokule zaznaczyć, podając okoliczności, mogące wyjaśnić przyczynę niezgodności.

f) Stwierdzenie wyniku głosowania w komisji miejscowej.

Art. 75. Natychmiast po ukończeniu głosowania komisja przystępuje do obliczenia głosów, oddanych na poszczególne listy kandydatów.

Art. 76. Nieważne są: 1) karty do głosowania, włożone nie do urzędownie ostemplowanej koperty lub też koperty oznaczonej znakiem odróżniającym; 2) karty do głosowania nie ostemplowane urzędowym znakiem lub też opatrzone znakiem odróżniającym; 3) karty do głosowania puste,— oraz 4) karty do głosowania, nie wypełnione w sposób właściwy, w myśl art. 71.

Art. 77. Nieważność oddanych kart sprawdza główna komisja wyborcza. Orzeczenie jej sprawdza, w razie wniesienia protestu przeciwko wyborowi, Sąd Najwyższy.

Art. 78. Karty do głosowania, które na podstawie art. 76 zostały przez komisję miejscową unieważnione, należy oznaczyć numerami porządkowymi i dołączyć do protokółu wraz z kopertami.

Art. 79. Protokół musi być podpisany przez wszystkich członków komisji i przedstawicieli poszczególnych grup wyborców i łącznie z kartami do głosowania oraz z listami wyborców, po starannem zapieczętowaniu i ostemplowaniu, odesłany natychmiast do głównej komisji wyborczej.

Każdy członek komisji, jeżeli uważa, że protokół nie jest zgodny z rzeczywistością, ma prawo swoje oświadczenie podyktować i załączyć na piśmie do protokułu.

g) Stwierdzenie wyniku głosowania w całym okręgu wyborczym.

Art. 80. Posiedzenie głównej komisji wyborczej, w celu ustalenia wyniku głosowania, odbywa się najpóźniej na trzeci dzień po głosowaniu w poszczególnych obwodach głosowania. O miejscu i czasie tego posiedzenia powinni być zawiadomieni, co najmniej na 24 godziny przed terminem, członkowie komisji i pełnomocnicy grup wyborczych.

Art. 81. Główna komisja wyborcza po obliczeniu głosów, oddanych na poszczególne listy kandydatów, przystępuje do rozdzielenia mandatów poselskich między poszczególne listy.

Sposób wyliczeń wykazuje dodatek nr. 5.

Art. 82. Z czynności głównej komisji wyborczej spisuje się protokół. W protokóle powinny być umieszczone wszystkie obliczenia, dokonane przy obrachowywaniu głosów.

Art. 83. Po ustaleniu treści protokółu przewodniczący głównej komisji wyborczej ogłasza wynik głosowania i podaje do wiadomości w dzienniku miejscowym lub w inny sposób, używany zwykle w tej miejscowości,

Art. 84. Dla każdego z wybranych posłów przewodniczący głównej komisji wyborczej wystawi bezzwłocznie list wierzytelny, podpisany przez członków komisji wyborczej, a zawierający:

1) nazwę okręgu wyborczego, 2)dzień wyborów, 3) imię i nazwisko, zawód, miejsce zamieszkania i wiek wybranego.

Art. 85. Po wystawieniu listów wierzytelnych protokół zostaje odczytany i podpisany przez członków komisji wyborczej.

Art. 86. Protokół wraz z aktami wyborczymi poszczególnych komisji wyborczych i kartami do głosowania powinien być opieczętowany, opatrzony napisem, oznaczającym zawartość i odesłany do pierwszego prezesa Sądu Najwyższego.

Odpis uwierzytelniony protokułu przewodniczący prześle naczelnikowi kancelarji Izby Poselskiej.

h) Koszta wyborcze.

Art. 87. Wszystkie wydatki, połączone z przeprowadzeniem wyborów, ponosi państwo, z wyjątkiem kosztu kart do głosowania.

Dostarczenie urny, lokalu, sprzętów i przyborów do pisania

dla komisji wyborczej jest obowiązkiem gminy, w obrębie której komisja urzęduje.

Rozdział V.

SPRAWDZANIE WAŻNOŚCI MANDATÓW.

Art. 88. W ciągu 14 dni po ogłoszeniu wyniku głosowania przez główną komisję wyborczą każdy obywatel może wnieść protest przeciwko wyborowi. Protest winien być wniesiony w dwóch egzemplarzach na ręce przewodniczącego głównej komisji wyborczej.

Art. 89. Przewodniczący głównej komisji wyborczej ogłasza natychmiast w dzienniku urzędowym państwa i w dzienniku miejscowym, że protest został wniesiony, wyznaczając dziesięciodniowy termin do wnoszenia zarzutów przeciwko treści protestu. Przed upływem tych dziesięciu dni wolno każdemu wyborcy przeglądać protest w lokalu komisji i czynić z niego odpisy, poczem protest wraz z zarzutami są przesyłane do Sądu Najwyższego, drugi zaś egzemplarz komisja główna przesyła do kancelarji Sejmu.

Art. 90. O ważności wyborów, zaprotestowanych według art. 88, rozstrzyga Sąd Najwyższy, bez kosztów dla stron, w przeciągu sześciu miesięcy od dnia wyboru.

Art. 91. Sąd Najwyższy, działając w charakterze trybunału wyborczego, urzęduje w komplecie trzech członków tego Sądu.

Art. 92. Sąd Najwyższy jest sądem wyłącznie orzekającym o przekroczeniu prawa przy badaniu protestów wyborczych.

Art. 93. Jeżeli, wskutek pogwałcenia obowiązku urzędowego przez członka komisji wyborczej, głosowanie zostało w całości lub w niektórych obwodach głosowania unieważnione, winny może być skazany na zapłacenie kosztów ponownego głosowania lub też części tych kosztów. Koszta te wpłaci skazany w kwocie, przez sąd oznaczonej, do kasy państwowej, względnie gminnej. Do orzekania w tych sprawach powołany jest miejscowy sąd pokoju, względnie sąd powiatowy.

Art. 94. Posiedzenia Sądu Najwyższego w sprawach, dotyczących wyborów, odbywają się publicznie.

Art. 95. Najdalej na siedemnasty dzień po dniu wyborów Sąd Najwyższy sporządzi wykaz wyborów zaprotestowanych i prześle go do prezydjum Sejmu.

Art. 96. Ważność wyborów niezaprotestowanych rozważy Sejm najpóźniej w przeciągu dwóch miesięcy. W wypadku zakwestjonowania wyboru posła, mimo braku protestu, Sejm oddaje sprawę do zbadania i rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Rozdział VI.

UTRATA I ZASTĄPIENIE MANDATU.

Art. 97. Mandat poselski zostaje unieważniony, jeżeli się okaże, że poseł nie był wybieralny według art. 7 i 8, albo później prawo wybieralności utracił.

Art. 98. Sąd Najwyższy może unieważnić wybór:

1) jeżeli zostanie stwierdzone, że w danym okręgu wyborczym mandat poselski został uzyskany przy użyciu przekupstw, wymuszeń, fałszu lub jakichkolwiek podejść;

2) jeżeli w postępowaniu wyborczem przepisy niniejszej ordynacji wyborczej nie były przestrzegane.

Art. 99. Jeżeli ten sam kandydat będzie wybrany więcej, niż w jednym okręgu, powinien oświadczyć, z którego okręgu wybór przyjmuje, najpóźniej na pierwszem posiedzeniu nowo wybranej Izby. W przeciwnym razie losowanie, dokonane przez marszałka Izby na publicznem posiedzeniu, rozstrzyga, z którego okręgu poseł ma mandat zatrzymać.

Art. 100. W razie unieważnienia wyboru według art. 98, o ile Sąd Najwyższy orzecze, że nie może mieć zastosowania art. 101, minister spraw wewnętrznych zarządzi wybór ponowny w okręgu lub obwodzie, gdzie prawo zostało przekroczone, w ciągu 15 dni od unieważnienia.

Wybór ten może być przeprowadzony przez te same komisje wyborcze i na podstawie tych samych list wyborców, co wybór poprzedni.

Art. 101. W pozostałych wypadkach unieważnienia lub ustania mandatu posła główna komisja wyborcza ogłosi o wstąpieniu na jego miejsce kolejnego kandydata z tej samej listy kandydatów i wystawi mu list wierzytelny.

Dodatek I.

Spis okręgów wyborczych i ilości mandatów.

I. Królestwo Polskie i Okrąg Białostocki.

Numer okręgu wyborczego	Okręgi wyborcze	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
1	Powiaty: Kalwaryjski, Wołkowski, Marjampolski, Władysławowski	—	
2	„ Suwalski, Sejneński, Augustowski	4	Suwałki
3	„ Łomżyński, Szczuczyński, Koleński Ostrołęcki, W. Mazowiecki, Ostrowski	9	Łomża
4	„ Mławski, Przasnyski, Ciechanowski, Makowski, Pułtuski	8	Ciechanów
5	„ Lipnowski, Rypiński	4	Lipno
6	„ Płocki, Płoński, Sierpcki	6	Płock
7	„ Wrocławski, Nieszawski	6	Włocławek
8	„ Słupecki, Koniński, Kolski	7	Konin
9	„ Łęczycki, Kutnowski, Gostyński	7	Kutno
10	„ Kaliski, Turecki	6	Kalisz
11	„ Sieradzki, Wieluński	7	Sieradz
12	m. Łódź	10	Łódź
13	„ Łódzki, Łaski, Brzeziński	10	Łódź
14	„ Łowicki, Skierniewicki, Rawski, Sochaczewski	6	Łowicz
15	„ Grojecki, Błoński, lewy brzeg Warszawskiego	8	Grodzińsk
16	„ m. Warszawa	16	Warszawa
17	„ Radzymiński, Mińsko - Mazowiecki, prawy brzeg Warszawskiego	7	Mińsk-Mazow.
18	„ Siedlecki, Węgrowski, Sokołowski	5	Siedlce
19	„ Garwoliński, Łukowski	6	Łuków
20	„ Biaiski, Janowski, Radzyński, Włodawski	6	Biała
21	„ Chełmski, Hrubieszowski, Tomaszowski	7	Chełm
22	„ Puławski, Lubartowski, Lubelski	10	Lublin
23	„ Janowski, Krasnostawski, Biłgorajski, Zamojski	10	Zamość
24	„ Sandomierski, Opatowski, Iłżecki	9	Sandomierz
25	„ Opoczyński, Konecki	6	Opoczno
26	„ Kielecki, Włoszczowski, Jędrzejowski	8	Kielce
27	„ Stopnicki, Pińczowski	6	Pińczów
28	„ Miechowski, Olkuski	6	Miechów
29	„ Będziński, Dąbrowski	9	Sosnowiec
30	„ Częstochowski, Radomskowski	9	Częstochowa
31	„ Piotrkowski	5	Piotrków
32	„ Radomski, Kozienicki	7	Radom
33	„ Sokólski, Białostocki	7	Białystok
34	„ Bielski	4	Bielsko

Spis okręgów wyborczych i ilość mandatów

II. Śląsk Cieszyński.

Numer okręgu wyborczego	Okręgi wyborcze	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
35	Miasto Bielsko i powiat polit. Bielski, Cieszyn i Frysztat bez gmin Orłowej, Pietwałdu, Dziećmorowić, Łazy, Sucha średnia i dolna, dalej z żupaństwa Trenczyńskiego gminy Czaca, Turzówka, Rakowa, Oszczadnica, Skalite, Czarna, Oleśna, Świerczynowieś, Gorzelice, Staszków, Podwysoka, Maków i Wysoka	8	Cieszyn
35a	Miasto Frydek i powiat Frydek i gminy pow. Frysztackiego — Orłowa, Dziećmorowice, Pietwałd, Łazy, Sucha średnia i dolna	3	Frydek

Spis okręgów wyborczych i ilości mandatów.

III. Galicja.

Numer okręgu wyborczego	Okręgi wyborcze	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
36	Miasto Kraków i pow. polit. Kraków, Podgórze i Wieliczka bez pow. sąd. Dobczyce	8	Kraków
37	Pow. polit. Chrzanów, Oświęcim i pow. sądowy Biała	5	Oświęcim
38	Pow. polit. Wadowice, Żywiec i pow. sądowy Kęty	5	Wadowice
39	Pow. polit. Nowy Targ, Limanowa, Myślenice, pow. sądowy Dobczyce, tudzież z Orawy obszar objęty przez wymienione w dodatku I gminy, ze Spiżu zaś okręgi sądowe Kezmark, Lubowla i Stara Wieś	8	Nowy Targ
40	Pow. polit. Nowy Sącz, Grybów i Gorlice	5	Nowy Sącz
41	Pow. polit. Jasło, Krosno i Sanok	6	Jasło
42	Pow. polit. Tarnów, Brzesko, Bochnia Dąbrowa i Pilzno	9	Tarnów
43	Pow. polit: Rzeszów Strzyżów, Ropczyce	6	Rzeszów
44	Pow. polit. Tarnobrzeg, Nisko, Kolbuszowa i Mielec	6	Tarnobrzeg
45	Pow. polit. Jarosław, Przeworsk i Łańcut	6	Jarosław
46	Pow. polit. Przemyśl i Brzozów i pow. sąd. Bircza	5	Przemyśl

DODATEK I. Z pow. Trzciańskiego gminy: Bereźnica, Biały Potok, Bukowina, Chabówka, Harkubuz, Czymkowa, Chyżne, Dołów, Stodówka, Jabłonka, Lasek, Lipnica Górna, Lipnica Dolna, Orawska, Piekielnik, Podszkle, Podwilk, Sarna, Studzienki, Szulagorsk, Witanowa, Zuberec, Zubrzyce górne, Zubrzyce dolne, dalej zaś z pow. Namiestowskiego gminy: Benedyków, Czernica, Danielki, Erdedka, Hrusztyn, Klin Zakamienny, Krusetnia, Mętne, Nowoty, Półgóra, Rabcza, Rabczyca, Sichelne i Wesele.

Numer okręgu wyborczego	Okręgi wyborcze	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
47	Miasto Lwów, pow. sądowy Lwów	6	Lwów
48	Pow. polit. Rawa Ruska, Cieszanów i Jaworów tudzież pow. sąd. Janów	6	Rawa Rus.
49	Pow. polit. Sambor, Rudki, Mościska, pow. sąd. Gródek	6	Sambor
50	Pow. polit. Skole, Dolina, Turka, Lisko, Stary Sambor i pow. sąd. Dobromil	9	Skole
51	Pow. polit. Stanisławów, Kałusz i Bohorodczany tudzież powiat Nadwórna i Tłumacz bez pow. sąd. Delatyn, Ottynia	9	Stanisławów
52	Pow. polit. Kołomyja, Horodenka, Śniatyn, Peczeniżyn, Kosów, pow. sąd. Delatyn, Ottynia	10	Kołomyja
53	Pow. polit. Drohobycz, Stryj, Żydaczów	7	Stryj
54	Pow. polit. Bóbrka, Rohatyn, Przemyślany, i pow. sąd. Winniki i Szczerzec	7	Bóbrka
55	Pow. polit. Złoczów, Zborów, Brody i Załoźce	6	Złoczów
56	Pow. polit. Żółkiew, Sokal, Kamionka Strumiłowa i Radziechów	6	Kamionka Strum.
57	Pow. polit. Brzeżany, Podhajce i Buczacz	7	Brzeżany
58	Pow. polit, Tarnopol, Zbaraż i Skałat	6	Tarnopol
59	Pow. polit. Trembowla, Husiatyn, Czortków, Borszczów i Zaleszczyki	9	Czortków

IV. Zabór Pruski.

Numer okręgu wyborczego	Okręgi wyborcze	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
60	Powiaty: Kartuski, Pucki, Wejherowski, Kościerski, Stargazdzki, Kwidzyński, Sztumski, Grudziądzki, Brodnicki, Świecki, Chełmiński i Tczewski	12	Kartuzy
61	„ Ostródzki, Niborski, Olsztyński, Reszelski, Ełcki, Lecki, Olecki, Jańsborski, Szczycieński, Ządzborski, Lubawski i Suski,	12	Olsztyn
62	„ Chojnicki, Tucholski, Bydgoski, Toruński, Wąbrzeski, Szubiński, Wyrzyski, Chodzieski, Czarnkowski, Żniński i Wieleński	12	Toruń
63	„ Obornicki, Szarmotulski, Gnieźnieński, Wągrowiecki, Inowrocławski, Mogilnicki, Poznański, Grodziski, Nowotomyski, Międzychodzki, Strzeleński i Skwierzyński	13	Poznań
64	„ Międzyrzecki, Babimojski, Kościański, Smigielski, Gostyński, Rawicki, Leszczyński, Wschowski, Środzki, Śremski, Jarociński, Pleszewski, Ostrowski, Ostrzeszowski, Odolanowski, Krotoszyński, Koźmirski, Witkowski, Wrzesiński i Kępiński	12	Gostyń
65	„ Kluczborski, Oleski, Opolski, Kozielski, Strzelecki, Prudnicki, Głupczycki, Namysłowski, i Sycow	13	Opole
66	„ Tosko - Gliwicki, Lubliniecki, Bytomski, Królewska Huta, Tarnogórski	9	Bytom
67	„ Katowicki, Zabrski, Pszczyński, Rybnicki, i Raciborski	11	Katowice
68	„ Elbląski, Malborski, Gdański i m. Gdańsk	8	Gdańsk
69	„ Lęborski, Słupski, Bytowski, Człuchowski, Złotkowski i Wałecki	7	Złotów
70	„ Grotkowski, Niemodliński i Nisski	3	Nissa

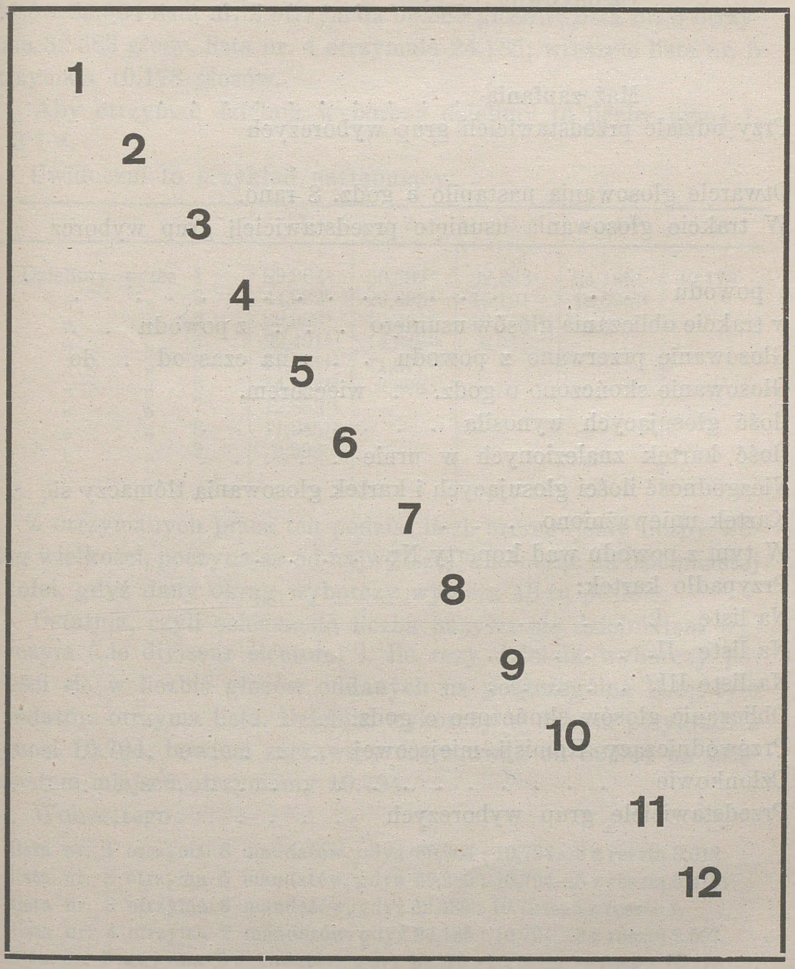
Dodatek Nr. II.

Lista wyborców do Izby Poselskiej

z obwodu głosowania ..... *z okręgu wyborczego* .....

Numer porządkowy	Nazwisko w porządku alfabetycznym	Imię	Data urodz. Wiek	Zawód	Adres Miejsce stałego zamieszkania	Otrzymał kopertę	Oddał kartkę głosowania
1	A		54	piekarz			
2	A		27	rolnik		+	+
3	A		39	kowal			
..	..						
..	..						
..	..						
51	B						
52	B						
53	B						
..	..						
..	..						
..	..						
101	C						
102	C						
103	C						
..	..						
..	..						
..	..						
151	D						
152	D						
153	D						
..	..						
..	..						
..	..						
201	E						
202	E						
203	E						
..	..						
..	..						
..							

Wzór przykładowy karty do głosowania.

Dodatek Nr. 4.

PROTOKÓŁ GŁOSOWANIA.

w obwodzie głosowania . . . . okręgu wyborczego . . . .
Działo się dnia . . . . . r. . . w lokalu miejscowej komisji wyborczej w . . . . . .
Przewodniczący . . . . . .
Prowadzący protokół . . . . . .
Członkowie . . . . . .

Mąż zaufania . . . . . .
Przy udziale przedstawicieli grup wyborczych

Otwarcie głosowania nastąpiło o godz. 8 rano.
W trakcie głosowania usunięto przedstawicieli grup wyborcz

z powodu . . . . . .
w trakcie obliczania głosów usunięto . . . z powodu . .
Głosowanie przerwano z powodu . . . na czas od . do
Głosowanie skończono o godz. . wieczorem.
Ilość głosujących wynosiła . . . . . .
Ilość kartek znalezionych w urnie . . . . .
Niezgodność ilości głosujących i kartek głosowania tłómaczy się .
Kartek unieważniono . . .
W tym z powodu wad koperty Nr. . . . .
Przypadło kartek:
Na listę I. . . . . .
Na listę II. . . . . .
Na listę III. . . . . .
Obliczanie głosów skończono o godz. . . . . .
Przewodniczący Komisji miejscowej . . . . . .
Członkowie . . . . . .
Przedstawiciele grup wyborczych . . . . . .

Dodatek Nr. 5.

SZCZEGÓŁY OBLICZEŃ GŁOSOWANIA.

Przypuśćmy, że okrąg wyborczy wysyła 18 posłów. List kandydatów na posłów zgłoszono pięć. Pierwsza lista zawiera 10-ciu kandydatów, druga — pięciu kandydatów, trzecia — pięciu kandydatów, czwarta — trzech kandydatów, wreszcie piąta lista zawiera dwóch kandydatów.

Lista pierwsza, czyli oznaczona numerem 1-szym, otrzymała głosów 89.964 lista nr. 2 otrzymała 59.389 głosów; lista nr. 3 otrzymała 32.383 głosy, lista nr. 4 otrzymała 24.185; wreszcie lista nr. 5 otrzymała 10.178 głosów.

Aby otrzymać dzielnik wyborczy dzielimy te liczby przez 1, 2, 3 i 4.

Uwidoczni to przykład następujący:

	1	2	3	4	5
Dzielimy przez 1	89,964[1]	59,389[2]	32,383[4]	24.185[7]	10,178
„ „ 2	44,982[3]	29,695[6]	16,191[11]	12,095[15]	
„ „ 3	29,988[5]	19,796[9]	10,794[18]	8,061	
„ „ 4	22,491[8]	14,847[13]	8,061		
„ „ 5	17,992[10]	11,877[16]			
„ „ 6	14,994[12]	9,898			
„ „ 7	12,852[14]				
„ „ 8	11,245[17]				
„ „ 9	9,996				

Z otrzymanych przez ten podział liczb szeregujemy liczby według wielkości, poczynając od najwyższej, a kończąc na osiemnastej z kolei, gdyż dany okrąg wyborczy wybiera 18-tu posłów.

Ostatnia, czyli osiemnasta liczba nazywa się dzielnikiem wyborczym („le diviseur électoral“). Ile razy dzielnik wyborczy pomieści się w liczbie głosów oddanych na poszczególną listę, tyle mandatów otrzyma lista. Dzielnik wyborczy w danym przykładzie wynosi 10.794, bowiem zacząwszy szeregować od 89.964 na osiemnastem miejscu otrzymamy 10.794.

Wobec tego

lista nr. 1 otrzyma 8 mandatów, gdyż 89,964 : 10,794=8 z resztą 3,612.
lista nr. 2 otrzyma 5 mandatów, gdyż 59,389 : 10,794=5 z resztą 5,419:
lista nr. 3 otrzyma 3 mandatów, gdyż 32,383 : 10,794=5 z resztą 1.
lista nr. 4 otrzyma 2 mandatów, gdyż 24,185 : 10,794=2 z resztą 2,597.
lista nr. 5 otrzyma 0 mandatów, gdyż 10,178 : 10,794=0 z resztą 10,178.

Tą samą manipulację uwidoczni jeszcze wyraźniej kolejne zszeregowanie dzielników, a łącznie z tem podział mandatów między poszczególne listy.

Z	listy	Nr.	1	wzięty	dzielnik	89,964.	Mandat	I	przypad.	liście	Nr. 1.
„	„	„	2	„	„	59,389.	„	II	„	„	„ 2.
„	„	„	1	„	„	44,982.	„	III	„	„	„ 1.
„	„	„	3	„	„	32,383.	„	IV	„	„	„ 3.
„	„	„	1	„	„	29,988.	„	V	„	„	„ 1.
„	„	„	2	„	„	29,694.	„	VI	„	„	„ 2.
„	„	„	4	„	„	24,185.	„	VII	„	„	„ 4.
„	„	„	1	„	„	22,491.	„	VIII	„	„	„ 1.
„	„	„	2	„	„	19,796.	„	IX	„	„	„ 2.
„	„	„	1	„	„	17,992.	„	X	„	„	„ 1.
„	„	„	3	„	„	16.191.	„	XI	„	„	„ 3
„	„	„	1	„	„	14,994.	„	XII	„	„	„ 1.
„	„	„	2	„	„	14,847.	„	XIII	„	„	„ 2.
„	„	„	1	„	„	12,852.	„	XIV	„	„	„ 1.
„	„	„	4	„	„	12,092.	„	XV	„	„	„ 4.
„	„	„	2	„	„	11,877.	„	XVI	„	„	„ 2.
„	„	„	1	„	„	11,245.	„	XVII	„	„	„ 1.
„	„	„	3	„	„	10,794.	„	XVIII	„	„	„ 3.

Gdyby zamiast podanych przez nas liczb, przypadających na poszczególne listy kandydatów, zdarzyło się, że na listę Nr. 1 padło 80,000 głosów; na listę Nr. 2—60,000 głosów; na listę Nr. 3—30,000 głosów; na listę Nr. 4 — 20,000 głosów oraz na listę Nr. 5—10,000 głosów — wówczas dzielnik wyborczy wynosiłby 10,000. Liczbę tę t. j. 10,000 odnaleźlibyśmy na 8-em miejscu listy Nr. 1, na 6-em miejscu listy Nr. 2, na 3-em miejscu listy Nr. 3, na 2-giem miejscu listy Nr. 4 oraz na 1-em miejscu listy Nr. 5. Tymczasem piętnaście mandatów byłoby już obsadzonych, pozostało zaś do obsadzenia tylko trzy, a jednakowych dzielników jest pięć. W podobnym więc wypadku przyznajemy mandaty tym listom, które otrzymały największą ilość głosów, a więc listom Nr. 1, Nr. 2 i Nr. 3; listy Nr. 4 i 5 mandatu tego nie otrzymałyby. W końcowym więc rezultacie lista Nr. 1 otrzymałaby 8 mandatów, lista Nr. 2—6 mandatów, lista Nr. 3—3 mandaty, lista Nr. 4—1 mandat, lista Nr. 5— nie otrzymałaby żadnego mandatu.

Dan w Warszawie, dnia 28 listopada 1918 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

2. Dekret o wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dn. 28. XI. r. 1918 poz. 47, d. pr. p. p. nr. 18.

Na mocy zatwierdzonej przezemnie ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego zarządzam powszechne wybory poselskie na dzień 26 stycznia 1919 r.

Wybory rozpoczną się o godzinie 8 rano i trwać będą bez przerwy do godz. 10 wieczorem.

Wybory odbędą się:

Nr. okręgu	Okręgi wyborcze (powiaty)	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
	I. Na ziemiach dawnego zaboru rosyjskiego:		
2	Suwalski, Sejneński i Augustowski	4	Suwałki
3	Łomżyński, Szczuczyński, Kolneński, Ostrołęcki, W. Mazowiecki i Ostrowski	9	Łomża
4	Mławski, Przasnyski, Ciechanowski, Makowski i Pułtuski	8	Ciechanów
5	Lipnowski i Rypiński	4	Lipno
6	Płocki, Płoński i Sierpcki	6	Płock
7	Włocławski i Nieszawski	6	Włocławek
8	Słupecki, Koniński i Kolski	7	Konin
9	Łęczycki, Kutnowski i Gostyński	7	Kutno
10	Kaliski i Turecki	6	Kalisz
11	Sieradzki i Wieluński	7	Sieradz
12	m. Łódź	10	Łódź
13	Łódzki, Łaski i Brzeziński	10	Łódź
14	Łowicki, Skierniewicki, Rawski i Sochaczewski	6	Łowicz
15	Grójecki, Błoński, lewy brzeg Warszawskiego	8	Grodzisk
16	m. Warszawa	16	Warszawa
17	Radzymirski, Mińsko-Mazowiecki, prawy brzeg Warszawskiego	7	Mińsk-Mazow.
18	Siedlecki, Węgrowski i Sokołowski	5	Siedlce
19	Garwoliński, Łukowski	6	Łuków
20	Bialski, Janowski, Radzyński, Włodawski	6	Biała
21	Chełmski, Hrubieszowski i Tomaszowski	7	Chełm
22	Puławski, Lubartowski, Lubelski	10	Lublin
23	Janowski, Krasnostawski, Biłgorajski i Zamojski	10	Zamość
24	Sandomierski, Opatowski i Iłżecki	9	Sandomierz
25	Opoczeński i Koniecki	6	Opoczno

Nr. okręgu	Okręgi wyborcze (powiaty)	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
26	Kielecki, Włoszczowski i Jędrzejowski	8	Kielce
27	Stopnicki i Pińczowski	6	Pińczów
28	Miechowski i Olkuski	6	Olkusz
29	Będziński i Dąbrowski	9	Sosnowiec
30	Częstochowski i Radomskowski	9	Częstochowa
31	Piotrkowski	5	Piotrków
32	Radomski, Kozienicki	7	Radom
33	Sokólski i Białostocki	7	Białystok
34	Bielski	4	Bielsk
	II. Na ziemiach dawnego zaboru austrjackiego.		
	a. Śląsk Cieszyński,		
35	m. Bielsk i powiat Bielski, Cieszyn i Frysztat bez gmin Orłowej, Dziećmorowić, Pietwałdu, Łaz, Suchy średniej i dolnej, dalej z żupaństwa Trenczyńskiego gminy Czaca, Turzówka, Rakowa, Oszczadnica, Skalite, Czarna, Oleśna, Świerczynowieś, Gorzelice, Staszków, Podwysoka, Maków i Wysoka	8	Cieszyn
	b. Galicja.		
36	m. Kraków i powiaty Krakowski, Podgórski i Wielicki, bez pow. sąd. Dobczyckiego	8	Kraków
37	pow. polit. Chrzanowski, Oświęcimski i pow. sąd. Bialski	5	Oświęcim
38	pow. polit. Wadowicki, Żywiecki i pow. sąd. Kęcki	5	Wadowice
39	pow. polit. Nowotarski, Limanowski, Myślenicki i pow. sąd. Dobczycki, tudzież z Orawy, z pow. Trzciańskiego, gminy: Bereźnica, Biały Potok, Chabówka, Bukowina, Harkubuz, Czymkowa, Chyźne, Dołów, Stodówka, Jabłonka, Lasek, Lipnica Górna, Lipnica Dolna, Orawska, Piekielnik, Podszkle, Podwilk, Sarna, Studzienki, Szulagorsk, Witanowa, Zu-		

Nr. okręgu	Okręgi wyborcze (powiaty)	Ilość mandatów	Siedziba głównej komisji wyborczej
	berec, Zubrzyce Górne, Zubrzyce Dolne, dalej zaś z powiatu Namiestowskiego gminy: Benedyków, Czernica, Danielki, Erdedka, Hrusztyn, Klin Zakamienny, Krusesnia, Mętna, Nowoty, Półgóra, Rabcza, Rabczyca, Sichelne, Wesele, ze Spiżu okręgi sądowe Kezmark, Lubowla i Stara Wieś	8	Nowy Targ
40	pow. polit. Nowosądecki, Grybowski i Gorlicki	5	Nowy Sącz
41	pow. polit. Jasielski, Krośnieński i Sanocki	6	Jasło
42	pow. polit. Tarnowski, Brzeski, Bocheński, Dąbrowski i Pilzneński	9	Tarnów
43	pow. polit. Rzeszowski, Strzyżowski i Ropczycki	6	Rzeszów
44	pow. polit. Tarnobrzeski, Niski, Kolbuszowski i Mielecki	6	Tarnobrzeg
45	pow. polit. Jarosławski, Przeworski i Łańcucki	6	Jarosław
46	pow. polit. Przemyski, Brzozowski i pow. sąd. Birczański	5	Przemyśl

Ponieważ w okręgach 47 (m. Lwów, pow. sąd. Lwów, 6 mandatów, siedziba komisji wyborczej Lwów); 48 (pow. polit. Rawa Ruska, Cieszanów, Jaworów, tudzież powiat sąd. Janów, 6 mandatów—Rawa Ruska); 49 (pow. polit. Sambor, Rudki, Mościska i pow. sąd. Gródek, 6 mandatów—Sambor); 50 (pow. polit. Skole, Dolina, Turka, Lisko, Stary Sambor i pow. sąd. Dobromil, 9 mandatów—Skole); 51 (pow. polit. Stanisławów, Kałusz i Bohorodczany tudzież powiaty Nadwórna i Tłumacz bez pow. sąd. Delatyn i Ottynia, 10 mandatów — Kołomyja); 53 (pow. polit. Drohobycz, Stryj, Żydaczów, 7 mand. — Stryj); 54 (pow. polit. Bóbrka, Rohatyn, Przemyślany i pow. sąd. Winniki i Szczerzec, 7 mand. — Bóbrka); 55 (pow. polit. Złoczów, Zborów, Brody i Załoźce, 6 mand. — Złoczów); 56 (pow. polit. Żółkiew, Sokal, Kamionka Strum., 6 mand. — Kamionka Strum.); 57 (pow. polit. Brzeżany, Podhajce i Buczacz, 7 mand.—Brzeżany); 58 (pow. polit. Tarnopol, Zbaraż

i Skałat, 6 mand. Tarnopol); 59 (pow. polit. Trembowla, Husiatyn, Czortków, Borszczów i Zaleszczyki, 9 mand.—Czortków);— wybory nie mogą być obecnie przeprowadzone, przeto do Sejmu Ustawodawczego wejdą byli posłowie polscy z tych okręgów do byłej Izby posłów Rady Państwa Monarchii Austrjackiej.

W opróżnionych przez śmierć posłów okręgach wyborczych V i VII (m. Lwów) według dawnej ordynacji wyborczej do Izby posłów austrjackiej Rady Państwa rozpisuję wybory uzupełniające na dzień 26 stycznia 1919 r. na 8 rano wedle postanowienia dawnej austrjackiej ordynacji wyborczej z 1907 r. Przeprowadzenie tych wyborów poruczam urzędującemu zarządowi miasta.

W sprawie wyborów w okręgach: 60 (pow. Kartuski, Pucki, Wejherowski, Kościerski, Stargardzki, Kwidzyński, Sztumski, Grudziądzki, Brodnicki, Świecki, Tczewski i Chełmiński, 12 mandatów — Kartuzy); 61 (Ostródzki, Niborski-Olsztyński, Reszelski, Ełcki, Lecki, Olecki, Jańborski, Szczytnieński, Żądzborski, Toruński Wąbrzecki, Szubiński, Wyrzyski, Chodzieski, Czarnkowski, Żniński i Wieleński, 12 mand.—Toruń); 63 (Obornicki, Szamotulski, Gnieźnieński, Wągrowiecki, Inowrocławski Mogilnicki, Poznański, Grodziski, Nowotomski, Międzychodzki, Strzelneński i Skwierzyński, 13 mandatów — Poznań; 64 (Międzyrzecki, Babimojski, Kościański, Śmigielski, Gostyński, Rawicki, Leszczyński, Wschowski, Środzki, Śremski, Jarociński, Pleszewski, Ostrowski, Ostrzechowski, Odoanowski, Krotoszyński, Koźmiński, Witkowski, Wrześnieński i Kępnowski 12 mand. — Gostyń); 65 (pow. Kluczborski, Oleski, Opolski, Kozielski, Strzelecki, Prudnicki, Głupczycki, Namysłowski, Sycowski, 13 mand. — Opole); 66 (pow. Tosko-Gliwicki, Lubliniecki, Bytomski, Królewska Huta, Tarnogórski, 9 mand. — Bytom); 67 (Katowicki, Zabrski, Pszczyński, Rybnicki i Raciborski, 11 mand. — Katowice); 68 (pow. Elbląski, Malborski, Gdański, m. Gdańsk, 8 mand. — Gdańsk); 69 (pow. Lęborski, Słupski, Bytowski, Człuchowski, Złotowski i Wałecki, 7 mand. — Złotów); 70 (Grotkowski, Niemodliński i Nisski, 3 mand. — Nissa) nastąpi niebawem zarządzenie po porozumieniu z przedstawicielami społeczeństwa polskiego na ziemiach zaboru pruskiego.

Również powołani zostaną do Sejmu Ustawodawczego w porozumieniu z miejscowem społeczeństwem polskiem przedstawiciele Polaków na Litwie i Rusi.

Przeprowadzenie wyborów poruczam Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Dan w Warszawie, dnia 28 listopada 1918 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

3. Dekret o przedłużeniu niektórych terminów prekluzyjnych przy wyborach do Sejmu Ustawodawczego z dn. 19. XII. r. 1918 poz. 63 d. pr. p. p. nr. 20.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię:

Terminy, przewidziane w art. 43, 47, 51 i 54 Ordynacji Wyborczej, przedłuża się o 10 dni.

Polecam Generalnemu Komisarzowi Wyborczemu wydanie instrukcji specjalnej, wyjaśniającej komisarzom wyborczym i wyborcom powyższe zmiany w Ordynacji Wyborczej.

Dan w Warszawie, dnia 19 grudnia 1918 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

4. Dekret o przekazaniu krajowemu sądowi wyższemu w Krakowie niektórych funkcji Sądu Najwyższego z dn. 19. XII. r. 1918 poz. 64 d. pr. p. p. nr. 20.

Na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych przekazuję krajowemu sądowi wyższemu w Krakowie związane z wyborami do Sejmu Ustawodawczego funkcje Sądu Najwyższego według artykułów 24 i 42 Ordynacji Wyborczej w zastosowaniu do okręgów wyborczych Galicji.

Dan w Warszawie, dnia 19 grudnia 1918 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

5. Dekret o zmianach w ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego z dn. 25. XII. r. 1918 poz. 74 d. pr. p. p. nr. 21.

Na wniosek Rady Ministrów i Generalnego Komisarza Wyborczego stanowię:

1) Artykuł 69 ordynacji wyborczej zyskuje brzmienie następujące:

„Głosowanie odbywa się za pomocą kart do głosowania.

Karta zawierać ma jedynie numer listy kandydatów, na którą wyborca oddaje swój głos.

Numer może być drukowany albo pisany".

2) Artykuł 71 ordynacji wyborczej znosi się.

3) W artykule 76 ordynacji wyborczej znosi się punkt drugi; punkt czwarty zyskuje brzmienie:

„Karty do głosowania, nie wypełnione w sposób właściwy w myśl art. 69".

4) Dodatek nr. 3 do ordynacji wyborczej znosi się.

Polecam Generalnemu Komisarzowi Wyborczemu wydanie instrukcji szczegółowej, wyjaśniającej komisarzom wyborczym i wyborcom powyższe zmiany w ordynacji wyborczej.

Dan w Warszawie, dnia 26 grudnia 1918 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

6. Dekret o nadaniu praw wyborczych obywatelom, którzy po dniu 5 grudnia 1918 r. powrócili do kraju z dnia 11. I. r. 1919 poz. 97 d. pr. p. p. nr. 5.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię:

Art. 1. Obywatelom państwa, posiadającym kwalifikacje w art. 1 Ordynacji wskazane, którzy powrócili do kraju po dniu 5 grudnia 1918 r. przysługują prawa wyborcze.

Art. 2. Za podstawę wciągnięcia na listę wyborców obywateli tej kategorji służą legitymacje, wydane przez naczelnika gminy wiejskiej lub miejskiej, względnie komisarze policji (milicji) miejskiej, stwierdzające imię, nazwisko i zawód wyborcy, datę jego urodzenia, czas kiedy do kraju powrócił, miejsce zamieszkania oraz cel, dla którego legitymacja została wydaną.

Art. 3. Legitymacje poborom nie podlegają.

Art. 4. Wyborca winien najpóźniej w dniu 20 stycznia 1919 r. zgłosić się osobiście z legitymacją do właściwej według miejsca swego zamieszkania komisji wyborczej z żądaniem wciągnięcia na listę. Komisja winna zbadać natychmiast zgłoszenie i o powziętej decyzji zawiadomić zgłaszającego się, komunikując mu jednocześnie treść artykułów 5, 6 i 7 niniejszego dekretu.

Art. 5. Sporządzone na podstawie tych legitymacji listy do-

datkowe wyborców winny być złożone w miejscowej komisji wyborczej trybem art. 35 Ordynacji w ciągu 21 i 22 stycznia 1919 r.

Art. 6. Zgłoszone trybem art. 37 Ordynacji reklamacje o wykreślenie z list dodatkowych, komisja miejscowa rozstrzyga niezwłocznie, nie zawiadamiając o ich wpłynięciu osób, co do których reklamacje wniesiono i komunikując o zapadłej decyzji zgłaszającemu, który stawił się osobiście.

Art. 7. Od postanowień komisji miejscowej służy odwołanie się do głównej komisji wyborczej w ciągu 48 godzin, co wykonania decyzji nie wstrzymuje.

Dan w Warszawie, dnia 11 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: w z. *N. Barlicki.*

7. Dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 193 d. pr. p. p. nr. 14.

W uzupełnieniu dekretu z dnia 28 listopada 1918 r. (Dziennik Praw nr. 18 poz. 46 i 47) i zgodnie z uchwałą Rady Ministrów stanowię co następuje:

Polacy, którzy w r. 1918 posiadali mandat poselski do parlamentu Rzeszy Niemieckiej, są uprawnieni do udziału w obradach Sejmu Ustawodawczego na równych prawach z posłami, wybranymi do tegoż Sejmu, jako przedstawiciele Polaków zaboru pruskiego.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

8. dekret z dn. 8. II. r. 1919 poz. 198 d. pr. p. p. nr. 14 w sprawie zmiany art. 9 dekretu o ordynacji Wyborczej do Sejmu Ustawodawczego (dz. Pr. r. 1918 nr. 18 poz. 46).

Na wniosek Rady Ministrów stanowię co następuje:

Art. 9 otrzymuje brzmienie następujące:

„Płatni urzędnicy państwowi z chwilą wyboru na posła zostają zwolnieni na czas trwania mandatu ze swych czynności służbowych i nie otrzymują za ten czas poborów, związanych z ich urzędem.

Przynależni do wojska w razie wyboru na posła zwalniają się zupełnie z armji polskiej na czas trwania mandatu poselskiego.

Przepis ten nie dotyczy ministrów, podsekretarzy stanu i profesorów wyższych uczelni".

Dan w Warszawie, dnia 8 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa. *J. Piłsudski:* Prezydent Ministrów. *I. J. Paderewski.* Kierownik Min. Spraw Wojsk. *Wroczyński,* Pułkownik.

9. Uchwała Sejmu z dn. 14. II. r. 1919 o powołaniu kandydatów listy nr. I. w 35-tym okręgu wyborczym na posłów Sejmu Ustawodawczego poz. 242 d. pr. p. p. nr. 25.

Kandydatów listy nr. 1 w 35 okręgu wyborczym, a mianowicie: Tadeusza Regera z Cieszyna, ks. Józefa Londzina z Cieszyna, Ryszarda Kunickiego z Frysztatu, Pawła Bobka z Bobrka, Karola Junga z Zukowa Górnego i Jerzego Kantora z Cieszyna uznaje się za posłów do Sejmu Ustawodawczego.

Marszałek: *Trąmpczyński.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

10. Ustawa z dn. 5. IV r. 1919 w przedmiocie zmiany niektórych przepisów ordynacji wyborczej, objętej dekretami l. 46 i 47 nr. 18 Dziennika Praw Państwa Polskiego z 6 grudnia 1918 r., celem przeprowadzenia wyborów posłów do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej z części ziem polskich b. zaboru pruskiego, poz. 253 d. pr. p. p. nr. 30.

Art. 1. Ze względu, że dotąd jeszcze znaczna część ziem polskich zaboru pruskiego jest zajęta przez nieprzyjaciela i przeprowadzenie wyborów posłów do Sejmu Ustawodawczego ze wszystkich ziem polskich tego zaboru nie może się odbyć na podstawie ordynacji wyborczej, objętej dekretem Naczelnika Państwa l. 46 i 47 z 28 listopada 1918 r. nr. 18 Dziennika Praw Państwa Polskiego z 6 grudnia 1918 r. — przeto celem uzupełnienia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej posłami tych części ziem polskich zaboru pruskiego, które wolne są od wroga, a w szczególności na obszarze Księstwa Poznańskiego, mają być natychmiast przeprowadzone wybory wedle zawartych w ustawie tej postanowień.

Art. 2. Powołany w rozdziale III art. 11 ordynacji wyborczej wykaz okręgów wyborczych i siedzib głównych komisji wyborczych, objęty dodatkiem 1 do ordynacji wyborczej pod tytułem: Spis okręgów wyborczych i ilość mandatów IV zabór pruski,

zmienia się w ten sposób, że wyrażone w art. I. terytorjum wyborcze dzieli się na 4 okręgi wyborcze, a mianowicie:

I okręg wyborczy obejmujący powiaty: Wyrzyski, Mogileński, Żniński i Szubiński, z ilością 10 mandatów, a siedzibą głównej komisji wyborczej w Mogilnie;

II. okręg wyborczy, obejmujący powiaty: Czarnkowski, Chodzieski, Wągrowiecki, Gnieźnieński, Wrzesiński, Jarociński, Śremski, Średzki, Poznański wsch., i Obornicki z ilością 11 mandatów i siedzibą głównej komisji wyborczej w Gnieźnie;

III. okręg wyborczy, obejmujący powiaty: Skwierzyński, Międzychodzki, Wieluński, Szamotulski, Poznański zachodni, miasto Poznań, Kościański, Śmigielski, Babimojski, Międzyrzecki, Nowotomyski i Grodziski, z ilością 12 mandatów i siedzibą głównej komisji wyborczej w Poznaniu;

IV. okręg wyborczy, obejmujący powiaty: Wschowski, Leszczyński, Rawicki, Gostyński, Koźmiński, Krotoszyński, Pleszewski, Ostrowski, Odolanowski, Ostrzechowski i Kępiński, z ilością 9 mandatów i siedzibą głównej komisji wyborczej w Ostrowie.

Art. 3. Ilość mandatów, przypadających na powyższe okręgi wyborcze, jest niezależna od tego, czy i o ile wskutek stanu wojennego ludność części powiatów, względnie nawet całych poszczególnych powiatów w skład tych okręgów wchodzących, nie mogłaby brać udziału w akcie wyborczym (art. 81 ord. wyb.)

Ustawa ta nie przesądza innego rozdziału okręgów wyborczych i ilości przypadających na poszczególne okręgi wyborcze mandatów po uwolnieniu od okupacji nieprzyjacielskiej i wcieleniu do Rzeczypospolitej Polskiej reszty ziem polskich zaboru pruskiego.

Art. 4. Art. 4 ordynacji wyborczej zmienia się w ten sposób, że wojskowi także w czynnej służbie biorą udział w głosowaniu, o ile nie znajdują się poza obszarem wyborów, artykułem 2 określonym. Sposób i miejsce głosowania osób wojskowych określi rozporządzenie wykonawcze.

Art. 5. Przepis art. 8, ustęp 1, rozdziału II ordynacji wyborczej nie dotyczy członków i urzędników komisarjatu i podkomisarjatów Naczelnej Rady Ludowej zaboru pruskiego, zaś przepis art. 9 ustęp I ordynacji wyborczej i art. 10 ustęp I ordynacji wyborczej nie dotyczy komisarzy i podkomisarzy Naczelnej Rady Ludowej oraz profesorów wyższych uczelni.

Art. 6. Art. 19, 20 i ustęp 1 art. 21 ordynacji wyborczej zmienia się w ten sposób, że główne komisje wyborcze dla każdego okręgu wyborczego składają się z 5 członków i 3 zastępców, z których dwóch członków i 1 zastępcę wybiorą delegaci rad miejskich miast powiatowych, zaś trzech członków i 2 zastępców delegaci wszystkich innych gmin okręgu. Wybrani w ten sposób członkowie komisji konstytuują się, wybierając ze swego grona przewodniczącego i jego zastępcę.

Art. 7. Dzień wyborów, t. j. głosowanie, ma być wyznaczone najpóźniej na dzień czterdziesty po dniu zarządzenia i ogłoszenia wyborów (art. 15 ord. wyb.)

Art. 8. Ukonstytuowanie głównych komisji wyborczych ma nastąpić do dni 5 po dniu zarządzenia wyborów. Główne komisje wyborcze zarządzą przewidziane art. 16 ordynacji wyborczej ogłoszenia do dni 3 po ich ukonstytuowaniu i powołają w tym samym terminie miejscowe komisje wyborcze (art. 25 ord. wyb.). Protesty przeciw wyborowi członków komisji należy wnosić do 24 godzin od chwili dokonania wyboru (art. 24 ord. wyb.) na ręce przewodniczącego komisji — a gdyby ta jeszcze się nie ukonstytuowała — na ręce najstarszego wiekiem członka głównej komisji wyborczej.

Art. 9. Przewidziane art. 31 ordynacji wyborczej spisy obywateli, jako podstawy list wyborczych, mają naczelnicy gmin przeprowadzić do dni 10 od dnia zarządzenia wyborów, a najdalej 11 dnia dostarczyć spisów tych miejscowym komisjom wyborczym (art. 32 ord. wyb.). Komisje te winny w ciągu dalszych dni 3 zbadać spisy i ustalić listę wyborców (art. 33 ord wyb.), a w 4 dniu przesłać jeden egzemplarz zatwierdzonej listy głównej komisji wyborczej, zaś drugi egzemplarz wyłożyć do przeglądu przez dni 3, w którym to czasie obywatele mają prawo zgłaszać reklamacje (art. 35, 36 ord. wyb.). O wniesionych reklamacjach zawiadomi komisja interesowanych, których wykreślenia z listy zażądano — w ciągu 48 godzin od wniesienia reklamacji, a tym ostatnim przysługuje prawo wnoszenia kontrreklamacji w ciągu dalszych 24 godzin (art. 38 i 39 ord. wyb.). Rozstrzygnięcie reklamacji i zawiadomienie interesowanych o decyzji przez komisję miejscową nastąpić ma do dni 3 po upływie 3-dniowego terminu wyłożenia listy wyborczej. Odwołania od postanowień komisji miejscowej do głównej komisji

wyborczej wnosić można do 48 godzin przez komisję miejscową (art.. 40 ord. wyb.)

Art. 10. Najpóźniej 30-go dnia od ogłoszenia wyborów główna komisja wyborcza zwróci ustaloną ostatecznie listę wyborców komisjom miejscowym (art. 41 ord. wyb.).

Art. 11. Kandydatury poselskie mają być zgłoszone piśmiennie na ręce przewodniczącego głównej komisji wyborczej najpóźniej 20-go dnia od ogłoszenia wyborów (art. 43 ord. wyb.), zaś utworzenie związków wyborczych przez grupy wyborcze oraz wady zgłoszenia co do poszczególnych list kandydatów — winni pełnomocnicy grup wyborczych zgłaszać najdalej w dalszych 3 dniach (art. 47 ord. wyb.). O zgłoszonych wadach zawiadomi główna komisja wyborcza właściwych pełnomocników najpóźniej 26 dnia od dnia ogłoszenia wyborów, zakreślając 3-dniowy termin do ich usunięcia (art. 51 i 52 ord. wyb.)

Art. 12. Główna komisja wyborcza ogłosi najpóźniej 30-go dnia od ogłoszenia wyborów listy kandydatów (art. 54 ord. wyb.), o ile ogłoszenie to w razie zaistnienia warunków, przewidzianych w art. 53 ordynacji wyborczej, nie odpada.

Art. 13. Z chwilą przeprowadzenia wyborów i wystawienia wybranym posłom listów wierzytelnych, a w każdym razie do dni 3 od ogłoszenia wyniku wyborów przez główną komisję wyborczą (art. 83, 84 ord. wyb.), gasną mandaty tych członków Sejmu Ustawodawczego, którzy na podstawie dekretu Naczelnika Państwa l. 193 nr. 14 Dziennika Praw Państwa Polskiego z 8 lutego 1919 roku jako wybrani przy ostatnich wyborach do parlamentu niemieckiego posłowie z terytorjum Księstwa Poznańskiego powołani zostali w skład Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 14. Ordynacja wyborcza, objęta dekretami l. 46 i 47 nr. 18 Dziennika Praw Państwa Polskiego z 6 grudnia 1918 r., o ile ustawą tą nie została zmieniona, obowiązuje zresztą dla wyborów ustawą tą unormowanych.

Art. 15. Ustawa ta wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Art. 16. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Marszałek: *Trąmpczyński.* Za Prezydenta Ministrów Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

11. Rozporządzenie wykonawcze o wyborach poselskich do Sejmu Ustawodawczego z części ziem polskich b. zaboru pruskiego z dn. 18. IV. 1919 poz. 270 d. pr. p. p. nr. 33.

Art. 1. Na mocy art. 16-go Ustawy z dn. 5 kwietnia r. b. w przedmiocie zmiany niektórych przepisów ordynacji wyborczej, objętej dekretami L. 46 i 47 nr. 18 Dziennika Praw z 6 grudnia 1918 r. celem przeprowadzenia wyborów posłów do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej z części ziem polskich b. zaboru pruskiego, za zgodą Naczelnika Państwa, zarządzam powszechne wybory poselskie w okręgach Ustawą tą określonych na niedzielę dn. 1 czerwca r. b. Przy obliczaniu terminów w Ustawie z dn. 5 kwietnia r. b. przewidzianych, za dzień zarządzenia wyborów uważać należy dzień 25 kwietnia r. b.

Art. 2. W celu zabezpieczenia wolności wyborów postanawiam co następuje:

a) podczas całego okresu wyborczego od dnia zarządzenia wyborów aż do 1 lipca r. b. włącznie ma się stosować na obszarze I—IV okręgów wyborczych przepisy o wolności zebrań i agitacji wyborczej, obowiązujące podczas wyborów do Sejmu Rzeszy niemieckiej;

b) znosi się wszelkie rozporządzenia niezgodne z treścią przepisu podanego pod a);

c) znosi się wszelkie ograniczenia, dotyczące przyjazdu, pobytu i udziału w akcji wyborczej obywateli polskich z innych dzielnic Państwa Polskiego i niewolno ograniczeń takich wydawać.

Art. 3. Zgodnie z art. 14-ym Ustawy z dn. 5 kwietnia r. b. rozciągam na b. Księstwo Poznańskie moc obowiązującą dekretu o ordynacji wyborczej z dn. 28. XI. 1918 i zmian do ordynacji tej wprowadzonych przez dekrety z dn. 26. XIII. 1918 (o zmianach w ordynacji wyborczej), z dn. 8. I. 1919 (o postanowieniach karnych za przeciwdziałanie wyborom) oraz z dn. 8. II. 1919 (o zmianach art. 9 ordynacji wyborczej), o ile przepisy w dekretach wymienionych zawarte nie zostały uchylone lub zmienione przez Ustawę z dn. 5 kwietnia r. b.

Art. 4. Wojskowi w służbie czynnej głosują w tym obwodzie głosowania, gdzie znajdują się od przedednia złożenia list; nie obowiązuje ich zatem art. 2-gi ordynacji wyborczej; listy wojskowych

pełnoletnich układają odnośne władze wojskowe i składają je miejscowym oraz głównym komisjom wyborczym najpóźniej 30-go dnia od zarządzenia wyborów; w razie, gdy liczba wojskowych, uprawnionych do głosu, przewyższa 500 w jednym obwodzie głosowania, komisja miejscowa może wyłonić dla odbierania od nich głosów umyślną podkomisję z osób cywilnych; zresztą obowiązuje wojskowych ogólny tryb głosowania według art. 70 ordynacji wyborczej.

Sposób udziału osób wojskowych w akcji wyborczej określają rozkazy Dowództwa Głównego w Poznaniu.

Warszawa, dnia 18 kwietnia 1919 r.

Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

12. Ustawa z dn. 10. V. r. 1919 poz. 294 d. pr. p. p. nr. 40 w sprawie zmiany niektórych przepisów ordynacji wyborczej z dnia 28. XI. r. 1918 celem przeprowadzenia wyborów w okręgach 33 i 34.

Art. 1. Przewodniczących i zastępców przewodniczącego głównych komisji wyborczych w okr. 33 i 34 (Białostoskim i Bielskim) powoła prezes sądu okręgowego w Warszawie.

Art. 2. Skrócenie terminu procedury wyborczej, przewidziane w art. 7, 8 i 9 Ustawy z dn. 5. IV. dla b. Księstwa Poznańskiego, dotyczy również okr. 33 i 34.

Art. 3. Kandydatury poselskie mają być zgłoszone do głównej komisji wyborczej najdalej 11 dnia od zarządzenia wyborów.

Art. 4. Za dzień zarządzenia wyborów uważać należy datę rozporządzenia wykonawczego Ministra Spraw Wewnętrznych.

Art. 5. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Marszałek: *Trąmpczyński.* Za Prezydenta Ministrów Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

13. Rozporządzenie z dn. 15. V. r. 1919 poz. 295 d. pr. p. p. nr. 40 o wyborach poselskich do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej w 33 (Białostockim) i 34 (Bielskim) okręgach wyborczych.

Na mocy ordynacji wyborczej z dn. 28 listopada 1918 r. (Dz. Praw nr. 18) i ustawy z dn. 10 maja 1919 r. zarządzam za zgodą Naczelnika Państwa wybory poselskie do Sejmu Ustawodawczego w 33 i 34 okręgach wyborczych (Białostockim i Bielskim) na niedzielę dn. 15 czerwca r. b.

Jednocześnie uchylone zostają i nie mogą być przez cały okres wyborczy wprowadzane ograniczenia wolności obywatelskiej, dotyczące akcji wyborczej (zebrań, wieców, słowa, przenoszenia się, wydawania i rozpowszechniania druków), oraz stosowany być ma dekret o postanowieniach karnych za przeciwdziałanie wyborom do Sejmu z dn. 8 stycznia r. b.

Warszawa, dnia 15 maja 1919 r.

Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

14. Rozporządzenie z dn. 7. VI. r. 1919 poz. 318 d. pr. p. p. nr. 45 o wyborach poselskich do Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej w niektórych gminach 22-go okręgu wyborczego.

Na skutek wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17—31 maja r. 1919 (Nr. W. 29/19) zarządzam w myśl art. 100 dekretu o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego z dnia 28 listopada 1918 r. (Dz. Pr. nr. 18 z r. 1918) w obwodach: Nr. I gm. Spiczyn, Nr. II gm. Rudno, Nr. I, II, III, gm. Tarło, Nr. III gm. Bychawa, Nr. I. gm. Piotrków, Nr. IV gm. Piaski, Nr. IV gm. Brzeziny, Nr. I gm. Niedrzwica, Nr. II gm. Gołąb, Nr. III gm. Godów, i Nr. II gm. Opole na niedzielę w dniu 29 czerwca r. b. ponowne głosowanie celem powołania dwóch posłów do Sejmu Ustawodawczego na miejsce Feliksa Starzyńskiego i Tadeusza Dymowskiego, mandaty poselskie, których przez Sąd Najwyższy zostały unieważnione.

Jednocześnie uchylone zostają wszelkie ograniczenia wolności obywatelskiej dotyczące akcji wyborczej (zebrań, wieców, słowa, przenoszenia się wydawania i rozpowszechniania druków) oraz stosowany być ma dekret o postanowieniach karnych za przeciwdziałanie wyborom do Sejmu z dnia 8 stycznia r. b.

Warszawa, dnia 7 czerwca 1919 r.

Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

C) Ochrona wyborów.

1. Dekret o postanowieniach karnych za przeciwdziałanie wyborom do Sejmu i wykonywaniu obowiązków poselskich z dn. 8. I. r. 1919 poz. 96 d. pr. p. p. nr. 5.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię:

Art. 1. Winny przeszkodzenia wyborcy za pomocą gwałtu na osobie, groźby karalnej, podstępu, nadużycia władzy lub unie-

możliwienia styczności z odpowiedniemi osobami w urzeczywistnieniu prawa wolnego wyboru do Sejmu ulegnie karze:

więzienia do roku jednego.

Jeżeli przestępstwo zostało spełnione przez kilka osób lub przez urzędnika podczas wykonywania obowiązków służbowych, dotyczących nadzoru nad prawidłowością wyborów, winny ulegnie karze:

więzienia na czas od roku jednego do lat trzech (dom poprawy).

Usiłowanie będzie karane.

Względem winnego urzędnika sąd mocen będzie zastosować część 3-cią art. 65 K. K.

Art. 2. Winny podburzania do przeciwdziałania wyborom do Sejmu ulegnie karze:

więzienia do roku jednego.

Art. 3. Winny nakłonienia wyborcy za pomocą poczęstunku, daru, obietnicy korzyści osobistej lub podstępu do głosowania przy wyborach do Sejmu na rzecz nakłaniającego lub wskazanej przezeń osoby ulegnie karze:

więzienia do roku jednego.

Usiłowanie będzie karane.

Tej samej karze ulegnie wyborca, który zgodził się za poczęstunek, dar lub korzyść osobistą głosować na rzecz wskazanej mu osoby.

Art. 4. Winny przeszkodzenia czynnościom zebrań przedwyborczych lub komisji wyborczych do Sejmu za pomocą gwałtu na osobie, groźby karalnej, podstępu, nadużycia władzy, uszkodzenia lokalu, przeznaczonego na zebranie lub sztucznego zanieczyszczenia powietrza, jeśli ustawa nie przewiduje kary cięższej, ulegnie karze:

więzienia na czas od roku jednego do lat 3-ch (dom poprawy).

Jeżeli przestępstwo zostało spełnione przez kilka osób uzbrojonych, to winni ulegną karze:

więzienia na czas od lat 3 do lat 6 (dom poprawy).

Usiłowanie będzie karane.

Art. 5. Winny wzięcia udziału w wyborach do Sejmu z wiedzą, że prawa do tego nie posiada, ulegnie karze:

aresztu.

Tej samej karze ulegnie wyborca, winny głosowania więcej, niż raz jeden lub też poza swoim obwodem.

Art. 6. Winny nadużycia przy przyjmowaniu lub obliczaniu głosów wyborczych do Sejmu ulegnie karze:

więzienia na czas od roku jednego do lat 3 (dom poprawy).

Usiłowanie będzie karane.

Art. 7. Winny ukrycia, uszkodzenia, sfałszowania list, protokółów lub innych dokumentów, dotyczących wyborów, ulegnie karze:

więzienia na czas od lat 3 do lat 6 (dom poprawy).

Usiłowanie będzie karane.

Art. 8. Winny niedopuszczenia posła do Sejmu — za pomocą gwałtu na osobie, groźby karalnej, podstępu lub nadużycia władzy, do wykonania obowiązków, związanych z jego mandatem, ulegnie karze:

więzienia na czas od lat 3 do lat 6 (dom poprawy).

Usiłowanie będzie karane.

Art. 9. Winny przeszkodzenia czynnościom Sejmu za pomocą gwałtu na osobie, groźby karalnej, podstępu, uszkodzenia lokalu Sejmu albo sztucznego zanieczyszczenia powietrza w tym lokalu ulegnie karze:

więzienia na czas od lat 3 do lat 6 (dom poprawy).

Usiłowanie będzie karane.

Jeżeli przestępstwo zostało spełnione przez kilka osób uzbrojonych, to winni ulegną karze:

ciężkiego więzienia na czas od lat 8 do lat 10.

Art. 10. Winni wymienionych przekroczeń sądzeni będą zgodnie z przepisami Ustawy Postępowania Karnego.

Dan w Warszawie, dnia 8 stycznia 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

D) Zwołanie Sejmu.

1. Dekret o zwołaniu Sejmu Ustawodawczego z dn. 5. II. r. 1919 poz. 217 d. pr. p. p. p. nr. 16.

Wybrany na zasadzie ordynacji wyborczej z dnia 28 listopada 1918 roku (dz. Pr. nr. 18, poz. 46) Sejm Ustawodawczy zwołuję do stołecznego miasta Warszawy na dzień 9 lutego 1919 roku.

Dan w Warszawie, dnia 5 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.*

2. Dekret o święcie narodowem z okazji otwarcia Sejmu Ustawodawczego z dn. 7. II. r. 1919 poz. 218 d. pr. p. p. nr. 16.

Ażeby uczcić i upamiętnić wielki dla Narodu Polskiego dzień otwarcia Sejmu Ustawodawczego postanawiam:

Art. 1. Dzień otwarcia Sejmu Ustawodawczego 10-ty lutego 1919 r. ogłaszam jako święto narodowe.

W dniu tym ulega zawieszeniu praca we wszystkich sądach, urzędach państwowych i komunalnych, zakładach przemysłowych i handlowych, tudzież instytucjach oświatowych, a w szczególności w szkołach rządowych i prywatnych.

Przepis niniejszy nie dotyczy zakładów użyteczności publicznej jak elektrownie, gazownie, wodociągi, telefony, środki komunikacyjne oraz zakładów gastronomicznych.

Art. 2. Wykonanie niniejszego dekretu zlecam Panu Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.*

3. Dekret o amnestji z dn. 8. II. 1919 r. poz. 219 d. pr. p. p. p. nr. 16.

Dla upamiętnienia wielkiej w życiu Narodu Polskiego chwili zwołania Sejmu Ustawodawczego Zjednoczonej i Niepodległej Polski, kierowany zamiarem złagodzenia losu osób, które stały się winnemi przestępstw sądowych i administracyjnych, postanawiam:

Art. 1. W sprawach o przestępstwa, popełnione przed dniem wydania niniejszego reskryptu przez osoby cywilne i wojskowe, podlegające orzecznictwu zarówno sądów ogólnych, jak i wojskowych, zastosować ulgi następujące:

a) darować karę aresztu i grzywny całkowicie, względnie nie wykonaną część tej kary;

b) zmniejszyć o połowę karę pozbawienia wolności, orzeczoną w rozmiarze nie przenoszącym jednego roku;

c) zmniejszyć o jedną trzecią nieodcierpianą jeszcze część kary skazanym na terminowe pozbawienie wolności, orzeczone ponad rok jeden;

d) złagodzić do lat 15 karę bezterminowego ciężkiego więzienia;

e) zamienić karę śmierci na bezterminowe ciężkie więzienie.

Powyższe ulgi zastosowane będą nietylko do kar już orzeczonych, lecz i do kar, które orzeczone będą w przyszłości, o ile przestępstwo spełnione było przed wydaniem niniejszego dekretu.

Ulgi objęte niniejszym artykułem nie mają zastosowania do osób, skazanych za przestępstwa przeciw zarządzeniom administracyjnym w przedmiocie aprowizacji, oraz za lichwę zwyczajną i wojenną, a także za przestępstwa, ścigane w trybie oskarżenia prywatnego.

Art. 2. W sprawach o przestępstwa na tle politycznem i społecznem, przewidziane w art. 99 do 102, 120, 124 do 128, 129 ust. 3 i 6, 130 ust. 3, 132, 367, 368, 499 ust. 2 Kod. Kar. 1903 roku, umorzyć postępowanie karne, względnie darować karę orzeczoną wyrokiem prawomocnym.

Art. 3. W sprawach o przestępstwa wojskowe, przewidziane przez obowiązujące w Państwie Polskiem kodeksy wojskowe, umorzyć postępowanie karne oraz darować karę, względnie nie odcierpianą jej część.

Wyłącza się: zdradę wojenną, narażenie wojsk na niebezpieczeństwo wobec nieprzyjaciela, dezercję wobec nieprzyjaciela, bunt z bronią w ręku oraz przestępstwa, dokonane z chęci zysku; w tych wypadkach ma jednak zastosowanie art. 1.

Art. 4. Umorzyć sprawy, wytoczone żołnierzom Polakom armji austrjacko-węgierskiej, niemieckiej i rosyjskiej, zagrożone karą nie cięższą, niż 5 lat ciężkiego więzienia, popełnione w polu podczas minionej wojny.

Art. 5. Na ziemiach polskich, które wchodziły w skład byłej monarchji Austro-Węgierskiej, oprócz ulg, wypływających z art. 1, umorzyć postępowanie karne, a orzeczoną prawomocnym wyrokiem karę darować w sprawach o przestępstwa na tle politycznem i społecznem, które według ustawodawstwa karnego, na tych ziemiach obowiązującego, odpowiadają przestępstwom, wymienionym w art. 2 niniejszego dekretu.

Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Komisją Rządzącą dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego, oraz Górnej Orawy i Spiszu zestawi odpowiednie artykuły austrjackiego Kodeksu Karnego: ogólnego i wojskowego.

Art. 6. Wykonanie niniejszego dekretu zlecam Ministrowi Sprawiedliwości.

Dan w Warszawie, dnia 8 lutego 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.*

E) Nietykalność posłów.

1. Dekret w przedmiocie nietykalności członków Sejmu Ustawodawczego z dn. 7. II. r. 1919 poz. 178 d. pr. p. p. nr. 14.

Art. 1. Członkowie Sejmu Ustawodawczego nie mogą być pociągani do odpowiedzialności za jakiekolwiek głosowanie w Sejmie lub w jego komisjach; za zachowanie się i za oświadczenia w Sejmie lub w jego komisjach odpowiadają tylko przed Sejmem podług przepisów porządku sejmowania.

Art. 2. W ciągu sesji Sejmu Ustawodawczego członkowie Sejmu nie mogą być pozbawiani wolności, ani też postępowanie karne nie może być przeciwko nim wdrażane bez uprzedniej zgody Sejmu, o ile nie będą schwytani na gorącym uczynku. W tym wypadku władza sądowa uwiadomi niezwłocznie prezydjum Sejmu. Sejm może zażądać bezzwłocznego uwolnienia niezależnie od tego, czy uwięzienie nastąpiło podczas sesji, czy przed jej rozpoczęciem.

Postępowanie karne przeciwko członkowi Sejmu Ustawodawczego na żądanie Sejmu winno być zawieszone na czas sesji.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *I. J. Paderewski.* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

2. Ustawa z dn. 8. IV. r. 1919 o nietykalności członków Sejmu Ustawodawczego, poz. 263 d. pr. p. p. nr. 31.

Art. 1. Członkowie Sejmu Ustawodawczego nie mogą być nigdy pociągani do odpowiedzialności prawnej za swoją działalność w Sejmie lub poza Sejmem, wchodzącą w zakres wykonywania mandatu poselskiego.

Za przemówienia i odezwania się, tudzież manifestacje w Sejmie lub komisjach sejmowych odpowiadają tylko przed Sejmem podług przepisów regulaminu sejmowego.

Art. 2. Przez cały czas trwania Sejmu Ustawodawczego posłowie nie mogą być w żadnym wypadku pozbawieni wolności.

W tymże samym czasie nie wolno żadnej władzy sądowej lub administracyjnej wdrażać przeciwko nim postępowania karnego lub dyscyplinarnego bez uprzedniej zgody Sejmu.

Postępowanie karne lub dyscyplinarne, wdrożone przeciw posłowi przed uzyskaniem mandatu poselskiego, winno być na żądanie Sejmu zawieszone aż do wygaśnięcia tegoż mandatu.

Art. 3. Członkowie Sejmu Ustawodawczego, badani jako świadkowie przed sądami, władzami administracyjnemi i dyscyplinarnemi, mają prawo uchylenia się od zeznań co do faktów, które im w wykonywaniu zawodu poselskiego do wiadomości podano, jako też co do osób, od których pośrednio lub bezpośrednio wiadomość o tych faktach uzyskali.

Art. 4. Mieszkanie członków Sejmu Ustawodawczego jest nietykalne. Wkroczenie do mieszkania, rewizja domowa i zatrzymanie papierów oraz wszelakich ruchomości może mieć miejsce jedynie na podstawie nakazu władzy sądowej w tych wypadkach, w których członkowie rodziny posła, wspólnie z nim mieszkający, lub domownicy ścigani są z powodu popełnienia czynów karygodnych, i powinno być wyłącznie do tych osób ograniczone.

Art. 5. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za zgodne z prawdą sprawozdania z jawnych obrad Sejmu i komisji sejmowych, ani też za częściowy lub zupełny przedruk tychże jawnych obrad, zgodny z urzędowym stenograficznym protokółem.

Te sprawozdania i przedruki nie podlegają konfiskacie i wolne są od cenzury.

Art. 6. Członkowie Sejmu Ustawodawczego mogą bez pozwolenia i zawiadomienia władz zwoływać zgromadzenia celem zdania sprawy z działalności sejmowej. Na tych zgromadzeniach przedstawiciele i organy władzy nie mają prawa mieszania się do obrad.

Art. 7. Listy i telegramy, wystosowane do członków Sejmu Ustawodawczego, jakoteż korespondencja tychże ostatnich—nie podlegają żadnej cenzurze.

Władze mogą zatrzymać tylko telegramy, których treść narusza tajemnice wojskowe i państwowe.

Art. 8. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Marszałek: *Trąmpczyński.* Za Prezydenta Ministrów Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

III.

RZĄD.

Dekret z dn. 3. I. r. 1918 poz. 1. dz. pr. Kr. p. nr. 1 (p. wyżej pod I. 1) utworzył ministerstwa: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych, Skarbu, Oświaty i Wyznań, Rolnictwa i Dóbr Koronnych, Przemysłu i Handlu, Opieki Społecznej i Ochrony pracy, Aprowizacji; oprócz tego zaś postanowił, że przy Prezydencie Ministrów funkcjonować będzie Departament spraw politycznych, Komisja Wojskowa i Komisja Urzędnicza. Jako instytucje o samodzielnej kompetencji występują też Prezydent Ministrów i Rada Ministrów.

Tak zbudowany rząd rozszerza się, względnie różniczkuje się w szybkiem tempie. I tak dekret z dn. 4. IV. r. 1918 poz. 8 dz. pr. Kr. p. nr. 5 (p. wyżej pod I, 4) ścieśnia częściowo kompetencję Min. Spraw Wewn., a rozszerza kompetencję Min. Opieki Społ. i Ochrony Pracy, nadając temu ostatniemu nazwę »Ministerstwo Zdrowia Publicznego, Opieki Społecznej i Ochrony Pracy«. W tej kombinacji nie trwało jednak długo to Ministerstwo, bo już dekret z dn. 30. X. r. 1918 poz. 31 d. pr. p. p. nr. 14 rozdzielił je na dwa Ministerstwa, a mianowicie: na Ministerstwo Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej, tudzież na Ministerstwo Ochrony Pracy (p. wyżej pod I. 11).

Dalszym etapem było utworzenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Spraw Wojskowych, Komunikacji i Aprowizacji, co nastąpiło dekretem z d. 26. X. r. 1918 poz. 30 dz. pr. Kr. p. nr. 14 (p. wyżej pod I. 10).

Nowe Ministerstwo przyniósł dekret z 5. XII. r. 1918 poz. 52 d. pr. p. p. nr. 19, a mianowicie Ministerstwo Sztuki i Kultury (p. wyżej pod I. 17).

Dekret z d. 31. XII. r. 1918 (p. wyżej pod I, 20) wyłączył z zakresu Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Służbę weterynaryjną i przydzielił ją Ministerstwu Rolnictwa.

Nowe Ministerstwo, a mianowicie Ministerstwo Robót Publicznych, powstaje na podstawie dekretu z dn. 16. I. r. 1919 poz. 118 d. pr. p. p. nr. 8 (p. wyżej pod I. 21), a Ministerstwo Poczt i Telegrafów na podstawie dekretu z dn. 5. II. r. 1919 (p. wyżej pod I. 22). Pierwsze z nich t. j. Ministerstwo Robót Publicznych rozszerzyło się na drogi wodne i żeglugę, kosztem Ministerstwa Komunikacji, które też wskutek tego otrzymało nazwę Ministerstwa Dróg Żelaznych (dekret z dn. 8. II. r. 1919 poz. 172 d. pr. p. p. nr. 14, p. wyżej pod I, 24). Organizację i definitywny zakres działania otrzymało to Ministerstwo Robót Publicznych przez Ustawę z dn. 29. IV. r. 1919 poz. 283 d. pr. p. p. nr. 39 (p. wyżej pod 1, 26).

Obecnie istnieje przeto szesnaście ministerstw, a mianowicie:

1. Prezydent Ministrów;
2. Minister Sprawiedliwości;
3. Minister Spraw Wewnętrznych;
4. Minister Skarbu,

5. Minister Oświaty i Wyznań;
6. Minister Rolnictwa i Dóbr koronnych;
7. Minister Przemysłu i handlu;
8. Minister Zdrowia Publicznego i Opieki Społecznej;
9. Minister Aprowizacji;
10. Minister Ochrony Pracy;
11. Minister Spraw Zagranicznych;
12. Minister Spraw Wojskowych;
13. Minister Kolei Żelaznych;
14. Minister Sztuki i Kultury;
15. Minister Robót Publicznych;
16. Minister Poczt i Telegrafów.

Przy Ministerstwach lub na równi z Ministerstwami powstają urzędy centralne, mające pewne ściśle oznaczone zadania do spełnienia. I tak: przy Ministerstwie Handlu i Przemysłu powołuje dekret z dn. 7. XII. r. 1918 poz. 55 d. pr. p. p. nr. 19 do życia »Urząd rozdzielczy w celu centralizacji zamówień rządowych« (p. niżej), przy temże Ministerstwie powstaje na podstawie dekretu z dn. 13. XII. r. 1918 poz. 66 d. pr. p. p. nr. 21 »Urząd patentowy« (p. niżej). Przy Ministerstwie Aprowizacji utworzonym został dekretem z 18. XII. r. 1918 poz. 69 d. pr. p. p. nr. 21 »Państwowy Urząd zakupu artykułów pierwszej potrzeby« (p. niżej), przy Ministerstwie Spraw Wojskowych zaś utworzono dekretem poz. 265 (p. niżej) Główny Urząd Zaopatrywania Armji. Dekret z dn. 31. XII. r. 1918 kreuje Państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników (zmieniony częściowo przez dekret z dn. 5. II. r. 1919 poz. 143 d. pr. p. p. nr. 13, patrz oba dekrety niżej), a dekret poz. 127 (patrz niżej) tworzy »Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy i Opieki nad Wychodźcami«. Dwa d. z dn. 11. I. r. 1918 tworzą przy Min. Aprowizacji, Państwową Radę Aprowizacyjną i Urząd walki z lichwą i spekulacją (p. niżej). Przy Min. Zdrowia Publicznego został zorganizowany na podstawie dekretu z dn. 11. I. r. 1919 Państwowy nadzór mieszkaniowy (p. niżej), ma ono też kontrolę nad urzędami mieszkaniowymi (p. część druga, adm. zdrowia publ:) Dla ochrony lasów utworzoną została specjalna organizacja dekretem z dn. 16. I. r. 1919 przy Ministerstwie Rolnictwa (p. część drugą »Prawo agrarne«). Przy Ministerstwie Rolnictwa powstaje Instytut torfowy i Urząd Meljoracji rolnych (p. część druga »Administracja i prawo agrarne«). Przy Ministerstwie Rolnictwa powstają jeszcze trzy instytucje centralne z pewną samodzielnością. Są niemi: Polski Państwowy Bank Rolny (poz. 134), Instytut Meteorologiczny (poz. 290) i Główny Zarząd Dóbr Państwowywch (poz. 301). Odnośne przepisy podamy w drugiej części w ustępie o administracji rolniczej. Pod Ministerstwem Poczt i Telegrafów powstaje państwowa instytucja obrotu pieniężnego »Pocztowa Kasa Oszczędności« (p. niżej dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz: 163), a przy Ministerstwie Robót Publicznych powstaje Rada Techniczna (patrz wyżej pod I, 26) i jako organ doradczy Komitet Drogowy (poz. 286 w drugiej części).

Wreszcie notujemy, że »na prawach osobnego Ministerstwa«, a więc organizacji różnej od powyższych instytucji, powołanym został do życia Główny Urząd Likwidacyjny dekretem z dn. 31. I. r. 1919 poz. 133 d. pr. p. p. nr. 12 (p. niżej), ustawą zaś z dnia 3. VI. r. 1919 poz. 315 (patrz niżej) utworzoną została Komisja Kodyfikcyjna o znacznej samodzielności.

Dotychczas więc utworzone zostały następujące centralne instytucje:
1. Urząd Rozdzielczy w celu centralizacji zamówień rządowych;
2. Główny Urząd Zaoparywania Armji;
3. Państwowy Urząd Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby;
4. Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników;
5. Urząd Pośrednictwa Pracy;
6. Urząd Patentowy;
7. Państwowa Rada Aprowizacyjna;
8. Urząd Walki z Lichwą i Spekulacją;
9. Państwowy Nadzór Mieszkaniowy;
10. Organizacja dla Ochrony Lasów;
11. Instytut Torfowy;
12. Urząd Meljoracij Rolnych;
13. Państwowy Bank Rolny;
14. Główny Zarząd Dóbr Państwowych;
15. Instytut Meteorologiczny;
16. Pocztowa Kasa Oszczędności;
17. Rada Techniczna;
18. Komitet Drogowy;
19. Główny Urząd Likwidacyjny;
20. Komisja Kodyfikacyjna.
21. Rada Pracy przy Ministerstwie Pracy.

1. Dekret w przedmiocie utworzenia Urzędu Rozdzielczego w celu centralizacji zamówień rządowych z dn. 7. XII. r. 1918 poz. 55. dz. pr. p. p. nr. 19.

Art. 1. Przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu powstaje Urząd Rozdzielczy zamówień rządowych na wyroby przemysłowe, w którego skład wchodzą delegaci Ministerstw: Przemysłu i Handlu, Rolnictwa i Dóbr Państwowych, Spraw Wojskowych, Aprowizacji, Robót Publicznych, Komunikacji, Poczt i Telegrafów i Skarbu.

Art. 2. Przewodniczącego Urzędu Rozdzielczego mianuje Minister Przemysłu i Handlu.

Art. 3. Wszystkie organy rządowe winny skierowywać swoje zamówienia na wyroby przemysłowe do Urzędu Rozdzielczego, który będzie dzielił te zamówienia pomiędzy odpowiednie zakłady przemysłowe.

Art. 4. Opracowanie przepisów, któremi Urząd Rozdzielczy rządzić się będzie przy wykonywaniu swoich zadań, powierza się Ministerstwu Przemysłu i Handlu.

Dan w Warszawie, dnia 7 grudnia 1918 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Przemysłu i Handlu: *J. Iwanowski.*

2. Dekret w sprawie utworzenia Państwowego Urzędu Zakupu artykułów pierwszej potrzeby z dn. 18. XII. r. 1918 poz. 69 dz. pr. p. p. nr. 21.

Dla zrealizowania i ujednostajnienia akcji zakupu artykułów pierwszej potrzeby utworzony zostaje przy Ministerstwie Aprowizacji „Państwowy Urząd Zakupu Artykułów Pierwszej Potrzeby".

Zakres działania i podstawy organizacyjne opierają się na statucie, który zostanie ułożony przez Ministerstwo Aprowizacji w porozumieniu z Ministerstwami Skarbu i Przemysłu i Handlu.

Finansowe oparcie państwowego urzędu zakupu artykułów pierwszej potrzeby stanowi kredyt państwowy do wysokości oznaczonej w Statucie.

Wszelkie tranzakcje i umowy państwowego urzędu zakupu artykułów pierwszej potrzeby gwarantuje Rząd Polski.

Wykonanie powyższego dekretu polecam Ministrowi Aprowizacji.

Dan w Warszawie, dnia 18 grudnia 1918 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Aprowizacji: *Antoni Minkiewicz.*

3. Ustawa z dn. 11. IV. r. 1919 o utworzeniu Głównego Urzędu Zaopatrywania Armji poz. 265 d. pr. p. p. nr. 32.

Art. 1. Przy Ministerstwie Spraw Wojskowych utworzony zostaje Główny Urząd Zaopatrywania Armji.

Art. 2. Główny Urząd Zaopatrywania Armji:

1) ześrodkowuje i pokrywa ogólne zapotrzebowanie armji, tworzy i utrzymuje w tym celu łączność z przemysłowemi siłami kraju oraz prowadzi potrzebną statystykę;

2) pomaga dostawcom w otrzymaniu surowców, półfabrykatów i innych artykułów, potrzebnych do wykonania zamówień; dokonywuje tego ewentualnie przy pomocy organów rządowych specjalnie do tych celów powołanych;

3) współdziała w uruchomieniu i rozwinięciu przemysłu krajowego dla potrzeb armji;

4) rozdziela zamówienia armji pomiędzy poszczególne wytwórnie krajowe;

5) w miarę konieczności i w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Spraw Zagranicznych rozdziela zamówie-

nia pomiędzy fabryki zagraniczne i zawiera z niemi w imieniu rządu umowy na dostawy;

6) przygotowuje i zawiera umowy z poszczególnemi dostawcami, a także dokonywa z nimi rozrachunków;

7) finansuje i subwencjonuje przedsiębiorstwa pracujące na potrzeby armji;

8) uzyskuje od rządu kredyty niezbędne do wykonania zamówień;

9) dozoruje wykonania zamówień;

10) organizuje i zakłada nowe wytwórnie wojskowe i zarządza niemi.

Art. 3. Główny Urząd Zaopatrywania Armji ma prawo w granicach obowiązujących ustaw nakładania sekwestrów, dokonywania rekwizycyi materjałów i urządzeń technicznych, sekwestru wytwórni wojskowo-technicznych, nakładania na dostawców i fabrykantów oraz ich urzędników i robotników zobowiązań koniecznych dla zabezpieczenia albo obrony interesów wojskowych, oraz udzielania ulg w stosunku do powinności wojskowej.

Art. 4. Na czele Głównego Urzędu Zaopatrywania Armji stoi dyrektor mianowany przez Radę Ministrów na wniosek Ministra Spraw Wojskowych, któremu bezpośrednio podlega.

Art. 5. Organem doradczym przy Głównym Urzędzie Zaopatrywania Armji jest komitet pod przewodnictwem dyrektora Głównego Urzędu Zaopatrywania Armji, w skład którego wchodzą przedstawiciele następujących ministerstw: 1) Ministerstwa Spraw Wojskowych, 2) Ministerstwa Przemysłu i Handlu, 3) Ministerstwa Aprowizacji, 4) Ministerstwa Rolnictwa, 5) Ministerstwa Skarbu, 6) Ministerstwa Pracy i 7) Ministerstwa Spraw Zagranicznych, oraz przedstawiciele organizacij społecznych.

Sposób funkcjonowania Komitetu określa regulamin.

Art. 6. Istniejący Urząd Zaopatrywania Techniczno-Wojskowy przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu ma być, w myśl wyżej przytoczonych zasad, wcielony do Głównego Urzędu Zaopatrywania Armji przy Ministerstwie Spraw Wojskowych i odpowiednio przekształcony.

Art. 7. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wojskowych w porozumieniu z Ministrem Przemysłu i Handlu.

Ustawa wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia.

Marszałek: *Trąmpczyński.* Prezydent Ministrów w z. *S. Wojciechowski.* Za Ministra Spraw Wojskowych. *Majewski.* Minister Przemysłu i Handlu: *Hącia.*

4. Dekret tymczasowy o Urzędzie Patentowym z dn. 13. XII. r. 1918 poz. 66 dz. pr. p. p. nr. 21.

Art. 1. Przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu istnieje Urząd Patentowy z siedzibą w Warszawie, do którego kompetencji należy udzielanie patentów na wynalazki oraz wydawanie świadectw ochronnych na prawo własności wzorów rysunkowych i modeli, tudzież świadectw ochronnych na znaki towarowe.

Art. 2. Urząd Patentowy stanowią: prezes, radcowie i asesorowie oraz urzędnicy techniczni i kancelaryjni. Asesorowie nie są urzędnikami państwowymi.

Art. 3. Prezesa mianuje Najwyższa Władza Państwowa na propozycję Prezydenta Ministrów i Ministra Przemysłu i Handlu.

Art. 4. Minister Przemysłu i Handlu wyznacza zastępców prezesa z pomiędzy radców Urzędu Patentowego.

Art. 5. Radców i asesorów mianuje Minister Przemysłu i Handlu na przedstawienie prezesa Urzędu Patentowego z pośród osób z wyższem, zwłaszcza technicznem, wykształceniem. Asesorowie urzędują trzy lata.

Art. 6. Minister Przemysłu i Handlu może polecić pełnienie czynności radców siłom fachowym bez mianowania ich radcami.

Art. 7. Urząd Patentowy dzieli się na wydziały. Podział zajęć między wydziały, ich liczbę, tudzież liczbę radców każdego wydziału i asesorów określa Minister Przemysłu i Handlu, który mianuje również z pośród radców przewodniczących wydziałów. Prezes Urzędu Patentowego może być równocześnie przewodniczącym wydziału.

Art. 8. Sprawy o udzielenie patentów na wynalazki i o wydanie świadectw ochronnych na znaki towarowe rozpoznają w pierwszej instancji wydziały w komplecie, złożonym z radcy danego wydziału, jako przewodniczącego, i dwóch radców tegoż wydziału lub asesorów. Postanowienia ustawy postępowania sądowego cywilnego co do wyłączania i uchylania sędziów będą odpowiednio zastosowane. Świadectwa ochronne na prawo własności wzorów rysunkowych i modeli wydaje prezes Urzędu Patentowego.

Art. 9. Skargi w sprawach o udzielenie patentów na wynalazki i o wydanie świadectw ochronnych na znaki towarowe rozpoznaje, jako druga instancja, wydział apelacyjny w komplecie, złożonym z prezesa Urzędu Patentowego lub jego zastępcy, jako przewodniczącego, oraz dwóch radców wydziału apelacyjnego lub asesorów, z wykluczeniem tych, którzy zasiadali w pierwszej instancji. Postanowienia ustawy postępowania sądowego cywilnego co do wyłączania i uchylania sędziów będą odpowiednio zastosowane.

Art. 10. Opinij rzeczoznawczych Urząd Patentowy nie wydaje, jednakże na żądanie urzędów państwowych jest obowiązany komunikować wszelkie potrzebne im wiadomości tudzież wyznaczać rzeczoznawców.

Art. 11. Strony mogą występować w Urzędzie Patentowym bądź osobiście, bądź przez pełnomocników. Pełnomocnikami mogą być osoby, mieszkające w Polsce, z wyższem, zwłaszcza technicznem, wykształceniem, wciągnięte przez Urząd Patentowy na listę pełnomocników.

Art. 12. Urząd Patentowy posiada pieczęć państwową z napisem: „Urząd Patentowy Republiki Polskiej".

Art. 13. Wykonanie ustawy niniejszej poleca się Ministrowi Przemysłu i Handlu.

Art. 14. Ustawa niniejsza zyskuje moc obowiązującą z dniem jej ogłoszenia w Dzienniku Praw Państwa Polskiego.

Dan w Warszawie, dnia 13 grudnia 1918 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Przemysłu i Handlu: *J. Iwanowski.*

5. Dekret o utworzeniu państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników z dn. 30. XII. r. 1918 poz. 84 d. pr. p. p. nr. 3 z r. 1919.

Art. 1. W myśl uchwały Rady Ministrów z dnia 16. XII. 1918 r. „Państwowy Urząd do spraw jeńców", istniejący na zasadzie uchwały Rady Kierowników Ministerstw z dn. 11 listopada 1918 r. przekształca się w „Państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników".

Art. 2. Państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników jest urzędem tymczasowym i ma za zadanie:

a) sprowadzenie do miejsca zamieszkania jeńców, uchodźców i robotników Polaków,

b) zorganizowane przeprowadzenie przez ziemie Państwa Polskiego do właściwych punktów granicznych jeńców, uchodźców i robotników obcych narodowości,

c) opiekę sanitarno-żywnościową podczas przeprowadzania jeńców, uchodźców i robotników przez ziemie polskie,

d) regulowanie warunków powrotu jeńców, uchodźców i robotników poza granicami Polski za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zewnętrznych.

Art. 3. Na czele Urzędu stoi mianowany przez Radę Ministrów Komisarz generalny.

Komisarz Generalny znosi się bezpośrednio z Ministrami i przedkłada swe wnioski Radzie Ministrów.

Art. 4. Zastępcę Komisarza Generalnego zatwierdza Rada Ministrów na przedstawienie Komisarza Generalnego, wszystkich innych mianuje Generalny Komisarz bezpośrednio.

Ze względu na charakter tymczasowy Urzędu, Generalny Komisarz, jego zastępca i cały personal państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników angażowany jest z wypowiedzeniem dwutygodniowem, obowiązującem obydwie strony bez prawa do emerytury i innych praw, z jakich korzystają urzędnicy państwowi. Z chwilą zwinięcia Urzędu należy się miesięczna odprawa.

Art. 5. Państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników dzieli się na wydziały:

I. wydział ogólny,
II. wydział prowincjonalny,
III. wydział statystyczno-rozrachunkowy,
IV. wydział zagraniczny,
V. wydział służby etapów.

Art. 6.

I.

Wydział ogólny

prowadzi kancelarję Urzędu, kasę, rachubę, kontrolę, zestawia budżety, informuje prasę i załatwia sprawy personalne.

II.

Wydział prowincjonalny:

1) układa ogólny plan punktów etapowych i żywnościowych; tworzy powiatowe urzędy do spraw jeńców tam, gdzie tego zachodzi konieczna potrzeba, zajmuje się tworzeniem punktów etapowych i żywnościowych, organizuje aprowizację i pomoc sanitarno-lekarską i stałą inspekcję punktów etapowych i żywnościowych;

2) na czele urzędów powiatowych stoją naznaczeni przez Komisarza Generalnego komisarze powiatowi do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników, którym podlegają wszystkie punkty w powiecie. Komisarze powiatowi działają na podstawie specjalnej instrukcji i okólników, zatwierdzonych przez Komisarza Generalnego, opierają swą działalność na istniejących na miejscu organizacjach społecznych i działają w ścisłem porozumieniu z powiatowymi Komisarzami Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

III.

Wydział statystyczno-rozrachunkowy

prowadzi ewidencję jeńców, uchodźców i robotników podług opracowanych wzorów, przygotowuje materjały dla przyszłych międzypaństwowych rozrachunków, przewidujących zwrot wszystkich kosztów poniesionych przez Państwo Polskie. Prowadzi ogólną statystykę państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników podług materjałów, dostarczonych przez poszczególne wydziały, układa tablice i mapy, prowadzi ewidencję aktów zejścia i opiekuje się znalezionemi przy zmarłych rzeczami i pieniędzmi i prowadzi archiwum.

IV.

Wydział zagraniczny

działa w ścisłem porozumieniu i za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zewnętrznych

1) reguluje powrót i przejazd jeńców, uchodźców i robotników przez opracowywanie umów z państwami obcemi, tudzież wyjednywa regularne i szybkie wypuszczanie i należytą opiekę w drodze dla jeńców, uchodźców i robotników, znajdujących się jeszcze po za granicami kraju;

2) dla przeprowadzenia tej akcji i orjentowania się w położeniu

jeńców, uchodźców i robotników ze strony innych państw wydział zagraniczny działa przez swoich referentów przy konsulatach polskich i przez komisarzy reemigracyjnych na terenach wschodnich.

V.

Wydział służby etapów.

Na czele wydziału służby etapów stoi wojskowy naczelnik służby etapów, który jest przedstawicielem Generalnego Sztabu przy państwowym Urzędzie do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników i oficerem łącznikowym między Sztabem Generalnym i Urzędem. Działalność naczelnika służby etapów jest określona przez instrukcję zatwierdzoną przez Sztab Generalny.

Art. 7. Ogólny plan przewozu jeńców, jako też określenie potrzebnych na ten cel taborów, opracowują wydziały prowincjonalny i zagraniczny w porozumieniu z Ministerstwem Komunikacji.

Art. 8. Wszystkie instrukcje, okólniki i regulaminy szczegółowe w granicach przepisów zasadniczych zatwierdza Komisarz Generalny swoją władzą w porozumieniu z odpowiedniemi Ministerstwami.

Art. 9. Państwowemu Urzędowi do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników przysługuje na równych warunkach z innemi instytucjami rządowemi prawo korzystania z poczty i telegrafu.

Art. 10. Wydatki związane z działalnością Urzędu dokonywane są na podstawie odpowiednich preliminarzy. Kredyty na wydatki uchwala Rada Ministrów. Dysponentem sum pieniężnych państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników w granicach odnośnych przepisów jest Komisarz Generalny.

Art. 11. Kontrolę sum, wydatkowanych przez państwowy Urząd, wykonuje Kontrola Państwowa.

Art. 12. W okresach miesięcznych Komisarz Generalny zdaje Radzie Ministrów sprawozdanie z działalności Urzędu.

Art. 13. Po wypełnieniu zadań, określonych w art. 2-im niniejszej ustawy, państwowy Urząd do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników przedstawi Radzie Ministrów szczegółowe sprawozdanie ze swej działalności wraz z materjami dla rozrachunków międzypaństwowych.

Dan w Warszawie, dnia 30 grudnia 1918 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski:*

6. Dekret w sprawie zmiany dekretu z dn. 30. XII. 1918 r. o utworzeniu Państwowego Urzędu do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników z dn. 5. II. r. 1919 poz. 143 d. pr. p. p. nr. 13.

Art. 1. Postanowienie art. 2 p. c) dekretu z dnia 30 grudnia 1918 r. zmienia się w ten sposób, że nadzór nad wykonywaniem opieki sanitarnej podczas przeprowadzania jeńców, uchodźców i robotników przez ziemie polskie należy do Ministerstwa Zdrowia Publicznego.

Minister Zdrowia Publicznego mianuje w odpowiedniej liczbie wedle swego uznania organy wykonawcze sanitarne, które wchodzą w skład personalu Urzędu. Organy te otrzymują polecenia od Ministerstwa Zdrowia Publicznego.

Art. 2. Wykonanie niniejszego dekretu poleca się Ministerstwu Zdrowia w porozumieniu z Państwowym Urzędem do spraw powrotu jeńców, uchodźców i robotników.

Dan w Warszawie, dnia 5 lutego 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Zdrowia: *Janiszewski.*

7. Dekret z dn. 27. I. r. 1919 poz. 127 d. pr. p. p. nr. 127 o organizacji państwowych urzędów pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię:

Art. 1. W celu ułatwienia wyszukiwania pracy oraz w celu opieki nad wychodźcami polskimi tworzą się państwowe urzędy pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami, które podlegają Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej. Urzędy te powstać mają zależnie od decyzji Ministra Pracy i Opieki Społecznej w miastach powiatowych, punktach pogranicznych oraz tych miejscowościach, w których okaże się to szczególnie pożądanem.

Art. 2. Do zadań urzędów należy:

1) pośrednictwo pracy dla wszelkich kategorij pracowników, poszukujących zarobków tak wewnątrz kraju, jak i zagranicą;

2) porada przy wyborze lub zmianie zawodu;

3) udzielanie informacji o krajowych i zagranicznych stosunkach zarobkowych, dostarczanie wychodźcom wiadomości, potrzebnych do strzeżenia się przed błędami i wyzyskiem

podczas podróży i na miejscu pobytu zagranicą, kontrola treści umów, zawieranych z pracownikami sezonowymi (zwłaszcza z większemi grupami robotników) przez przedsiębiorców zagranicznych, pośredniczenie w udzielaniu zaliczek na podróż, pomoc przy wymianie pieniędzy;

4) popieranie reemigracji, ochrona wychodźców i reemigrantów w granicach kraju;

5) zbieranie i zestawianie dat statystycznych, dotyczących rynków pracy, ruchu wychodźczego i przychodźczego oraz reemigracji;

6) inne czynności, które określają ustawy o publicznem pośrednictwie pracy i ustawa emigracyjna.

Art. 3. Wszystkie świadczenia w zakresie pośrednictwa pracy, dokonywane przez urzędy, są dla poszukujących pracy i wychodźców bezpłatne; od pracodawców może być pobierana za pośrednictwo opłata według taksy, ustalonej przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 4. Utworzona przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej Rada pracy, wyłoni, jako ciało doradcze, osobną komisję, w skład której wejdą przedstawiciele innych ministerstw, reprezentanci zawodowych związków robotniczych i społecznych instytucyi rolniczych i przemysłowych oraz zaproszeni do udziału w niej ludzie nauki i eksperci. Komisji przedkładane będą do zaopiniowania projekty ustaw i ważniejszych zarządzeń administracyjnych, dotyczących pośrednictwa pracy, wychodźtwa, reemigracji i emigracji.

Skład komisji ustala na wniosek Rady pracy Minister Pracy i Opieki Społecznej, który zwołuje jej posiedzenia i sam lub w osobie swego zastępcy na posiedzeniach tych przewodniczy.

Art. 5. Przy każdym państwowym urzędzie pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami (z wyjątkiem urzędów pogranicznych) winna istnieć komisja przy urzędzie pracy, która wnioski swe oraz opinie co do działalności urzędu będzie komunikowała Ministerstwu Pracy i Opieki Społecznej; połowę członków komisji muszą tworzyć przedstawiciele pracowników.

Art. 6. W celu popierania działalności państwowej na polu pośrednictwa pracy i opieki nad poszukującymi pracy powstać mogą przy ciałach samorządnych miejskich i wiejskich komitety, wybie-

rane przez ich rady i złożone z 3 członków i tyluż zastępców; do zadań komitetów tych należy:

1) ułatwienie miejscowej ludności styczności z państwowemi urzędami pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami;

2) rozszerzanie wśród ludności przeznaczonych do tego celu perjodycznych biuletynów informacyjnych i innych wydawnictw i obwieszczeń Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej;

3) informowanie państwowych urzędów pośrednictwa pracy i opieki nad wychodźcami o otwierających się w danej gminie sposobnościach zarobkowania oraz o przejawach ruchu wychodźczego i poszczególnych tego ruchu przyczynach, do czego służyć będą umyślne kwestjonarjusze, wypełniane i odsyłane w pewnych regularnych odstępach czasu;

4) zawiadamianie władz o wszelkiego rodzaju nadużyciach, popełnianych na wychodźcach;

5) popieranie państwowej akcji reemigracyjnej.

Art. 7. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej na podstawie niniejszej ustawy ułoży i wyda w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, Ministerstwem Rolnictwa i Dóbr Państwowych i Ministerstwem Przemysłu i Handlu osobny statut, normujący we wszystkich szczegółach organizację i sposób działalności państwowych urzędów pośrednictwa pracy i opieki nad poszukującymi pracy, jak również Rady pracy Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, komisji przy urzędach pracy i komitetów przy ciałach samorządnych.

Dan w Warszawie, dnia 27 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *J. Paderewski.* Minister Pracy i Opieki Społecznej: *Jerzy Iwanowski.*

8. Dekret w sprawie utworzenia Państwowej Rady Aprowizacyjnej z dn. 11. I. r. 1919 poz. 108 d. pr. p. p. nr. 7.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię co następuje:

Art. 1. Państwowa Rada Aprowizacyjna jest organem doradczym Ministra Aprowizacji.

Art. 2. Zadaniem Państwowej Rady Aprowizacyjnej jest opiniowanie w sprawach aprowizacji kraju, oddawanych jej pod rozpoznanie przez Ministra Aprowizacji lub podnoszonych bezpośre-

dnio przez nią samą, w szczególności zaś w sprawie ustanawiania planu gospodarki aprowizacyjnej.

Art. 3. W skład Państwowej Rady Aprowizacyjnej wchodzą:

1) Minister Aprowizacji, jako przewodniczący,
2) Podsekretarz Stanu Ministerstwa Aprowizacji, jako zastępca przewodniczącego,
3) jeden delegat Związku kolejarzy,
4) trzech delegatów Rad robotniczych z Warszawy, 2 delegatów z Łodzi i 2 delegatów z Zagłębia Dąbrowskiego; o ile Rady robotnicze okręgowe nie będą zorganizowane, to wejdą przedstawiciele Związków zawodowych robotn.;
5) jeden delegat Związku stowarzyszeń spożywczych;
6) po jednym delegacie od Rad miejskich: m. st. Warszawy, Łodzi, Częstochowy, Sosnowca, Lublina, Dąbrowy Górniczej, Krakowa, Lwowa i Poznania;
7) czterej reprezentanci Galicji, jeden Śląska Cieszyńskiego i trzech b. Zaboru pruskiego, których zamianuje Minister Aprowizacji w porozumieniu z miejscowemi organizacjami społecznemi;
8) jeden delegat Związku miast,
9) dwóch delegatów Centralnego Towarzystwa Rolniczego, w tym jeden delegat Związku Kółek Rolniczych,
10) jeden delegat Towarzystwa Przemysłowców Królestwa Polskiego,
11) reprezentanci zainteresowanych Ministerstw.

Art. 4. Przy wyborze członków Państwowej Rady Aprowizacyjnej, wymienionych w punktach 3—6 i 8—10 art. 3, winni być jednocześnie wskazani zastępcy dla każdego z członków Rady. W razie, gdyby nie tylko członek Rady, ale i jego zastępca dla jakichkolwiek powodów nie mogli brać stałego udziału w pracach Rady, winien być powołany w sposób odpowiedni na ich miejsce nowy członek Rady i jego zastępca.

Art. 5. Posiedzenia Państwowej Rady Aprowizacyjnej zwołuje Minister Aprowizacji w miarę potrzeby w odstępach czasu, nieprzekraczalnych jednego miesiąca, lub na żądanie trzech członków. Na posiedzeniach tych przewodniczy Minister Aprowizacji lub jego zastępca. Protokóły Rady prowadzi urzędnik, wyznaczony przez

Ministra Aprowizacji do pełnienia czynności sekretarza Państwowej Rady Aprowizacyjnej.

Państwowa Rada Aprowizacyjna może powołać z pośród swego grona Komitet stały i polecić mu rozważenie pewnych spraw poza posiedzeniami Rady.

Celem opracowania poszczególnych gałęzi krajowego gospodarstwa aprowizacyjnego, może Rada lub zastępujący ją Komitet powołać czasowe lub stałe komisje. Komisje powołane przez Komitet podlegają zatwierdzeniu Rady na najbliższem jej posiedzeniu.

Komitet i Komisje obowiązane są do składania Radzie sprawozdań ze swej działalności. Protokół posiedzenia Komitetu prowadzi sekretarz Rady Aprowizacyjnej. Do udziału w pracach komisji Minister Aprowizacji deleguje z pośród swoich urzędników referentów, których zadaniem jest prowadzenie protokółów, referowanie i opracowywanie spraw w zakresie prac komisji oraz dostarczanie potrzebnych dla jej prac materjałów.

Art. 6. Minister Aprowizacji, w miarę swego uznania, może delegować na posiedzenie Rady, Komitetu i Komisji przedstawicieli innych władz państwowych. Delegowanym urzędnikom i wprowadzonym przedstawicielom przysługuje jedynie prawo głosu doradczego.

Art. 7. Członkowie Państwowej Rady Aprowizacyjnej pełnią swe obowiązki honorowo. Przyjeżdżającym z poza Warszawy na posiedzenia Rady członkom przysługuje prawo zwrotu kosztów podróży i djet według kategorji, przewidzianej dla urzędników państwowych klasy V-ej.

Art. 8. Wszelkie czynności biurowe i wykonawcze, związane z działalnością Państwowej Rady Aprowizacyjnej, załatwiają się przez biura Ministerstwa Aprowizacji, względnie przez organy, powołane przez Ministerstwo Aprowizacji.

Art. 9. Minister Aprowizacji przygotowuje i po uchwaleniu przez Państwową Radę Aprowizacyjną zatwierdzi wewnętrzny jej regulamin.

Art. 10. Kadencja Państwowej Rady Aprowizacyjnej pierwszego powołania trwa do czasu zwołania Sejmu i powołania przez ten ostatni odpowiedniego organu.

Wykonanie powyższego dekretu polecam Ministrowi Aprowizacji.

Rozporządzenie niniejsze nabiera natychmiast mocy obowiązującej.

Dan w Warszawie, dnia 11 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Aprowizacji: *Antoni Minkiewicz.*

9. Dekret w sprawie utworzenia Urzędu walki z lichwą i spekulacją przy Ministerstwie Aprowizacji z dn. 11. I. r. 1919 poz. 109 d. pr. pr. p. p. nr. 7.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię co następuje:

Art. 1. Istniejący przy Ministerstwie Aprowizacji „Wydział walki z lichwą żywnościową" przekształcony zostaje na podległy bezpośrednio Ministrowi Aprowizacji „Urząd walki z lichwą i spekulacją".

Art. 2. Urząd walki z lichwą i spekulacją ma za zadanie:

a) Walkę z wszelkiemi przejawami lichwy i wszelkiego rodzaju spekulacją artykułami pierwszej potrzeby.

b) Urzędowi i jego ekspozyturom przysługuje prawo zastosowywania konfiskaty przedmiotów i nakładania kar w drodze administracyjnej do 3 miesięcy aresztu, względnie do 50.000 mk. (pięćdziesięciu tysięcy mk.) grzywny. Dochodzenie odszkodowań za konfiskaty towarów w drodze prawa cywilnego jest niedopuszczalne.

c) Urzędowi pomocne są w jego działalności wszelkie organy państwowe, municypalne, jak to policja komunalna, milicja ludowa, straż graniczna, kolejowa itd.

d) Regulanin wewnętrzny, plan etatów i szczegółowe przepisy wykonawcze Urzędu do walki z lichwą i spekulacją wyda Minister Aprowizacji.

Wykonanie powyższego polecam Ministrowi Aprowizacji.

Rozporządzenie niniejsze nabiera natychmiast mocy obowiązującej.

Dan w Warszawie, dnia 11 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Aprowizacji: *Antoni Minkiewicz.*

10. Przepisy o ustanowieniu państwowego nadzoru mieszkaniowego z dn. 11. I. r. 1919 poz. 110 d. pr. p. p. nr. 7.

Art. 1. Celem wykonywania zarządzeń państwowych w spra-

wie mieszkaniowej ustanawia się państwowy nadzór mieszkaniowy.

Art. 2. Wykonywanie państwowego nadzoru mieszkaniowego oddaje się Wydziałowi hygieny i inspekcji mieszkań Ministerstwa Zdrowia Publicznego i jego organom.

Art. 3. Do zakresu działania Wydziału hygieny i Inspekcji mieszkań należy: rozpisywanie ankiet i opracowywanie statystyki mieszkaniowej, inicjatywa w dziedzinie prawa mieszkaniowego, opinjowanie o pracach i projektach urzędów państwowych i komunalnych w zakresie sprawy mieszkaniowej, sprawowanie nadzoru zwierzchniego nad działalnością komunalnych urzędów mieszkaniowych i wydawanie dla nich regulaminów i instrukcji, opracowywanie przepisów hygieny mieszkaniowej, popieranie inicjatywy i wyjednywanie zapomóg państwowych dla związków komunalnych na cele mieszkaniowe, udzielanie pomocy i opieki zrzeszeniom mieszkaniowym i związkom lokatorów i wykonywanie zarządzeń państwowych, zapobiegających brakowi i współdziałających powstawaniu małych, zdrowych i tanich mieszkań.

Art. 4. Organami Wydziału hygieny i Inspekcji mieszkań są:

a) Rada Główna do spraw mieszkaniowych,

b) okręgowi inspektorzy mieszkaniowi i ich pomocnicy,

c) Rady okręgowe do spraw mieszkaniowych.

Art. 5. Rada Główna do spraw mieszkaniowych jest organem doradczym Wydziału hygieny i Inspekcji mieszkań.

Minister Zdrowia Publicznego wydaje regulamin, określający kompetencję Rady Głównej do spraw mieszkaniowych i zatwierdza jej uchwały.

Art. 6. W skład Rady Głównej do spraw mieszkaniowych wchodzą:

1) Minister Zdrowia Publicznego, jako przewodniczący,

2) Naczelnik Wydziału hygieny i Inspekcji mieszkań, jako zastępca przewodniczącego,

3) referenci wydziału, z których jeden pełni obowiązki sekretarza Rady,

4) inspektor mieszkaniowy okręgu warszawskiego,

5) delegat Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej,

6) delegat sekcji budown. Ministerstwa Spraw Wewn.,

7) delegat Ministerstwa Sprawiedliwości,

8) delegat Magistratu m. st. Warszawy,

9) delegaci stowarzyszeń lokatorów warszawskich,

10) delegat Rady Związków zawodowych,

11) osoby, mianowane przez Ministra Zdrowia Publicznego.

Art. 7. Okręgowi inspektorzy mieszkaniowi komunikują zarządom komunalnym swoje wnioski w sprawach mieszkaniowych, wydają opinie o komunalnych projektach mieszkaniowych i o ustawach budowlanych miejscowych, sprawują nadzór i opiekę nad działalnością komunalnych urzędów mieszkaniowych, udzielają rad i wskazówek lekarzom powiatowym w sprawach budowlanych i mieszkaniowych.

Art. 8. Rada okręgowa do spraw mieszkaniowych jest organem doradczym okręgowego inspektora mieszkaniowego. Siedzibą Rady okręgowej jest miejsce urzędowania inspektora okręgowego.

Art. 9. W skład Rady okręgowej do spraw mieszkaniowych wchodzą:

1) okręgowy inspektor mieszkaniowy w charakterze przewodniczącego Rady okręgowej,

2) miejscowy inspektor pracy,

3) miejscowy budowniczy powiatowy,

4) miejscowy lekarz powiatowy,

5) delegaci miejscowych stowarzyszeń lokatorów.

6) delegaci miejscowego magistratu,

7) delegat miejscowy Rady związków zawodowych,

8) osoby mianowane przez Ministra Zdrowia Publicznego z pośród obywateli, obeznanych z miejscowemi stosunkami mieszkaniowemi.

Art. 10. W stosunku do pewnych spraw, związanych z państwowym nadzorem mieszkaniowym, obowiązuje członków Rad bezwzględna tajemnica urzędowa w wypadkach, zastrzeżonych przez przewodniczącego.

Warszawa, dnia 11 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Kierownik Min. Zdrowia Publ. *W. Chodźko.*

11. Dekret o utworzeniu Pocztowej Kasy Oszczędności z dn. 7. II. r. 1919 poz. 163 d. pr. p. p. nr. 14.

Rząd Państwa Polskiego powołuje do życia Państwową instytucję obrotu pieniężnego pod nazwą: Pocztowa Kasa Oszczędnościowa.

Art. 1. Działalność Pocztowej Kasy Oszczędnościowej obejmuje:

1) przyjmowanie i wypłatę wkładów oszczędnościowych;
2) obrót przekazowy; czekowy i kliryngowy;
3) kupno i sprzedaż państwowych papierów wartościowych;
4) inkasso wekslowe;
5) eskontowanie papierów wartościowych wylosowanych;
6) przekazywanie sum za granice Państwa;
7) przechowywanie papierów wartościowych itp.

Czynności wymienione w pp. 3—7 niniejszego artykułu Kasa załatwia tylko na zlecenie posiadających w niej rachunek oszczędnościowy lub przekazowy.

Art. 2. Pocztowa Kasa Oszczędnościowa podlega Ministrowi Poczt i Telegrafów pod względem ustalenia budżetu i przedkładania rocznych rachunków.

Art. 3. Siedzibą Dyrekcji Pocztowej Kasy Oszczędnościowej jest Warszawa. W miarę potrzeby powstawać będą oddziały P. K. O. w innych miejscowościach Państwa Polskiego na wniosek Ministra Poczt i Telegrafów za zezwoleniem Rady Ministrów.

Oddziały mają być otwierane w celu przeprowadzenia w przyszłości decentralizacji.

Art. 4. Na czele Pocztowej Kasy Oszczędnościowej stoi Dyrekcja w Warszawie, złożona z dyrektora i jego zastępcy, pozostających w bezpośredniej zależności od Ministra Poczt i Telegrafów, który na wniosek Dyrekcji oznaczy czas rozpoczęcia czynności P. K. O.

Z końcem każdego roku przedstawi Minister Poczt i Telegrafów Najwyższej ustawodawczej Władzy Państwowej szczegółowe sprawozdanie z działalności P. K. O. Sprawozdania te, jak również bilanse miesięczne, winny być ogłaszane w urzędowym dzienniku Państwa.

Art. 5. Pracownicy Pocztowej Kasy Oszczędności są urzędnikami państwowymi. Członków komisji dyscyplinarnej mianuje Minister Poczt i Telegrafów.

Art. 6. Jako zbiornice Pocztowej Kasy Oszczędnościowej występują wszystkie urzędy pocztowe, a działalność ich, jako zbiornic

będzie ujęta osobnem rozporządzeniem Ministra Poczt i Telegrafów.

Art. 7. Korespondencja Pocztowej Kasy Oszczędnościowej i korespondencja osób prywatnych z P. K. O. w sprawach P. K. O. jest wolna od opłaty pocztowej. Wpływy P. K. O. są wolne od podatku.

Art. 8. Wszystkie władze i instytucye państwowe, cywilne i wojskowe, autonomiczne, powiatowe, municypalne, kościelne i wyznaniowe mogą uskuteczniać wpłaty za pośrednictwem P. K. O.

STATUT ORGANIZACYJNY P. K. O.

Art. 1. Na czele instytucji stoi Dyrekcja z siedzibą w Warszawie będąca zarazem głównym Zarządem mających powstawać oddziałów. Dyrekcja składa się z Naczelnego Dyrektora i jego zastępcy. Naczelny Dyrektor musi mieszkać w budynku P. K O. Dyrekcja reprezentuje P. K. O. na zewnątrz i znosi się bezpośrednio z wszystkiemi władzami państwowemi i autonomicznemi. Naczelnego Dyrektora mianuje Naczelna Władza Państwowa na wniosek Ministra Poczt i Telegrafów. Dyrekcja jest odpowiedzialną za cały tok i działalność P. K. O. Działalność Dyrekcji obejmuje:

a) ogólne kierownictwo sprawami P. K. O.,

b) przyjmowanie, mianowanie i posuwanie do wyższej kategorji płac przyjętego personalu według obowiązujących dla urzędników i służby państwowej każdoczesnych norm,

c) rozmieszczenie personalu członków P. K. O.,

d) dyspozycja kredytami do wysokości ustalonego budżetu, ustalenie stawki, wkładki zawiązkowej, opłat administracyjnych i wysokości wkładki,

e) coroczne przedkładanie budżetu i sprawozdania działalności całej instytucji Ministrowi Poczt i Telegrafów. Oddziały P. K. O. składają swoje budżety i sprawozdania Dyrekcji P. K. O. w Warszawie najpóźniej 10 stycznia każdego roku,

f) inspekcja działalności oddziałów P. K. O.

Art. 2. Cały personal P. K. O. tworzy odrębny dział służby państwowej i podlega Dyrekcji w Warszawie.

Ponieważ pracownicy P. K. O. są urzędnikami państwowymi,

będą miały do nich zastosowanie wszelkie przepisy służbowe urzędników państwowych.

Art. 3. Dyrekcji P. K. O. przysługuje prawo wydawania bezpośrednich poleceń w zakresie działalności P. K. O. wszystkim urzędom pocztowym. Stwierdzone przez Kontrolę P. K. O. usterki działalności urzędów pocztowych, jako zbiornic P. K. O., mają być udzielone właściwym Dyrekcjom Poczt i Telegrafów, które na żądanie Dyrekcji P. K. O. są obowiązane bezzwłocznie przeprowadzić rewizję danej zbiornicy i o wyniku rewizji zawiadomić P. K. O.

Art. 4. Zarząd i rachunki wszystkich działów, wymienionych w artykule 1, będą prowadzone oddzielnie. Ta zasada obowiązuje również Zarządy oddziałów. Oddziały mają przedkładać miesięcznie bilanse Dyrekcyi P. K. O. w Warszawie najpóźniej 7-go każdego następnego miesiąca.

Art. 5. W zakresie umieszczenia środków (art. 8) Dyrekcja P. K. O. ma obowiązek zasięgać decyzji Ministra Poczt i Telegrafów i Ministra Skarbu. Oddziały umieszczają swoje środki wedle zarządzeń Dyrekcji P. K. O. w Warszawie.

Art. 6. W sprawie obrotu przekazowego (czekowego i kliryngowego) obowiązują następujące zasady:

1) Każda osoba, fizyczna, pełnoletnia i osoba prawna, a więc instytucje, korporacje itp. może uczestniczyć w obrocie przekazowym, o ile pisemnie zgłosi uczestnictwo i złoży wkładkę zawiązkową wysokości na razie 100 mk. wzgl. koron. Formularze uczestnictwa otrzymać można bezpłatnie w każdym urzędzie pocztowym, gdzie wpłaca się wkładkę zawiązkową. Jedna osoba może posiadać kilka rachunków; na każdy rachunek wpłaca osobną wkładkę zawiązkową.

2) P. K. O. może bez podania powodów odmówić przyjęcia w poczet uczestników.

3) Wkładka zawiązkowa pozostaje w P. K. O. przez cały czas uczestniczenia osoby w obrocie przekazowym.

4) Uczestnikom obrotu przekazowego służy prawo wypowiedzenia względnie wystąpienia z uczestnictwa, a jego wkładkę zawiązkową zwróci mu P. K. O. w ciągu dni 15 po otrzymaniu wypowiedzenia.

5) P. K. O. ma prawo zażądać włożenia wyższej wkładki

zawiązkowej, jeżeli ogólna suma obrotu rachunku przekroczy maksymalną z góry oznaczoną kwotę.

6) Wkładka zawiązkowa będzie się procentowała razem z ogólną kwotą rachunku uczestnika.

7) P. K. O. może wstrzymać oprocentowanie tak wkładki zawiązkowej, jak i całej kwoty rachunku uczestnika w 30 dni po uprzedniem zawiadomieniu.

8) P. K. O. otwiera rachunek kliryngowy każdemu uczestnikowi, któremu przysługuje prawo dowolnej dyspozycji pieniędzmi, wpłaconemi na jego konto, może mianowicie:

a) przekazać części lub całą kwotę samemu sobie lub osobie trzeciej, zamieszkałej w Państwie Polskiem;

b) żądać kupna papierów państwowych, względnie tych papierów, które P. K. O. osobnym spisem proponuje;

c) przekazywać pewną kwotę poza granicę Państwa Polskiego, bądź w formie przeasygnowania, bądź przekazem pocztowym, lub listem pieniężnym. Na rachunek każdego uczestnika mogą być uskutecznione wpłaty po za granicami Państwa Polskiego w instytucjach, z któremi P. K. O. pozostaje w stosunkach. O formie i warunkach zagranicznych tranzakcji stanowią odrębne przepisy P. K. O., wraz z któremi podane będzie, z jakiemi instytucjami zagranicznemi P. K. O. pozostaje w stosunkach.

9) Z istoty stosunku kliryngowego wypływa, że P. K. O., podnosząc imieniem odnośnego właściciela rachunku jego należności i płacąc jego zobowiązania, działa w charakterze pełnomocnika. Pocztowe potwierdzenie nadania pieniędzy stanowi pełny dowód zapłaty do rąk własnych adresata.

10) Pieniądze z rachunków przekazowych w P. K. O., będą się procentowały w stosunku na razie 2 od sta rocznie, a mają służyć przedewszystkiem do wypłat, związanych z tym obrotem.

11) Przekazy (czeki), wystawiane w obrocie przekazowym, wszelkie oświadczenia i dokumenty, wystawione przez uczestników, tudzież rachunki (wyciągi konta), wystawiane przez P. K. O. są wolne od opłat stemplowych.

12) Za korzystanie z obrotu przekazowego (czekowego i kliryngowego) będą pobierane opłaty— mianowicie:

a) opłata manipulacyjna, na razie 6 fen. względnie halerzy od każdej czynności w rachunku uskutecznionej (wkładka, przekaz, dopisanie, obciążenie etc.);

b) prowizja od obrotu w kwocie na razie 1/4 od tysiąca. Opłaty będą pobierane przez dopisanie w rachunku.

13) W obrocie przekazowym liczy się każdy miesiąc za 30 dni. Procentowanie zaczyna się i kończy z dniem 15 względnie ostatniego dnia każdego miesiąca, w którym uiszczono wkładkę lub wypowiedziano część, względnie cały kapitał. Z dniem 31 grudnia każdego roku doliczać się będą odsetki do kapitału.

14) P. K. O. zachowuje załatwione rachunki, dokumenty i pisma, tyczące się obrotu przekazowego przez 3 lata; przeto tylko takie reklamacje mogą być uwzględnione, które przed upływem tego terminu będą wniesione. Wszelkie przesyłki, wysyłane drogą pocztową, można reklamować wedle przepisów pocztowych.

15) Uczestnikom zapewnia się pełną tajemnicę ich stosunków w obrocie przekazowym.

16) Zbiornice P. K. O. (urzędy pocztowe) pobierać będą wynagrodzenie na razie w kwocie 1 feniga względnie halerza za każdą wkładkę w obrocie przekazowym.

Wynagrodzenie to będzie wypłacane zbiornicom przez P. K. O. z końcem każdego roku.

Art. 7. W sprawie obrotu oszczędnościowego obowiązują następujące zasady:

1) każdy, a więc i małoletni, wnieść może wkładkę oszczędnościową w którymkolwiek urzędzie pocztowym; najniższą kwotę wkładkową stanowi jednostka waluty obowiązującej.

2) Wkładający otrzyma bezpłatnie i bez opłaty stemplowej książeczkę wkładkową, na której umieści własnoręczny podpis, a jeśli nie umie pisać—znak odręczny w obecności osoby, znanej urzędnikowi zbiornicy i jej dodatkowym podpisem.

3) Jedna osoba może posiadać tylko jedną książeczkę wkładkową na własne nazwisko.

4) Ogólna suma wkładek na jedną książeczkę może wynosić na razie tylko 5.000 mk. względnie koron.

5) Wszelkie wpłaty i wypłaty P. K. O. mogą być uskute-

czniane w którymkolwiek urzędzie pocztowym Państwa Polskiego.

6) Wysokość stopy procentowej od znajdujących się w P. K. O. oszczędności ustanawia się na razie na 3 od sta rocznie. Oprocentowanie zaczyna się i kończy z dniem 15 względnie ostatniego dnia tego miesiąca, w którym uiszczono wkładkę lub wypowiedziano część względnie cały kapitał.

7) P. K. O. otwiera rachunek dla każdego właściciela książeczki.

8) Odsetki narosłe będą doliczane do kapitału w dniu 31 grudnia każdego roku.

9) Jeżeli suma wkładek i odsetek przewyższy kwotę 5.000 mk. względnie koron, to nadwyżka nie ulega procentowaniu.

10) Właścicielowi służy prawo żądania zwrotu złożonego kapitału częściowo lub w całości, a czyni to za pomocą wypowiedzenia — w krótkiej drodze — w którymkolwiek urzędzie pocztowym, albo za pomocą wypowiedzenia większej kwoty przez P. K. O. w Warszawie, względnie przez właściwy oddział, skąd otrzyma wypowiedzianą kwotę osobnym przekazem P. K. O.

11) Jeśli książeczka wkładkowa zaginie, może być wydany duplikat. Właściciel zaginionej książeczki zawiadamia o tem P. K. O. w Warszawie, względnie właściwy oddział, przy pomocy osobnego druku, który otrzyma bezpłatnie w każdym urzędzie pocztowym i o ile książeczka zaginęła z jego winy, ponosi koszta druku. P. K. O. zakazuje wypłaty na zaginioną książeczkę, ogłasza zgubę okólnikiem, a po upływie miesiąca, o ile się nie znajdzie oryginał, wydaje duplikat, który właściwy urząd pocztowy doręczy właścicielowi.

12) O przedawnieniu wkładek oszczędnościowych P. K. O. względnie depozytów stanowią ogólne przepisy prawa. Wkładki i depozyty przedawnione stają się własnością Skarbu Państwa Polskiego.

13) Na oszczędnościach, złożonych w P. K. O. względnie na książeczkach wkładkowych P. K. O. nie można położyć aresztu z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 1083 postęp. cywilnego. Jeżeli wkładcy zostanie ogłoszona upadłość,

jak również gdy wkładca zostanie ubezwłasnowolniony, prawo wypowiedzenia i podjęcia zaoszczędzonej kwoty przechodzi na zawiadowcę masy upadłości względnie kuratora.

14) W razie śmierci właściciela książeczki P. K. O. należy postąpić z wkładem jego zgodnie z przepisami prawa spadkowego.

15) Zbiornice P. K. O. (urzędy pocztowe) otrzymają z końcem każdego roku wynagrodzenie w kwocie na razie 5 fenigów względnie halerzy za każdą wydaną książeczkę wkładkową, a jeden fenig względnie halerz za każdą wpisaną wkładkę oszczędnościową.

Art. 8. Sumy lokowane w P. K. O. poza gotówką konieczną dla wypłat, wynikających z obrotu przekazowo-oszczędnościowego, winny być lokowane co najmniej 25% w gotówce lub na rachunku bieżącym w banku państwowym, reszta zaś w państwowych papierach procentowych.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Paderewski.* Minister Poczt i Telegrafów: *Hubert Linde.*

12. Dekret o utworzeniu Głównego Urzędu Likwidacyjnego z dn. 31. I. r. 1919 poz. 132 d. pr. p. p. p. nr. 12.

Art. 1. Zostaje utworzony Główny Urząd Likwidacyjny na prawach osobnego ministerstwa.

Art. 2. Do zakresu działalności Głównego Urzędu Likwidacyjnego należą następujące sprawy:

1) ustalenie wysokości strat, poniesionych wskutek wojny przez państwo i poszczególnych jego obywateli;

2) przygotowanie i prowadzenie wszelkich spraw, tyczących się rozrachunku Państwa Polskiego z sąsiedniemi państwami z wszelkich tytułów;

3) uzyskanie wszelkich odszkodowań i rozrachunek z poszkodowanymi.

Art. 3. Wraz z utworzeniem Głównego Urzędu Likwidacyjnego przechodzą w jego zawiadywanie wszelkie czynności dotychczasowe Urzędu Rozrachunku Państwowego i strat wojennych przy Ministerstwie Skarbu, Wydziału Rozrachunkowego Biura Prac Kongresowych przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych oraz wszel-

kich innych organów państwowych w zakresie rozrachunku i strat wojennych.

Art. 4. Wszystkie sprawy rozrachunku z państwami sąsiedniemi oraz odszkodowań, o ile są przygotowane w oddzielnych ministerstwach, muszą podlegać rozpatrzeniu przez Główny Urząd Likwidacyjny przed ich załatwieniem lub przed ich wniesieniem na Radę Ministrów.

Art. 5. Na czele Głównego Urzędu Likwidacyjnego stoi prezes i wiceprezes, mianowani przez Najwyższą Władzę Państwową na wniosek Rady Ministrów.

Prezes, mając w sprawach służbowo-państwowych charakter ministra, nie wchodzi w skład Gabinetu Ministrów i bierze w nim tylko udział w sprawach, tyczących się właściwej mu kompetencji.

Art. 6. Wewnętrzną organizację Głównego Urzędu Likwidacyjnego na wzór wyższych Urzędów państwowych tudzież organizację podległych mu urzędów porucza się prezesowi Głównego Urzędu Likwidacyjnego.

Art. 7. Wszelkie urzędy komunikują Głównemu Urzędowi Likwidacyjnemu potrzebne dane w terminach przez ten urząd ustalonych, w porozumieniu z przedstawicielami danych Ministerstw.

Art. 8. Wykonanie niniejszego dekretu poruczam Prezydentowi Ministrów.

Dan w Warszawie, dnia 31 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Paderewski.*

13. Ustawa z dn. 3 czerwca r. 1919 o komisji kodyfikacyjnej poz. 315 d. pr. p. p. nr. 44.

Art. 1. Niniejszem zostaje utworzona komisja kodyfikacyjna.

Art. 2. Do zakresu działania tej komisji należy:

a) przygotowanie projektów jednolitego ustawodawstwa dla wszystkich ziem w skład Państwa wchodzących, a to w dziedzinie prawa cywilnego i karnego;

b) przygotowanie innych projektów ustawodawczych, które komisja kodyfikacyjna wypracuje bądź na skutek Uchwały Sejmu, bądź też w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości.

Art. 3. Projekty ustaw, opracowane przez komisję kodyfikacyjną, wnosi do Sejmu Minister Sprawiedliwości. Za jego pośredni-

ctwem przedstawia komisja Sejmowi przynajmniej co pół roku sprawozdanie ze swych czynności.

Minister Sprawiedliwości wyjednywa odrębny budżet dla komisji i dba wogóle o zaopatrzenie materjalnych jej potrzeb i o ułatwienie prac komisji w porozumieniu z jej prezydentem.

Komisja kodyfikacyjna ma prawo w zakresie swego działania żądać od władz i urzędów potrzebnych wyjaśnień.

Art. 4. Na czele komisji kodyfikacyjnej stoi prezydent i trzech wiceprezydentów.

Poza tem komisja składa się z 40 członków. Na wniosek prezydenta mogą być atoli mianowani dalsi członkowie ponad tę liczbę.

Minister Sprawiedliwości jest w komisji kodyfikacyjnej zastąpiony przez swego delegata.

Ponadto może on osobiście lub przez delegatów brać udział w obradach komisji i jej poszczególnych oddziałów.

Art. 5. Prezydenta i wiceprezydenta komisji mianuje Naczelnik Państwa na wniosek, postawiony przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Marszałkiem Sejmu.

W ten sam sposób mianuje Naczelnik Państwa 40 członków komisji w pierwszym składzie, natomiast dalszych członków mianuje Naczelnik Państwa na wniosek, postawiony przez prezydjum komisji.

Art. 6. Komisja kodyfikacyjna opracuje swój regulamin, który określi wewnętrzną organizację komisji, sposób jej obrad i prac oraz inne urządzenia.

Art. 7. Ustawa ta poczyna obowiązywać z chwilą jej ogłoszenia.

Art. 8. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrowi Sprawiedliwości.

Marszałek: *Trąmpczyński:* Prezydent Ministrów w z. *S. Wojciechowski.* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

IV

WŁADZA USTAWODAWCZA.

Wedle dekretu z dn. 3. I. r. 1919 poz. 1 dz. pr. Kr. P. nr. 1 (patrz wyżej pod l. 1), Rada Regencyjna, jako władza zwierzchnia, wydawała dekrety, zawierające normy ogólne, i reskrypty; zawierające zarządzenia, nie mające charakteru norm ogólnych. Ustawy zaś przychodziły do skutku wedle przepisów ustawy o Radzie Stanu, która też wydaną została pod datą 4. II. r. 1918 poz. 2 d. pr. Kr. P. nr. 2 (p. wyżej pod I. 2.) Kompetencję Rady Stanu w dziedzinie ustawodawstwa określały art. 20 do 23 powyższej Ustawy. Z jednej strony Rada Regencyjna tylko w niezbędnej potrzebie mogła pod odpowiedzialnością całego Ministerstwa, wydawać rozporządzenia z mocą ustawy (art. 21), z drugiej zaś strony wniosek ustawodawczy, uchwalony przez Radę Stanu, a nie zatwierdzony przez Radę Regencyjną, nie mógł być ponowiony w ciągu tej samej sesji z inicjatywy Rady Stanu (art. 23).

Po rozwiązaniu Rady Stanu, co nastąpiło orędziem Rady Regencyjnej z dn. 7. X. r. 1918 (p. wyżej pod I. 5) postanowiła Rada Regencyjna dekretem z dn. 15. X. r. 1918 poz. 24. d. pr. Kr. P. nr. 12 (patrz wyżej pod I 6), że do czasu zwołania Sejmu Konstytucyjnego »rozporządzenia z mocą ustawy będą wydawane przez Radę Regencyjną pod odpowiedzialnością Rady Ministrów, a tracą moc obowiązującą, o ile nie będą przez Rząd przedstawione dla uzyskania jego sankcji«.

Po objęciu przez Józefa Piłsudskiego »najwyższej władzy Republiki polskiej« postanowił dekret z dn. 22. XI. 1918 poz. 41 d. pr. p. p. nr. 17 (p. wyżej pod I. 15) w art. 3, że »projekty ustawodawcze uchwalone przez Radę Ministrów ulegają zatwierdzeniu Naczelnika Państwa i uzyskują moc obowiązującą, o ile sama ustawa inaczej nie stanowi, z chwilą ogłoszenia w dz. pr. p. p., tracą zaś moc obowiązującą, o ile nie będą przedstawione na pierwszem posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego do jego zatwierdzenia«.

Obecnie uchwałą z dn. 20 II. r. 1919 poz. 226 dz. pr. p. p. nr. 9, Sejm przyznał władzę ustawodawczą sobie; ustawy zaś ogłasza Marszałek z kontrasygnacją Prezydenta Ministrów i odnośnego Ministra fachowego (p. wyżej pod I. 25).

Odrębne stosunki panowały w b. Galicji, przedstawiamy je niżej pod X.

V.

WŁADZA SĘDZIOWSKA.

Dekret z dnia 8. II. r. 1919 poz. 200 d. p. p. p. nr. 15 (p. niżej pod X, 2) postanawia dla b. zaboru austryackiego, że artykuły 6—10, 13, 14, 15 austr. ustawy zasadniczej o władzy sędziowskiej (z d. 21. XII. nr. 67 l. 144 d: u: p:) zachowują moc obowiązującą. Artykuły te sankcjonują niezawisłość sędziowską, dają sędziom prawo badania ważności rozporządzeń (nie „ustaw"), ustanawiają postępowanie syndykackie, wprowadzają w procesie cywilnym i karnym zasadę ustności i publiczności, a w karnym skargowości, mówią o amnestji i abolicji, oddzielają we wszystkich instancjach wymiar sprawiedliwości od administracji, wprowadzają w życie sądownictwo administracyjne (trybunał administracyjny).

VI.

ZWIERZCHNIA WŁADZA NAD WOJSKIEM.

Dekretem z dn. 12. X. r. 1918 poz. 26 dz. pr. Kr. P. nr. 13 wprowadziła Rada Regencyjna rotę przysięgi dla wojska polskiego i ogłosiła, że obejmuje nad niem władzę zwierzchnią (p. wyżej pod I. 7). Dekretem z dn. 27. X. r. 1918 poz. 27. dz. pr. Kr. P. postanowiła przystąpić do formowania narodowej armii (p. wyżej pod I. 8) na podstawie ustawy o powszechnym obowiązku służby wojskowej z daty 27. X. r. 1918 poz. 28 d. pr. Kr. P. nr. 13 (p. niżej w drugiej części). W dekrecie z dn. 19. X. r. 1918 poz. 29 dz. pr. Kr. P. nr. 13 ustanowiła Rada Regencyjna urząd Szefa Sztabu Wojsk Polskich, zachowując przy sobie »naczelne dowództwo nad siłą zbrojną« (p. wyżej pod I. 9)

Zmiana następuje z chwilą, gdy Rada Regencyjna orędziem z dn. 11. XI. r. 1918 poz. 38 dz. pr. p. p. nr. 17 (patrz wyżej pod I. 12) przekazała Józefowi Piłsudskiemu »władzę wojskową i naczelne dowództwo wojsk polskich«. Ten stan, wzmocniony przez to, że Józef Piłsudski objął, jak wiemy pełną władzę najwyższą, trwa; w uchwale Sejmu z dn. 20. II. r. 1919 poz. 226 (patrz wyżej pod I. 25) znalazł wyraz w słowach »jest najwyższym wykonawcą uchwał Sejmu w sprawach cywilnych i wojskowych«.

VII.

PRAWA OBYWATELSKIE.

Pod tą rubryką możemy podać tylko dekret o stowarzyszeniach wraz z rozporządzeniem wykonawczem Ministra Spraw Wewnętrznych i dekret o prasie. Obydwa dekrety obowiązują tylko na ziemiach b. zaboru rosyjskiego. Gdy dekret o prasie stara się — wprawdzie tymczasowo — ująć całość kwestji prasowej ze stanowiska interesu publicznego, to dekret o stowarzyszeniach zajmuje się tylko sprawą ich rejestracji. Dekret ten odnosi się tylko do stowarzyszeń nie mających na celu osiągnięcia korzyści materjalnych i dlatego miejsce dla niego w prawie politycznem.

A) Stowarzyszenia.

1. Dekret o stowarzyszeniach z dn. 3. I. r. 1919 poz. 88 d. pr. p. p. nr. 3.

Wobec konieczności natychmiastowego uregulowania sprawy rejestracji stowarzyszeń i związków zarządzam co następuje:

Art. 1. Rejestrację stowarzyszeń i związków, podlegających postanowieniom tymczasowych przepisów o stowarzyszeniach i związkach z dn. 4 marca 1906 roku wykonać ma Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

Art. 2. Do czasu wydania w drodze ustawodawczej prawa o stowarzyszeniach i związkach, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych kierować się będzie przepisami tymczasowemi z 4/17 marca 1906 r. ze zmianami wynikającemi z niniejszego dekretu.

Art. 3 Uchyla się moc obowiązującą artykułów 13, 14, 15, 16, 37, 38, 39, 40 przepisów tymczasowych z d. 4/17 marca 1906 r.

Art. 4. Podania o wciągnięcie do rejestru stowarzyszeń i związków mogą być składane bądź bezpośrednio do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, bądź do miejscowych państwowych urzędów administracyjnych, które to urzędy winny złożone podania bez zwłoki przedkładać Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Art. 5. Stowarzyszenia i związki, które powstały przed wyda-

niem niniejszego dekretu, powinny w przeciągu miesiącu od daty ogłoszenia niniejszego dekretu przedłożyć miejscowym państwowym urzędom administracyjnym wiadomości wymagane w artykułach 18, 21, 31, 32 przepisów tymczasowych z d. 4/17 marca 1906 roku.

Art. 6. Upoważnia się Ministra Spraw Wewnętrznych do przekazywania według swojego uznania prawa rejestracyi stowarzyszeń i związków miejscowym władzom administracyjnym.

Art. 7. Przepisy sprzeczne z niniejszym dekretem tracą moc obowiązującą.

Art. 8. Minister Spraw Wewnętrznych wyda przepisy wykonawcze do niniejszego dekretu.

Dan w Warszawie, dnia 3 stycznia 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

2. Rozporządzenie z dn. 10. I. r. 1919 poz. 113 d. pr. p . p. nr. 7 Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie przepisów wykonawczych do dekretu o stowarzyszeniach.

Na zasadzie art. 8 dekretu Naczelnika Państwa o stowarzyszeniach z dn. 3 stycznia 1919 r: (Dziennik Praw nr. 3 z dn. 8 stycznia 1919 r.) wydaję następujące przepisy wykonawcze:

Art. 1. „Przez miejscowy państwowy urząd administracyjny", wymieniony w art. 4 i 5 dekretu z dn. 3 stycznia 1919 r. o stowarzyszeniach i w art. 17, 22, 23, 31, 32, 34, 35 i 36 przepisów tymczasowych o stowarzyszeniach i w art. 17, 22, 23, 31, 32, 34, 35 i 36 przepisów tymczasowych o stowarzyszeniach i związkach, rozumieć należy, aż do dalszego rozporządzenia, urząd komisarza ludowego.

Art. 2. Legalizacja i rejestracja stowarzyszeń wykonywana będzie, aż do dalszego rozporządzenia, wyłącznie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Zawiadomienia o zamiarze założenia stowarzyszenia (art. 17 i 18 przep. tymcz. o stow.) i podanie o wciągnięcie do rejestru (art. 22 przep. tymcz. o stow.) komisarze ludowi winni przedkładać bezzwłocznie Ministerstwu Spraw Wewnętrznych do załatwienia.,

Art. 3. O złożeniu zawiadomienia (art. 17 i 18 przep. tymcz. o stow.) lub podania o wciągnięcie do rejestru (art. 22 przep. tymcz.

o stow.) komisarze ludowi winni bezzwłocznie wydawać petentom zaświadczenie ze wskazaniem roku, miesiąca i dnia złożenia. Tęż samą datę należy postawić na zawiadomieniu, względnie podaniu.

Art. 4. Ogłoszenia o wciągnięciu stowarzyszenia do rejestru przewidziane w art. 25 przep. tymcz. o stow., mają być umieszczone w „Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Spraw Wewnętrznych". Petenci, starający się o nadanie stowarzyszeniu zdolności prawnej, winni do podania załączyć pieniądze na wydrukowanie ogłoszenia w kwocie 10 mk. polskich.

Art. 5. Stowarzyszenia, zalegalizowane przed dniem 3 stycznia r. b., winny w przeciągu miesiąca zakomunikować na piśmie komisarzowi ludowemu wiadomości, wymagane w art. 18, 21, 31 i 32 przep. tymcz. o stow., wraz z dokumentami legalizacyjnemi, wydanemi przez władze rosyjskie lub okupacyjne. Wiadomości te i dokumenty komisarz ludowy winien bezzwłocznie przedłożyć Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Komisarze ludowi powinni baczyć, by wszystkie stowarzyszenia w ich okręgu zastosowały się do przepisu niniejszego.

Art. 6. Komisarze ludowi za pomocą organów policyjnych winni baczyć, by stowarzyszenia, w ich okręgu powstające, nie uchylały się od obowiązku legalizacji; istniejące zaś stowarzyszenia — by w działalności swej nie wykraczały przeciwko obowiązującym ogólnym przepisom prawnym i przepisom własnego statutu.

Art. 7. Przepisy tymczasowe o stowarzyszeniach stosują się tylko do stowarzyszeń, nie mających na celu osiągnięcia korzyści materjalnych. Moc tych przepisów nie rozciąga się na towarzystwa handlowe, stowarzyszenia współdzielcze i związki zawodowe pracownicze.

Warszawa, dnia 10 stycznia 1919 roku.

Minister Spraw Wewnętrznych: w z. *N. Barlicki.*

B) P r a s a.

1. Dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 186 d. pr. p. p. nr. 14 w przedmiocie tymczasowych przepisów prasowych.

Do czasu ujednostajnienia prawa prasowego na wszystkich ziemiach Państwa Polskiego, obowiązywać będzie na obszarach będących uprzednio pod zaborem rosyjskim, co następuje:

Tytuł I.

O DRUKACH WOGÓLE.

Art. 1. Prasa jest wolna. Wolność prasy podlega tylko tym ograniczeniom, które są przewidziane w Kodeksie Karnym, lub określone w ustawach.

Art. 2. Do druków, podlegających mocy niniejszych przepisów prasowych, zalicza się wszelkie przeznaczone do puszczenia w obieg książki, broszury, czasopisma, plakaty, kartki osobne, nuty, wizerunki, rysunki, plany i mapy, odbijane sposobem mechanicznym lub chemicznym.

Art. 3. Na każdym druku, wypuszczonym w obieg, powinno być wymienione nazwisko i adres właściciela drukarni, litografji, metalografji lub wogóle zakładu, w którym rzeczony druk odbito. Zamiast nazwiska i adresu właściciela wystarcza wymienienie firmy, wciągniętej do rejestru handlowego.

Przepis niniejszy nie stosuje się do kart wyborczych, jeżeli są puszczone w obieg podług wzoru, ustalonego przez ustawę; do druków, przeznaczonych wyłącznie do użytku przemysłu i handlu lub do użytku domowego i towarzyskiego, jako to: okólniki, cenniki, bilety wizytowe itp., oraz do druków artystycznych (akwafort, autolitografji itp.) mających charakter oryginału.

Art. 4. Jako puszczenie w obieg druku w pojęciu niniejszych przepisów prasowych uważać należy również wszelkie wystawianie lub rozkładanie druku w miejscach, które przez swą dostępność umożliwiają publiczności zaznajamianie się z nim.

Art. 5. Pierwsze egzemplarze każdego druku w ilości, którą określi rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych, natychmiast po ich odbiciu winny być przez zarządzającego drukarnią bezpłatnie dostarczone miejscowej instytucji, lub miejscowemu urzędnikowi do spraw prasowych. Z dostarczonych w ten sposób egzemplarzy dwa, przy czasopismach zaś trzy egzemplarze, zachowuje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, pozostałe zaś egzemplarze przesyła do bibliotek publicznych, których spis Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego ogłosi.

Przepis ten nie dotyczy t. zw. druków akcydensowych, t. j. wszelkiego rodzaju formularzy, zawiadomień w sprawach rodzin-

nych i handlowych, zaproszeń, kart wizytowych itp. bez względu na sposób ich wykonania.

Art. 6. Bez zezwolenia władzy wojskowej wzbronione jest ogłaszanie wiadomości, dotyczących ruchu wojsk i środków obrony państwowej.

Art. 7 Drukowanie ogłoszeń o sprzedaży losów loteryjnych, promes oraz pożyczek premjowych wymaga zezwolenia Ministerstwa Skarbu, drukowanie zaś ogłoszeń, dotyczących sprzedaży lekarstw i sposobu ich użycia oraz leczenia chorób, wymaga zezwolenia Ministerstwa Zdrowia Publicznego.

Art. 8. Wzbronione jest drukowanie ogłoszeń:

1) treści pornograficznej i wogóle przeciwnych prawu lub moralności;

2) o drukach, jeżeli w ogłoszeniu wskazano, że druk zawiera treść przeciwną prawu lub moralności, bądź dotyczy zwyrodnienia płciowgo, prostytucji lub skłonności przeciwnych naturze.

Ustęp drugi przepisu niniejszego nie stosuje się do wydawnictw naukowych, pedagogicznych lub bibliograficznych.

Tytuł II.
O CZASOPISMACH W SZCZEGÓLNOŚCI.

Art. 9. Jako czasopismo uważane są wszelkie druki pod tym samym nagłówkiem i z numeracją kolejną, ukazujące się w obiegu częściej, niż cztery razy do roku.

Art. 10. Przepisy niniejsze, dla czasopism ustalone, nie rozciągają się do wydawnictw rządowych, Sejmu Polskiego, instytucji miejskich i samorządowych, towarzystw naukowych, literackich i artystycznych w sprawach, dotyczących ściśle zakresu ich działalności, do zbiorów dokumentów historycznych, wszelkiego rodzaju słowników, tudzież do komunikatów perjodycznych, przeznaczonych jedynie dla rozpowszechniania pomiędzy redakcjami, które to wydawnictwa podlegają przepisom, ustalonym dla druków wogóle.

Art. 11. Do dodatków, stanowiących składową część czasopisma, zalicza się tylko te dodatki, które nie są oddzielnie sprzedawane ani w prenumeracie, ani w postaci oddzielnych książeczek, numerów, albo zeszytów oraz te dodatki do czasopism codzien-

nych, które, chociaż można nabywać osobno, będą zawierały jedynie informacje o szczególnie ważnym wypadku dnia.

Wszelkie inne druki o charakterze odrębnego czasopisma, jeżeli mogą być nabywane oddzielnie w prenumeracie lub przez zakupno poszczególnych książeczek lub numerów albo zeszytów, nie mogą być uważane za dodatek do innego czasopisma, chociażby nosiły ten sam tytuł, — wskutek tego wszelkie warunki wypuszczenia w obieg, określone niniejszymi przepisami prasowymi, muszą być przestrzegane przez każde z takich dwu wydawnictw osobno.

Art. 12. Każde czasopismo musi być podpisane przez wydawcę i redaktora. Redaktorem może być wydawca. Jeżeli czasopismo ma kilku redaktorów, z których każdy odpowiada za poszczególny dział czasopisma, każdy taki dział musi być podpisany przez odpowiedniego redaktora.

Art. 13. Jeżeli czasopismo znajduje się w sprzedaży detalicznej, na każdym numerze czasopisma winna być wskazana cena numeru pojedynczego.

Art. 14. Wydawcą i redaktorem może być tylko osoba, która ukończyła lat dwadzieścia jeden, nie utraciła praw w myśl art. 25—30 Kod. Karnego, oraz stale zamieszkująca w Państwie Polskiem. Ponadto redaktorem nie może być osoba, która na zasadzie wyroku sądowego odsiaduje areszt lub pozostaje w więzieniu śledczem; przepis ten ma moc obowiązującą przez cały czas trwania aresztu. Jeżeli wydawcą jest stowarzyszenie, spółka lub instytucja, czasopismo podpisuje upoważniona pojedyncza osoba.

Wydawcą lub redaktorem nie może być osoba, która po złożeniu deklaracji o wydawaniu czasopisma przestanie odpowiadać wyżej wymienionym warunkom.

Art. 15. Pragnący wydawać czasopismo obowiązany jest złożyć w miejscowym państwowym urzędzie administracyjnym deklarację, zawierającą wskazanie: a) miejscowości, w której czasopismo będzie wychodziło, b) tytułu wydawnictwa, jego zakresu, terminu wychodzenia i ceny prenumeracyjnej, c) imienia, nazwiska i miejsca zamieszkania wydawcy i redaktora, jeżeli wydawca nie bierze na siebie tego obowiązku, a jeżeli redaktorów jest kilku, imiona nazwiska i miejsca zamieszkania każdego z nich, d) drukarni, w której czasopismo będzie drukowane.

Art. 16. Redaktor nowego czasopisma powinien złożyć deklarację, iż bierze na siebie kierowanie czasopismem w całości, lub w części i w jakiej mianowicie, oraz, że czyni zadość warunkom, wskazanym w art. 14 niniejszych przepisów prasowych.

Art. 17. Państwowy urząd administracyjny obowiązany jest wydawać bezpłatne zaświadczenie odbioru deklaracji (art. 15 i 16) z oznaczeniem daty odbioru.

Najpóźniej w ciągu siedmiu dni od dnia złożenia wymienionych deklaracij państwowy urząd administracyjny może zabronić wydawania czasopisma. W razie niewydania zakazu w terminie oznaczonym czasopismo może wychodzić. Zakaz może nastąpić: a) jeżeli w złożonych deklaracjach pomieszczone są nie wszystkie wymagane w art. 15 i 16 wskazania, b) jeżeli tytuł czasopisma uchybia przepisom prawa lub moralności, c) jeżeli istnieją przeszkody, wymienione w art. 14. niniejszych przepsów prasowych. Zakaz w terminie wskazanym powinien być udzielony na piśmie z wyszczególnieniem przyczyn odmowy. Od decyzji państwowego urzędu administracyjnego osoby zainteresowane mogą wnieść zażalenie do Ministra Spraw Wewnętrznych w ciągu dwóch tygodni od dnia wydania decyzji odmownej. Od decyzji Ministra Spraw Wewnętrznych w takim samym terminie przysługuje prawo odwołania się do Sądu Najwyższego.

Art. 18. Jeżeli po złożeniu deklaracji (art. 15 i 16) zajdzie jaka zmiana w warunkach wydawania danego czasopisma (art. 15), o zmianie takiej należy w ciągu dni trzech złożyć odpowiednią deklarację. Również z zachowaniem tych samych terminów należy złożyć oświadczenie o ustąpieniu redaktora danego czasopisma w wypadkach, jeżeli redaktor wyjeżdża za granicę Państwa Polskiego, traci wolność osobistą lub zostanie pozbawiony praw albo ograniczony w prawach. Przy złożeniu ponownej deklaracji państwowy urząd administracyjny kieruje się zasadami, wymienionemi w art. 17 niniejszych przepisów prasowych.

Art. 19. Osoba, uprawniona do wydawania czasopisma (art. 17), ma prawo przystąpić do puszczenia w obieg tegoż wydawnictwa w terminie rocznym od daty złożenia deklaracji (art. 15).

Czasopismo już wydawane, a nie ukazujące się z jakichbądź przyczyn w ciągu roku, uważa się za zamknięte i dla jego wzno-

wienia potrzebne jest spełnienie warunków, wymienionych w art. 15, 16 i 17 niniejszych przepisów prasowych.

Art. 20. Czasopismo, zamieszczające ogłoszenia, obowiązane jest przyjąć zakomunikowane mu przez władze państwowe lub komunalne obwieszczenie i na żądanie tychże władz podać je w jednym z dwu najbliższych numerów czasopisma za opłatą przyjętej należności za ogłoszenia.

Art. 21. Czasopismo, jeżeli jest wydawnictwem codziennem, obowiązane jest w ciągu dni trzech po otrzymaniu, a w wydawnictwie, wychodzącem w odstępach dłuższych, w numerze najbliższym, a mającym wyjść po upływie dni trzech od otrzymania, zamieścić bezpłatnie, bez dokonywania zmian i uwag w tekście oraz bez umieszczenia w tym samym numerze zaprzeczeń, wszelkie zakomunikowane przez urząd państwowy zaprzeczenie lub sprostowanie wiadomości, opublikowanej w tem czasopiśmie.

Nadesłane przez urzędy państwowe zaprzeczenia lub sprostowania powinny być wydrukowane takiemi samemi czcionkami i w tym samym dziale, co i wiadomość, ulegająca sprostowaniu.

Art. 22. Jeżeli w czasopiśmie zostanie umieszczona wiadomość dotycząca osoby prywatnej lub instytucji społecznej, handlowej albo komunalnej, wydawnictwo to nie może odmówić przyjęcia zakomunikowanego przez tę osobę lub instytucję zaprzeczenia lub sprostowania, jeżeli zaprzeczenie lub sprostowanie nie zawiera treści karalnej i jest ograniczone do wiadomości rzeczowych. Zaprzeczenie lub sprostowanie osoby prywatnej lub instytucji społecznej, handlowej lub komunalnej winno być z zachowaniem terminów, wyszczególnionych w art. 21 niniejszych przepisów prasowych, wydrukowane bezpłatnie, jeżeli zajmuje najwyżej dwa razy tyle miejsca, co zajmował artykuł, na który jest odpowiedzią. W razie większych rozmiarów zaprzeczenia lub sprostowania wydawnictwo obowiązane jest je zamieścić, może jednak pobrać opłatę przyjętej należności za umieszczenie wierszy, przewyższających normę, podlegającą bezpłatnemu umieszczeniu. Zaprzeczenie lub sprostowanie musi być podpisane przez osobę lub instytucję, wnoszącą obronę, i w razie żądania, wydrukowane takiemi samemi czcionkami i w tym samym dziale, co i wiadomość, ulegająca sprostowaniu.

Art. 23. W sprawach o zniesławienie, przewidzianych w ustępie drugim art. 538 Kod. Karn., rozprawy sądowe nie podlegają

ogłoszeniu, gdyby nawet toczyły się przy drzwiach otwartych. Skarżącemu służy prawo ogłoszenia swej wniesionej do sądu skargi w czasopiśmie, które dopuściło się zniesławienia. Skarga ta winna być bezpłatnie wydrukowana w czasopiśmie z zachowaniem terminów, wskazanych w art. 21 niniejszych przepisów prasowych. Zakaz, przez artykuł niniejszy ustanowiony, nie rozciąga się do wyroku sądowego.

Art. 24. W sprawach, toczących się przy drzwiach zamkniętych, mogą być drukowane tylko wydane przez sąd wyroki.

Art. 25. Nie wolno wzywać publicznie za pośrednictwem czasopism do gromadzenia pieniędzy na opłatę kar pieniężnych oraz składać za pośrednictwem czasopism publicznego poświadczenia odbioru kwot, na taki cel złożonych.

Tytuł III.

O NAKŁADANIU ARESZTU I DOCHODZENIU SĄDOWEM.

Art. 26. Wszelka obraza przepisów prasowych, jak również wszelkie przestępstwa, za pomocą druku spełnione, należą do właściwości sądów.

Art. 27. Na pojedyncze druki może być nałożony areszt z rozporządzenia instytucji lub urzędnika do spraw prasowych przy równoczesnem wytoczeniu procesu sądowego przeciw winnym, gdy w treści takich druków zawarte są oznaki przestępstwa, przewidzianego w kodeksie karnym, z wyjątkiem przestępstw, dochodzonych w drodze oskarżenia prywatnego.

Niezależnie od wypadków, przewidzianych w części pierwszej artykułu niniejszego, areszt może być zastosowany w razie uchybienia przepisom artykułów 3 i 6 niniejszych przepisów prasowych, odnośnie zaś do poszczególnych numerów czasopism, również w razie uchybienia przepisom art. 12.

Art. 28. Rozporządzenie, nakazujące areszt druków w trybie, wskazanym w art. 27, wymaga zatwierdzenia władzy sądowej.

Jeżeli władza, która zarządziła areszt, nie uzyska w przeciągu miesiąca od nałożenia aresztu zatwierdzającej uchwały sądowej, zarządzenie aresztu traci moc obowiązującą.

Art. 29. Decyzję o uchyleniu lub zatwierdzeniu aresztu winien sąd wydać na Sesji Gospodarczej niezwłocznie po otrzymaniu odnośnego zawiadomienia władzy administracyjnej.

W razie zatwierdzenia aresztu sąd władny jest nakazać zawieszenie czasopisma do wydania wyroku.

Art. 30. Niezależnie od wypadku nałożenia aresztu z mocy art. 27 sąd władny będzie zastosować areszt lub zawieszenie czasopisma i w innych wypadkach w charakterze środka prewencyjnego.

Art. 31. Areszt polega na zabezpieczeniu przeznaczonych do rozpowszechnienia egzemplarzy druku, które opuściły prasę.

Areszt może być rozciągnięty na złożony tekst oraz na płyty, i formy, służące do odbijania danego druku.

Odrębne części druku (załączniki do czasopism itp.), nie zawierające treści karalnej, należy wyłączyć z pod aresztu.

Art. 32. W czasie trwania aresztu wzbronione jest rozpowszechnianie druków, objętych aresztem, oraz przedrukowywanie ustępów, które spowodowały nałożenie aresztu.

Art. 33. Ministrowi Spraw Wewnętrznych przysługuje prawo zarządzenia aresztu poszczególnych druków, wydanych za granicą i w Państwie Polskiem rozpowszechnianych, o ile treść zawiera cechy przestępstwa (art. 27).

Tytuł IV.

O KARACH WYMIERZANYCH ZA PRZEKROCZENIE PRZEPISÓW PRASOWYCH.

Art. 34. Do Kodeksu Karnego wprowadza się następujące zmiany i uzupełnienia:

1) Ustęp 3-ci art. 293 Kod. Karn. uchyla się.

2) Po art. 294 Kod. Karn. wprowadza się art. 294 a) treści następującej:

„Winny zamieszczenia w deklaracji o przyjęciu na siebie obowiązku wydawcy lub redaktora czasopisma w jego całości lub w pewnej jego części świadomie fałszywych wiadomości co do warunków, od których zależy prawo być wydawcą lub redaktorem, ulegnie karze: aresztu".

3) Po art. 299 Kod. Karn. wprowadza się art. 299 a) treści następującej:

„Winni zamieszczenia ogłoszenia, którego druk jest zakazany przez ustawę lub rozporządzenie, ulegnie karze: aresztu na czas do jednego miesiąca lub grzywny do marek polskich tysiąca".

4) Ustępy 1 i 3 art. 303 Kod. Karn. uchyla się.

5) Po art. 293 Kod. Karn. wprowadza się art. 293 a) treści następującej:

„Winny niezłożenia właściwej władzy w terminie przepisanym liczby egzemplarzy druku, określonej przez ustawę lub rozporządzenie, ulegnie karze, prócz zasądzenia wartości złożonych egzemplarzy, przyjmując za podstawę obliczeń cenę sprzedażną na rynku księgarskim, aresztu na czas do miesięcy trzech lub grzywny do marek polskich sześciuset".

6) Po art. 303 wprowadza się art. 303 a) treści następującej:

„Wydawca wydawnictwa perjodycznego, winny puszczenia w obieg nowego wydawnictwa perjodycznego bez spełnienia warunków, wymaganych przez ustawę lub rozporządzenie, ulegnie karze: a r e s z t u".

T y t u ł V.

PRZEPISY PRZECHODNIE.

Art. 35. Czasopisma, które wydały chociaż jeden numer w okresie półrocznym przed ogłoszeniem niniejszych przepisów prasowych w Dzienniku Praw, uważane są za uprawnione do dalszego wychodzenia, jeżeli w terminie tygodniowym od daty otrzymania mocy niniejszych przepisów prasowych spełnią warunki w art. 14, 15 i 16 przewidziane.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *J. Paderewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

VIII.

STAN WYJĄTKOWY.

Stan wyjątkowy unormowany został dekretem z dn. 2. I. r. 1919 poz. 79 d. pr. p. p. nr. 1, a używanie wojska w wypadkach wyjątkowych uregulowane zostało dekretem z dn. 2. I. r. 1919 poz. 80 d. pr. p. p. nr. 1. Obydwa dekrety uległy zmianie, względnie zostały szerzej rozwinięte: pierwszy przez dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 159 d. pr. p. p. nr. 14, drugi przez rozporządzenie Rady Ministrów z 18. IV. r. 1919 poz. 276 d. pr. p. p. nr. 35.

Podajemy także zastosowanie tych przepisów w konkretnych przypadkach.

A) STAN WYJĄTKOWY.

1. Dekret z dn. 2. I. r. 1919 poz. 79 d. pr. p. p. nr. 1 o wprowadzeniu stanu wyjątkowego.

Art. 1. Rada Ministrów, na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych, może wprowadzić na czas nie dłuższy, niż trzy miesiące stan wyjątkowy w każdej miejscowości, w której ze względu na bezpieczeństwo publiczne zastosowanie tego środka okaże się nieodzownem.

Art. 2. Z chwilą ogłoszenia stanu wyjątkowego przysługuje Ministrowi Spraw Wewnętrznych lub wyznaczonemu przez niego nadzwyczajnemu komisarzowi prawo:

a) wydawania nadzwyczajnych rozporządzeń obowiązujących w przedmiocie utrzymania bezpieczeństwa publicznego;

b) wymierzania za przekroczenie tych rozporządzeń kary trzech miesięcy więzienia lub trzech tysięcy marek grzywny, z zamianą grzywny na areszt do trzech miesięcy w razie niewypłacalności;

c) zakazywania wieców, zebrań i zgromadzeń publicznych oraz pochodów publicznych, a w razie sprzeciwienia się zakazowi rozpraszania ich siłą zbrojną;

d) zarządzania rewizji, gdzie ku temu zajdzie potrzeba oraz internowania czasowego osób, których działalność zagraża bezpieczeństwu i spokojowi publicznemu;

e) zarządzania konfiskaty wszelkich wydawnictw, zagrażających bezpieczeństwu i spokojowi publicznemu i zamykania na czas trwania stanu wyjątkowego drukarni, służących do ich rozpowszechniania.

P. dekret poz. 159 (p. niżej pod 3).

Art. 3. Przepis ustępu c) art. 2-go nie stosuje się do zgromadzeń przedwyborczych publicznych, odbywających się dla przygotowania wyborów do Sejmu i ciał samorządnych.

Art. 4. Zarządzenia, wydane na mocy art. 2-go, mogą być uchylone przez Radę Ministrów na skutek skargi strony interesowanej, przyczem wniesienie skargi nie wstrzymuje wykonania zaskarżonych zarządzeń.

Art. 5. Wraz z ogłoszeniem danej miejscowości w stanie wyjątkowym tworzy się doraźny sąd wojskowy, któremu Minister Spraw Wewnętrznych może przekazać do osądzenia sprawy karne:

a) o przestępstwa, wymienione w art. 108—133, 279 cz. 1 ust. 2 i 3, gdy chodzi o bandy w celu kradzieży i rozbójów, 453—456, 467 cz. 2, 471 cz. 1 ust. 3, 562—564, 582 cz. 1 ust. 3, 584 cz. 1 ust. 2, 589, 590 cz. 2 ust. 4 Kodeksu Karnego z roku 1903:

b) o zamachy na bezpieczeństwo wojska polskiego, na całość urządzeń komunikacyjnych, materjałów wojskowych, amunicyjnych i prowiantowych.

P. dekret poz. 159 (p. niżej pod 3).

Art. 6. Skład i tryb postępowania doraźnych sądów wojskowych określają specjalne przepisy.

P. dekret poz. 159 (p. niżej pod 3).

Art. 7. *W razie wynikłej potrzeby Rada Ministrów może przekazywać doraźnym sądom wojskowym również inne kategorje przestępstw przeciwko własności lub bezpieczeństwu publicznemu albo osobistemu, nie wymienione w niniejszym dekrecie.*

Uchylony przez dekret poz. 159 (p. niżej pod 3).

Art. 8. W wypadkach, gdy wprowadzenie stanu wyjątkowego w całej rozciągłości nie jest konieczne, mogą być wprowadzone

doraźne sądy wojskowe z wymienionym powyżej zakresem działalności, bez ogłoszenia stanu wyjątkowego ze wszystkimi jego skutkami prawnymi.

P. dekret poz. 159 (p. niżej pod 3).

Art. 9. Stan wyjątkowy i sądy doraźne znoszą się na mocy uchwały Rady Ministrów.

Art. 10 Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem dzisiejszym.

P. dekret poz. 159 (p. niżej pod 3).

Dan w Warszawie, dnia 2 stycznia 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

2. Dekret z dn. 11. I. r. 1919 poz. 103 d. pr. p. p. nr. 6:

Zgodnie z uchwałą Rady Ministrów stanowię niniejszem co następuje:

W miejscowości, ogłoszonej w stanie wyjątkowym, winny przechowywania broni palnej bez pozwolenia odpowiedniej władzy ulegnie karze więzienia od 1—3 lat; winny przechowywania materjałów wybuchowych bez pozwolenia odpowiedniej władzy ulegnie karze więzienia od 2—5 lat,— zaś winny użycia tej broni lub materjałów wybuchowych przy dokonaniu przestępstwa przeciw życiu lub mieniu ulegnie karze ciężkiego więzienia bezterminowego.

Dekret niniejszy otrzymuje natychmiast moc obowiązującą.

Dan w Warszawie, dnia 11 stycznia 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: w z. *N. Barlicki.*

3. Dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 159 d. pr. p. p. nr. 14 o częściowej zmianie dekretu z dn. 2 stycznia 1919 r. o wprowadzeniu stanu wyjątkowego.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię co następuje:

Art. 1. Ustęp e) art. 2 Dekretu z dn. 2-go stycznia 1919 r. o wprowadzeniu stanu wyjątkowego otrzymuje brzmienie następujące:

„Na czas trwania stanu wyjątkowego zarządzenia konfiskaty wszelkich wydawnictw i zawieszenia czasopism, zagrażających bezpieczeństwu i spokojowi publicznemu oraz zamykania drukarni, służących do rozpowszechniania wspomnianych druków".

Art. 2. Artykuły 5 i 6 Dekretu rzeczonego ustala się w nowem brzmieniu następującem:

„Art. 5. Wraz z ogłoszeniem danej miejscowości w stanie wyjątkowym tworzy się zarówno dla ludności cywilnej, jak i dla wojskowych, wojenny sąd doraźny, którego organizacja, tryb postępowania i wymiar kar przewidziane są osobnemi przepisami.

Art. 6. Do właściwości sądów doraźnych są odniesione przestępstwa, wymienione w art. 99, 108 cz. 2 p. 2 i cz. 3, 118 (gdy chodzi o zbrodnie, przewidziane w artykułach 108 cz. 2 p. 2 i cz. 3), 279 cz. 1 ust. 2 i 3, gdy chodzi o bandy w celu kradzieży i rozbojów, 453—456, 467 cz. 2, 471 cz. 1 ust. 3, 562—564, 582 cz. 1 ust. 3, 584 cz. 1 ust. 2, 589, 590 cz 2 ust. 4 Kodeksu Karnego z 1903 r., obowiązującego w b. Królestwie Kongresowem, jak również przestępstwa, wymienione w art. 57—62, 99 cz. 1, 100, 111 (gdy chodzi o czynne targnięcie się na wartę) i 132 Niemieckiego Karnego Kodeksu Wojskowego z 1872 r. w Wojsku Polskiem obowiązującego, popełnione przez osoby wojskowe lub cywilne i nadto w art. 73, 97, 106—110, 128, 129, 134, 135 tegoż Kodeksu, popełnione przez osoby wojskowe".

Art. 3. Art. 7 tegoż Dekretu uchyla się.

Art. 4. Ustanawia się dodatkowy nowy artykuł tegoż Dekretu w brzmieniu następującem:

„Art. 8 a). Gdy sprawa karna po umorzeniu postępowania doraźnego przechodzi na drogę postępowania karnego zwykłego, kary wymierzane być mają wedle przepisów Kodeksu Karnego z 1903 r., lecz z obostrzeniem nstępującem: Zamiast kary grzywny lub aresztu—wymierzana będzie kara więzienia; zamiast więzienia—domu poprawy; zamiast domu poprawy lub twierdzy — ciężkiego więzienia; zamiast ciężkiego więzienia terminowego — takiegoż więzienia bezterminowego i zamiast ciężkiego więzienia bezterminowego — kara śmierci przez rozstrzelanie".

Art. 5. Brzmienie art. 10 tegoż Dekretu ustala się w sposób następujący:

„Art. 10. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem dzisiejszym i rozciąga się na terytorjum b. Królestwa Kongresowego".

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *J. Paderewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

B) UŻYWANIE WOJSKA

1. Dekret o używaniu wojska w wypadkach wyjątkowych z dn. 2. II. r. 1919 poz. 80 d. pr. p. p. nr. 1.

Art. 1. Minister Spraw Wewnętrznych czuwa nad utrzymaniem ładu i porządku w Państwie. W wypadkach szczególnych, gdy porządek publiczny okaże się niedostatecznie zabezpieczonym przez podległe Ministrowi Spraw Wewnętrznych organy, może być użyte wojsko.

Art. 2. We wskazanych w art. 1 wypadkach występuje wojsko na żądanie Ministra Spraw Wewnętrznych, który uprawnienia swe w tym względzie przelać może na podwładne sobie organy za wiedzą Rady Ministrów.

Art. 3. Minister Spraw Wewnętrznych i Minister Spraw Wojskowych wypracują szczegółowe przepisy, określające sposób użycia wojska dla zabezpieczenia porządku publicznego i przedłożą je do zatwierdzenia Rady Ministrów.

Art. 4. Dekret niniejszy wchodzi w życie z dniem dzisiejszym.

Dan w Warszawie, dnia 2 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *Thugutt.*

2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 18. IV. r. 1919 poz. 276 d. pr. p . p. nr. 35.

Na zasadzie art. 3-go dekretu z dnia 2 stycznia 1919 r. Dz. Pr. nr. 1 poz. 80 o używaniu wojska w wypadkach wyjątkowych Rada Ministrów zatwierdza następujące przepisy, określające sposób użycia wojska dla zabezpieczenia porządku publicznego.

I. ZASADY OGÓLNE.

Art. 1. Wojsko do pomocy władzom cywilnym może być wezwane tylko w ostateczności, gdy siły i środki władzy cywilnej okażą się niewystarczającemi i tylko w wypadkach następujących:

1) dla celów zapobiegawczych i ratowniczych podczas klęsk żywiołowych;

2) dla uprzedzenia lub stłumienia zbiorowych aktów gwałtu publicznego, zbrojnych wystąpień przeciw Państwu, bezpieczeństwu życia i całości mienia obywateli;

3) we wszystkich innych wypadkach, przewidzianych w poszczególnych ustawach administracyjnych lub sądowych.

Art. 2. Wzywać pomocy wojska mogą przedstawiciele władzy publicznej upoważnieni do tego z mocy prawa.

Art. 3. Udzielenie pomocy wojskowej następuje z rozkazu dowódcy właściwego Okręgu Generalnego.

Art. 4. Żądanie pomocy wojska należy kierować do dowódcy miejscowego lub najbliższego garnizonu, który żądanie to z własnym w tymże przedmiocie wnioskiem przedstawia do decyzji Dowódcy Okręgu Generalnego; dowódca garnizonu może udzielić na własną odpowiedzialność pomocy tylko w razach nagłych, nie cierpiących żadnej zwłoki.

Art. 5. Żądanie pomocy wojska musi być w zasadzie zgłoszone na piśmie, a w razach nagłych ustnie osobiście przez odnośnego przedstawiciela władzy lub osobę w tym celu upoważnioną. W tym ostatnim razie osoba zgłaszająca wezwanie pozostaje przy oddziale wojska aż do chwili przybycia na miejsce zajść i wyjaśnienia okoliczności, które spowodowały wezwanie wojska. W razie niemożności piśmiennego i ustnego porozumienia się żądanie pomocy musi być zgłoszone telefonicznie lub innym sposobem wyłączającym możliwość mistyfikacji.

Art. 6. W żądaniu pomocy wojskowej muszą być podane:

1) cel interwencji wojskowej,

2) miejsce interwencji oraz

3) liczebność żądanego oddziału i inne dane uzupełniające.

Art. 7. We wszystkich wypadkach określenie stanu liczebnego oddziału, rodzaju broni i innych warunków, dotyczących wystąpienia lub skonsygnowania wojska, przeznaczonego do pomocy władzy cywilnej, zależy wyłącznie od decyzji dowództwa wojskowego.

Art. 8. Władze cywilne po zawezwaniu wojska obowiązane są poczynić niezbędne zarządzenia do jak najszybszego przewozu tegoż do miejsca przeznaczenia. Koszta przewozu wojska ponosi Skarb Państwa na rachunek tej władzy, która interwencji wojska zażądała.

Art. 9. Wojska, wezwane do pomocy władzom cywilnym do miejscowości, leżących poza obrębem ich stałego stacjonowania, mają tam być rozlokowane w skupieniu w najobszerniejszych pomieszczeniach i bezwzględnie nie każdy żołnierz z osobna. Kwatery

oficerów powinny się znajdować w bezpośredniej łączności z kwaterami żołnierzy.

II. ZARZĄDZENIA W PRZEWIDYWANIU ROZRUCHÓW.

Art. 10. W przewidywaniu rozruchów wolno jest wzywać wojsko wyłącznie do miejscowości, nie posiadających załogi miejscowej lub posiadających liczebnie niewystarczającą. W tym wypadku wysłany oddział po przybyciu do wskazanej miejscowości pozostaje w pogotowiu w wyznaczonych kwaterach, występuje zaś czynnie nie wcześniej, aż nastąpią okoliczności i warunki, przewidziane w art. 1 przepisów niniejszych.

Art. 11. W oczekiwaniu rozruchów władze cywilne mają prawo żądać, by część lub cały stan liczebny załogi miejscowej pozostały w koszarach w stanie zupełnej gotowości do czynnego wystąpienia na każde żądanie i wskazać punkty zagrożone, w których może zajść potrzeba interwencji wojska. Czynnie jednak wojsko wystąpić może tylko po rzeczywistym zajściu okoliczności, przewidzianych w art. 1.

Art. 12. Przy wykonywaniu zarządzeń, wymienionych w art. 10 i 11, obowiązują przepisy art. 4 i 5; wojsko jednak, nie czekając nadejścia decyzji Dowódcy Okręgu Generalnego, może być skonsygnowane natychmiast.

Art. 13. W wypadkach mniejszej wagi dowódca garnizonu wysyła do miejsc, wskazanych przez władze bezpieczeństwa publicznego, patrole i podjazdy w takiej ilości i składzie liczebnym oraz na taki przeciąg czasu, jak to uzna za potrzebne.

Art. 14. W razie zauważenia niebezpieczeństwa patrole zawiadamiają najbliższy punkt zborny siły wojskowej lub służby bezpieczeństwa, ukrócając zaś jakikolwiek nieporządek na ulicy, skierowują opornych do najbliższego urzędu bezpieczeństwa publicznego.

Art. 15. W przedmiocie użycia broni patrole i podjazdy kierują się przepisami art. 113, 114 i 115 służby garnizonowej (Tymcz. Reg. z 9. II. 1918).

III. POMOC WOJSKOWA W CZASIE ROZRUCHÓW.

Art. 16. Pomoc wojskowa ma być tak silna, by dawała pod każdym względem rękojmię, że zadanie spełnione zostanie i honor oręża nie będzie narażony na szwank.

Art. 17. Zasadniczo pomoc wojskowa przeznaczona jest na to, by dać władzom publicznym i ich organom należytą ochronę, a ich zarządzeniom zapewnić bezwzględny posłuch; nigdy zaś do sprawowania bezpośrednich funkcji policji (milicji) lub tych urzędów, do pomocy którym wojsko dodane zostało.

Art. 18. Dowódca wezwanego przez władze cywilne oddziału ma przestrzegać:

1) by wojskowe i wszelkie inne uznane za ważne objekty obsadzone zostały przez oddziały wojska;

2) by przystęp do nich był zamknięty i należycie przeciwko niespodzianemu opanowaniu zabezpieczony;

3) by dyspozycje alarmowe szczegółowo były uregulowane;

4) by służby wart nie ograniczać tylko do najniezbędniejszej potrzeby, lecz zarządzić tak, by rondy danego oddziału miały w obserwacji również rejony sąsiednie;

5) by dostateczna siła zbrojna stale była w pogotowiu;

6) by żołnierze stale wychodzili z koszar i trzymali się razem conajmniej po dwóch;

7) by stosunki ludności z wojskiem ograniczyć do minimum i energicznie przeciwdziałać wszelkim próbom wzajemnego ich komunikowania się;

8) by osobom cywilnym dozwalać wstępu do koszar i zajętych przez wojsko objektów tylko za pisemnem pozwoleniem dowódcy oddziału;

9) by patrole wysyłać w dostatecznej ilości.

Art. 19. Po przybyciu wojska na miejsce wypadków władze cywilne powiadamiają dowódcę o stanie rzeczy, wskazując cel, jaki ma być przy współudziale wojsk osiągnięty i upoważniają go do odpowiednich zarządzeń; następnie zaś ze wszystkiemi żądaniami swojemi zwracają się do dowódcy oddziału, warty, patrolu lub podjazdu, nie czyniąc dyspozycji bezpośrednich; w czasie zaś działania wojska obowiązane są do czynnego współdziałania z dowództwem.

Art. 20. W razie nieobecności władz cywilnych na miejscu zajść oraz we wszystkich wypadkach, kiedy działalność ich jest faktycznie uniemożliwiona, dowódca oddziału obowiązany jest po przy-

byciu na miejsce poczynić wszystkie zarządzenia podług własnego uznania.

Art. 21. Dowództwo wojskowe powinno w celu przerwania rozruchów zastosować wszelkie możliwe środki, by o ile możności uniknąć użycia broni i niepotrzebnego przelewu krwi.

Art. 22. Każdy dowódca działa na miejscu wypadków zupełnie samodzielnie, z zupełnym zdecydowanym spokojem, energicznie, wytrwale i nigdy połowicznie, interweniując szybko i z takiemi siłami, by nie pozostawało wątpliwości co do sukcesu, lub też broni się bezwzględnie tak długo, dopóki nie przybędzie odpowiednia pomoc. Wojsko pozostaje na miejscu wypadku do tej chwili, gdy dowództwo uzna zadanie wojskowe za spełnione.

IV. UŻYCIE BRONI PODCZAS ROZRUCHÓW.

Art. 23. Należy użyć broni:

1) przy rozruchach lub manifestacjach o charakterze rozruchów na wyraźne a umotywowane żądanie uprawnionych przedstawicieli władzy cywilnej w każdym wypadku, kiedy ich poprzednie wezwania do przywrócenia stanu prawnego pozostały bez skutku, a dowódca oddziału tego rodzaju interwencję wojska uzna za konieczną;

2) gdy oddział wojska czynnie lub zbrojnie zostanie napadnięty; jak również, gdy tłum przeszkadza wojsku w posuwaniu się lub pełnieniu akcji, do której wojsko zostało powołane.

Art. 24. Gdy przy oddziale wojska lub jego części, albo patrolu, wyznaczonym do przywrócenia porządku i bezpieczeństwa, niema przedstawiciela władzy cywilnej, lecz wobec wojska mają miejsce wypadki gwałtu przeciwko bezpieczeństwu życia i mienia obywateli lub urządzeń publicznych, wówczas dowódca wojskowy z własnej inicjatywy ma wezwać (kogo należy) do porządku i, gdyby temu wezwaniu nie uczyniono zadość, jąć się środków gwałtownych, nawet gdy wojsko nie było zaczepione.

Art. 25. Gdy przyszło już do użycia broni, to w konsekwencji nastąpić winno zupełne rozpędzenie tłumu i schwytanie podżegaczy; bezwzględnie nie wolno się wdawać w układy, a tembardziej doprowadzić do kapitulacji wojska.

Art. 26. Do rozpędzenia tłumu używa się piechoty i pod osłoną

rezerwy, działa się przeważnie bagnetem, oszczędzając w miarę możności kobiet i dzieci, starców, osób, nie biorących udziału w rozruchach. Na wypadek, gdyby natarcie bagnetem nie dało rezultatu, lub gdyby strzelano do wojska, albo zmuszano je do obrony koniecznej, należy użyć broni palnej, nie wolno wtedy jednak już strzelać w górę.

Art. 27. Natarcie bagnetem lub salwę poprzedzić winien potrójny sygnał trąbką.

Art. 28. Bez poprzedniego sygnału ostrzegawczego wolno użyć broni w wypadkach następujących:

1) dla samoobrony, gdy wojsko zostanie napadnięte;

2) w razie zbrodni i gwałtów, popełnianych w obecności wojska;

3) przeciwko czynnie opierającym się lub przeszkadzającym działaniu wojska.

Art. 29. Kawalerji — z uwagi na jej zdolność szybkiego poruszania się i przerzucania się — używa się do usunięcia tłumu z placów i ulic nawet bez konieczności użycia broni; patrole kawaleryjskie mają za zadanie przeszkadzać formowaniu się tłumu.

Art. 30. W razie poważniejszych rozruchów piechota i kawalerja występują z karabinami maszynowemi, a w wypadkach szczególnych do pomocy piechocie i kawalerji dodana być może artylerja, w sile conajmniej 2 armat. Artylerja może być również użyta w razie braku w danej miejscowości kawalerji lub piechoty; w tym wypadku należy wyznaczyć oddziały uzbrojonych artylerzystów bez armat, lecz o ile możności konno.

Art. 31. Aresztowań dokonywują w zasadzie organy bezpieczeństwa publicznego, jeśli jednak wyjątkowo wypadnie to czynić wojsku, to do tego celu przeznaczyć należy patrole, pod wodzą energicznych, silnych podoficerów lub żołnierzy, zaopatrując ich w odpowiednie szczegółowe instrukcje.

Art. 32. Dla osobistej osłony przedstawiciela władzy, oraz dowódcy, jako osób interweniujących w rozruchach, należy dać specjalne patrole ochronne.

Warszawa, dnia 18 kwietnia 1919 roku.

Prezydent Ministrów: w z. *S. Wojciechowski:* Minister Spraw Wojskowych: *J: Leśniewski.*

C) SĄDY DORAŹNE.

1. Ustawa z dn. 30. VI. 1919 r. poz. 341 d. pr. p. p. nr. 55 w przedmiocie sądów doraźnych.

Art. 1. Sądownictwu doraźnemu poddane być mogą przestępstwa, przewidziane w artykułach 123, 222, 279 część pierwsza ust. 2 i 3, o ile chodzi o bandy w celu rozboju, kradzieży i wymuszeń, 453—456, 556 i 557, o ile w obu tych wypadkach uszkodzenie dotyczy urządzenia służącego do użytku publicznego lub rządowego, 558, 562—564, 583, 584 ,585, o ile przestępstwo to popełniono w okolicznościach wymienionych w art. 583 lub 584, tudzież przestępstwa przewidziane w artykułach 589 i 590 część druga ust. 3 i 4 Kodeksu Karnego z roku 1903.

Art. 2. Wprowadzenie sądów doraźnych nastąpić może bądź na całym obszarze, gdzie ustawa niniejsza obowiązuje, bądź w poszczególnych miejscowościach, względem wszystkich lub niektórych przetępstw w artykule 1 przewidzianych.

Sądy doraźne wprowadzone będą mocą uchwały Rady Ministrów, powziętej na wniosek Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, na okres czasu nie przenoszący 6 miesięcy, gdy przestępstwa w art. 1 wymienione szerzyć się będą w sposób szczególnie niebezpieczny dla ładu i bezpieczeństwa publicznego.

W razie potrzeby utrzymania sądów doraźnych na okres dalszych sześciu miesięcy, nastąpić powinna osobna w tym względzie uchwała Rady Ministrów.

Art. 3. O wprowadzeniu sądów doraźnych, jak również o ich utrzymaniu na czas dalszy (art. 2), ogłasza się każdorazowo w Dzienniku Praw, a nadto podaje do powszechnej wiadomości na miejscu, drogą ogłoszenia, rozlepienia obwieszczeń, lub innemi sposobami przystępnemi dla szerokich mas ludności.

Art. 4. Uchwała Rady Ministrów w przedmiocie wprowadzenia lub dalszego utrzymania sądów doraźnych wchodzi w życie w poszczególnych miejscowościach dnia następnego po jej podaniu do powszechnej wiadomości (art. 3) we właściwem mieście powiatowem.

Art. 5. Z dniem wejścia w życie sądów doraźnych (art. 4) podlegają postępowaniu doraźnemu wszyscy wspólnicy przestępstw (art. 51 K. K.), popełnionych na obszarze, dla którego sądy dora-

żne ogłoszono, bez względu na to, czy chodzi o przestępstwa dokonane czy też usiłowane.

Wyjęte są osoby ulegające sądownictwu wojskowemu.

Art. 6. Z chwilą ogłoszenia sądów doraźnych prezes właściwego sądu okręgowego, powołanego do pełnienia funkcji sądu doraźnego, wyznacza z pośród sędziów swego okręgu przewodniczącego i sędziów wyrokujących, oraz potrzebną ilość zastępców, tudzież sekretarza.

Sąd doraźny wyrokuje w składzie trzech sędziów. W skład jego wchodzić musi przynajmniej dwóch sędziów okręgowych, z których jeden przewodniczy; trzeci sędzia może być wyznaczony także z pośród sędziów śledczych lub sędziów pokoju.

Art. 7. Posiedzenia sądu doraźnego odbywają się bądź w siedzibie sądu okręgowego, bądź w miarę potrzeby w innem miejscu okręgu sądowego.

Najbliższa władza wojskowa na czas trwania posiedzeń sądowych wyśle na żądanie przewodniczącego oddział wojska dla ochrony sądu, utrzymania porządku oraz wykonywania wszelkich zarządzeń sądu.

Art. 8. Postępowanie doraźne stosuje się wyłącznie do przestępstw, podlegających sądowi doraźnemu, z pominięciem wszelkich innych przestępstw oskarżonemu zarzuconych i winno być przeprowadzone nawet wtedy, gdy inni wspólnicy przestępstwa nie podlegają sądom doraźnym.

Postępowanie doraźne nie może być wdrożone przeciw osobom, które w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończyły lat 17, oraz przeciw kobietom brzemiennym.

Art. 9. O każdym czynie, zawierającym cechy przestępstwa podlegającego sądowi doraźnemu, władze bezpieczeństwa niezwłocznie zawiadamiają prokuratora sądu okręgowego, posełając mu przytem zebrane wiadomości i dokumenty.

Art. 10. Postępowanie doraźne odbywa się bez śledztwa wstępnego, wszelako prokurator w miarę potrzeby mocen jest zwracać się do sędziów śledczych lub sędziów pokoju o dokonanie poszczególnych czynności śledczych, tudzież zarządzić zebranie odpowiednich wiadomości przez władze bezpieczeństwa lub władze administracyjne. W szczególności prokurator jest obowiązany wnieść w ciągu 24 godzin o przesłuchanie przez sędziego śledczego lub sę-

dziego pokoju każdego zaaresztowanego oskarżonego, o ile przesłuchanie takie już przedtem nie nastąpiło.

Dochodzenia nie mogą trwać dłużej nad 14 dni, licząc od dnia zawiadomienia prokuratora o przestępstwie.

Wnioskami prokuratora co do zastosowania, uchylenia lub zmiany środka zapobiegawczego sędziowie śledczy i sędziowie pokoju są związani.

Art. 11. Jeśli prokurator uzna, że sprawa nie podlega sądowi doraźnemu (art. 1, 4, 5, 8) lub że zebrane doraźne poszlaki są niewystarczające, lub że zachodzi wątpliwość co do poczytalności oskarżonego, wówczas kieruje sprawę na drogę postępowania zwyczajnego.

Art. 12. Rozprawa główna, w postępowaniu doraźnem odbywa się bez wygotowania aktu oskarżenia, wzamian którego prokurator sporządza jedynie wniosek co do stawienia oskarżonego przed sądem doraźnym, wyłuszczający istotę oskarżenia, wskazujący zebrane w tej mierze dowody i wymieniający osoby, które zdaniem prokuratora wezwać należy w charakterze świadków lub biegłych. Wniosek ten wraz z aktami winien wpłynąć do przewodniczącego sądu doraźnego w przeciągu 48 godzin po ukończeniu dochodzeń w myśl rat. 10.

Art. 13. Przewodniczący sądu doraźnego wyznacza w ciągu 24 godzin po otrzymaniu wniosku prokuratora rozprawę główną i zarządza potrzebne do tej rozprawy przygotowania i wezwania: wyznacza sokarżonemu, o ile on nie ma obrońcy z wyboru, obrońcę z urzędu z pośród adwokatów, a w braku tychże z pośród aplikantów sądowych lub obrońców i orzeka o wezwaniu lub odmowie wezwania podanych przez oskarżonego świadków, jako też o ściągnięciu lub pominięciu wskazanych przezeń dowodów: przepis art. 557 U. P. K. nie będzie stosowany.

Jeżeli zachodzi obawa uchylenia się świadków lub biegłych od stawiennictwa, przewodniczący sądu może zabezpieczyć ich przybycie, wydając władzom policyjnym polecenie czuwania nad ich stawieniem się do sądu. Przewodniczący może także zarządzić, aby świadków lub biegłych dla rozprawy niezbędnych przymusowo do niej sprowadzono.

Art. 14. W rozprawie głównej przed sądem doraźnym udział obrońcy jest konieczny.

Art. 15. Powództwo cywilne w postępowaniu doraźnem jest niedopuszczalne.

Art. 16. Z chwilą wyznaczenia rozprawy głównej przed sądem doraźnym oskarżony nie może pozostawać na wolnej stopie; jeżeli więc nie był już poprzednio uwięziony, przewodniczący sądu doraźnego zarządzi zaaresztowanie jego własną władzą. Uwolnienie z aresztu przed ukończeniem postępowania doraźnego nie jest dopuszczalne.

Art. 17. Rozprawa główna, po załatwieniu czynności formalnych, związanych z otwarciem posiedzenia (art. 636—645 U. P. K.), rozpoczyna się od odczytania przez przewodniczącego wniosku prokuratora w przedmiocie stawienia skarżonego przed sądem doraźnym, poczem dalszy przewód sądowy odbywa się według ogólnych zasad postępowania karnego (art. 620—635 i 679—749 U. P. K.)

W razie koniecznej potrzeby mogą być odczytane akta dochodzeń; sąd rozważy jednak ze szczególną starannością, w jakiej mierze akta te stanowić mogą dowód dostateczny.

Art. 18. Po zamknięciu rozprawy głównej sąd doraźny wydaje wyrok w myśl art. 771 U. P. K. lub też decyzję, przekazującą sprawę na drogę postępowania zwyczajnego, jeżeli uzna, że w danej sprawie postępowanie doraźne jest niedopuszczalne, w myśl art. 1, 4, 5, 8, lub też jeżeli wątpliwości co do poczytalności oskarżonego w toku rozprawy głównej nie mogą być usunięte, albo gdy wina oskarżonego ustalona została niejednomyślnie.

Przepisy art. 750—764 U. P. K. nie będą stosowane w postępowaniu doraźnem.

Art. 19. Za przestępstwa, podlegające sądowi doraźnemu, wymierzyć należy karę śmierci przez rozstrzelanie w tych przypadkach, w których w postępowaniu zwyczajnem przestępstwo zagrożone jest co najmniej karą ciężkiego więzienia.

W innych przypadkach sąd doraźny wymierza karę ciężkiego więzienia bezterminowego lub terminowego na czas nie krótszy od lat ośmiu.

W postępowaniu doraźnem przepis art. 53 i 53 a K. K. nie będzie stosowany.

Gdy atoli zachodzą nader ważne okoliczności łagodzące, sąd

władny będzie karę, w części pierwszej niniejszego artykułu wymienioną, złagodzić na bezterminowe ciężkie więzienie.

Art. 20. Wyroki i decyzje sądu doraźnego są prawomocne z chwilą ich ogłoszenia. Wyroki śmierci nie wymagają zatwierdzenia.

Art. 21. Wyroki i decyzje sądu doraźnego winny być uzasadnione na piśmie w ciągu 24 godzin po ich ogłoszeniu.

Przepisy o ogłaszaniu wyroków, zawarte w art. 829—834 U. P. K., nie mają zastosowania w postępowaniu doraźnem.

Art. 22. Wyrok śmierci wykonany będzie najpóźniej w ciągu 24 godzin po ogłoszeniu. Wykonanie wyroków skazujących należy do prokuratora, któremu przewodniczący sądu doraźnego przesyła odpis sentensji wyroku.

Art. 23. O wykonanie wyroku śmierci zwrócić się należy do najbliższej komendy wojskowej.

Wykonanie wyroku nastąpi niepublicznie, w obecności prokuratora i lekarza; prokurator spisze odpowiedni protokół, stwierdzający wykonanie wyroku i podpisze go wraz z lekarzem.

Art. 24. O każdem wykonaniu wyroku śmierci podać należy do powszechnej wiadomości przez obwieszczenia z wymienieniem sądu orzekającego, osoby skazanego, tudzież istoty, miejsca i czasu przestępstwa.

Art. 25. Z chwilą uchylenia sądów doraźnych sprawy nieukończone przekazać należy na drogę postępowania zwyczajnego.

Art. 26. Wznowienie sprawy, osądzonej doraźnie, jest dopuszczalne na zasadach ogólnych postępiwania karnego (art. 934—940 U. P. K.), wszelako podanie prośby o wznowienie nie wstrzymuje wykonania wyroku.

Gdy dopuszczono wznowienie, sprawa nie może być po raz wtóry sądzona doraźnie.

Art. 27. O ile ustawa nie zawiera odmiennych postanowień, stosować zresztą należy w postępowaniu doraźnem przepisy ustawy postępowania karnego.

Art. 28. Ustawa niniejsza obowiązuje na ziemiach b. zaboru royjskiego. Wykonanie jej należy do Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

Marszałek: *Trąmpczyński:* w z: Prezydenta Ministrów: Minister Spraw Wewnętrznych: *S: Wojciechowski.* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

2. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości i Ministra Spraw Wewnętrznych z dn. 21. VII. 1919 r., dotyczące wykonania ustawy w przedmiocie sądów doraźnych („Monitor Polski“ Nr. 162).

Na podstawie art. 28. ustawy z dnia 30. czerwca 1919 r. nr. 55 Dz. pr. poz. 341 postanawia się co następuje:

Art. 1. Ogłoszenie o wprowadzeniu sądownictwa doraźnego (art. 3 i 4 ustawy, w przedmiocie sądów doraźnych), nastąpi przez rozlepienie obwieszczeń, w których podana będzie do powszechnej wiadomości uchwała Rady Ministrów, zarządzająca postępowanie doraźne, z określeniem w sposób ogólnie przystępny tych przestępstw, które poddane zostały sądowi doraźnemu, z oznaczeniem grożącej kary, tudzież z wezwaniem, by wystrzegano się popełniania takich przestępstw pod groźbą stawienia winnych przed sąd doraźny.

Art. 2. Po nadesłaniu przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wymienionych w art. 1 ogłoszeń, powiatowy Komisarz rządowy zarządzi rozlepienie tychże w mieście powiatowem; w szczególności czuwać należy nad tem, by rzeczone ogłoszenia umieszczone zostały na budynkach, w których mają siedzibę władze sądowe i administracyjne.

Art. 3. Ogłoszenia o wprowadzeniu sądów doraźnych Powiatowy Komisarz rządowy prześle również wszystkim gminom powiatu, na które rozciągnięto sądownictwo doraźne, celem natychmiastowego rozlepienia tychże ogłoszeń w gminie tudzież sądom pokoju, celem ogłoszenia przy wejściu do sądu.

Art. 4. Powiatowy Komisarz rządowy zarządzi ogłoszenie o wprowadzeniu sądów doraźnych w miarę uznania tychże innym sposobem (ustne ogłoszenia za pośrednictwem organów policyi i t. p.), powołując do współdziałania władze gminne.

Art. 5. O dniu rozlepienia ogłoszeń w mieście powiatowem (art. 4 ustawy) powiatowy Komisarz rządowy niezwłocznie zawiadomi właściwy sąd okręgowy i prokuratora tegoż sądu. Zawiadomienie takie powinno się znajdować w ręku władz sądowych i prokuratorskich dnia następnego po dniu rozlepienia obwieszczeń w mieście powiatowem.

Zawiadomienie nastąpi na piśmie, z oznaczeniem daty rozlepienia obwieszczeń w mieście powiatowem, tak liczbami, jak literami; zawiadomienia telegraficzne są dopuszczalne, muszą być

atoli natychmiast powtórzone przez przesłanie zawiadomienia na piśmie.

Art. 6. Z chwilą wprowadzenia sądów doraźnych powiatowy Komisarz rządowy przypomni władzom policyjnym powiatu, że o przestępstwach podlegających sądom doraźnym winny zawiadomić władze prokuratorskie; zawiadomienie sędziów śledczych w myśl art. 250 upk. nie jest potrzebne.

Art. 7. Przewidziane w art. 24 ustawy w przedmiocie sądów doraźnych ogłoszenie o wykonaniu wyroku śmierci rozlepione będzie w siedzibie sądu okręgowego, który wyrok wydał, a jeśli wyrok wydano poza siedzibą sądu okręgowego, także w miejscu wydania wyroku.

Obwieszczenie nastąpi również w miejscowości, w której przestępstwo popełniono.

Art. 8. Prokurator sądu okręgowego prześle przygotowane już do rozlepienia obwieszczenia, o których mowa w art. 7, właściwym władzom policyjnym lub gminnym z wezwaniem rozlepienia tychże i zawiadomienia go o wykonaniu zlecenia.

Art. 9. W miastach stanowiących samodzielne jednostki administracyjne, czynności przewidziane w art. 25. niniejszego rozporządzenia należą do przedstawiciela państwowej władzy administracyjnej.

Art. 10. Koszta sporządzenia ogłoszeń przewidzianych w art. 7 pokrywane będą z budżetu Ministerstwa Sprawiedliwości, koszta sporządzenia innych ogłoszeń z budżetu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*
Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

D) STAN WYJĄTKOWY W ZASTOSOWANIU.

1. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 6. I. r. 1918 poz. 82 d. pr. p. p. nr. 2.

Na podstawie artykułu 1 dekretu Naczelnika Państwa z dnia 2 stycznia roku 1919 Rada Ministrów postanawia niniejszem wprowadzić w st. m. Warszawie i w powiecie Warszawskim stan wyjątkowy na 3 miesiące.

Jednocześnie na zasadzie artykułu 5 tegoż dekretu utworzone

zostają na wymienionym obszarze doraźne sądy wojskowe, którym przez czas trwania stanu wyjątkowego podlegać będą wszystkie sprawy karne:

a) o przestępstwa, wymienione w art. 108—133, 279 cz. 1 ust. 2 i 3, gdy chodzi o bandy w celu kradzieży i rozbojów, 453—456, 467 cz. 2, 471 cz. 1 ust. 3, 562—564, 582 cz. 1 ust. 3, 584 cz. 1 ust. 2, 589, 590 cz. 2 ust. 4 Kodeksu Karnego z roku 1903;

b) o zamachy na bezpieczeństwo wojska polskiego, na całość urządzeń komunikacyjnych, materjałów wojskowych, amunicyjnych i prowiantowych.

Poleca się organom, zaopatrzonym w pełnomocnictwa wyjątkowe na podstawie niniejszego rozporządzenia, stosowanie ograniczeń względem wydawnictw prasowych oraz zebrań publicznych tylko w razie istotnej konieczności ze względu na zbliżające się wybory do Sejmu Ustawodawczego.

Warszawa, dnia 6 stycznia 1919 roku.

Prezydent Ministrów: *Moraczewski.* Min. Spraw Wewn. *Thugutt.*

2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 1. IV. roku 1919 poz. 249 d. pr. p. p. nr. 28.

Na podstawie art. 1 dekretu Naczelnika Państwa z dnia 2 stycznia 1919 roku Rada Ministrów postanawia niniejszem wprowadzić na trzy miesiące stan wyjątkowy na całym obszarze b. Królestwa Kongresowego.

Warszawa, dnia 1 kwietnia 1919 r.

Prezydent Ministrów *I. J. Paderewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

3. Rozporządzenia Rady ministrów z dn. 30. VI. 1919 r. poz. 337 d. pr. p. p. nr. 53.

Na podstawie art. 1 dekretu Naczelnika Państwa z dnia 2. stycznia 1919 r. Rada Ministrów postanawia niniejszem wprowadzić na jeden miesiąc od dnia 2-go lipca do dnia 2-go sierpnia 1919 roku stan wyjątkowy w następujących miejscowościach:

1) w Warszawie i powiecie Warszawskim, 2) powiecie Łódzkim z Łodzią, 3) Błońskim, 4) Opatowskim oraz w powiatach pogranicznych: 5) Będzińskim, 6) Częstochowskim, 7) Wieluńskim,

8) Nieszawskim, 9) Lipnowskim, 10) Rypińskim, 11) Mławskim, 12) Przasnyskim, 13) Ostrołęckim, 14) Kolneńskim i 15) Szczuczyńskim.

Warszawa, dnia 30-go czerwca 1910 r.

Prezydent Ministrów: w z: *S. Wojciechowski:*

Dla uzupełnienia obrazu podajemy dwa rozporządzenia Rady Ministrów, zawieszające sądy przysięgłych w częściach b. Galicji, na podstawie ustawy austrjackiej z 23. V. 73 l. 120 d. u. p.

4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 15. IV r. 1919 poz. 227 d. pr. p. p. nr. 36 o zawieszeniu działalności sądów przysięgłych w okręgu Sądu Apelacyjnego we Lwowie

Na podstawie § 1 obowiązującej w b: zaborze austrjackim ustawy z dnia 23 maja 1873, dz. u. p. Nr. 120, Rada Ministrów — po wysłuchaniu zdania Sądu Najwyższego — zawiesza działalność sądów przysięgłych na całym obszarze okręgu Sądu Apelacyjnego we Lwowie odnośnie do wszystkich czynów karygodnych, podlegających ich orzecznictwu, na czas do końca roku 1919.

Warszawa, dnia 15 kwietnia 1919 roku.

Prezydent Ministrów: w z. *S. Wojciechowski,* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 13. VI r. 1919 poz. 323 d. pr. p. p. nr. 48 o zawieszeniu działalności sądów przysięgłych w okręgach sądów okręgowych w Rzeszowie i Tarnowie.

Na podstawie § 1 obowiązującej w b. zaborze austrjackim ustawy z dnia 23 maja 1873 roku dz. u. p. Nr. 120 Rada Ministrów — po wysłuchaniu zdania Sądu Najwyższego — zawiesza działalność sądów przysięgłych odnośnie do wszystkich czynów karygodnych, podlegających ich orzecznictwu, w okręgach sądów okręgowych w Rzeszowie i Tarnowie na czas do końca roku 1919.

Warszawa, dnia 13 czerwca 1919 roku.

Prezydent Ministrów: w z. *S. Wojciechowski,* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

IX.

ZASTĘPSTWO PRAWNE PAŃSTWA.

Dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 181 d. pr. p. p. nr. 14 utworzył Prokuratorję Generalną Rzeczypospolitej Polskiej: Zadaniem jej jest „obrona prawna i zastępstwo prywatno-prawnych i publicznych interesów Państwa Polskiego". Utworzoną ona została dla całego obszaru Państwa Polskiego. Na obszarach b. zabru ustryackiego posiadać będzie Prokuratorya Generalna ten sam zakres działania, jaki tam służył Prokuratorji Skarbu.

Dekret z dn. 7. II. 1919 poz. 181 d. pr. p. p. nr. 14 w przedmiocie utworzenia Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 1. W celu obrony prawnej i zastępstwa prywatno-prawnych i publicznych interesów Państwa i tych przedmiotów prawnych, które mają być pod względem opieki prawnej traktowane na równi ze Skarbem Państwa, oraz udzielania opinji i porady prawnej na żądanie władz i instytucij państwowych zostaje utworzoną dla całego obszaru Państwa Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w mieście stoł. Warszawie.

Art. 2. Do zakresu działania Prokuratorji Generalnej należy:

1) Zastępstwo sądowe wogóle, a w szczególności prowadzenie sporów prawnych, dotyczących interesów prywatno-prawnych i majątkowych Państwa i podmiotów prawnych, na równi ze Skarbem Państwa traktowanych.

2) Zastępstwo sądowe interesów publicznych w tych wypadkach, w których Prokuratorja Generalna w braku innego organu specjalnego przez właściwą władzę państwową będzie wezwaną.

3) Zastępstwo interesów prawnych i majątkowych Skarbu Państwa i podmiotów prawnych, na równi ze Skarbem Państwa traktowanych, tudzież interesów administracji państwowej wogóle w postępowaniu przed sądami prawa publicznego

i władzami administracyjnemi w miarę postanowień, poniżej w art. 4 i 6 zawartych.

4) Wydawanie opinij prawnych we wszystkich sprawach, tyczących się prawnych i majątkowych interesów Państwa i podmiotów prawnych, na równi ze Skarbem Państwa traktowanych, albo też interesów administracji państwowej wogóle.

5) Współdziałanie przy zawieraniu umów prawnych i przy sporządzaniu aktów i dokumentów prawnych w sprawach prywatno-prawnych i majątkowych Państwa i podmiotów prawnych, na równi ze Skarbem Państwa traktowanych.

6) Opinjowanie na życzenie Rady Ministrów lub poszczególnych Ministerstw projektów ustaw i ogólnie obowiązujących rozporządzeń centralnych władz państwowych ze stanowiska ogólno-prawnego, organizacyjnego i techniki ustawodawczej, a w szczególności ze stanowiska prywatno-prawnych, majątkowych i administracyjno-prawnych interesów Państwa.

Art. 3. Do majątku Państwa i do podmiotów prawnych, które pod względem opieki prawnej mają być traktowane na równi z majątkiem Państwa, należą:

1) Skarb Państwa wogóle, a więc wszystkie państwowe podatki, opłaty, czynsze i daniny, monopole, dobra i lasy państwowe, królewszczyzny, wogóle wszelki ruchomy i nieruchomy majątek państwowy, państwowe przedsiębiorstwa, instytucje i zakłady wszelkiego rodzaju i wogóle wszelkie do prowadzenia gospodarstwa państwowego przeznaczone przedsiębiorstwa, instytucje i zakłady.

2) Spadki bezdziedziczne.

3) Prawa terytorjalne, granice państwowe, oraz prywatnoprawne i majątkowe należności i roszczenia Państwa do państw obcych, wynikające z traktatów i umów międzyarodowych.

4) Nałożone przez państwowe władze administracyjne kary pieniężne, o ile idzie o ich ściągnięcie w drodze sądowej, oraz publiczne opłaty i daniny wogóle, o ile ściąganie ich odbywać się ma za pomocą tych samych organów i temi samemi środkami, jak opłat państwowych.

5) Wszelki majątek ruchomy i nieruchomy, pozostający pod zarządem władz państwowych, podczas trwania tego zarządu, oraz te fundusze, instytucje, przedsiębiorstwa i zakłady,

w całości lub części ze Skarbu Państwa dotowane albo przez Skarb Państwa w całości lub części finansowane lub gwarantowane, za których niedobory Skarb Państwa ma odpowiadać albo w których finansowym wyniku Skarb Państwa jest interesowanym.

6) Prawo patronatu, przysługujące Państwu i podmiotom prawnym, w niniejszym artykule pod 1) i 5) określonym.

7) Fundacje, będące pod bezpośrednim zarządem państwowym.

8) Majątek tych indywidualnie oznaczonych podmiotów prawnych, które nie są objęte postanowieniami tego artykułu, w punktach 1) do 7) zawartemi, a których zastępstwo poruczone zostanie Prokuratorji Generalnej uchwałą Rady Ministrów, ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym.

9) Oprócz przypadków, w tym artykule wyszczególnionych, zastępstwo i ingerencja Prokuratorji Generalnej ma mieć miejsce wszędzie tam, gdzie to specjalne przepisy ustawowe przewidują.

Art. 4. Przewidziane w art. 2 zastępstwo sądowe obejmuje wszelkie czynności w postępowaniu cywilnem przed wszystkiemi sądami i władzami sądowemi, na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej istniejącemi, a to tak w sprawach spornych, jak i w postępowaniu bezspornem wszelkiego rodzaju.

Podmioty prawne, w art. 3 określone, zastępować może w sądowem postępowaniu cywilnem wszelkiego rodzaju wyłącznie i jedynie Prokuratorja Generalna, która też jest uprawnioną do prawnie skutecznego i wiążącego podejmowania i spełniania wszelkich czynności i kroków prawnych bez potrzeby wykazywania się osobnem pełnomocnictwem lub upoważnieniem. Wyjątek stanowi przepis art. 1 ustawy hipotecznej z r. 1818.

Wedle art. 1. u. z r. 1818 czynności, których celem jest wpis hip., mają być zawierane w kancelarji właściwej dobrom nieruch.

W postępowaniu sądowo-karnem Prokuratorja-Generalna bierze udział wtedy, jeżeli się okaże potrzeba zastępowania prywatnoprawnych interesów podmiotów prawnych, w art. 3 określonych.

W postępowaniu przed sądami prawa publicznego i władzami administracyjnemi Prokuratorja Generalna bierze udział w tych wypadkach, w których zastępstwo poruczone jej będzie przez władzę administracyjną, powołaną do zarządu lub nadzoru nad odno-

śnym podmiotem prawnym lub nad odnośną gałęzią administracji państwowej.

Art. 5. Prokuratorja Generalna podlega w sprawach osobowych i administracyjno-gospodarczych bezpośrednio Prezydentowi Ministrów, któremu też służy prawo naczelnego nadzoru nad sprawowaniem przekazanych jej czynności urzędowych.

W spełnianiu swoich czynności urzędowych działa Prokuratorja Generalna samodzielnie na żądanie władz centralnych oraz władz, urzędów i istytucij, uprawnionych do samodzielnego zarządzania majątkiem lub reprezentowania interesów Państwa i podmiotów prawnych, w art. 3 określonych.

W razie sporu pomiędzy Prokuratorją a uprawnionemi do korzystania z jej pomocy instytucjami rozstrzyga Rada Ministrów, jednakże zarządzenia, niecierpiące zwłoki, winne być przez Prokuratorję natychmiast poczynione.

Projekty ustaw i ogólnie obowiązujących rozporządzeń władz centralnych udzielane będą Prokuratorji Generalnej do zaopiniowania bądź przez Prezydjum Rady Ministrów, bądź też przez właściwe Ministerstwo.

Art. 6. W wypadkach kolizji pomiędzy interesami Skarbu Państwa a interesami instytucij, traktowanych stosownie do art. 3 na równi ze Skarbem Państwa, Prokuratorja nie może zastępować żadnej ze stron, lecz winni być w drodze właściwej powołani dla każdej strony osobni doradcy lub zastępcy.

Zastępstwa ogólnych interesów administracji państwowej względnie interesowanej władzy administracyjnej przed sądami prawa publicznego nie może Prokuratorja Generalna sprawować w tych sprawach, w których jeden z podmiotów prawnych, w art. 3 określonych, jest stroną bezpośrednio lub pośrednio interesowaną.

Art. 7. Prokuratorja Generalna składa się z prezesa, wiceprezesa, kierowników wydziałów, radców, referentów, którzy stanowią kolegjum, rozważające sprawy w zakresie działania Prokuratorji Generalnej.

Zastępstwo sądowe powierzane być może poszczególnym urzędnikom Prokuratorji oraz adwokatom. Adwokaci otrzymują na występowanie w imieniu Prokuratorji pełnomocnictwo szczególne.

Art. 8. Na czele Prokuratorji Generalnej stoi Prezes Prokura-

torji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, mianowany przez Naczelnika Państwa na propozycję Rady Ministrów.

Prezes reprezentuje Prokuratorję Generalną na zewnątrz, kieruje wszystkiemi czynnościami urzędowemi, przestrzega prawidłowego ich toku, wydaje potrzebne w tym celu zarządzenia, polecenia i wskazówki i jest odpowiedzialny przed Prezydentem Ministrów za tok czynności urzędowych.

Za szkodę materjalną, wynikłą dla Skarbu Państwa lub podmiotów prawnych, w art. 3 określonych, z powodu naruszenia lub zaniedbania przez Prezesa obowiązków służbowych, tym statutem nań nałożonych, może być on pociągnięty do odpowiedzialności majątkowej.

Prezes kieruje działalnością wszystkich urzędników i funkcjonarjuszów Prokuratorji Generalnej oraz sprawuje nad nimi nadzór służbowy.

Jeżeli prezes z jakiegokolwiek bądź powodu czynnym być nie może, zastępuje go wiceprezes Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, sprawujący równocześnie kierownictwo jednego wydziału Prokuratorji Generalnej.

Art. 9. W miarę potrzeby utworzone będą dla ściśle określonych okręgów terytorjalnych oddziały Prokuratorji Generalnej pod nazwą: „Prokuratorja Okręgowa Rzeczypospolitej Polskiej w . . . . . “, stanowiące integralną część Prokuratorji Generalnej i podlegające nadzorowi.

Prokuratorje Okręgowe powołane będą do życia rozporządzeniem Rady Ministrów, wydanem na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej i ogłoszonem w Dzienniku Urzędowym, które określi równocześnie siedzibę i okręg terytorjalny Prokuratorji Okręgowej. Na obszarze nie przekazanym żadnej Prokuratorji Okręgowej pozostaje wyłącznie Prokuratorja Generalna powołaną do spełniania zadań i czynności, określonych w art. 1 i 2 niniejszego statutu.

Prokuratorje Okręgowe spełniają w swoim okręgu zadania i czynności, określone w art. 2 punkt 1 do 5, zupełnie samodzielnie, mają jednak w sprawach wątpliwych lub ogólnej i zasadniczej doniosłości odnosić się do Prokuratorji Generalnej o wskazówki. Wydane przez Prokuratorję Generalną decyzje są dla Prokuratorji Okręgowej wiążące.

W wypadkach, przewidzianych w art. 5 i 6 tego statutu, należących do decyzji Rady Ministrów, obowiązaną jest Prokuratorja Okręgowa zasięgać decyzji Prokuratorji Generalnej.

Prokuratorja Okręgowa ma w przekazanym jej okręgu w ogólności te same prawa i obowiązki, jakie statut niniejszy przewiduje dla Prokuratorji Generalnej, o ile tenże nie zawiera odmiennych postanowień.

Art. 10. Prokuratorja Okręgowa składa się z prezesa, wiceprezesa, kierowników wydziałów, radców i referentów, którzy stanowią kolegjum, rozważające sprawy w zakresie działania Prokuratorji Okręgowej.

Zastępstwo sądowe powierzane być może poszczególnym urzędnikom Prokuratorji Okręgowej oraz adwokatom. Adwokaci otrzymują na występowanie w imieniu Prokuratorji Okręgowej pełnomocnictwo szczególne.

Art. 11. Na czele Prokuratorji Okręgowej stoi Prezes Prokuratorji Okręgowej Rzeczypospolitej Polskiej, który posiada te same prawa i obowiązki wogóle, a w szczególności także względem podległej mu Prokuratorji Okręgowej i wszystkich jej urzędników i funkcjonaryuszów, co Prezes Prokuratorji Generalnej, o ile statut ten nie zawiera odmiennych postanowień.

Jeżeli Prezes Prokuratorji Okręgowej z jakiegokolwiek bądź powodu czynnym być nie może, zastępuje go Wiceprezes Prokuratorji Okręgowej, będący równocześnie kierownikiem jednego wydziału Prokuratorji Okręgowej.

Art. 12. Do wszystkich urzędników i funkcjonarjuszy Prokuratorji Generalnej i Prokuratorij Okręgowych stosują się obowiązujące przepisy służbowe dla urzędników państwowych wogóle.

Urzędnicy Prokuratorji mają się poświęcić wyłącznie pełnieniu przekazanych im czynności urzędowych i nie wolno im pod rygorem utraty służby zajmować się bezpośrednio lub pośrednio sprawowaniem zastępstwa prawnego lub interesami prawnemi osób prywatnych. Przepis ten nie narusza prawa urzędnika do bezpłatnego sprawowania zastępstwa lub zawierania interesów prawnych w jego własnych sprawach, jak również w sprawach jego krewnych, powinowatych, żony, pupilów i dzieci przybranych, wreszcie sprawowania opieki i kurateli, o ile we wszystkich tych wypadkach nie zachodzi kolizja z jego obowiązkami służbowemi.

Urzędnicy Prokuratorji, posiadający wykształcenie prawnicze, korzystają, występując przed sądem wogóle, z praw adwokatów.

Wszyscy urzędnicy i funkcjonarjusze Prokuratorji winni stosować się do decyzji Kolegjum oraz zarządzeń, poleceń i wskazówek Prezesa. Przeciw widocznie niesłusznym lub przeciwnym prawu zarządzeniom lub poleceniom Prezesów mają prawo i obowiązek odwołania się do Prezydenta Ministrów względnie Prezesa Prokuratorji Generalnej. Odwołanie takie wnieść należy na ręce Prezesa Prokuratorji Generalnej względnie Prezesa Prokuratorji Okręgowej.

Za szkodę materjalną, wynikłą dla Skarbu Państwa lub podmiotów prawnych, w art. 3 określonych, z powodu naruszenia lub zaniedbania obowiązków służbowych, tym statutem nałożonych, może być urzędnik lub funkcjonarjusz Prokuratorji pociągnięty do odpowiedzialności majątkowej.

Art. 13. Stanowiska służbowe w Prokuratorji zajmować mogą osoby nieposzlakowane, posiadające obywatelstwo Rzeczypospolitej Polskiej.

Urzędnikami Prokuratorji, oprócz urzędników kancelaryjnych, rachunkowych i kasowych, mogą być tylko te osoby, które ukończyły prawne studja uniwersyteckie i wykażą się wszechstronną teoretyczną i praktyczną znajomością prawa, tudzież odbytą dwuletnią aplikacją sądową.

Specjalne wyższe wymogi kwalifikacyjne, konieczne do uzyskania poszczególnych stanowisk i sposób ich wykazania, jak również ułatwienia, mające obowiązywać w dwuletnim okresie przejściowym od czasu wejścia w życie tego statutu, określi instrukcja służbowa, wydana rozporządzeniem Rady Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej.

Służba w Prokuratorji zastępuje dla prawników aplikację adwokacką, wymaganą do dopuszczenia do egzaminu adwokackiego i do wykonywania adwokatury (art. 3 i 17 statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego) i uwalnia od egzaminu sądowego.

Art. 14. Prezes Prokuratorji Generalnej zaliczony będzie do III kategorji płac urzędników państwowych z poborami, przewidzianemi dla Podsekretarzy Stanu.

Wiceprezes Prokuratorji Generalnej i Prezesi Prokuratorij Okręgowych zaliczeni będą do IV kategorji płac urzędników państwowych.

Tytulatury i zaliczenie reszty urzędników i funkcjonarjuszów do odpowiedniej kategorji płac ustali wspomniana powyżej instrukcja służbowa.

Wiceprezesa Prokuratorji Generalnej i Prezesów Prokuratorji Okręgowych mianuje Naczelnik Państwa na propozycję Rady Ministrów, przedstawioną na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej.

Urzędników, zaliczonych do kategorji V, VI, i VII, mianuje Prezydent Ministrów na wniosek Prezesa Prokuratorji Generalnej.

Pozostałych urzędników mianuje Prezes Prokuratorji Generalnej.

Urzędników kancelaryjnych, rachunkowych i kasowych X i XI kategorji płac oraz innych funkcjonarjuszów mianują właściwi Prezesi.

Art. 15. Instrukcja służbowa (art. 13), określi bliżej tok, sposób i formę wewnętrznego urzędowania i zarządu, specjalne zadania, obowiązki i prawa poszczególnych kategorij urzędników i funkcjonarjuszów, ustrój i funkcje urzędów pomocniczych, służby rachunkowej i kasowej, personelu kancelaryjnego, woźnych i służby niższej.

Art. 16. Statut niniejszy otrzymuje moc obowiązującą z chwilą ogłoszenia.

Termin rozpoczęcia czynności Prokuratorji Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej oznaczy i przepisy wykonawcze wyda Rada Ministrów.

Na obszarach, pochodzących z b. zaboru austrjackiego, posiadać będzie Prokuratorja Generalna aż do odmiennego uregulowania ten sam zakres działania, jaki służył tam b. Prokuratorjom Skarbu.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *J: Paderewski.* Minister Skarbu: *Dr. Englich.*

X.

KONTROLA PAŃSTWA. SĄDOWNICTWO ADMINISTRACYJNE.

Dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 183 d. pr. p. p. nr. 14 utworzył najwyższą Izbę Kontroli Państwa. Jest samodzielną. Powołaną jest do stałej i wszechstronnej kontroli dochodów i wydatków państwowych. Izba Kontroli może żądać pociągnięcia winnego do odpowiedzialności materjalnej. W razie stwierdzenia braku w gotówce etc. Izba ma prawo zawiesić w czynnościach podejrzanych funkcjonarjuszów.

Wedle art. 5 dekretu z dn. 8. II. r. 1919 poz. 200 d. pr. p. p. nr. 15 Sąd najwyższy w Warszawie przejął agendy Trybunału Administracyjnego w Wiedniu. Podajemy więc ten dekret wraz z dekretem, mówiącym wogóle o ustroju Sądu Najwyższego, będącego wskutek tego także sądem administracyjnym.

A) KONTROLA PAŃSTWA.

1. Dekret z dn. 7. II. r. 1919 poz. 183 d. pr. p. p. nr. 14 o najwyższej Izbie Kontroli Państwa.

Na wniosek Rady Ministrów stanowię co następuje:

Art. 1. W miejsce utworzonego postanowieniem Tymczasowej Rady Stanu z 10 sierpnia 1917 roku Urzędu Obrachunkowego utworzoną zostaje Najwyższa Izba Kontroli Państwa w Warszawie. Najwyższa Izba Kontroli Państwa jest władzą podległą bezpośrednio Naczelnikowi Państwa, samodzielną i powołaną do stałej, a wszechstronnej kontroli dochodów i wydatków państwowych, prawidłowości administrowania majątkiem państwa oraz gospodarki instytucij, zakładów, fundacij i funduszów, tudzież jednostek samorządowych i miast wskazanych w art. 11. Pozatem Najwyższa Izba Kontroli Państwa kontroluje wszechstronnie wykonanie budżetu.

Wszelkie władze i urzędy państwowe cywilne i wojskowe, powyżej wymienione instytucje, jednostki samorządowe i miasta, obo-

wiązane są stosować się do zarządzeń Najwyższej Izby Kontroli Państwa, wydanych w zakresie spraw, należących do jej kompetencji w taki sam sposób, jak do zarządzeń właściwego ministerstwa.

Art. 2. Najwyższa Izba Kontroli Państwa składa się z prezesa, wiceprezesa, oraz członków kolegjum, noszących tytuł radców Najwyższej Izby Kontroli Państwa. Prezesa Najwyższej Izby Kontroli Państwa mianuje Naczelnik Państwa na wniosek Prezydenta Ministrów, zaś wiceprezesa i członków na wniosek prezesa Najwyższej Izby Kontroli Państwa.

Innych urzędników Najwyższej Izby Kontroli Państwa mianuje prezes.

Członkowie kolegjum Najwyższej Izby Kontroli Państwa są nieusuwalni i podlegają ustanowionym dla sędziów przepisom dyscyplinarnym.

Instancją dyscyplinarną jest komplet Sądu Najwyższego złożony z trzech sędziów, z których jeden przewodniczy, zwiększony o 2 członków kolegjum Najwyższej Izby Kontroli Państwa, delegowanych przez jej prezesa. Funkcję prokuratora dyscyplinarnego pełni jeden z członków Najwyższej Izby Kontroli Państwa wyznaczony przez Najwyższą Izbę Kontroli Państwa.

Art. 3. Ojciec i syn, teść i zięć, bracia i szwagrowie nie mogą być jednocześnie członkami kolegjum Najwyższej Izby Kontroli Państwa.

Art. 4. Prezes, wiceprezes i członkowie kolegjum Najwyższej Izby Kontroli Państwa nie mogą być członkami Sejmu.

Art. 5. Prezes, wiceprezes i członkowie kolegjum Najwyższej Izby Kontroli Państwa nie mogą równocześnie zajmować innych urzędów, ani podejmować się ubocznych zajęć za wynagrodzeniem w jakiejkolwiek formie. W szczególności nie wolno żadnemu z nich uczestniczyć w zarządzie, radzie nadzorczej lub zawiadowczej przedsiębiorstw obliczonych na zysk. Co do innych urzędników Najwyższej Izby Kontroli Państwa ograniczenia podane będą w regulaminie.

Art. 6. Najwyższa Izba Kontroli Państwa obraduje kolegjalnie. Sprawy wymagające pełnego kompletu będą określone w regulaminie. Uchwały zapadają większością głosów. W razie równości głosów rozstrzyga przewodniczący.

Art. 7. Obradom kolegjum podlegają:

1) sprawy absolutorjum, dotyczące zamknięć rachunków państwa oraz tych związków samorządu, funduszów zakładów i instytucij, które podlegają kontroli Najwyższej Izby Kontroli Państwa (art. 11);

2) sprawy natury ogólnej, a więc ustanowienie lub zmiana ogólnych zasad kontroli, wydanie lub zmiana ogólnych rachunkowych i kasowych instrukcij itd.;

3) opinje dla władz centralnych;

4) sprawy, w których ujawnia się różnica zapatrywań między Najwyższą Izbą Kontroli Państwa a władzami centralnemi;

5) sprawy wniesione przez prezesa Najwyższej Izby Kontroli Państwa;

6) sprawy, wskazane przez regulamin.

Art. 8. Prezes Najwyższej Izby Kontroli Państwa ma prawo uczestniczyć w obradach Sejmu, komisij, wydziałów, komitetów sejmowych itd., referować wnioski Najwyższej Izby Kontroli Państwa, bądź osobiście, bądź przez swoich delegatów, oraz udzielać informacij i wyjaśnień.

Sejm może zażądać obecności prezesa Najwyższej Izby Kontroli Państwa.

Art. 9. Szczegółowe postanowienia o wewnętrznem urządzeniu, personalu i toku czynności Najwyższej Izby Kontroli Państwa unormuje regulamin wydany dekretem Naczelnika Państwa na wniosek prezesa Najwyższej Izby Kontroli Państwa w porozumieniu z Prezydentem Ministrów i Ministrem Skarbu.

Art. 10. Prezes przedstawia corocznie etat Najwyższej Izby Kontroli Państwa Ministrowi Skarbu celem włączenia go do budżetu państwowego. Kontrola wykonania budżetu Najwyższej Izby Kontroli Państwa przysługuje Sejmowi.

Art. 11. Kontroli Najwyższej Izby Kontroli Państwa podlegają:

1) wszystkie rachunki władz cywilnych i wojskowych, urzędów, zakładów i przedsiębiorstw państwa, wszystkie rachunki dotyczące majątku państwa;

2) wszystkie rachunki tych niepaństwowych instytucij, zakładów, fundacij i funduszów, które otrzymują dotacje ze skarbu państwa, lub też których administracja prowadzona jest pod gwarancją skarbu państwa;

3) rachunki wydatków i dochodów, majątków i długów wyższych jednostek samorządowych oraz większych miast. Bliższe określenie jednostek samorządowych i miast, podlegających kontroli Najwyższej Izby Kontroli Państwa będzie wskazane w regulaminie (art. 9).

Art. 12. Najwyższa Izba Kontroli Państwa wykonywa kontrolę następującą:

A) Wszechstronną kontrolę wstępną czyli prewencyjną. O zastosowaniu i zakresie tej kontroli decyduje Najwyższa Izba Kontroli Państwa. Bliższe postanowienia zawierać będą regulamin i instrukcje wydane przez Najwyższą Izbę Kontroli Państwa.

Kontroli tej podlegają przedewszystkiem i bezwarunkowo:

a) wydatki na koszty wszelkiego rodzaju inwestycij państwowych, prowadzonych z funduszów Skarbu Państwa przez specjalnie dla tego celu zorganizowane komisje, złożone z funkcjonarjuszy państwowych (np. budowa dróg żelaznych i szosowych, mostów, kanałów, budowli koszarowych dla wojska lub gmachów o innem przeznaczeniu państwowem);

b) wydatki na dostawy dla wojska, na utrzymanie dróg i mostów, na roboty meljoracyjne przy uspławianiu rzek, na kupno lub zamianę nieruchomości, mających powiększyć majątek państwa, na przebudowę lub gruntowne odnowienie budowli państwowych;

c) wydatki tej samej co powyższe a) i b) natury, dokonywane przez instytucje, zakłady, fundacje i fundusze oraz jednostki samorządowe i miasta, wskazane w art. 11.

B) Niezależnie od kontroli wstępnej kontrolę następną czyli represyjną.

Kontrola ta ma być prowadzona nad rachunkami składanemi Najwyższej Izbie Kontroli Państwa, stosownie do zarządzeń i instrukcij, wydanych w porozumieniu z władzami centralnemi.

C) Kontrolę faktyczną kas i rachunkowości kasowych przez delegowanie na miejsce funkcjonarjuszów Najwyższej Izby Kontroli Państwa względnie funkcjonarjuszów wspomnianych poniżej (art. 20) Izb Kontroli Państwa.

Przy prowadzeniu kontroli Najwyższa Izba Kontroli Państwa rządzi się następującemi zasadami:

sprawdza rachunkowy porządek i zgodność dowodów rachun-

kowych z zestawieniami i księgami rachunkowemi, dotyczącemi dochodów i wydatków skarbowych i zarządu majątkiem skarbowym, przestrzega oszczędności, gospodarczości i uczciwości w zarządzeniach, ujawnianych w badanych rachunkach. W tym celu bada dokładnie, czy przy nabyciu, zamianie, użytkowaniu, sprzedaży lub wydzierżawieniu majątku skarbowego, przy wydobyciu dochodów i dokonywaniu wydatków przestrzegano ściśle zasad możliwie najlepszej gospodarki i jej celowości; czy dochody pobierano w przepisanych terminach i w należytych wysokościach, czy przestrzegano obowiązujących przepisów i regulaminów, czy pobierane czynsze nie są za niskie, zakupione lub sprzedane przedmioty nabyto lub sprzedano po cenach właściwych i czy nie zachodzi potrzeba zmian w przepisach lub prowadzeniu gospodarki zarówno w kierunku formalnym jak i materjalnym.

Art. 13. Najwyższa Izba Kontroli Państwa ma prawo żądać od wszystkich podlegających jej kontroli władz, urzędów, instytucij, zakładów, fundacij i funduszów oraz jednostek samorządowych i miast (art. 11) wyjaśnień do sprawdzenia rachunków i zestawień, a także nadesłania ksiąg, rejestrów, dzienników i aktów.

Pewne rachunki, zwłaszcza dotyczące wydatków perjodycznych, których tytuł prawny raz skontrolowany, wolno Najwyższej Izbie Kontroli Państwa wyłączyć od swojej rewizji i zlecić ją władzom administracyjnym, które w tym kierunku udzielać będą samoistnie absolutorjum. Najwyższa Izba Kontroli Państwa ma jednak i w tych razach prawo od czasu do czasu zażądać przedstawienia sobie rachunków i dowodów rachunkowych celem sprawdzenia i skontrolowania, czy władze administracyjne rewidują je w sposób prawidłowy.

Art. 14. W celu usunięcia dostrzeżonych braków, niedokładności lub nieprawidłowości ma Najwyższa Izba Kontroli Państwa wydać stosowne zarządzenia, w szczególności może żądać pociągnięcia winnego do odpowiedzialności materjalnej. O zarządzeniach swych zawiadamia jednocześnie właściwą władzę. Do wykonania tych zarządzeń Najwyższa Izba Kontroli Państwa wyznacza terminy podług swego uznania. W razie niezastosowania się do wyznaczonego terminu mocen jest Prezes przedstawić sprawę Naczelnikowi Państwa.

Art. 15. W razie stwierdzenia braku w gotówce, zapasach, u-

bytku majątku itd. Najwyższa Izba Kontroli Państwa ma prawo zawiesić w czynnościach podejrzanych funkcjonarjuszy i donieść o tem zwierzchniej władzy.

Na wypadek stwierdzenia złej woli w gospodarce obowiązany jest prezes Najwyższej Izby Kontroli Państwa względnie upoważniony przez niego delegat zrobić bezwłocznie doniesienie do prokuratora przy równoczesnem powiadomieniu o tem zwierzchniej władzy.

W sprawach wojskowych odnośne postępowanie określi regulamin (art. 12).

Art. 16. Wszystkie czynności delegatów Najwyższej Izby Kontroli Państwa będą stwierdzane protokolarnie.

Art. 17. Władze centralne wydając, zmieniając lub uchylając rozporządzenia, które dotyczą dochodów, wydatków, długów lub majątku państwa względnie jednostek samorządowych, obowiązane są jednocześnie uwiadomić o tem Najwyższą Izbę Kontroli Państwa, o ile zaś chodzi o nowe przepisy kasowe lub rachunkowe, to takowe mogą być wydane tylko w porozumieniu z Najwyższą Izbą Kontroli Państwa.

Przepisy dotyczące formy rocznych zamknięć i absolutorjum wydaje Najwyższa Izba Kontroli Państwa w porozumieniu z zainteresowanemi Ministerstwami. W razie różnicy zdań rozstrzyga zapatrywanie Najwyższa Izba Kontroli Państwa.

Art. 18. Wszystkie zamknięcia roczne z gospodarki, podlegającej kontroli Najwyższej Izby Kontroli Państwa (art. 11) powinny być Najwyższej Izbie Kontroli Państwa przedstawione z załącznikami najpóźniej w ciągu czterech miesięcy, licząc od ostatniego dnia ubiegłego okresu gospodarczego. Najwyższa Izba Kontroli Państwa sprawdza je i, o ile chodzi o gospodarstwo państwowe, przedstawia Władzy Najwyższej i Sejmowi wraz z sprawozdaniem i ze swemi uwagami.

Odnośnie do innych gospodarstw, wymienionych w art. 11, Najwyższa Izba Kontroli Państwa przesyła jeden egzemplarz swych uwag tej instytucji, której rachunki sprawdzone zostały, drugi egzemplarz właściwym Ministerstwom.

Art. 19. W sprawozdaniu przeznaczonem dla Sejmu, winna Najwyższa Izba Kontroli Państwa wyraźnie nadmieniać:

a) czy i o ile w dziale dochodów i wydatków poszczególne rubryki i tytuły różnią się od budżetu i dlaczego;

b) czy i w jakich kwotach oraz z jakich powodów zdarzyły się przekroczenia lub zaoszczędzenia kredytów względnie zwiększenia lub zmniejszenia dochodów budżetem przewidzianych, oraz czy wynikające z porównania z budżetem różnice zostały w sposób przez Konstytucję przewidziany dodatkowo zatwierdzone.

Art. 20. Jako organy Najwyższej Izby Kontroli Państwa przeznaczone do wykonywania kontroli na podstawie tych samych przepisów, co Najwyższa Izba Kontroli Państwa, utworzone będą rozporządzeniami prezesa Najwyższej Izby Kontroli Państwa w porozumieniu z Prezydentem Ministrów Izby Kontroli Państwa. Rozporządzenia te dotyczyć będą zwłaszcza liczby, siedziby i zakresu działania tych organów. Od zarządzeń Izb Kontroli Państwa przysługuje prawo odwołania do Najwyższej Izby Kontroli Państwa.

Art. 21. Wykonanie dekretu niniejszego polecam Prezydentowi Ministrów w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Dan w Warszawie, dnia 7 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *J. Paderewski:* Minister Skarbu: *Dr. Englich.*

B) SĄD NAJWYŻSZY.

1. Dekret z dn. 8. II. r. 1919 poz. 199 d. pr. p. p. nr. 15 w przedmiocie ustroju Sądu Najwyższego.

Na zasadzie uchwały Rady Ministrów stanowię:

Art. 1. Sąd Najwyższy stanowią prezesi i sędziowie w odpowiedniej liczbie. Jeden z prezesów będzie mianowany na stanowisko pierwszego prezesa Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy dzieli się na Izby. Na czele każdej Izby stoi prezes. Ogólne Zgromadzenie prezesów i sędziów Sądu Najwyższego oznacza zakres działania i skład osobowy poszczególnych Izb.

Art. 2. Sąd Najwyższy orzeka w składzie trzech sędziów, a w sprawach dyscyplinarnych w składzie pięciu sędziów, przyczem przez sędziów rozumieć należy także prezesów. Wyjątek stanowią sprawy, zastrzeżone kompletowi całej Izby lub też ogólnemu zgromadzeniu Sądu Najwyższego. Komplet zwyczajny ma prawo uchwa

lić przekazanie poszczególnej sprawy kompletowi całej Izby, ten zaś może przekazać sprawę ogólnemu zgromadzeniu Sądu Najwyższego.

Do ważności uchwał pełnej Izby wymagana jest obecność dwóch trzecich części członków tejże Izby, conajmniej zaś obecność pięciu sędziów, wliczając w to prezesa. Do ważności uchwał ogólnego zgromadzenia wymagana jest obecność połowy członków Sądu Najwyższego, licząc tak prezesów jak i sędziów.

Do uzupełnienia kompletu może być powołany tak sędzia, należący do składu innej Izby, jako też sędzia apelacyjny, nie może atoli przewodniczyć na posiedzeniu.

Art. 3. Sąd Najwyższy oprócz sprawowania przekazanego mu ustawami sądownictwa jest władny:

a) na ogólnem zgromadzeniu wyjaśniać na wniosek Ministra Sprawiedliwości przepisy prawa obowiązującego, wywołujące w praktyce wątpliwości lub stosowane rozbieżnie;

b) wypominać i usuwać w miarę możności usterki, dostrzeżone w czynnościach urzędowych sądów niższych, oraz według uznania zawiadamiać o nich Ministra Sprawiedliwości.

Art. 4. Obowiązki prokuratora naczelnego pełni Minister Sprawiedliwości. Przy Sądzie Najwyższym urzęduje odpowiednia liczba prokuratorów i podprokuratorów. Jeden z prokuratorów będzie mianowany na stanowisko pierwszego prokuratora.

Art. 5. Przy Sądzie Najwyższym istnieje sekretarjat prawniczy, złożony z osób kwalifikowanych na urząd sędziowski. Pełnią one czynności pomocnicze określone instrukcją wewnętrzną.

Art. 6. Niniejszy dekret zyskuje moc obowiązującą z dniem ogłoszenia. Równocześnie przestają obowiązywać: art. 8 i dwa pierwsze zdania art. 9 tymczasowych przepisów o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskiem z dnia 18 lipca 1917 roku oraz zawarte w art. 28 tychże przepisów postanowienie o składzie Sądu Najwyższego jako dyscyplinarnego.

Przepisy o sądownictwie będą podane w osobnej części tego wydawnictwa.

Dan w Warszawie, dnia 8 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *J. Paderewski.* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

2. Dekret z dn. 8. II. r. 1919 poz. 200 d. pr. p. p. nr. 15 w przedmiocie zmian w urządzeniach wymiaru sprawiedliwości w b. zaborze austrjackim.

Art. 1. Dotychczasowy ustrój sądownictwa, prokuratury, adwokatury i notarjatu ulega zmianom określonym w następujących przepisach.

Art. 2. Postanowienia artykułów 6—10 włącznie, 13, 14 i 15 Ustawy o władzy sędziowskiej z 21 grudnia 1867 Dz. P. P. nr. 144, zachowują moc obowiązującą.

Wyroki będą wydawane w imieniu Republiki Polskiej.

Prawo łaski i abolicji określone w art. 13 powołanej ustawy wykonuje Przedstawiciel Najwyższej Władzy Państwowej.

Art. 3. Każdy sędzia już z tytułu nominacji uzyskuje pełnię władzy i praw związanych z tem stanowiskiem w rozumieniu ustawy o władzy sędziowskiej z 21 grudnia 1867, Dz. P. P. nr. 144. Instytucja sędziów pomocniczych, jako sędziów ograniczonych z mocy ustawy w sprawowaniu swego urzędu, jest zniesiona.

Sędziowie zapasowi, mianowani jako tacy dla okręgu Sądu Apelacyjnego, mogą być także wbrew swej woli przenoszeni na inne miejsce służbowe.

Art. 4. Okres reorganizacji sądownictwa, w ciągu którego tak sędziowie, jak i urzędnicy niesędziowscy z urzędu mogą być przenoszeni na inne miejsca służbowe lub też w stan spoczynku, bez względu na ograniczenia ustanowione w ustawie o władzy sędziowskiej oraz w pragmatyce służbowej z dnia 25 stycznia 1914 roku, Dz. P. P. nr. 15, upływa z końcem roku 1920. Okres ten może być przedłużony uchwałą Rady Ministrów.

Art. 5. Sąd Najwyższy w Warszawie przejmuje zakres działania Najwyższego Trybunału Sądowego i kasacyjnego oraz Trybunału Administracyjnego.

Statut Najwyższego Trybunału sądowego i kasacyjnego z d. 7 sierpnia 1850 r. Dz. P. P., nr. 327, traci moc obowiązującą. W jego miejsce wstępuje statut Sądu Najwyższego w Warszawie.

Art. 6. W sądach apelacyjnych komplety z pięciu będą zastąpione przez komplety z trzech sędziów, wliczając w to przewodniczącego. Jedynie w sprawach dyscyplinarnych zasiadają nadal komplety z pięciu.

Art. 7. Sądy Krajowe i Obwodowe używają jednolicie nazwy „Sąd Okręgowy“, Wyższe Sądy Krajowe zaś nazwy „Sąd Apelacyjny“.

Prokuratura bierze nazwę od sądu, przy którym jest ustanowiona, zatem: „Prokurator (podprokurator) przy Sądzie Okręgowym, Apelacyjnym, Najwyższym“.

Tytuł urzędowy sędziego winien określać jego każdoczesne stanowisko służbowe i opiewa bez względu na rangę (klasę płacy): „Sędzia powiatowy, sędzia śledczy, sędzia zapasowy, sędzia Sądu Okręgowego, Apelacyjnego, lub Sądu Najwyższego“. Kierownicy sądów używają tytułów następujących: „Naczelnik Sądu Powiatowego, Prezes (Wiceprezes) Sądu Okręgowego lub Apelacyjnego“.

Kandydaci przygotowujący się do urzędu sędziowskiego noszą tytuł „aplikantów“, kandydaci adwokatury zaś, odbywający praktykę sądową, zachowują tytuł „praktykantów“. Do jednych i drugich mają zastosowanie postanowienia paragrafu 17, ust. 3 ustawy organizacyjnej z dnia 27 listopada 1896, Dz. P. P. nr. 217.

Art. 8. Prezes Sądu Apelacyjnego kieruje ogólną administracją sądownictwa w poruczonym mu okręgu w granicach umocowania udzielonego mu bądź przez ustawę, bądź przez Ministra Sprawiedliwości. Sprawy powtarzające się często, nie mające znaczenia zasadniczego i nie nastręczające wątpliwości, oraz sprawy osobowe (mianowanie, przenoszenie, zwolnienie) personalu niesędziowskiego łącznie z aplikantami będą decydowane przez Prezesa Sądu Apelacyjnego. Winien on w sprawach ważniejszych wysłuchać opinji Sądu Apelacyjnego.

Te zasady określają analogicznie także zakres działania Prokuratora przy Sądzie Apelacyjnym w poruczonych mu sprawach administracyjnych.

Minister Sprawiedliwości określa rozporządzeniem w szczegółach kompetencję prezesa Sądu Apelacyjnego i prokuratora przy Sądzie Apelacyjnym w sprawach administracji. Może on mimo to poszczególne sprawy z przekazanego zakresu działania zastrzegać sobie do decyzji.

Art. 9. Sądy i inne władze wymiaru sprawiedliwości używają języka polskiego jako urzędowego.

Odrębne przepisy określają, gdzie i w jakiej mierze dopuszczone jest używanie języka ruskiego i niemieckiego.

Art. 10 Postanowienia art. 7 zyskują moc obowiązującą z dniem 1 kwietnia 1919 roku, inne postanowienia tego Dekretu zaś z dniem ogłoszenia.

Dan w Warszawie, dnia 8 lutego 1919 roku.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *J: Paderewski.* Minister Sprawiedliwości: *Supiński.*

XI

ODRĘBNE PRZEPISY DLA GALICJI, ŚLĄSKA, ORAWY I SPIŻU.

Po upadku Austrji władzę objęła w Galicji wybrana przez zgromadzenie posłów Polska Komisja Likwidacyjna, we Lwowie zaś utworzył się później Tymczasowy Komitet Rządzący. Obie te władze przestały istnieć wskutek dekretu z dn. 10. I. r. 1919 poz. 106 d. pr. p. p. nr. 7, zawierającego Statut Komisji Rządzącej dla Galicji, Śląska Cieszyńskiego, Górnej Orawy i Spiżu (p. niżej). Statut ten został „cofnięty" przez Rząd, a administracja państwowa Galicji unormowaną została rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 7 marca r. 1919 poz. 240 d. pr. p. p. nr. 24 (p. niżej). Wedle tego rozporządzenia na czele adminisracji państwowej stoi Generalny Delegat Rządu, któremu wyznaczono trzy zadania: *a*) w zakresie administracji poliycznej ma on te same uprawnienia, które służyły dawnemu namiestnikowi Galicji, *b*) ma ogólne kierownictwo i kontrolę nieprzejętych przez Rząd działów administracji; *c*) wreszcie polecono mu złączyć agendy poszczególnych władz samorządnych i państwowych i zlikwidować Krajowy Urząd Odbudowy etc. Dodaną została Delegatowi Rada Przyboczna, jako „organ opinjodawczy", co do zadania zaś pod *b*) przydzielono Generalnemu Delegatowi Rządu specjalnych delegatów poszczególnych Ministerstw.

1. Statut Komisji Rządzącej dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego oraz Górnej Orawy i Spiżu z dn. 10. I. r. 1919 poz. 106 d. pr. p. p. nr. 7.

Art. 1. *1) Komisja Rządząca składa się z 48 przedstawicieli kraju, delegowanych na podstawie porozumienia stronnictw.*

2) Komisja Rządząca, jako tymczasowy organ Rządu Centralnego w Warszawie, posiada — oprócz zakresu działania przedstawionego w artykule drugim — kompetencję prawodawczą i kontrolującą.

3) Normalną formą aktów Komisji Rządzącej, mających moc obowiązującą na terytorjum działania, będzie forma rozporządzeń tymczasowych. Rozporządzenia te, jeżeli są zmianą istniejących przejętych ustaw państwowych albo krajowych, mogą być wyda-

ne jedynie za aprobatą Naczelnika Państwa na podstawie wniosku właściwego Ministerstwa. Zaprowadzenie nowych danin publicznych i zaciąganie zobowiązań trwałych wymaga takiego samego zatwierdzenia.

4) Komisja Rządząca nie może wydawać rozporządzeń sprzecznych z istniejącemi ustawami lub rozporządzeniami, wydanemi przez Rząd z mocą obowiązującą dla całego Państwa.

Art. 2. *Na czele wykonawczej władzy krajowej stanie wybrany przez Komisję Rządzącą Wydział wykonawczy pod przewodnictwem Komisarza Generalnego i 2—4 jego zastępców. Komisarza Generalnego i jego zastępców mianuje na propozycję Komisji Rządzącej Naczelnik Państwa aktem, kontrasygnowanym przez Prezydenta Ministrów. Istniejący dotąd aparat administracyjny władz krajowych i powiatowych podlega Wydziałowi wykonawczemu, przyczem będzie przeprowadzone odpowiednie zespolenie ich działalności z działalnością dotychczasowych organów samorządu krajowego i powiatowego.*

Art. 3. *W wypadkach, w których sprawy administracyjne dopuszczały tok instancij aż do trzeciej, t. j. do dawnych ministerstw w Wiedniu, zasadniczą trzecią instancją będzie właściwe ministerstwo w Warszawie. O ile Rząd Centralny w Warszawie na razie nie będzie wykonywał funkcij trzeciej instancji, to tak długo wykonywa je z ramienia Rządu Warszawskiego Wydział wykonawczy. Unormowanie rozdziału kompetencji w tej mierze nastąpi na propozycję Komisji Rządzącej dekretem Naczelnika Państwa.*

Art. 4. *Komisja Rządząca ma — oprócz załatwiania spraw bieżących — za zadanie przygotowanie w porozumieniu z Rządem jaknajszybszego zupełnego zespolenia byłego zaboru austrjackiego z resztą ziem polskich.*

Art. 5. *Sprawy polityki zagranicznej, jak również sprawy administracji wojskowej, nie należą do zakresu działania Komisji Rządzącej.*

Całkowicie wyłączone z zakresu działania Komisji Rządzącej są sprawy dowództwa wojskowego.

Art. 6. *Urządzenie administracji na Śląsku Cieszyńskim odbywa się na podstawie dotychczasowego stosunku między Rządem Warszawskim, Radą Narodową w Cieszynie i byłą Polską Komisją*

Likwidacyjną. Zmiany tego stosunku wymagać będą w każdym wypadku zgody Rządu Warszawskiego.

Art. 7. *W miarę możności Rząd obejmować będzie poszczególne działy administracji w byłym zaborze austrjackim. Czas przejęcia będzie ustalony w każdym poszczególnym wypadku osobnem rozporządzeniem Rady Ministrów. Równolegle z objęciem pewnego działu pod bezpośrednie zawiadywanie Rządu Centralnego, dział ten przestaje podpadać pod kompetencję Komisji Rządzącej.*

Art. 8. *Siedzibą Komisji Rządzącej jest Lwów.*

Art. 9. *Komisja Rządząca rozpoczyna działalność z dniem dzisiejszym.*

Z tą chwilą ustaje zarówno działalność Polskiej Komisji Likwidacyjnej, jak i Tymczasowego Komitetu Rządzącego, a dotychczasowe ich agendy wraz z prawami i obowiązkami przechodzą na Komisję Rządzącą w terminie, który będzie przez Komisję Rządzącą oznaczony.

Dan w Warszawie, dnia 10 stycznia 1919 r.

Naczelnik Państwa: *J. Piłsudski.* Prezydent Ministrów: *Moraczewski.*

2. Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie administracji państwowej w Galicji z dn. 7. III. r. 1919 poz. 240 d. pr. p. p. nr. 24.

Na skutek cofnięcia przez Rząd Statutu Komisji Rządzącej dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego oraz Górnej Orawy i Spiżu z dnia 10 stycznia 1919 roku Dz. Pr. nr. 7 poz. 106, przedstawionego do zatwierdzenia Sejmu Ustawodawczego po myśli art. 3-go dekretu z dnia 22 listopada 1918 roku Dz. Pr. nr. 17 poz. 41 — zarządza się co następuje:

Art. 1. Dla administracji państwowej w Galicji mianowany będzie Generalny Delegat Rządu.

Art. 2. Generalny Delegat Rządu posiadać będzie w zakresie administracji politycznej te same uprawnienia, które przysługiwały dawniej Namiestnikowi Galicji, oraz ogólne kierownictwo i kontrolę nieprzejętych dotąd przez Rząd działów administracyi, dla których właściwe ministerstwa ustanowią w porozumieniu z Generalnym Delegatem swoich delegatów, a mianowicie: Ministerstwo Rolnictwa, Ministerstwo Aprowizacji, Ministerstwo Robót Publi-

cznych oraz Ministerstwo Sztuki i Kultury po jednym, a Ministerstwo Przemysłu i Handlu dwóch.

Art. 3. Generalnemu Delegatowi przydana będzie, jako organ opinjodawczy, Rada Przyboczna, złożona z 15 członków, wyznaczonych przez stronnictwa, reprezentowane w Sejmie przez posłów z Galicji.

Art. 4. Generalny Delegat przeprowadzi złączenie agend poszczególnych władz samorządnych i państwowych w myśl wskazówek Rządu oraz likwidację Krajowego Urzędu odbudowy, centrali i tym podobnych zakładów.

Z czynności swoich Generalny Delegat przedkładać będzie Rządowi miesięczne sprawozdania.

Art. 5. Dalsze obejmowanie administracji Galicji przez właściwe ministerstwa następować będzie na skutek decyzji Rady Ministrów i winno być zakończone najdalej do dnia 1 lipca 1919.

Art. 6. Z chwilą objęcia urzędowania przez Generalnego Delegata Rządu Polska Komisja Likwidacyjna i Komisja Rządząca przestają istnieć.

Warszawa, dnia 7 marca 1919 roku.

Prezydent Ministrów *I. J. Paderewski.* Minister Spraw Wewnętrznych: *S. Wojciechowski.*

XII.

TRAKTATY.

Doniosłe znaczenie dla polskiego prawa politycznego mają traktaty koalicji z Niemcami i z Polską. Pierwszy z nich podajemy w urzędowem streszczeniu rządu francuskiego, wydanem po polsku przez „Przegląd dyplomatyczny“, artykuły zaś odnoszące się Polski, w dosłownem brzmieniu, w tłómaczeniu prof. S. Kutrzeby, ogłoszonem w „Głosie narodu“. Traktat z Polską, podaję wedle tłómaczenia pism codziennych, zastrzegając sobie do następnego zeszytu ewentualne poprawki. Poprzedzam go ważną dla zrozumienia go korespondencją pp. Clemenceau i Paderewskiego.

A) TRAKTAT KOALICJI Z NIEMCAMI.

(Oficjalne streszczenie rządu francuskiego).

Wstęp.

Stany Zjednoczone Ameryki, Wielka Brytanja, Francja, Włochy i Japonja, mocarstwa wskazane w niniejszym Traktacie jako główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione, Belgja, Boliwja, Brazylja, Chiny, Kuba, Ekwador, Grecja, Gwatemala, Haiti, Hedżas, Honduras, Liberja, Nikaragua, Panama, Peru, Polska, Portugalja, Rumunja, Serbja, Chorwacja, Slawonja, Siam, Czecho-Słowacja i Urugwaj, stanowiące wraz z powyżej wymienionemi mocarstwami państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione z jednej strony; i Niemcy z drugiej strony;

biorąc pod uwagę, że na prośbę cesarskiego rządu niemieckiego został przez główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione udzielony Niemcom 11 listopada 1918 roku rozejm, aby traktat pokojowy mógł być z niemi zawarty,

że mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione również pragną, aby wojna, w którą kolejno zostały wplątane bezpośrednio lub

pośrednio, a która wzięła swój początek z wypowiedzenia wojny, wystosowanego 28 lipca 1914 roku przez Austro-Węgry Serbji, z wypowiedzeń wojny, wystosowanych przez Niemcy w dniu 1 sierpnia 1914 roku Rosji i 3 sierpnia 1914 roku Francji oraz z najazdu na Belgię, ustąpiła miejsca trwałemu i sprawiedliwemu pokojowi;

w tym celu strony umawiające się, przez następujących swych przedstawicieli reprezentowane (tu następuje lista pełnomocników), zgodziły się na następujące postanowienia:

Od chwili zyskania przez niniejszy traktat mocy obowiązującej, stan wojny zostanie zakończony. Od tej chwili i z zastrzeżeniem postanowień niniejszego traktatu zostaną podjęte na nowo oficjalne stosunki mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych z Niemcami i każdem z państw niemieckich.

Część I.

ZWIĄZEK NARODÓW.

Zasady:

Statut Związku Narodów, mający na celu rozwój współpracy pomiędzy narodami i zabezpieczenie pokoju i bezpieczeństwa, opiera się na następujących podstawach:

Na przyjęciu pewnych zobowiązań nieuciekania się do wojny;

Na zupełnej jawności stosunków międzynarodowych, opartych na sprawiedliwości i honorze;

Na ścisłem przestrzeganiu przepisów prawa międzynarodowego i skrupulatnem poszanowaniu traktatów.

Skład:

Pierwotnymi członkami Związku Narodów są:

Państwa podpisujące Statut;

Następujące państwa, zaproszone do przyłączenia się do Statutu pod warunkiem, iż w przeciągu dwóch miesięcy po jego wejściu w życie bez zastrzeżeń do niego przystąpią, a mianowicie: Argentyna, Chili, Kolumbja, Danja, Hiszpanja, Norwegja, Paragwaj, Holandja, Persja, Salwador, Szwecja, Szwajcarja i Wenezuela.

Poza tem członkiem Związku Narodów może zostać każde inne państwo, każde dominijum lub kolonja, rządzące się samodzielnie, jeżeli za ich przyjęciem oświadczy się dwie trzecie Zgromadzenia i jeżeli dadzą dostateczne gwarancje swej dobrej wiary.

Stąd wynika:

1-o Że Niemcy nie są członkiem pierwotnym Związku Narodów;

2-o że aby stać się jego członkiem, na ich przyjęcie musi zgodzić się dwie trzecie członków Zgromadzenia; muszą dać dostateczne gwarancje swej szczerej chęci przestrzegania zobowiązań międzynarodowych i przyjąć regulamin, ustalony przez Związek w kwestjach, odnoszących się do sił wojskowych i morskich.

Każdy członek Związku może wystąpić ze Związku za uprzedniem dwuletniem wypowiedzeniem, pod warunkiem, iż wypełnił wszystkie swoje zobowiązania międzynarodowe.

Dodatkowe wnioski do Statutu będą mogły być uchwalone większością głosów członków Zgromadzenia; każdy członek Związku, który ich nie przyjmuje, przestaje doń należeć.

Ze Związku może być wykluczony każdy członek, który dopuścił się pogwałcenia jednego z zobowiązań, wynikających ze Statutu. Wykluczenie następuje przez głosowanie wszystkich członków Związku, reprezentowanych w radzie związkowej.

Działanie:

Działalność Związku, którego siedzibą jest Genewa, odbywa się:

przez Zgromadzenie wszystkich członków Związku (nie więcej, niż trzech przedstawicieli na jednego członka, z prawem do jednego tylko głosu);

przez Radę dziewięciu członków (1 przedstawiciel każdego z głównych mocarstw i 4 przedstawiciele wyznaczeni przez Zgromadzenie innych państw); uchwały Zgromadzenia i Rady zapadają jednomyślnie, wyjąwszy przeciwne postanowienia niniejszego traktatu;

przez stały Sekretarjat, urzędujący w Stolicy Związku.

Wszystkie dawniejsze międzynarodowe biura przechodzą pod władzę Związku.

Ograniczenie zbrojeń.

Głównym celem Związku jest utrzymanie pokoju; dlatego

zbrojenia poszczególnych narodów redukuje się do minimum, dostatecznego dla bezpieczeństwa narodowego, przyczem bierze się pod uwagę położenie geograficzne każdego z państw. Program tych redukcij został ustalony przez Radę, przedłożony rządom (które ustaliwszy granicę zbrojeń, nie mogą jej przekroczyć bez zgody Rady) i co dziesięć lat przynajmniej ulega rewizji.

Członkowie Związku zobowiązują się komunikować sobie wzajemnie bez ograniczeń wszelkie dane, odnoszące się do ich zbrojeń i ich programów wojskowych i morskich.

Stała Komisya pomaga Radzie w wszystkich kwestyach wojskowych i morskich.

Wzajemne rękojmie.

Członkowie Związku zabezpieczają sobie wzajemnie obronę przed wszelkim najazdem zewnętrznym, utrzymanie nienaruszalności ich terytorjów i niepodległość polityczną.

Regulowanie zatargów.

Związek w razie wojny lub groźby wojny powinien poczynić wszystkie zarządzenia dla zabezpieczenia pokoju narodów. Sekretarz generalny w podobnym wypadku bezzwłocznie zwołuje Radę na życzenie każdego z członków Związku.

Każde nieporozumienie, jakie zajdzie pomiędzy członkami Związku, ma być przedłożone już to sądowi rozjemczemu, którego orzeczenia będą wykonywane w dobrej wierze, już to rozpatrzeniu przez Radę. W żadnym razie nie wolno uciec się do wojny przed upływem okresu trzechmiesięcznego od orzeczenia sądu rozjemczego, względnie sprawozdania Rady. Wypadki, podlegające orzeczeniu sądu rozjemczego, są następujące:

Jeżeli zatargi odnoszą się do interpretacji traktatu; do jednego z punktów prawa międzynarodowego; do każdego z poszczególnych faktów, którego ustalenie stanowiłoby złamanie zobowiązania międzynarodowego, albo też do rozmiarów lub natury odszkodowania, wynikającego z takiego pogwałcenia zobowiązania.

W braku sądu rozjemczego działa Rada i sporządza raport o zatargu.

Jeżeli raport zostanie przyjęty jednomyślnie, członkowie Związku zobowiązują się nie chwytać za broń przeciw żadnej ze stron, która poddaje się wnioskom raportu. W braku jednomy-

ślności każdemu z członków Związku pozostaje wolna decyzja co do sposobu działania.

Jeżeli jedna ze stron utrzymuje, że zatarg tyczy się sprawy, którą prawo międzynarodowe pozostawia wyłącznej kompetencji tej strony, a Rada to uzna, stwierdzi to ona w swojem sprawozdaniu, nie zalecając jednak ze swej strony żadnego sposobu załatwienia zatargu.

Rada ze swej strony może przedłożyć zatarg do rozstrzygnięcia Zgromadzeniu, którego działalność ma się rozwijać w tych samych warunkach.

W razie zatargu pomiędzy dwoma państwami, z których jedno tylko jest członkiem Związku lub żadne z nich nim nie jest, zaprasza się je jednak do podporządkowania się przepisom Związku.

Jeżeli państwa te zgadzają się, postępuje się według procedury zwykłej. Jeżeli odmówią, Rada może poczynić wszelkie zarządzenia, zmierzające do położenia kresu zatargowi.

Jeżeli jeden z członków Związku podejmie wojnę wbrew przyjętych przez siebie zobowiązaniom, ipso facto uważa się go jako winnego dopuszczenia się aktu wojennego przeciwko wszystkim innym członkom Związku. Członkowie ci bezzwłocznie zrywają z nim wszystkie stosunki finansowe i handlowe i według wysokości, wskazanej przez Radę, dostarczają kontyngensów zbrojnych, które mają zapewnić poszanowanie zobowiązań, przyjętych wobec Związku.

Trybunał.

Rada jest obowiązana wypracować projekt stałego międzynarodowego Trybunału i projekt ten przedłożyć członkom Związku. Trybunał będzie rozpatrywał wszystkie zatargi o charakterze międzynarodowym, przedłożone mu przez strony.

Każdy traktat, aby stać się obowiązującym, musi być zarejestrowany przez Sekretarjat Związku.

Zobowiązania międzynarodowe.

Każdy dawniejszy traktat, nie zgadzający się z niniejszym Statutem, winien być uchylony. W każdym bądź razie zobowiązania międzynarodowe, jak traktaty w sprawie sądów rozjemczych i

umowy lokalne, jak doktryna Monro'ego, nie sprzeciwiają się Statutowi.

Mandaty międzynarodowe.

Statut przewiduje zarządzenia administracyjne dla kolonji i obszarów, które w następstwie wojny przestały podpadać pod zwierzchność państw, które przedtem niemi rządziły, a są zamieszkałe przez narody, niezdolne jeszcze do samodzielnego rządzenia się.

Opieka nad temi narodami będzie powierzona narodom lepiej do tego nadającym się wskutek swego położenia geograficznego i doświadczenia, aby wykonywały tę opiekę w charakterze pełnomocników Związku Narodów. Pełnomocnik co roku wysyła do Rady sprawozdanie, które będzie rozpatrywane przez stałą komisję.

Rozumie się samo przez się, że charakter i rozmiar mandatu winne być dostosowane do stopnia rozwoju każdego narodu i poszczególnych warunków.

Sprawy przekazane nadzorowi Związku Narodów.

Związek będzie wykonywał nadzór:

Nad warunkami pracy, obchodzeniem się z ludnością tubylczą, handlem opium i innemi szkodliwemi lekami, nad handlem bronią i amunicją, wolnością komunikacji i przewozu, zwalczaniem chorób, oraz nad rozwojem organizacji Czerwonego Krzyża.

Część II.

GRANICE NIEMIEC.

A) Granice Niemiec bez Prus Wschodnich:

1. Z Belgją: granice biegną na północny-wschód od obszaru Moresnet, na wschód od okręgu Eupen, na zachód od okręgu Monjoie (dawna granica), na północny-wschód i wschód od okręgu Malmedy aż po Luksemburg.

2. Z Luksemburgiem: granica z roku 1914.

3. Z Francją: granica z miesiąca lipca 1870 roku od Luksemburga aż po Szwajcarję, (granicą celną będzie granica obszaru Saary).

4. Ze Szwajcarją: granica obecna.

5. z Austrją: granica z roku 1914 aż po Czecho-Słowację.

6. z Czech-Słowacją: granica z roku 1914, z Czechami i Śląskiem aż po cypel na wschód od Prądnika (Neustadt).

7. z Polską: granica biegnie: od punktu na wschód od Niemodlina (Falkenberg), granicą pomiędzy Górnym i Średnim Śląskiem, zachodnią granicą Poznańskiego, biegiem rzeki Barycz (Bartsch), granicą pomiędzy obwodami Góra (Gühau) i Głogów, granicą pomiędzy Lesznem i Wschową (Fraustadt), na południowy zachód od Kopanicy (Kopnitz), na zachód od Zbąszynia (Bentschen), północną częścią jeziora Chłop granicą między Skwierzyną (Schwerin) a Międzychodem (Birnbaum), granicą pomiędzy Wieleniem (Filehnen) i Czarnkowem, na zachód i północ od Piły, linją na 8 klm. na zachód od linji kolejowej Piła—Chojnice (Konitz), na zachód północno-zachód od Chojnic granicą pomiędzy Chojnicą a Człochowem (Schlochau), granicą Prus Zachodnich aż na odległość 8 klm. na południowy wschód od Lemborka (Lauenburg), dalej na wschód od Wysokiego Pola (Hohenfelde) i Choczowa, wybrzeżem morza Bałtyckiego na północno-zachód od Choczowa.

8. z Danją granica wyznaczona w osobnych artykułach.

B) Granice Prus Wschodnich:

Wybrzeże morza Bałtyckiego na północ od Probbernau, ramię kanału Elbląga, bieg Nogatu, bieg Wisły, południowa granica okręgu Kwidzyńskiego i okręgu Susz, granica pomiędzy Prusami Zachodniemi i Prusami Wschodniemi, granica pomiędzy Ostrowskiem a Niborskiem (Neidenburg), bieg rzeki Działdówki (Soldau), rzeki Nidy (Neide), na północ od Bialutten, dawna granica rosyjska aż na wschód od Smolnik (Schmalennigken), bieg Niemna, ramię rzeki Skierweth, od Delty aż ku zatoce Kurońskiej; granica przecina zatokę Kurońską w odległości 4 klm. na południowy zachód od Nidden.

Część III.

WARUNKI W SPRAWACH POLITYCZNYCH EUROPEJSKICH.

Dział I.

Belgja.

Traktaty z roku 1839 będą zniesione i będą mogły być zastąpione przez Umowy pomiędzy Belgją, Holandją i mocarstwami sprzymierzonemi i zaprzyjaźnionemi; Niemcy zobowiązują się uznać te Umowy.

Niemcy uznają suwerenność Belgji na spornym obszarze Moresnet. Zrzekają się pruskiej części obszaru Moresnet na zachód od drogi Leodjum—Akwizgran. Niemcy odstępują Belgji okręgi: Eupen i Malmedy. Mieszkańcy, pozostawiając pod władzą belgijską, będą mieli prawo, po pięciu miesiącach wyrazić życzenie, czy chcą pozostać w całości, czy w części pod zwierzchnictwem niemieckiem. Belgja zaś zgodzi się na uchwałę Związku Narodów.

Dział II.

Luksemburg.

Niemcy zrzekają się dobrodziejstw wszystkich traktatów, odnoszących się do Luksemburga; uznają, że wielkie księstwo przestało stanowić część składową niemieckiego związku celnego (Zollverein), zrzekają się wszelkich praw do eksploatacji kolei, zgadzają się na zniesienie neutralności wielkiego księstwa i z góry już przyjmują międzynarodowe układy, zawarte w tej sprawie z Luksemburgiem przez mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione.

Dział III.

Lewy brzeg Renu.

Niemcy nie będą utrzymywały ani nie zbudują żadnej fortecy ani na lewym brzegu, ani też conajmniej w odległości 50 klm. na wschód od Renu. W strefie tej Niemcy nie będą utrzymywały żadnej siły zbrojnej, nie będą przeprowadzały żadnych manewrów wojskowych, ani nie zachowają żadnych urządzeń materjalnych, ułatwiających mobilizację.

Wszelkie pogwałcenie tych zobowiązań będzie uważane za akt wrogi, skierowany przeciwko państwom podpisanym na niniejszym Traktacie i dążący do zakłócenia pokoju światowego.

Dział IV.

Zagłębie Saary.

Oddział dotyczący Zagłębia Saary:

1-o określa granicę obszaru, do którego odnoszą się postanowienia traktatu;

2-o potwierdza ustąpienie na rzecz Francji własności całkowitej i bezwzględnej, wolnej od wszelkich długów i ciężarów (z wyłącznem prawem eksploatacji), kopalń węgla Zagłębia Saary,

a to, jako kompensatę za zniszczenie kopalń węgla w północnej Francji oraz na rachunek sumy odszkodowania, należnego od Niemiec;

3-o zapewnia Francji, jako właścicielce kopalń, wszelkie rękojmie gospodarcze i prawne, niezbędne do eksploatacji;

4-o ustala prawa ludności i położenie robotników;

5-o określa na lat 15 ustrój polityczny i administracyjny obszaru rzeki Saary. Niemcy zrzekają się na ten okres czasu prawa rządzenia tym obszarem na rzecz Związku Narodów;

6-o określa przepisy o głosowaniu, za pomocą którego, po upływie lat 15, ludność obszaru Saary wypowie się swobodnie, pod jaką zwierzchnością znajdować się pragnie.

Granice: obszar nad Saarą obejmuje: okręgi Saarelouis, Saarebrücken, Ottweiler, Saint-Ingbert, część okręgów Merzig, Saint-Wendel, Homburg i Deux-Ponts. Graniczy on:

od południa i zachodu z nową granicą francuską, od północy z granicami administracyjnemi okręgów, względnie kantonów, włączonych do rzeczonego obszaru, wzdłuż linji ogólnej, która rozpoczyna się od rzeki Saary, w odległości 5 kilometrów na północ od Mettlach i dobiega na południo-wschodzie od Mettnich do południowej granicy księstwa Birkenfeld;

od wschodu z linją, biegnącą w odległości prawie 4 kilometrów na północno-wschodzie od Saint-Wendel, pozostawiając poza obszarem Saary Braitenbach i Waldmohr, obejmując Homburg i dochodząc do granicy francuskiej na południe od Hornbach wzdłuż linji grzbietów wschodniego wybrzeża rzeki Blies.

Powierzchnia jego wynosi 161.000 hektarów.

Jego ludność liczy 647.000 głów.

Ustąpienie kopalń: Ustąpienie całkowite i bezwzględne obejmuje wszystkie pokłady węgla koncesjonowane lub nie i wszystkie urządzenia tak na powierzchni ziemi, jak i pod ziemią, mianowicie: centrale elektryczne, składy, mieszkania dla urzędników i robotników itd., wogóle wszystko, co stanowi własność lub znajduje się w użytkowaniu właścicieli czy osób eksploatujących kopalnie.

Rękojmie eksploatacji.

Rękojmie te stosują się do taryf kolejowych i kanałowych do taboru, zarekwirowanego dla przewozu materjałów i personalu,

do robót dodatkowych przy drogach komunikacyjnych oraz do zakupu terenów, jakie Francja uzna za potrzebne dla eksploatacji; do szpitali, do szkół z językiem wykładowym francuskim itd., założonych przez Francję dla personalu kopalń i zakładów pomocniczych, do rozdziału, ekspedycji i ustalania cen produktów.

Są zabronione wszelkie środki zmierzające do wyzucia z prawa, wykupu, wywłaszczenia lub rekwizycji odnośnie do kopalń i zakładów pomocniczych. Takaż rękojmia co do niereklamowania jest postanowiona odnośnie do personalu.

Nie można będzie stawiać żadnych przeszkód do sprowadzenia pracowników, uznanych przez państwo francuskie za potrzebnych.

Francja będzie zawsze mogła przy eksploatacji kopalń powoływać się na postanowienia niemieckiego prawodawstwa górniczego, jakie było w mocy w dniu 11 listopada 1918 roku.

Współudział kopalń w budżecie obszaru i w opłatach gminnych będzie określony w stosunku proporcjonalnym wartości kopalń do całkowitego majątku obszaru, podlegającego opodatkowaniu.

Wszelkie osoby, którym w całości lub częściowo państwo francuskie ustąpi swych praw, korzystać będą z tych samych prerogatyw.

Gwarancje dla ludności.

Robotnicy zachowują wszystkie prawa, przysługujące im na mocy prawodawstwa niemieckiego, jakie było w mocy w dniu 11 listopada 1918 roku. Robotnicy narodowości francuskiej będą mogli należeć do związków zawodowych francuskich.

Państwo francuskie zapewni dla użytku obszaru ilość węgla, odpowiadającą proporcji, jaka istniała w roku 1913 między zapotrzebowaniem miejscowem a całkowitą produkcją Zagłębia.

Ustrój polityczny i administracyjny.

Rządy na terytorjum Saary sprawować będzie Komisja złożona z pięciu osób, mianowana przez Radę Związku Narodów. Z tych pięciu członków komisji jeden będzie Francuzem, jeden narodowości niefrancuskiej, pochodzący z Zagłębia Saary i tam zamieszkały, trzech należeć będzie do narodowości innych, niż francuska i niemiecka. Przewodniczący Komisji, obrany z pośród tych pięciu

członków przez Radę Związku Narodów, będzie organem wykonawczym Komisji. Pełnomocnictwa jego, zarówno jak i pełnomocnictwa członków Komisji, ustanowione są na jeden rok i mogą być przedłużone.

Komisja ta będzie miała władzę, jaką miały poprzednio na tem terytorjum Niemcy, Prusy i Bawarja, mianowicie: powoływanie i usuwanie urzędników, zarząd i eksploatacja wszystkich zakładów publicznych, wraz z kolejami i kanałami, opieka nad interesami mieszkańców tej prowincji za granicą, ewentualne zmiany praw, organizacja sądownictwa, którego wyroki ogłaszane będą w jej imieniu, pobieranie podatków i opłat, rozstrzyganie wszelkich spraw, mających wypływać z interpretacji traktatu.

Mieszkańcy zachowują swą arodowość. Ci jednak, którzy zechcą ją zmienić, będą mogli to uczynić bez żadnego uszczerbku swoich praw. Zarządy lokalne obierane będą za pomocą powszechnego głosowania mieszkańców obu płci. Nie będzie służby wojskowej ani fortyfikacyjnej. Zorganizuje się żandarmerję miejscową.

Warunki pracy będą mogły uledz zmianie, jedynie po wysłuchaniu robotników i zgodnie z zasadami, przyjętemi przez Związek Narodów.

Żadnej zmiany w warunkach eksploatacji kopalń nie wolno wprowadzać bez uprzedniego wysłuchania zdania państwa francuskiego.

Terytorjum Saary podlegać będzie systemowi celnemu francuskiemu. W ciągu pięciu lat od chwili uzyskania mocy obowiązującej przez traktat niniejszy, produkty pochodzące z Zagłębia Saary będą korzystały z prawa bezpłatnego wywozu do Niemiec; w ciągu tego samego czasu wywóz z Niemiec do Zagłębia artykułów przeznaczonych do spożycia na miejscu również nie będzie podlegał opłatom celnym.

Rząd francuski zastrzega sobie prawo ograniczenia w ciągu tych pięciu lat ilości każdego produktu, mającego być dopuszczonym do Francji, pochodzącego z Zagłębia i w skład którego wchodzą surowce, półsurowce, przywiezione z Niemiec bez opłaty cła, do przeciętnej cyfry rocznej ilości wysyłanych do Alzacji, Lotaryngji i Francji w ciągu lat 1911—1913, jak ta liczba zostanie ustaloną według dokumentów i informacji statystyki urzędowej.

Obieg monety francuskiej nie może podlegać zakazowi ani ograniczeniom.

Referendum.

Po upływie lat 15, wszystkie osoby, zamieszkałe na terytorjum w chwili podpisania Traktatu, głosować będą nad sprawą ustroju definitywnego. Są trzy alternatywy: utrzymanie wyżej wymienionego ustroju, przyłączenie do Francji, przyłączenie do Niemiec. Głosowanie odbywać się będzie według gmin lub okręgów. Związek Narodów określi definitywny ustrój, biorąc pod uwagę głosowanie mieszkańców.

Jeżeli część kopalń znajdować się będzie w okręgu przyłączonym do Niemiec, to Niemcy będą musiały wykupić od Francji tę część kopalń, płacąc złotem cenę określoną przez ekspertów z wyjątkiem wypadków bezpośredniego porozumienia między Niemcami a Francją. Jeżeli po upływie sześciu miesięcy po ekspertyzie cena określona nie zostanie wypłacona, Francja staje się ostatecznie zwierzchniczką omawianego terytorjum. Jeżeli Niemcy wykupią kopalnie, będą musiały następnie sprzedawać państwu lub obywatelom francuskim taką ilość węgla z Zagłębia, jaka będzie w tym czasie wymagana na ich potrzeby.

Dział V.

Alzacja i Lotaryngja.

Przywrócenie.

Wszystkie strony wznawiające Traktat uznają obowiązek moralny naprawienia krzywdy wyrządzonej przez Niemcy w r. 1871 zarówno Francji, jak ludności Alzacji i Lotaryngji, oderwanej od Ojczyzny mimo uroczystego protestu jej przedstawicieli na Zgromadzeniu w Bordeaux. Wobec tego:

Terytorja oderwane od Francji w roku 1871 zwrócone zostaną zwierzchnictwu Francji z dniem 11 listopada 1918 roku.

Niemcy oddadzą Francji wszystkie dokumenty tyczące się administracji, archiwa itp. odnoszące się do tych terytorjów.

Długi państwowe i majątki państwa.

Wobec faktu, że Niemcy w roku 1871 odmówiły, bądź wzięcia na siebie części długu Francji, bądź zapłacenia za mienie i po-

siadłości państwa francuskiego, terytorja Alzacji i Lotaryngji wchodzą napowrót w skład Francji uwolnione od wszelkich ciężarów. Wszystkie posiadłości cesarstwa, państw niemieckich, koronne, byłych monarchów itp. przekazane zostają Francji bez odszkodowania.

Francja pobierać będzie podatki, które się należą od 11 listopada 1918 roku.

Obywatelstwo.

Sprawa obywatelstwa mieszkańców zostanie uregulowana przez osobną konwencję między Francją a Niemcami na ogólnych następujących zasadach:

Mieszkańców podzieli się na tych, którzy powrócili do obywatelstwa swego ipso jure (alzatczycy i lotaryńczycy, którzy w roku 1871 utracili obywatelstwo francuskie i ich potomkowie) i tych, którzy mogą objawić chęć przynależności do obywatelstwa francuskiego w ciągu roku. Francja podejmie się wyłącznej opieki dyplomatycznej i konsularnej nad tymi, którzy złożą odpowiednie podanie.

Niemcy, pozostający w Alzacji i Lotaryngji, mogą uzyskać obywatelstwo francuskie jedynie drogą naturalizacji na specjalnych warunkach.

Mienie osób prywatnych.

Francja zastrzega sobie prawo zlikwidowania mienia obywateli niemieckich, przyczem Niemcy będą miały obowiązek dać odszkodowanie tym ostatnim. Jednakże mienie Niemców, którzy będą upoważnieni do zamieszkiwania Alzacji i Lotaryngji, bez uzyskania obywatelstwa francuskiego, nie podlega likwidacji. Niemcy zwrócą alzatczykom i lotaryńczykom ich majątki położone w Niemczech.

Zgodnie z punktami odnoszącemi się do odszkodowań, Niemcy dadzą kompensację za ściągnięte z ludności cywilnej opłaty pod postacią kar.

Emerytury.

Rząd niemiecki poniesie koszty emerytury cywilnych i wojskowych, uzyskane przed 11 listopada 1918 roku w Alzacji i Lotaryngji, a których wypłacanie przypadało cesarstwu niemieckiemu.

Długi prywatne i umowy.

Wzajemne uregulowanie wierzytelności i długów prywatnych, umów, zawartych między Alzatczykami, Lotaryńczykami a Niemcami, ubezpieczenia społeczne, sprawy własności literackiej i artystycznej omawiane są w osobnych punktach.

Wyroki.

Wyroki w sprawach cywilnych i handlowych, ogłoszone po dniu 3 sierpnia 1914 roku w sprawach między Alzatczykami, Lotaryńczykami z jednej strony, a Niemcami lub poddanymi państwa sprzymierzonego z Niemcami z drugiej, podlegają wykonaniu jedynie po udzieleniu exequatury ze strony właściwego nowego sądu alzacko-lotaryńskiego.

Wyroki przeciwko Alzatczykom-Lotaryńczykom za przestępstwa lub przewinienia polityczne zostają unieważnione. Wszelkie skargi do sądu Rzeszy są zawieszone.

Komunikacje.

Co się tyczy dróg komunikacyjnych:

a) Ustrój Renu jest ustalony w części: „Porty, drogi wodne i drogi żelazne".

b) Mosty na Renie stają się własnością Francji.

c) Porty Kehl i Strasburg zostaną połączone w jeden organizm polityczny, na którego czele stanie jako dyrektor Francuz, kontrolę zaś sprawować będzie komisja Renu przez lat 7; okres ten będzie mógł zostać przedłużony na 3 lata przez powyższą komisję.

d) Wszelke prawa i koncesje kolejowe niemieckich kolei państwowych (t. j. sieci dróg żelaznych Alzacji i Lotaryngji) przechodzą na własność Francji bezpłatnie.

Warunki gospodarcze.

a) Produkty alzacko-lotaryńskie mają prawo wywozu bez cła do Niemiec w ciągu lat 5 do wysokości liczby przeciętnej rocznego wywozu z lat 1911—1913.

b) W ciągu tego samego czasu nici, tkaniny itp., które przywożone są do Alzacji w celu wykończenia, będą wywożone z Niemiec bez cła i wrócą tam również bez żadnych opłat.

c) Dostarczanie prądu elektrycznego przez fabryki z prawego brzegu ma trwać przez 10 lat do wysokości zużycia w dniu 11 listopada 1918 roku.

d) Niemcy zrzekają się wszelkich zarządzeń prawnych, przewidujących mieszanie się do handlu solami potasowemi, oraz wszelkich porozumień lub praw, odnoszących się do innych produktów alzacko-lotaryńskich.

e) Francja zachowuje sobie prawo zakazu na przyszłość wszelkiego udziału Niemców w przedsiębiorstwach i zakładach publicznych, kopalniach, kamieniołomach i zakładach metalurgicznych w Alzacji i Lotaryngji.

Dział VI.

Austrja.

Niemcy uznają i uszanują bez zastrzeżeń niepodległość Austrji, której granice są określone przez niniejszy Traktat.

Niepodległość ta jest nienaruszalna aż do powzięcia innej decyzji, zatwierdzonej przez Związek Narodów.

Dział VII.

Państwo Czecho-słowackie.

Niemcy uznają całkowitą niepodległość tego państwa, włączając doń autonomiczne terytorjum Rusinów, zamieszkałych na południu od Karpat.

Poddani niemieccy, zamieszkali na terytorjum czecho-słowackiem, nabywają obywatelstwo czecho-słowackie.

W okresie dwuletnim ci poddani niemieccy mają prawo opcji. Takie same postanowienia dotyczą Czecho-Słowaków, poddanych niemieckich, bądź zamieszkałych w Niemczech, bądź znajdujących się za granicą.

Dział VIII.

Polska.

Niemcy zrzekają się na rzecz Polski obszarów, których granice stanowi morze Bałtyckie, zachodnia granica polska, dawne granice austrjacko-niemiecka i rosyjsko-niemiecka aż po Niemen (nie odnosi się to jednak do Prus Wschodnich i do wolnego miasta Gdańska) granice, omawiane w oddziale II.

Komisja złożona z 7 członków, z których 5 wydelegują główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione, jednego Niemcy i jednego Polska, wyznaczy na miejscu granicę polsko-niemiecką. Polska przyzna osobom i środkom transportowym, skierowanym do Prus Wschodnich lub stamtąd wychodzącym, te same prawa, które przysługują jej własnym poddanym.

Poddani niemieccy, mieszkający na terytorjum polskiem, nabywają obywatelstwo polskie, o ile jednak osiedlili się po dniu 26 kwietnia 1886 roku, potrzebne będzie osobne pozwolenie Państwa Polskiego.

W okresie dwuletnim ci obywatele niemieccy będą mieli prawo opcji. Te same przepisy odnoszą się do Polaków, poddanych niemieckich, osiadłych w Niemczech lub przebywających za granicą.

Polska zgadza się na włączenie do traktatu z głównemi mocarstwami:

1-o Postanowień, które te mocarstwa uznają za konieczne dla ochrony interesów mieszkańców, różniących się od większości rasą, językiem lub religją;

2-o Postanowień, zmierzających do ochrony wolności tranzyta i utrzymania sprawiedliwych warunków dla handlu innych narodowości.

Dział IX.

Prusy Wschodnie.

W strefie określonej wzdłuż granicy południowej, mieszkańcy wypowiedzą się drogą plebiscytu, do jakiego państwa pragną być przyłączeni.

Wojska i władze niemieckie mają się wycofać z tej strefy w ciągu dni 15: nie wolno im dokonywać w ciągu tego czasu rekwizycji.

Następnie strefa ta zostanie oddana pod władze komisji, złożonej z pięciu członków, mianowanych przez alijantów. Komisja ta zajmie się administracją oraz zorganizowaniem plebiscytu, który odbędzie się gminami. Następnie komisja zaproponuje linję graniczną. Mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione ustalą tę granicę. Wówczas komisja ukończy swe prace, a władze polskie i niemieckie przejmą administrację swoich terytorjów.

Podobne zarządzenia tyczą się okręgów: Postolińskiego (Stuhm) i Suskiego (Rozenberg) oraz Malborskiego i Kwidzyńskiego (Marienwerder) na wschód od Wisły.

Główne mocarstwa określą punkty konwencji między Polską, Niemcami, Prusami Wschodniemi i Gdańskiem w sprawie komunikacji za pomocą drogi żelaznej na prawym brzegu Wisły pomiędzy Polską a Gdańskiem.

Dział X.

Kłajpeda.

Niemcy zrzekają się ziem pomiędzy Bałtykiem, granicą Prus Wschodnich (opisaną w części II) a dawną granicą rosyjsko-niemiecką.

Dział XI.

Wolne miasto Gdańsk.

Niemcy zrzekają się na rzecz głównych mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych terytorjum, którego granice są następujące:

Poczynając od Bałtyku, wzdłuż granicy zachodniej Prus Wschodnich (określonej wyżej) aż do połączenia Wisły z Nogatem; w dół Wisły do 6 klm. 500 na północ od Tczewa (Dirschau); dalej na zachód od punktu, położonego o 8 klm. 500 na północno-wschód od Skarszewa (Schoeneck), następnie wzdłuż linij, przechodzących przez środek jezior Lonkenersee i Pollentschinersee, punkt nadbrzeżny o 1 klm. na południe od Kolebek.

W sześć miesięcy po wejściu w życie niniejszego Traktatu zostanie utworzona Komisja, składająca się z 3 członków, z których główny komisarz mianowany przez główne mocarstwa, jeden członek — przez Niemcy i jeden — przez Polskę, w celu wytknięcia granicy na miejscu.

Miasto Gdańsk z wyżej określonym obszarem stanowić będzie wolne miasto.

Wolne miasto otrzyma konstytucję, opracowaną w porozumieniu z głównym komisarzem przez przedstawicieli miasta. Konstytucja ta będzie zagwarantowana przez Związek Narodów. Główny komisarz, rezydujący w Gdańsku, będzie rozstrzygał w pierwszej instancji spory, wynikające między Polską a wolnem miastem.

Zostanie zawarta pomiędzy Polską a Gdańskiem konwencja, której tekst zostanie ułożony przez główne mocarstwa, a która będzie miała na celu:

1-o Wprowadzić Gdańsk w obręb granicy celnej polskiej, z pozostawieniem wolnej sfery w porcie;

2-o Zapewnić Polsce wolny użytek dróg wodnych, doków, zbiorników, bulwarów itd. potrzebnych jej dla wywozu i przywozu.

3-o Zapewnić Polsce zarządzanie Wisłą i siecią kolejową gdańską (z wyjątkiem kolei lokalnych), oraz pocztami, telegrafami i telefonami między Polską a Gdańskiem.

4-o Uniemożliwić wszelkie upośledzenie prawne Polaków w wolnem mieście.

5-o Powierzyć rządowi Polskiemu prowadzenie spraw zewnętrznych Gdańska i opiekę nad jego obywatelami za granicą.

Poddani niemieccy zamieszkujący Gdańsk stają się jego obywatelami; w ciągu dwóch lat mieszkańcy będą mieli prawo opcji za obywatelstwem niemieckiem.

Znajdujący się na terytorjum wolnego miasta majątek Rzeszy i państw niemieckich, przekazany jest głównym mocarstwom, aby później, zgodnie z decyzją tych ostatnich, przejść na własność Gdańska lub Polski.

Dział XII.

Szlezwik.

Granica niemiecko-duńska zostanie określona zgodnie z pragnieniem ludności. Przeprowadzi się plebiscyt mieszkańców terytorjów b. państwa niemieckiego, położonych na północ od linji następującej: południowy brzeg rzeki Sehlen aż do linji na południe od Szlezwiku, rzeka Rheider Au aż do Hollingstedt włącznie, szosa Allasat do Husum (włącznie) i na południe od wysp Nordstrand, Sudfall i Suderoog.

Postanowienia dotyczące głosowania: wycofanie w ciągu dni 10 władz i wojsk niemieckich, rozwiązanie rad robotniczych i żołnierskich w tej strefie, która zostanie natychmiast oddaną pod władzę komisji międzynarodowej, złożonej z pięciu członków, z któ-

rych 3 mianują główne państwa. W części, która zostanie wykreśloną i stanowiącej północ strefy wyżej oznaczonej, odbędzie się głosowanie w ciągu trzech tygodni po ewakuacji niemieckiej. Jeżeli wypadnie ono na korzyść powrotu tej części do Danji, to ta ostatnia będzie mogła zająć ją natychmiast. W drugiej części, która będzie określona, leżącej na południe od pierwszej, głosowanie odbędzie się w pięć tygodni po plebiscycie pierwszej części. Wynik zostanie określony według gmin. W trzeciej części plebiscyt odbędzie się w dwa tygodnie po plebiscycie drugiej części w tych samych warunkach. Komisja, złożona z siedmiu osób, z których pięć mianują główne państwa, jedną — Danja i jedną — Niemcy, określi na miejscu linję graniczną. Zanim nastąpi ostateczne wyznaczenie granic, główne mocarstwa określą granicę według rezultatów plebiscytu i wniosków komisji międzynarodowej. Od tej chwili Danja będzie mogła zająć terytorja położone na północ od tej granicy, a Niemcy — na południe. Prawo obywatelstwa duńskiego nabędą wszyscy mieszkańcy terytorjum, powracającego do Danji, dla osób zaś osiadłych tam po 1 października 1918 roku koniecznem będzie pozwolenie rządu duńskiego. W okresie dwuletnim każda osoba, urodzona na terytorjach, zwróconych Danji, a nie zamieszkała na tem terytorjum i narodowości niemieckiej, będzie miała prawo opcji za Danją, każdy zaś mieszkaniec tych terytorjów będzie miał prawo opcji za Niemcami. Specjalne postanowienia określą część długów Niemiec, które mają być poniesione przez Danję.

Dział XIII.

Helgoland.

Fartyfikacje, zakłady i porty wojskowe ulegną zniszczeniu pod kontrolą aljantów, przez rząd niemiecki i na jego koszt. Niemcy nie będą mogły ich odbudowywać.

Dział XIV.

Rosja.

Niemcy uznają i uszanują bez zastrzeżeń niepodległość nienaruszalną wszystkich terytorjów, które wchodziły w skład dawnej Rosji.

Niemcy zgadzają się na definitywne unieważnienie pokoju

brzeskiego i wszelkich traktatów lub umów, jakiejkolwiek natury, zawartych między Niemcami a rządem bolszewickim.

Rządy sprzymierzone i zaprzyjaźnionę zastrzegają wyraźnie prawa Rosji do otrzymanych od Niemiec restytucij i odszkodowań, opartych na zasadach niniejszego Traktatu.

Część IV.

PRAWA I INTERESY NIEMIECKIE POZA GRANICAMI NIEMIEC.

Poza swemi granicami w Europie Niemcy zrzekają się wszystkich praw, dotyczących wszystkich do nich należących obszarów, jakoteż wszystkich praw, które mogły im przysługiwać w przeszłości, względem głównych mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych oraz innych mocarstw wojujących, podpisanych na niniejszym Traktacie. Niemcy zobowiązują się uznać zarządzenia, które zostały lub zostaną powzięte celem uregulowania następstw niniejszego postanowienia.

Przedewszystkiem Niemcy oświadczają, że zgadzają się na następujące postanowienia:

Dział I.

Kolonje niemieckie.

Niemcy zrzekają się na rzecz głównych mocarstw wszystkich swoich praw i tytułów do swoich posiadłości zamorskich.

Wszystkie prawa do ruchomości i nieruchomości, przysługujące na tych obszarach cesarstwu niemieckiemu lub jednemu z państw niemieckich, przejdą na rząd wykonywujący władzę na tychże obszarach. Ten ostatni rząd poweźmie takie zarządzenie, które uzna za konieczne dla odesłania do ojczyzny poddanych niemieckich, dla zezwolenia obywatelom niemieckim, pochodzenia europejskiego, na przebywanie w kolonioch, uprawianie handlu itd. Postanowienia części X (Stosuki handlowe) niniejszego Traktatu będą miały zastosowanie do tych obszarów. Postanowienia części IX (Warunki finansowe) będą miały zastosowanie do umów, zawartych z poddanymi niemieckimi, odnośnie do wykonywania i eksploatacji robót publicznych. Niemcy ponoszą stosownie do oceny podanej przez rząd francuski, zatwierdzonej przez stałą komisję do spraw od-

szkodowania, ciężary odszkodowania za straty, poniesione przez obywateli francuskich w kolonji Kamerunu w strefie nadgranicznej skutkiem zarządzeń cywilnych i wojskowych władz niemieckich i wskutek postępowania cywilnej ludności niemieckiej w okresie od 1 stycznia 1900 do 1 sierpnia 1914.

Niemcy zrzekają się wszystkich praw wynikających z umów, zawartych z Francją 4 listopada 1911 i 28 września 1912.

Zobowiązują się uznać postanowienia traktatów, zawartych lub mających się zawrzeć przez państwa sprzymierzone lub zaprzyjaźnione lub niektóre z nich ze wszystkiemi innemi państwami w sprawie handlu bronią i spirytualjami, jakoteż innemi przedmiotami, których dotyczą generalne Akty berliński i brukselski oraz uzupełniające Umowy. Tubylcy, zamieszkujący dawne posiadłości niemieckie zamorskie, będą mieli prawo do korzystania z opieki dyplomatycznej tego rządu, który będzie wykonywał władzę na tych obszarach.

Dział II.

Postanowienia specjalne odnoszące się do Chin.

Niemcy zrzekają się na rzecz Chin wszystkich przywilejów i korzyści, wynikających z protokułu pekińskiego z dnia 7 września 1901 roku, jakoteż zrzekają się wszelkich roszczeń do odszkodowania, wynikającego z rzeczonego protokułu po dniu 14 marca 1917 roku.

Stosowane będą:

1-o Układ z dnia 29 sierpnia 1912 w sprawie nowych chińskich taryf celnych:

2-o Układy z 27 września 1905 roku i z 4 kwietnia 1912 (Whangpoo). Chiny jednak nie są obowiązane przyznawać Niemcom korzyści, przyznanych w tych układach i unieważnionych w chwili zerwania stosunków dyplomatycznych. Niemcy odstępują Chinom wszystkie statki, budowle, urządzenia, broń, amunicję i wszelką inną własność rządu, znajdującą się na terytorjach koncesji niemieckich w Chinach. Wyjątek stanowią rezydencje i biura dyplomatyczne i konsularne. Niemcy zwrócą Chinom przyrządy astronomiczne zabrane w latach 1900 i 1901.

Niemcy zgadzają się na zniesienie umów dotyczących Ham-Keu i Tien-Tsin. Chiny oświadczają zamiar otworzenia tych obszarów do użytku osadnictwa międzynarodowego i handlu.

Niemcy zrzekają się wszelkich roszczeń z powodu internowania i odsyłania do ojczyzny obywateli niemieckich w Chinach, aresztu okrętów i rozporządzenia własnością lub prawami niemieckiemi w Chinach w czasie od 14 sierpnia 1917 roku.

Zrzekają się dóbr, należących do państwa niemieckiego, a znajdujących się w koncesji angielskiej Shameen (Kanton), oraz własności szkoły niemieckiej, znajdującej się w posiadłości francuskiej w Shanghai.

Dział III.

Postanowienia specjalne co do Sjamu.

Niemcy uznają za wygasłe od 22 lipca 1917 wszystkie traktaty, umowy i porozumienia, zawarte przez siebie ze Sjamem.

Wszystkie dobra i posiadłości Rzeszy niemieckiej lub państw niemieckich w Sjamie przechodzą w całej pełni na własność rządu sjamskiego bez odszkodowania.

Dobra, posiadłości, prawa prywatne poddanych niemieckich w Sejmie mają być zlikwidowane stosownie do postanowień ogólnych warunków gospodarczych.

Niemcy zrzekają się wszystkich roszczeń tak własnych, jak i swoich obywateli, wobec rządu sjamskiego z powodu zajęcia okrętów, likwidacji dóbr lub internowania poddanych niemieckich. Prawa stron interesowanych w tych likwidacjach są uregulowane przez warunki ekonomiczne (część X) niniejszego traktatu.

Dział IV.

Postanowienia specjalne co do Liberji.

Niemcy zrzekają się wszystkich praw i przywilejów, wynikających z układów z roku 1911 i 1912, dotyczących Liberji, a przedewszystkiem praw mianowania tam likwidatora niemieckiego, i uważają za wygasłe wszystkie swoje traktaty i układy z Liberją.

Dobra, prawa i interesy niemieckie w Liberji mają być traktowane według warunków gospodarczych (część X) niniejszego traktatu.

Dział V.

Postanowienia specjalne co do Marokka.

1-o Niemcy zrzekają się wszystkich praw, tytułów i przywilejów, wynikających na ich korzyść z aktu, zawartego w Algesiras 7 kwietnia 1906, z umów francusko-niemieckich z 9 lutego 1909 i 4 listopada 1911. Wszystkie traktaty i układy, zawarte przez Niemcy z państwem szeryfa, uważa się za uchylone od 4 sierpnia 1914. W żadnym razie Niemcy nie mogą powoływać się na te akty i zobowiązują się nie mieszać w żaden sposób do rokowań, które mogą nastąpić pomiędzy Francją a innemi państwami w sprawie Marokka.

2-o Niemcy oświadczają, że przyjmują wszystkie następstwa uznanego przez siebie protektoratu francuskiego nad Marokkiem i zrzekają się systemu kapitulacyjnego. Zrzeczenie się to datuje od 3 sierpnia 1914.

3-o Rząd szeryfa będzie miał zupełną swobodę działania przy regulowania zasad i warunków osiedlenia się poddanych niemieckich w Marokku. Osoby znajdujące się pod opieką Niemiec oraz należące do niemieckich stowarzyszeń rolniczych będą uważane, jako pozbawione od dnia 3 sierpnia 1917 roku przywilejów, związanych z temi właściwościami i będą podlegały prawu ogólnemu.

4-o Wszystkie prawa rządu niemieckiego do ruchomości i nieruchomości w państwie szeryfa przechodzą w zupełności na własność tego rządu bez odszkodowania. Wszystkie prawa obywateli niemieckich będą sprzedane drogą licytacji publicznej; suma sprzedażna zostanie przekazana rządowi szeryfa i będzie zaliczona na poczet sum, które Niemcy mają zapłacić jako odszkodowanie wojenne. Niemcy mają zaspokoić pretensje właścicieli niemieckich. Prawa górnicze, przyznane obywatelom niemieckim przez trybunał rozjemczy, ustanowiony w myśl regulaminu górniczego marokańskiego, będą oszacowane przez sąd rozjemczy, poczem podzielą los innych dóbr, będących własnością Niemców w Marokku.

5-o Rząd Niemiecki zapewni przewłaszczenie akcji, przedstawiających udział Niemiec w kapitale banku państwowego Marokka, na rzecz osób przez rząd francuski wyznaczonych. Wartość tych akcji Niemcy wypłacą uprawnionym osobom; sumy te będą po-

liczone na poczet odszkodowania wojennego, które ma zapłacić państwo niemieckie.

6-o Do towarów marokańskich przywożonych do Niemiec będą zastosowane te same przepisy co do towarów francuskich.

Dział VI.

Postanowienia specjalne co do Egiptu.

1-o Niemcy uznają protektorat angielski, ogłoszony 18 grudnia 1914 roku i zrzekają się systemu kapitulacji, począwszy od 4 sierpnia 1914 roku.

2-o Począwszy od 4 sierpnia 1914, znosi się wszystkie traktaty i umowy, zawarte pomiędzy Niemcami a Egiptem.

3-o Tymczasowo sądownictwo co do poddanych niemieckich i ich własności wykonywać będą angielskie sądy konsularne.

4-o Rządowi angielsko-egipskiemu przysługuje prawo swobodnego decydowania o statucie obywateli niemieckich w Egipcie.

5-o Niemcy zgadzają się na zniesienie, względnie zmianę dekretu z 28 listopada 1904 (komisja długu publicznego).

6-o Niemcy zgadzają się na przelanie na rząd angielski praw, przysługujących sułtanowi na mocy konwencji konstantynopolitańskiej z dnia 29 października 1888 (wolna żegluga na kanale Sueskim).

7-o Prawa państwa niemieckiego i obywateli niemieckich w Egipcie (postanowienia, analogiczne do powziętych dla Marokka).

8-o Towary anglo-egipskie będzie można sprowadzać do Niemiec na tych samych warunkach, co towary angielskie.

Dział VII.

Turcja i Bułgarja.

Niemcy zobowiązują się uznać wszelkie układy, jakie mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione zawrą z Turcją i Bułgarją co do praw, do jakich Niemcy i ich poddani mogliby rościć pretensje w Turcji i Bułgarji, a które nie są przedmiotem postanowień niniejszego Traktatu.

Dział VIII.

Postanowienia specjalne co do prowincji Szantung.

Niemcy zrzekają się na rzecz Japonji wszystkich praw, naby-

tych przez traktat z Chinami z dnia 6 marca 1898 roku i inne akty, dotyczące prowincji Szantung, mianowicie tych, które dotyczą obszaru Kiau-Tscheu, kolei, kopalń i kablów podmorskich.

Wszystkie prawa niemieckie do kolei Tsing-Tau, do Tsi-Nan-Fu, jako też prawo do kablów podmorskich państwa niemieckiego od Tsing-Tau do Szanghai i Tche-Fu, przechodzą na Japonję.

Wszystkie prawa do ruchomości i nieruchomości, jakie państwo niemieckie posiada w Kiao-Tscheu, albo do jakich rościłoby na danem terytorjum pretensje, przechodzą na Japonję.

Część V.

WARUNKI WOJSKOWE, MORSKIE I AERONAUTYCZNE.

Warunki wojskowe.

Dział I. (Warunki wojskowe) postanawia zmniejszenie armji niemieckiej do rozmiarów stałej siły zbrojnej bezpieczeństwa publicznego i odbiera Niemcom prawo i środki odbudowy wielkiej armji narodowej.

1-o Przez ograniczenie kontyngensu kadrów, uzbrojeń i wyrobu materjałów wojennych do ściśle określonych przez mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione potrzeb siły zbrojnej bezpieczeństwa publicznego, składającej się z 100.000 ludzi (wraz z oficerami).

2-o Przez zniesienie powszechnego obowiązku służby wojskowej, wprowadzenie zaciągu ochotniczego na przeciąg lat 12 bez przerwy i usunięcie wszystkich organów służących do przygotowania wojny, jak organy komendy, instrukcji i mobilizacji.

3-o Przez zakaz utrzymywania albo budowy fortyfikacij, utrzymywania urządzeń służących do ułatwienia mobilizacji, oraz zakaz utrzymywania wojska na obszarach położonych na lewym brzegu Renu, zarówno jak na zachód od linji, przeprowadzonej w odległości 50 klm. na wschód od tej rzeki.

Ad 1-o: Ograniczenie kontyngensu kadrów i uzbrojenia.

W ciągu dwóch miesięcy od chwili, gdy niniejszy traktat zyska moc obowiązującą, armja niemiecka ma być zdemobilizowana i ograniczona do 7 dywizji piechoty i 3 dywizji kawalerji, o określonym składzie w sile łącznej 100.000 ludzi (w tej liczbie najwyżej 4.000 oficerów wraz z personalem magazynów), przyczem wolno

będzie utworzyć tylko dwa sztaby korpusu armji, również o ściśle oznaczonym składzie.

Liczba personalu wojskowej służby administracyjnej, mianowicie urzędników i funkcjonarjuszy państw niemieckich oraz personalu żandarmerji i policji lokalnej i municypalnej jest ograniczoną i nie wolno tego personalu gromadzić razem na jakiekolwiekbądź ćwiczenia wojskowe. Wielki sztab generalny niemiecki i wszystkie podobne formacje zostają rozwiązane.

Cały materjał wojenny, pochodzący z Niemiec, oraz zagraniczny, przekraczający ilości oznaczone przez mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione, ma być wydany tym państwom. Na przyszłość materjał wojenny może być wyrabiany jedynie w fabrykach, upoważnionych do tego przez rządy pięciu mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych i to w ilościach, ustalonych w niniejszym traktacie.

Wszelki inny wyrób, wywóz lub przywóz materjałów wojennych, gazów trujących, płynów lub materjałów zakazanych, wozów opancerzonych, tanków oraz podobnych im maszyn wojennych są Niemcom wzbronione.

Ad 2-o: Zaciąg i wykształcenie wojskowe.

Powszechny obowiązek służby wojskowej zostaje w Niemczech zniesiony.

Zaciąg do armji niemieckiej będzie się odbywał na drodze werbunku ochotniczego na przeciąg 12 lat bez przerwy dla żołnierzy, a na lat 25 bez przerwy dla oficerów, przyczem ci ostatni są obowiązani służyć przynajmniej do 45 roku życia.

Jedynie dozwolonemi szkołami wojskowemi są szkoły nieodzowne do wykształcenia oficerów dla wojsk przyznanych, a liczba uczniów w tych szkołach ma być zastosowaną do liczby miejsc wakujących.

Zakładom naukowym nie wolno wykładać przedmiotów wojskowych, zaś stowarzyszeniom wszelkiego rodzaju zabrania się zajmować sprawami wojskowemi oraz pozostawać w jakiejkolwiek styczności z władzami wojskowemi.

Zakazane są wszelkie zarządzenia mobilizacyjne lub mające na celu mobilizację.

Ad 3-o: Strefa, w której nie wolno utrzymywać

fortyfikacij, urządzeń wojskowych i wojsk niemieckich.

Wszelkie fortyfikacje, jakikolwiek byłby ich charakter i wielkość, wszelkie urządzenie, któreby mogło ułatwiać mobilizację, są zakazane na obszarach niemieckich, położonych na zachód od linji, biegnącej w odległości 50 klm. na wschód od Renu. Istniejące fortyfikacje mają być rozbrojone i zburzone, a wymienione powyżej urządzenia zniszczone w terminie trzymiesięcznym od chwili, gdy niniejszy traktat zyska moc obowiązującą.

Niemcy w wyżej określonej strefie nie będą mogły utrzymywać ani stale, ani czasowo żadnej siły zbrojnej, ani też odbywać tam żadnych manewrów wojskowych.

Wszelkie wykroczenie przeciw powyższym postanowieniom będzie uważane za akt nieprzyjacielski wobec państw, podpisanych na niniejszym traktacie, jako mogące zakłócić pokój powszechny.

Warunki morskie.

Dział II. (Warunki morskie) w znacznej mierze ogranicza marynarkę wojenną Niemiec i odbiera im prawo i środki odbudowy wielkiej marynarki wojennej przez:

1-o Ograniczenie floty do pewnej liczby okrętów o ściśle określonej powierzchni i typie, ograniczenie kontyngentu niemieckiej marynarki wojennej i zakaz posiadania łodzi podwodnych.

2-o Wydanie rządom pięciu państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych wszystkich łodzi podwodnych oraz okrętów wojennych, ponad te, których zatrzymanie jest przez niniejszy Traktat dozwolone. Zniszczenie wszystkich budujących się obecnie okrętów wojennych.

Rozbrojenie krążowników i statków pomocniczych.

3-o Wolny dostęp do morza Bałtyckiego dla wszystkich narodów.

4-o Zburzenie fortyfikacij, uniemożliwiających dostęp z morza Północnego do morza Bałtyckiego i ograniczenie fortyfikacij na pozostałem wybrzeżu niemieckiem do jednego pasa fortyfikacij i w warunkach ściśle określonych przez rządy sprzymierzone i zaprzyjaźnione.

5-o Ograniczenie i kontrola przez wspomniane rządy użytko-

wania wielkich telegrafów bez drutu przez przeciąg trzech miesięcy.

A) Ograniczenie floty i kontyngentu niemieckiej marynarki wojennej. Po upływie terminu trzechmiesięcznego flota niemiecka nie może przenosić w statkach uzbrojonych: 6 pancerników typu „Deutschland“ lub „Lothringen“, 6 krążowników lekkich, 12 kontrtorpedowców, 12 torpedowców; nie może posiadać żadnej łodzi podwodnej, nawet handlowej. Jej kadry nie mają przenosić 15.000 ludzi, wraz z oficerami, powołanym przez zaciąg ochotniczy, na przeciąg lat 25 bez przerwy dla oficerów a na lat 15 bez przerwy dla szeregowców.

B) Wydanie, zniszczenie lub rozbrojenie okrętów wojennych lub statków pomocniczych powyżej liczby, ustalonej w paragrafie pierwszym.

Wszystkie statki wojenne nawodne, cały materjał wojenny ponad liczbę i ilość oznaczoną przez rządy sprzymierzone i zaprzyjaźnione, wszystkie łodzie podwodne, statki do wydobywania i doki mają być tym państwom wydane przez Niemcy. Budujące się obecnie statki mają być zburzone.

Niemcy będą mogły budować i nabywać okręty wyłącznie w celu zastąpienia okrętów dozwolonych, a których typ, czas użytku i uzbrojenie są określone przez rządy sojusznicze i zaprzyjaźnione.

Wszystkie krążowniki i statki pomocnicze zostaną rozbrojone i oddane do handlu.

c) Wolny dostęp do morza Bałtyckiego. Najzupełniejsza swoboda dostępu do morza Bałtyckiego zostanie zapewnioną wszystkim narodom w strefie określonej przez usunięcie min i zburzenie fortyfikacij, panujących nad drogami morskiemi od morza Północnego do Bałtyku.

D) Ograniczenie fortyfikacij na wybrzeżu niemieckiem. Niezależnie od wyżej przewidzianego zburzenia fortec Niemcy nie będą mogły wzmacniać obrony swych wybrzeży, ani zmienić ich uzbrojenia bez odpowiedniego zakomunikowania wszystkim rządom europejskim.

E) Ograniczenie i kontrola nad telegrafem bez drutu. W ciągu trzech miesięcy, następujących po wejściu w życie niniejszego Traktatu, stacje telegrafu bez drutu w Nauen, Honowerze i Ber-

linie będą mogły przesyłać wyłącznie depesze handlowe i to pod nadzorem rządów sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

Warunki aeronautyczne.

Dział III odbiera Niemcom prawo posiadania wszelkiego lotnictwa wojskowego lub morskiego (z wyjątkiem 100 hydroaeroplanów do 1 października 1919 roku przeznaczonych wyłącznie do poszukiwania min), ani żadnego balonu sterowego, przez:

1-o Demobilizację personalu lotniczego.

2-o Obowiązki, jakie na nie są nałożone co do terenów awjacyjnych.

3-o Oddanie materjałów.

A) Cały personal lotniczy zostaje zdemobilizowany w ciągu dwóch miesięcy (prócz 1000 ludzi pozostawionych do 1 października 1919 roku.)

B) Nie wolno utrzymywać ani zakładać żadnego terenu awjacyjnego ani hangarów dla balonów sterowych na odległości 150 kilometrów na wschód od Renu, 150 kilometrów na zachód od wschodniej granicy niemieckiej i 150 kilometrów od granic włoskiej i czecho-słowackiej, na północ od południowej granicy niemieckiej. Tereny i urządzenia, istniejące w tych zabronionych sferach, zostaną wyłączone z użytku.

Aparaty aeronautyczne sprzymierzonych będą miały w Niemczech wolność przejazdu w powietrzu, lądowania i tranzyta. Do czasu ostatecznego Traktatu Pokojowego wyrób i wywóz aparatów lotniczych i ich części zostają Niemcom zabronione.

3-o Całkowity materjał aeronautyczny, wojskowy i morski, oddany zostanie rządom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym, włączając wszelkiego rodzaju materjał używany i przeznaczony do celów wojennych, z wyjątkiem 100 wymienionych powyżej hydroaeroplanów.

Warunki ogólne.

Dział IV (Warunki ogólne) ustala dla Niemiec termin trzechmiesięczny dla wprowadzenia zmian w swem prawodawstwie, zgodnie z poprzedzającemi warunkami i dla powzięcia wszelkich zarządzeń administracyjnych co do ich wykonania.

Kontrola nad zmniejszeniem zbrojeń.

Dział V (Międzysojusznicze komisje kontroli) organizuje zapo-

mocą międzysojuszniczych komisji, czynnych w Niemczech, nadzór nad wykonaniem warunków, mających na celu rozbrojenie Niemiec w granicach czasu, określonych Traktatem.

Prawo badania.

Traktat nakłada na Niemcy obowiązek ulegać na przyszłość wszelkim poszukiwaniom, jakie Rada Związku Narodów, decydując większością głosów, uzna za potrzebne.

Część VI.
JEŃCY WOJENNI.

Niemieccy jeńcy wojenni zostaną możliwie szybko po podpisaniu traktatu pokojowego odesłani do ojczyzny, przyczem szczegóły wykonania tego postanowienia ureguluje podkomisja dla każdego z państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

Zwolnieni niemieccy jeńcy wojenni i cywilni będą przewożeni staraniem i na koszt rządu niemieckiego do ich miejsca zamieszkania, nawet jeśli ono znajduje się na terytorjum okupowanem: w tym wypadku powrót ich do kraju będzie zależny od zatwierdzenia i kontroli władz wojskowych mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

Jeńcy, przeciw którym toczy się dochodzenie sądowe, lub którzy odsiadują karę za niesubordynację, będą również odesłani do kraju, z wyjątkiem tych, którzy będą skazani za tego rodzaju przestępstwa po pierwszym maja 1919 roku. Jeńcy, którzy dopuścili się innych przestępstw, mogą być zatrzymani.

Ci z pośród jeńców, którzy nie życzą sobie odesłania do ojczyzny, mogą nie być odesłani, atoli rządy sprzymierzone i zaprzyjaźnione zastrzegają sobie prawo odesłania ich do kraju lub do państw neutralnych, albo też do upoważnienia ich do pozostania na ich terytorjum.

Odsyłanie do kraju jeńców niemieckich może nadto być uzależnionem od powrotu jeńców i poddanych mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, którzy znajdowaliby się jeszcze w Niemczech. Rządy sprzymierzone i zaprzyjaźnione oraz rząd niemiecki podadzą sobie wzajemnie do wiadomości dokładną listę zmarłych i wskazówki co do miejsca pogrzebania tych jeńców, których identyczności nie ustalono.

WARUNKI SZCZEGÓLNE.

Groby wojenne.

Rządy sprzymierzone i zaprzyjaźnione i rząd niemiecki zobowiązują się uszanować i utrzymywać groby żołnierzy i marynarzy pogrzebanych na ich terytorjach, udzielać wszelkich ułatwień komisjom, mianowanym przez nie dla zarejestrowania, konserwacji lub wznowienia pomników na tych grobach, oraz zadośćuczynić prośbom o przywiezienie do kraju zwłok żołnierzy.

Część VII.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA WOJNĘ I SANKCJE.

Wilhelm II zostaje postawiony w stan publicznego oskarżenia, pod zarzutem najcięższego pogwałcenia etyki międzynarodowej i świętości traktatów. Będzie on osądzony przez osobny trybunał, złożony z pięciu sędziów, mianowanych przez główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione.

Żądanie o wydanie Wilhelma II będzie wystosowane do Holandji.

Osoby oskarżone o czyny, przeciwne prawom i zwyczajom wojennym, będą postawione przed sądami wojennemi państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

Niemcy zobowiązują się wydać oskarżonych.

Jeżeli zarzucane im czyny były popełniane na szkodę poddanych kilku państw, Trybunały wojenne będą się składały z członków sądów wojskowych wszystkich państw zainteresowanych.

Niemcy zobowiązują się dostarczyć wszelkich dokumentów i potrzebnych informacij.

Część VIII.

ODSZKODOWANIA.

Postanowienia z tego tytułu:

1-o ustalają zasady naprawy szkód;

2-o określają kategorje szkód, za które należy się odszkodowanie;

3-o określają rodzaje odszkodowania, które w zasadzie ma być rozłożone na okres 30 lat, z zastrzeżeniem późniejszego przedłużenia tego okresu na wypadek, gdyby nie wystarczył on Niemcom do zupełnego uiszczenia się z tego długu.

Zasada.

Niemcy i ich sprzymierzeńcy uznają swą odpowedzialność za wszystkie straty i szkody, poniesione gdziekolwiekbądź przez państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione i Niemcy zobowiązują się powetować wszystkie szkody, wyrządzone ludności cywilnej i jej mieniu.

Niemcy zobowiązują się przez wydanie asygnat na okaziciela zwrócić najpóźniej 1 maja 1926 roku rządom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym wszystkie sumy, które Belgja była zmuszona od nich pożyczyć aż do 11 listopada 1918 roku, w następstwie pogwałcenia traktatu z roku 1839.

Kategorje szkód.

Odszkodowanie należy się za następujące kategorje szkód:

Szkody, wyrządzone osobom cywilnym, poszkodowanym na ciele albo pozbawionym życia (i pozostałym po nich osobom, które były przez nie utrzymywane), przez działania wojenne.

Szkody, wyrządzone osobom cywilnym, jako ofiarom aktów okrucieństwa, gwałtów lub złego obchodzenia się z niemi.

Szkody, wyrządzone osobom cywilnym, które padły ofiarą działań ze strony nieprzyjaciela na terytorjum okupowanem, zajętem lub nieprzyjacielskiem (przez odniesienie szkody na zdrowiu, zdolności pracy lub czci), oraz tym pozostałym przy życiu, którzy byli na ich utrzymaniu.

Szkody, wyrządzone przez wszelkiego rodzaju złe obchodzenie się z jeńcami wojennymi.

Jako szkoda wyrządzona narodom mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych wszystkie emerytury i odszkodowania tegoż rodzaju, wypłacane wojskowym, ofiarom wojny i osobom, które były przez nie utrzymywane (według normy francuskiej).

Koszta opieki, udzielonej przez rządy państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych jeńcom wojennym, ich rodzinom, lub osobom pozostającym na ich utrzymaniu.

Zasiłki, udzielone przez rządy państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych rodzinom i osobom będącym na utrzymaniu żołnierzy, powołanych pod broń (według normy francuskiej).

Szkody, wyrządzone osobom cywilnym w następstwie nało-

żonego na nie przez nieprzyjaciół przymusu pracy bez sprawiedliwego za nią wynagrodzenia.

Szkody, odnoszące się do wszelkiego rodzaju własności, gdziekolwiekbądź się znajdujących, które zostały zabrane, zajęte, narażone na szwank lub zniszczone wskutek działalności nieprzyjaciela, lub szkody, wyrządzone w następstwie bezpośredniem kroków nie przyjacielskich lub wszelkich operacji wojennych.

Szkody, wyrządzone przez wroga pod postacią pobierania opłat, nakładania kar lub przymusu z krzywdą dla ludności cywilnej.

Komisja międzysojusznicza, nosząca nazwę „Komisji dla Odszkodowań", poda do wiadomości Niemiec przed pierwszym maja 1921 roku wysokość odszkodowań, jakie mają ponieść, a której obecnie określić nie można.

Koszta, potrzebne na powetowanie szkód i odbudowę, będą ustalone według ceny odbudowy w czasie, gdy roboty będą wykonywane. Komisja będzie mogła, ustalając w dniu 1 maja 1921 roku całkowity dług niemiecki, obliczyć procenty, przypadające od sum odszkodowania za czas od 11 listopada 1918 do 1 maja 1921 roku.

Począwszy od 1 maja 1921 roku od długu Niemiec będą pobierane odsetki po 5 procent. W każdym razie komisji będzie przysługiwało później pełne prawo ocenienia, czy okoliczności usprawiedliwiają zmianę wysokości tego procentu.

RODZAJE ODSZKODOWAŃ.

Rola Komisji Odszkodowań.

Komisja Odszkodowań, złożona z przedstawicieli następujących państw, po jednym dla każdego z nich: Stanów Zjednoczonych Ameryki, Wielkiej Brytanji, Francji i Włoch, oraz powoływanego kolejno przedstawiciela Japonji, Belgji, Serbji, będzie perjodycznie badała zdolność płatniczą Niemiec i określi wysokość rat i rodzaj wypłat, które Niemcy mają uiścić.

Siedzibą stałą tej komisji będzie Paryż.

Będzie jej przysługiwała ogólna kontrola i władza wykonawcza jaknajrozleglejsza w sprawie odszkodowań. Komisja jest powołana jako wyłączne przedstawicielstwo zainteresowanych rządów sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, w celu przyjmowania,przechowywania i rozdziału wpłat, dokonanych przez Niemcy z tytułu powetowania szkód.

Komisja upewni się, że: 1-o wszystkie dochody Niemiec łącznie z temi, które są przeznaczone na spłatę pożyczek wewnętrznych, będą przedewszystkiem użyte na zapłatę sum, należnych z tytułu odszkodowania; 2-o że ciężar podatkowy, dotykający płatników niemieckich, jest conajmniej tak wielki, jak ciężar podatkowy najbardziej obciążonego podatkiem kontrybuenta państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

Wszelkie postanowienia, dotyczące udzielenia ulg dłużnikowi lub kwestji suwerenności mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, będą mogły być powzięte tylko jednogłośnie.

W razie niewykonania przez Niemcy ich zobowiązań, Komisja zaproponuje mocarstwom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym odpowiednie zarządzenia, mogące zawierać zakaz różnych czynności i represalje ekonomiczne lub finansowe oraz wszelkie inne zarządzenia, uznane za konieczne; Niemcy zobowiązują się czynów tych nie uważać za kroki nieprzyjacielskie.

Zwroty.

Zostaną zwrócone, po ich utożsamieniu, wszystkie zwierzęta, przedmioty, walory itd., zabrane przez Niemcy, jako też gotówka.

Częściowe pokrycie.

Ma być zapłaconą w czasie między wejściem w życie traktatu a pierwszym maja 1921 roku suma dwudziestu miljardów marek w złocie (25 miljardów franków); będzie ona wyrównana złotem, towarami, statkami, walorami lub innemi rzeczami, stosownie do uchwał Komisji Odszkodowań. Częścią tej sumy pokryte zostaną, na warunkach, wyszczególnionych w paragrafie poniższym, koszty okupacji oraz wartość żywności i surowców, jakie państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione uznają za niezbędne dla Niemiec, aby dać im możność wywiązania się z ich powinności spłacenia odszkodowania.

Zaliczka.

Na rachunek spłaty odszkodowań Niemcy złożą natychmiast w postaci zaliczki:

20 miljardów asygnat w markach złotych (25 miljardów franków), płatnych do pierwszego maja 1921 roku bez odsetek. Wpłaty, jakie Niemcy mają uskutecznić dla pokrycia 20 miljardów ma-

rek złotych, o których była mowa, mają być przeznaczone na amortyzację tych asygnat, przyczem odliczy się od tego sumy, służące do zwrotu kosztów utrzymania armij okupacyjnych i do pokrycia wydatków, związanych z zaopatrzeniem Niemiec w żywność i surowce. Te z asygnat, które nie zostałyby zamortyzowane do 1-go maja 1921 roku, zostaną wówczas zastąpione przez asygnaty typu niżej wymienionego.

40 miljardów asygnat w markach złotych (50 miljardów franków), przynoszących dwa i pół procent od 1921 do 1926 roku i 5 procent (z doliczeniem 1 procent na amrtyzację) — od r. 1926.

40 miljardów marek złotych (50 miljardów franków) w piśmie, zawierającem zobowiązanie emitować w przyszłości, kiedy Komisja Odszkodowań to postanowi, asygnaty na takąż sumę, przynoszące 5 procent (z doliczeniem 1 procent na amortyzację).

Asygnaty te będą przechowywane przez Komisję Odszkodowań w imieniu każdego z mocarstw zainteresowanych, do wysokości przypadającej mu części i wydane na nie będą świadectwa. imienne, które można będzie ustępować drogą indosu.

Części całkowitej sumy sprawdzonych wierzytelności, o ile nie zostały jeszcze spłacone, będą wyrażane w asygnacie lub innym tytule.

Specjalne sposoby spłaty.

Postanawia się już teraz, że do spłaty będą mogły być użyte następujące przedmioty:

1-o Marynarka handlowa. — Niemcy uznają zasadę kompensaty, tonna za tonnę, za straty floty handlowej i rybackiej.

Wydadzą one państwom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym ze swej floty handlowej następujące statki, zbudowane lub obecnie w budowie, na zupełną własność:

Wszystkie statki o pojemności 1600 tonn brutto i wyżej;

Połowę statków o pojemności od 1000 do 1600 tonn;

Czwartą część szalup parowych;

Czwartą część innych statków rybackich;

Statki rzeczne (prócz tych, które mają być oddane, jako „identyczne“) potrzebne do odtworzenia „ekwiwalentu“ straconych przez państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione, a to do wysokości maksymalnej 20 procent floty rzecznej niemieckiej.

Pozatem państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione będą mogły budować w warsztatach okrętowych niemieckich w ciągu 5 lat okręty w maksymalnej ilości 200.000 tonn rocznie.

2-o. Zwierzęta, maszyny, przedmioty ekwipunku i inne podobne przedmioty, mające wartość handlową, dla zadośćuczynienia nieodzownym potrzebom i jako równoważnik podobnych zwierząt i przedmiotów, zabranych lub zniszczonych (z pewnemi zastrzeżeniami i ograniczeniami).

3-o. Barwniki oraz artykuły chemiczne i farmaceutyczne. — Państwom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym służyć będzie prawo wyboru wymagania dostarczenia tych produktów do wysokości 10 procent obecnych zapasów niemieckich, a następnie 25 procent rocznej produkcji w ciągu 5 lat.

4-o. Węgiel i jego pochodne. — Niemcy zobowiązują się wykonać następujące dostawy: na rzecz Francji po 7 miljonów tonn rocznie w ciągu lat 10, ponadto ilości zmniejszające się (wahające się od 20 do 8 miljonów tonn rocznie, w ciągu lat 10), odpowiadające zmniejszeniu produkcji zniszczonych francuskich kopalni węgla.

Na rzecz Belgji 6 miljonów tonn rocznie w ciągu lat 10.

Na rzecz Luksemburga ilość węgla, równa ilości węgla niemieckiego używanego w tym kraju przed wojną.

Na rzecz Włoch ilości wzrastające (wahające się od 4 i pół miljonów do 8 miljonów tonn) rocznie, w ciągu lat 10.

Pierwszeństwo dostawy będzie miał węgiel, przeznaczony do zastąpienia węgla, wydobywanego dawniej z kopalni zniszczonych.

Wreszcie Niemcy dostarczają Francji, na jej żądanie, co rok, w ciągu lat 3:

35.000 tonn benzolu;

50.000 tonn smoły pogasowej;

30.000 tonn siarczanu amonu, przyczem cała ilość lub część smoły może być zastąpioną przez ilości równoważne produktów destylacji.

Komisja Odszkodowań ustali ceny, według których zostaną oszacowane te dostawy: ich wartość zostanie zaliczoną na kredyt rachunku odszkodowań.

Rachunek odszkodowań będzie również pokrywany w pewnych warunkach przez likwidację majątku niemieckiego za granicą (patrz warunki finansowe).

Kable podmorskie.

Kable podmorskie, należące do Niemiec, które łączyły je z zagranicą, przechodzą na własność mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych; ich wartość wpisana będzie na kredyt rachunku odszkodowań.

Część IX.

WARUNKI FINANSOWE.

Przywilej.

Ustanawia się przywilej pierwszego rzędu na wszelkim majątku i dochodach Rzeszy i państw niemieckich, aby zapewnić uregulowanie:

1-o. Wydatków, tyczących się utrzymania armij okupacyjnych bądź podczas zawieszenia broni, bądź po zawarciu traktatu pokojowego.

2-o. Odszkodowań wynikających z traktatu lub traktatów, które będą następnie zawarte.

3-o. Wszelkich innych ciężarów przypadających na Niemcy na mocy tych traktatów.

Niemcy zobowiązują się nie rozporządzać się swojem złotem aż do 1 maja 1921 bez specjalnego upoważnienia rządów sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

Pozatem każde z państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych zachowuje prawo rozporządzania aktywami i posiadłościami nieprzyjacielskiemi, znajdującemi się pod jego jurysdykcją w chwili podpisywania traktatu pokojowego.

Zrzeczenie się traktatów.

Rząd niemiecki zrzeka się:

Korzyści, wynikających z punktów, zawartych w traktatach Bukareszteńskim i Brzeskim oraz w traktatach zawartych od 1 sierpnia 1914 z Polską, Finlandją i państwami Bałtyckiemi.

Wszelkiego przedstawicielstwa lub udziału w międzynarodowych organizacjach finansowych i ekonomicznych kontrolujących lub kierowniczych, działających w któremkolwiek z państw sprzymierzonyh i zaprzyjaźnionych w Austro-Węgrzech, w Bułgarji, w Turcji, jak również w b. Cesarstwie rosyjskiem.

Przewłaszczenie majątku niemieckiego za granicą.

W ciągu roku od podpisania traktatu Komisja Odszkodowań będzie mogła wymagać, aby rząd niemiecki nabył i przekazał jej w okresie 6 miesięcy wszystkie prawa i interesy poddanych niemieckich we wszystkich przedsiębiorstwach użyteczności publicznej lub koncesjach w Rosji, w Chinach, w Austro-Węgrzech, w Turcji, w Bułgarji lub w miejscowościach podległych dawniej czy obecnie tym państwom. Rząd niemiecki poniesie koszty odszkodowania swoich poddanych wywłaszczonych w ten sposób.

Rząd niemiecki obowiązuje się przekazać mocarstwom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym:

Wszystkie swoje wierzytelności w stosunku do państw Austro-Węgier, Bułgarji i Turcji.

Wszelkie depozyty w złocie, złożone w bankach niemieckich przez państwa sprzymierzone z Niemcami, jako zastaw na gwarancje pożyczki, na prowizję mających nastąpić wypłat emisji banknotów.

Pieniądze przyjmowane przy spłacie.

Wszelkie zobowiązania rządu niemieckiego co do wypłat gotówką wyrażone w markach złotych, będą wypłacane według uznania wierzycieli w funtach sterlingach złotych, płatnych w Londynie, w dolarach złotych Stanów Zjednoczonych, płatnych w New-Jorku, frankach złotych, płatnych w Paryżu, lirach złotych, płatnych w Rzymie.

Jedynie wydatki na utrzymanie armij okupacyjnych, odpowiadające zakupom lub rekwizycjom, dokonanym przez rządy sprzymierzone i zaprzyjaźnione na terytorjach okupowanych, będą zwracane przez rząd niemiecki w markach, według kursu dziennego lub umówionego.

Wszelkie inne wydatki armij okupacyjnych będą zwracane w markach złotych.

Ustąpienie majątku państwowego.

Państwa, którym zostały ustąpione terytorja niemieckie, wejdą w posiadanie znajdującego się na tych terytorjach wszelkiego majątku i własności Rzeszy i państw niemieckich oraz ich b. monarchów. Wartość tego majątku, oszacowana przez komisję od-

szkodowań, zostanie zapisana na kredyt rządu niemieckiego na rachunek sum należnych tytułem odszkodowania (z wyjątkiem majątku położonego w Alzacji i Lotaryngji, którego Francja wobec warunków, w jakich Niemcy odbierały majątki publiczne w r. 1871, nie zaliczy w kredyt). (Patrz punkty dotyczące Alzacji i Lotaryngji — Część III).

Natomiast mocarstwa, którym zostały ustąpione terytorja niemieckie, będą musiały w zasadzie wziąć udział w spłaceniu długu cesarstwa niemieckiego, oraz długu tego państwa niemieckiego, do którego należało ustąpione terytorjum; wysokość tego udziału zostanie określona przez komisję odszkodowań ze sumy długów z dnia 1 sierpnia 1914.

Co się jednak tyczy Alzacyi i Lotaryngji, które Niemcy zagarnęły w roku 1871, „wolne od wszelkich długów", Francja zostaje zwolniona od zobowiązania wzięcia na siebie jakiegokolwiek udziału w długu niemieckim.

Tak samo i Polska nie weźmie żadnego udziału w tej części długu, co do której komisja odszkodowań ustali, że była zaciągnięta przez rządy niemiecki i pruski na cele kolonizacji niemieckiej w Polsce.

Co się tyczy dawnych terytorjów niemieckich, włączając kolonje administrowane przez pełnomocników, to według artykułu 22 Statutu Związku Narodów, ani to terytorjum, ani mocarstwo upełnomocnione nie będą brały udziału w długu niemieckim.

Sztandary z roku 1870.

Niemcy zwrócą sztandary francuskie, zabrane w 1870—1871 roku.

Część X.

WARUNKI GOSPODARCZE.

Warunki gospodarcze, podzielone na 7 części, zawierają:

a) Uchwały dotyczące układu stosunków handlowych w przyszłości, czy to systemu celnego, czy warunków żeglugi, czy metod konkurencji, czy wreszcie praw osiedlania się, z których korzystać będą w Niemczech obywatele państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

b) Uchwały dotyczące traktatów, konwencij i ugód o cha-

rakterze gospodarczym, bądź te, w których stronami było jedno lub kilka z pośród państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych równocześnie z Niemcami, lub też traktaty, zawarte przez Niemcy z ich sprzymierzeńcami.

c) Wreszcie uchwały dotyczące uregulowania interesów prywatnych, czy to długów i umów z przed wojny, czy sposobów likwidacji i zarządzeń, dotyczących majątku, praw i interesów prywatnych, czy też systemu własności przemysłowej (patenty, znaki towarowe, pozwolenia itd.).

STOSUNKI HANDLOWE.

System celny.

Oddział pierwszy, regulujący stosunki handlowe, rozpoczyna się od warunków, dotyczących systemu celnego.

Zasadą tych warunków jest, iż wszelkie prerogatywy, wyłączności lub przywileje, bezpośrednie czy też pośrednie, które mogą być udzielone przez Niemcy któremukolwiekbądź z państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych lub też jakiemukolwiek krajowi obcemu, rozciągają się same przez się na wszystkie inne państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione. Zasada ta stosuje się do wszelkich form wywozu i przywozu, i przewozu, do wszelkich rodzajów praw i opłat, ulg i przywilejów, dotyczących nietylko samych towarów lecz i środków przewozowych, pochodzenia, bezpośredniego lub ostatecznego miejsca przeznaczenia towarów, etc.

Alzacja i Lotaryngja.

Odstępstwa od tej zasady są przewidziane dla krajów dezanektowanych. W ciągu pięciu lat tedy produkty fabrykowane i pochodzące z terytorjum alzacko-lotaryńskiego, przyłączonego do Francji, będą miały wolny wywóz na terytorjum celne Niemiec. W ciągu tego samego czasu będzie zapewniony wolny wywóz z Niemiec oraz wolny przewóz powrotny do Niemiec wszystkich produktów przędzalnianych, we wszelkich stadjach, jakie przemysł alzacki przetwarzał, lub dawał do przetwarzania w czasach normalnych.

Polska.

Analogiczne zarządzenie jest przewidziane w stosunku do przewozu produktów, wyrabianych i pochodzących z odebranych pro-

wincij polskich, które będą korzystały z tej samej wolności w ciągu lat trzech.

Luksemburg.

Państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione będą mogły w ciągu 5 lat żądać takiegoż traktowania produktów Luksemburga, odłączonego od „Zollvereinu“, oraz ustanowić specjalny system celny dla okupowanych terytorjów niemieckich, o ile tego wymagać będzie ochrona ekonomiczna tych prowincij.

Co się zaś tyczy taryf wywozowych, które zgodnie z wyżej wyszczególnionemi warunkami powinny być jednakowe dla wszystkich państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, Niemcy w ciągu 6 miesięcy od daty wejścia w życie pokoju, będą mogły stosować jedynie cło najkorzystniejsze z pośród praktykowanych w lipcu 1914 roku i zarządzenie to będzie ważne w ciągu dalszych 30 miesięcy dla pewnych wyszczególnionych produktów (wina, tłuszcze roślinne itd.)

System żeglugi.

System żeglugi opiera się na następującej zasadzie: jednakowe traktowanie okrętów państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych ze statkami niemieckiemi w portach niemieckich; traktowanie państwa najbardziej uprzywilejowanego pod względem żeglugi nadbrzeżnej, rybołówstwa i holowania nawet na wodach terytorjalnych Niemiec; kontrola rybołówstwa państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych na morzu Północnem przez okręty tych państw bez udziału Niemiec; uznanie przez Niemcy dokumentów nawigacyjnych, wydanych przez państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione i uznanie bandery okrętów nowych państw, które zostaną zarejestrowane w określonych miejscowościach w tych państwach, jeżeli one nie posiadają wybrzeża morskiego.

Niesumienna konkurencja.

Dwa punkty omawiają szczegółowo walkę z metodami niesumiennej konkurencji. Rząd niemiecki obowiązuje się przedsięwziąć wszelkie środki prawodawcze i administracyjne w celu ochrony produktów i znaków państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych oraz obowiązuje się pod warunkiem wzajemności stosować się do praw i decyzij administracyjnych i sądowych, obowiązujących

w krajach sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, co się tyczy wymienienia pochodzenia win i spirytualjów.

Prawo osiedlenia w Niemczech.

Osobny rozdział omawia prawo osiedlenia obywateli państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych w Niemczech. Prawo to oparte jest na klauzuli narodu najbardziej uprzywilejowanego, co się tyczy trudnienia się rzemiosłami i uprawiania zawodów, zajmowania się handlem i przemysłem, oraz na zasadzie traktowania takiegoż, jakie przysługuje obywatelom pod względem ciężarów, opłat, podatków lub jakichkolwiek ograniczeń, tyczących się osób, mienia, praw lub interesów.

Osobne punkty omawiają ochronę tych osób, mienia, praw i interesów, swobodę uciekania się do sądów i instytucję konsularną. Wreszcie przedsiębierze się środki przeciwko podwójnemu obywatelstwu, którego możliwość prawo Delbrücka pozostawiało Niemcom w krajach obcych. Warunki pierwszego działu mają charakter stały, o ile nie są przewidziane specjalne zastrzeżenia co do czasu ich trwania. Niektóre z nich ograniczone są do 5-letniego okresu, o ile nie zostaną przedłużone mocą postanowienia Rady Związku Narodów; inne natomiast będą obowiązywały dłużej, z poprawką lub bez, na warunkach wzajemności lub bez nich, zależnie od wypadku.

Traktaty ekonomiczne.

Dział drugi tyczy się przedewszystkiem przywrócenia mocy obowiązującej lub unieważnienia traktatów ekonomicznych, zawartych uprzednio przez państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione z Niemcami, oraz wylicza te traktaty wielostronne, które będą odtąd jedynie stosowane przez te państwa w ich stosunkach z Niemcami. Pewne specjalne punkty dokładniej określają, uzupełniają lub zmieniają niektóre z tych traktatów lub pewne ich punkty. Tak więc Niemcy obowiązują się w dziedzinie konwencij pocztowych i telegraficznych nie odmawiać zawierania specjalnych umów przez nowe państwa i przystąpić do wszelkiej nowej konwencji, która może zostać zawartą w dziedzinie radjotelegrafu. Traktaty zawarte pomiędzy jednem z państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych a Niemcami tworzą w innem miejscu oddzielny artykuł, na mocy którego każdemu z państw sprzymierzonych

i zaprzyjaźnionych, w warunkach ściśle określonych, pozostawiona jest inicjatywa przywrócenia mocy obowiązującej tym traktatom i który ustanawia sposób postępowania w danym wypadku.

Państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione skłaniają Niemcy do unieważnienia wszystkich traktatów, konwencij i umów, zawartych przez nie z Austrją, Bułgarją, Węgrami i Turcją od 1-go sierpnia 1914 r. i zapewniają sobie korzystanie z traktatów, konwencij i umów, zawartych przez Niemcy z temiż państwami wrogiemi przed 1 sierpnia 1914 r., jako też i z tych, które zostały zawarte przez Niemcy z państwami neutralnemi od 1 sierpnia 1914 r. Znosi się wreszcie wszystkie traktaty, konwencje i umowy, zawarte przez Niemcy przed i po 1 sierpnia 1914 r. z Rosją lub też z państwami czy rządem, których terytorja stanowią część dawnej Rosji, jakoteż z Rumunją. Znoszą się również koncesje i przywileje wszelkiego rodzaju, jakie nabyły Niemcy i poddani niemieccy podczas okupacji zbrojnej od 1 sierpnia 1914 r., w któremś z państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, w Rosji lub od jakiegoś państwa lub traktatu, konwencji, umowy, czy wreszcie drogą aktu, wydanego przez jakiekolwiek władze publiczne.

Ciężary i odszkodowania, mogące wyniknąć z rzeczonego unieważnienia, poniosą Niemcy.

WŁASNOŚĆ PRZEMYSŁOWA.

Przywrócenie praw własności.

Osobnym rodzajem interesów prywatnych są prawa własności przemysłowej, literackiej, lub artystycznej. Podstawowe ich statuty: układ paryski (1883) i układ berneński (1886) odzyskują swą moc.

Prawa własności przemysłowej, co do których państwa wojujące w ciągu wojny dopuściły pewnych uchyleń, przywraca się i odnawia.

Jednakowoż to przywrócenie, czy to ponowne uznanie praw podlega pewnym zastrzeżeniom, o ile chodzi o prawa poddanych niemieckich.

Wyjątki.

1-o Zarządzenia, poczynione przez kraje sprzymierzone lub zaprzyjaźnione względem Niemiec i ich poddanych na podstawie

praw wojennych, utrzymuje się w mocy, i nie mogą one dać powodu do żadnej akcji z ich strony.

2-o Każdy rząd krajów sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych ma nadal możność wprowadzić do praw własności przemysłowej, literackiej lub artystycznej Niemców, z wyjątkiem znaków towarowych lub handlowych, takie ograniczenia i zastrzeżenia, jakie uzna za potrzebne dla wymagań obrony narodowej, albo w interesie publicznym, lub też aby zapewnić sobie wykonanie przez Niemcy zobowiązań, które zaciągną w układzie pokojowym. W tym celu każdy rząd będzie mógł albo sam korzystać ze swych praw, albo przyznać koncesje na korzystanie z nich, albo zastrzedz sobie nadzór nad ich wyzyskiwaniem.

3-o Postanowionem jest, że prawa Niemców, tworzące część zakładów handlowych albo przedsiębiorstw przemysłowych lub handlowych, które były lub będą przedmiotem likwidacji, podzielą los tych kapitałów czy przedsiębiorstw.

Terminy.

Termin, conajmniej rok od wejścia w życie układu, będzie przyznany w krajach, które go podpiszą dla dopełnienia formalności, uiszczenia opłat itd. w myśl prawodawstwa każdego kraju celem zachowania praw własności przemysłowej, już nabytych w dn. 1 sierpnia 1914 r., lub uzyskania praw, o które się ubiegano podczas wojny. Okres od 1 sierpnia 1914 roku do wejścia w życie Traktatu nie będzie wliczony do terminów eksploatacji patentów lub korzystania ze znaków, i te z nich, które nie upłynęły były z dnia 1 sierpnia 1914 roku, będą przedłużone o dwa lata po wejściu w życie Traktatu. Terminy pierwszeństwa, ustanowione przez Konwencję Unji r. 1883 o złożeniu patentów, znaków lub rysunków, a które były już w toku w dniu 1-ym sierpnia 1914 roku oraz które mogłyby zacząć upływać podczas wojny, będą przedłużone o okres sześciomiesięczny po wejściu w życie Traktatu z zastrzeżeniem praw osób trzecich, nabytych w dobrej wierze. Nie będzie dopuszczalna skarga czy to z jednej, czy z drugiej strony, w sprawie własności przemysłowej, literackiej lub artystycznej o wypadki podrobienia, jakieby ujawniły się w okresie między wypowiedzeniem wojny a wejściem w życie Traktatu.

Umowy.

Umowy o koncesje, zawarte przed wojną między poddanymi

państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych a poddanymi niemieckimi, będą uważane za rozwiązane z chwilą wypowiedzenia wojny. Ci jednak, na których rzecz te umowy opiewały, będą uprawnieni do zażądania w ciągu 6 miesięcy nowej koncesji. W razie niezgody, warunki ich będą ustalone przez właściwe sądy krajów sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, jeżeli chodzi o prawa nabyte w obrębie prawodawstwa tych krajów, lub przez sąd rozjemczy mieszany, jeżeli chodzi o prawa nabyte w obrębie prawodawstwa niemieckiego.

Kwoty uiszczone podczas wojny na mocy umów lub konwencij zawartych przed wojną będą traktowane tak, jak inne długi lub wierzytelności Niemców.

Mieszkańcy obszarów odłączonych od Niemiec zatrzymają na całej reszcie terytorjum niemieckiego zupełne i całkowite korzystanie z praw, jakie posiadali w myśl prawodawstwa niemieckiego w chwili odłączenia.

Ewentualność unarodowienia.

Warunki gospodarcze, mające regulować likwidację przeszłości, a zarazem ustalić na przyszłość system wymienny, przepisy co do osó i ich mienia, praw i interesów itd., nie byłyby zupełne, nie zawierając warunku, któryby przeszkodził Niemcom uchylić się od zobowiązań pod pretekstem unarodowienia albo wszelkiego innego podobnego zarządzenia. Dlatego postanowiono, że w razie gdyby rząd niemiecki zajął się handlem międzynarodowym, nie będzie miał pod tym względem żadnych praw, przywilejów i zwolnień, przysługujących władzy zwierzchniej.

Majątek i interesy prywatne.

Trzy działy warunków gospodarczych są przeznaczone na uregulowanie sprawy majątku i interesów w krajach nieprzyjacielskich.

1-o. Długi przedwojenne. — Bezpośrednie stosunki pomiędzy wierzycielami francuskimi, przebywającymi we Francji i niemieckimi, przebywającymi w Niemczech, będą zabronione w sprawie zapłaty długów z przed wojny. Określenie to obejmuje nietylko długi, płatne przed wojną, lecz także te, które stały się wymagalne podczas wojny, a wynikające z umów przedwojennych, jak niemniej kupony papierów państwowych.

mieszkańcy tych okolic. Członkowie tych stowarzyszeń, którzy nie mają miejsca zamieszkania w tej strefie, będą obowiązani opuścić ją.

§ 2. Strefa plebiscytowa będzie poddana natychmiast pod władzę Komisji międzynarodowej, złożonej z 4 członków, wyznaczonych przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Francję, Cesarstwo Brytyjskie i Włochy. Strefę tę zajmą wojska mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych. Rząd niemiecki zobowiązuje się ułatwić przewóz tych wojsk na Górny Śląsk.

§ 3. Komisji przysługiwać będzie wszelka władza, którą wykonywał rząd niemiecki lub rząd pruski z wyjątkiem co do ustawodawstwa i podatków. Wejdzie ona nadto w miejsce władz prowincjonalnych lub obwodowych. Do kompetencji samej komisji należeć będzie interpretować zakres władzy, nadanej jej przez niniejsze postanowienia, i określać, w jakiej mierze będzie ją sama wykonywać, a w jakiej odda się ją istniejącym urzędom.

Zmiany w przedmiocie istniejących praw i podatków będą mogły wejść w życie tylko za zgodą komisji.

Do zadań komisji należeć będzie utrzymanie porządku przy pomocy wojsk oddanych jej do rozporządzenia, oraz, o ile uzna za stosowne, policji stworzonej z osób pochodzących z tego kraju.

Komisja ma zająć się sprawą zastąpienia usuniętych niemieckich urzędów, a w razie potrzeby wydać zarządzenia co do ewakuacji urzędów lokalnych i zająć się sprawą ich zastąpienia, o ile tego będzie trzeba.

Wyda ona wszelkie zarządzenia potrzebne dla zabezpieczenia wolności, szczerości i tajności głosowania. W szczególności będzie mogła zarządzić wydalenie wszelkich osób, któreby w jakikolwiek sposób usiłowały zgwałcić rezultat plebiscytu przez usiłowania przekupstwa lub zastraszenia.

Komisja będzie mieć pełną moc postanawiania co do wszystkich kwestji, jakie mogłyby wyniknąć w wykonaniu niniejszych przepisów. Dobierze ona sobie do boku doradców fachowych, których sama wyznaczy z pośród miejscowej ludności.

Uchwały Komisji zapadać będą większością głosów.

§ 4. Głosowanie odbędzie się po upływie terminu, który wyznaczą główne mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, lecz nie będzie on mógł być krótszym, niż sześć miesięcy, ani przekraczać

zarządzeń w przedmiocie jakichkolwiek czynów politycznych, któreby zaszły na Górnym Śląsku w okresie zarządu przewidzianego w dołączonym aneksie aż do ustalenia definitywnego urządzenia tego kraju.

Niemcy oświadczają, iż od chwili obecnej zrzekają się na korzyść Polski wszelkich praw, tytułów do części Górnego Śląska, położonej poza linią graniczną, oznaczoną ze względu na plebiscyt przez główne mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone.

Art. 89. Polska zobowiązuje się przyznać wolność tranzytu osobom, towarom, okrętom, statkom, wagonom i poczcie, o ile przechodzą tranzytem między Prusami Wschodniemi a resztą Niemiec poprzez terytorjum polskie, włączając w to wewnętrzne drogi wodne, i zapewnić im co do ułatwień, ograniczeń i pod każdym innym względem przynajmniej tak korzystne traktowanie, jak osobom, towarom, okrętom, statkom, wagonom i poczcie, które bądź są polskie co do narodowości, pochodzenia, miejsca przywozu lub własności w chwili wysyłania, bądź korzystają z traktowania jeszcze od tegoż korzystnejszego.

Towary, idące tranzytem, będą wolne od wszelkiego cła lub innych analogicznych ciężarów.

Wolność tranzytu obejmie także służbę telegraficzną i telefoniczną w warunkach, które ustalą konwencye przewidziane w art. 98.

ANEKS.

§ 1. Po wejściu w życie niniejszego traktatu, a nie później, jak do dni piętnastu, mają opuścić strefę, poddaną plebiscytowi, wojska i władze niemieckie, które wskaże komisja, przewidziana w § 2. Obowiązane one będą wstrzymać się, aż do zupełnej ewakuacji, od wszelkich rekwizycji w pieniądzach i w naturze i od wszelkich zarządzeń, mogących narazić na szwank interesy gospodarcze kraju.

Do tego terminu zostaną rozwiązane rady robotniczo-żołnierskie, istniejące w tej strefie; zostaną również wyewakuowani ci z członków tych rad, pochodzący z innych okolic, którzyby wykonywali funkcje w chwili wejścia w życie niniejszego traktatu lub złożyli je po 1 marca 1919 roku.

Będą natychmiast rozwiązane wszystkie stowarzyszenia wojskowe i pół-wojskowe, do których w omawianej strefie należą

(DOSŁOWNY TEKST ARTYKUŁÓW ODNOSZĄCYCH SIĘ DO POLSKI).

Art. 87. Jak to już uczyniły mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, Niemcy uznają zupełną niepodległość Polski i zrzekają się na rzecz Polski wszystkich praw i tytułów do terytorjów. które określają . . . . (tu następuje oznaczenie granic).

Wszelako postanowienia niniejszego artykułu nie stosują się do terytorjów Prus Wschodnich i wolnego miasta Gdańska, jak one zostały oznaczone w rzeczonym artykule 28. Części II (Granice Niemiec) i w artykule 100 Działu XI (Gdańsk) niniejszego Traktatu.

Granice Polski, niewyszczególnione w niniejszym Traktacie, zostaną później ustalone przez główne mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone.

Komisja złożona z siedmiu członków, z których pięciu zamianują główne mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, jednego Niemcy i jednego Polska, utworzona, zostanie w piętnaście dni po wejściu w życie niniejszego Traktatu w celu oznaczenia na miejscu linji granicznej między Polską a Niemcami.

Postanowienia tej komisji zapadać będą większością głosów i będą obowiązywały strony interesowane.

Art. 88. Wezwani zostaną mieszkańcy do zdecydowania w drodze głosowania, czy chcą być przyłączeni do Niemiec, czy do Polski w części Górnego Śląska, objętej granicami poniżej określonemi. (Tu następuje oznaczenie granic).

Zarząd, pod którym ma się przystąpić do plebiscytu i przeprowadzić go, określają postanowienia dołączonego aneksu.

Rządy polski i niemiecki zobowiązują się od chwili obecnej, każdy w dotyczącym go zakresie, iż nigdzie na ich obszarach nie zarządzą dochodzeń, ani nie przedsięwezmą żadnych wyjątkowych

przez niniejszy Traktat będzie przysługiwało prawo posiadania dwóch głosów w razie rozstrzelenia głosów.

Osobna klauzula wyszczególnia warunki, w jakich posiadłości niemieckich misij religijnych chrześcijańskich na terytorjach, należących do rządów sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych lub powierzonych tym rządom, będą mogły w dalszym ciągu należeć do tych misij, bez uszczerbku prawa kontroli i władzy tych rządów wobec kierowników tych misji.

Z zastrzeżeniami, zawartemi w niniejszym Traktacie, Niemcy obowiązują się nie zgłaszać żadnych pretensji pieniężnych za fakty, poprzedzające datę uzyskania przez ten Traktat mocy obowiązującej do państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, lub do tych, które poprostu zerwały z Niemcami stosunki dyplomatyczne.

Niemcy zgadzają się na wszelkie postanowienia, dotyczące towarów i okrętów niemieckich, powzięte przez trybunały kaperskie państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, które natomiast zastrzegają sobie prawo rozpatrzenia wszystkich postanowień sądów niemieckich w sprawie zdobyczy.

Złożenie ratyfikacji będzie miało miejsce w Paryżu; państwa nieeuropejskie będą mogły zgłosić ratyfikację przez swego przedstawiciela dyplomatycznego w Paryżu.

Traktat zyska moc obowiązującą w stosunku do stron umawiających się, które go ratyfikują, z chwilą ratyfikowania go przez Niemcy z jednej strony oraz przez 3 z głównych państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych z drugiej strony; data ta będzie podstawą do obliczeń terminów przewidzianych w Traktacie.

Pod wszystkiemi innemi względami Traktat będzie obowiązywał każde państwo od chwili, kiedy państwo to go ratyfikuje.

przesunięcia granic: niemieckiej, holenderskiej i belgijskiej do Renu w Bachrach;

c) Po upływie 15 lat przyczółek mostowy w Moguncji i Kehlu oraz pozostałe terytorja na lewym brzegu.

3-o. Państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione zastrzegają sobie jednak prawa następujące:

a) Jeżeli po upływie 15 lat rękojmie przeciwko napadowi ze strony niesprowokowanych Niemiec nie będą im wydawały się dostateczne, to ewakuacja może uledz opóźnieniu;

b) Jeżeli podczas lub po owych 15 latach Niemcy przestaną wypełniać ściśle swoje zobowiązania — miarodajną w tym względzie będzie opinja międzysojuszniczej Komisji Odszkodowań — to strefy wyżej wymienione w całości lub częściowo będą mogły być ponownie okupowane przez wojska sprzymierzone i zaprzyjaźnione;

4-o. Przeciwnie zaś, jeżeliby Niemcy wypełniły całkowicie zobowiązania swoje przed upływem lat 15, możliwem jest wówczas wycofanie wojsk sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

System okupacji.

Wszelkie sprawy, dotyczące okupacji, które nie są przewidziane w niniejszym Traktacie, będą objęte przez konwencję lub konwencje późniejsze, które będą miały tę samą siłę i ten sam skutek, jak gdyby były włączone do niniejszego Traktatu.

Część XV.
WARUNKI RÓŻNEJ TREŚCI.

Niemcy obowiązują się uznać Traktaty pokojowe i Konwencje dodatkowe, które będą zawarte przez państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione z państwami, które walczyły po stronie Niemiec, dalej postanowienia, jakie zapadną w sprawie terytorjów byłej monarchji Austro-Węgierskiej, królestwa Bułgarji i państwa Tureckiego oraz uznać nowe państwa w granicach, jakie im w ten sposób zostały wyznaczone. Strony umawiające się uznają, iż przyjęły do wiadomości Traktat podpisany przez Francję z Jego Wysokością Księciem Monaco 17 lipca 1918 roku.

Strony te umawiają się, że w razie, gdyby później nastąpiła przeciwna umowa, przewodniczącemu każdej z komisji powołanych

Podobne warunki stosują się do floty.

Rozbrojenie lewego brzegu Renu i 50 klm. na prawym brzegu.

Poza ogólnymi warunkami co do ograniczenia zbrojeń, traktat nakazuje Niemcom specjalne zobowiązania, tyczące się lewego brzegu Renu i strefy 50 klm. na prawym grzegu.

Niemcom wzbronione jest zarówno na lewym brzegu rzeki, jak i w strefie 50 klm. na prawym brzegu:

1-o Utrzymywanie i wznoszenie fortyfikacji;

2-o Utrzymywanie oraz gromadzenie sił zbrojnych, bądź stale bądź czasowo;

3-o Jakiekolwiekbądź manewry wojskowe;

4-o Zachowanie jakiegokolwiekbądź materjalnego ułatwienia mobilzacji.

Prawo badania.

Tak długo, jak obowiązywać będzie traktat, Niemcy zobowiązują się poddać zbadaniu, które Rada Związku Narodów uzna za wskazane, w stosunku do jakiegokolwiekbądź punktu, tyczącego się ustawy wojskowej Niemiec. Takie postanowienie Rady Związku Narodów, powzięte na żądanie jednego z członków Związku, powinno zapaść większością głosów.

Okupacja lewego brzegu Renu i przyczółków mostowych.

Prawo okupacji tytułem gwarancji wykonania Traktatu zostaje unormowane jak następuje:

1-o. W ciągu 15 lat od chwili podpisania Traktatu, lewy brzeg Renu i przyczółki mostowe prawego brzegu będą okupowane przez wojska sprzymierzone i zaprzyjaźnione.

2-o. Jeżeli Niemcy spełnią ściśle warunki Traktatu, to przewidziana jest stopniowa ewakuacja, a mianowicie:

a) Po upływie 5 lat przyczółek mostowy Kolonji i terytorjum na lewym brzegu na północ od linji biegnącej od granicy holenderskiej na wysokości Roehr (Ruhr) aż do Renu przy ujściu Aary;

b) Po upływie 10 lat przyczółek mostowy w Koblencji i terytorjum na lewym brzegu na północ od linji, biegnącej od

Praca dzieci powinna być zniesiona, praca młodzieży ograniczona, tak, aby umożliwić jej rozwój fizyczny i umysłowy.

Płace powinny być równe dla obu płci za pracę jednakowej wartości.

W każdym kraju prawa winny zapewnić sprawiedliwe płace wszystkim pracownikom, przebywającym legalnie w tym kraju.

Każde państwo powinno zorganizować inspektoraty pracy, w których udział wezmą również kobiety.

Te zasady i metody, nie będące ani zupełne, ani definitywne, zostają uznane jako wytyczne polityki Związku Narodów i jako mogące w znacznej mierze poprawić losy prącowników.

Część XIV.

Rękojmie.

Rękojmie podzielone są pomiędzy 2 części Traktatu: V i XIV.

Mogą one być rozłożone na 5 kategorji:

1-o. Ograniczenie sił zbrojnych lądowych, morskich i napowietrznych Niemiec do stopnia określonego przez Traktat.

2-o. Utrzymanie na tym stopniu sił zbrojnych Niemiec.

3-o. Rozbrojenie zupełne lewego brzegu Renu i strefy 50 klm. na prawym brzegu.

4-o. Uznane przez Niemcy prawo kontrolowania przez Radę Związku Narodów spraw ustawy wojskowej Niemiec.

5-o. Okupacja przez siły zbrojne sprzymierzone i zaprzyjaźnione lewego brzegu Renu i przyczółków mostowych na czas określony przez Traktat.

Ograniczenie niemieckich sił zbrojnych.

Cyfry ustalone a odnoszące się do tego ograniczenia zostały wyłożone w części V. Ograniczenie to ma być urzeczywistnione w ciągu dwóch miesięcy pod kontrolą komisji międzysojuszniczej.

Ostateczny system wojskowy Niemiec.

Zasady tego systemu zamieszczone są w części V. Niemcy będą mogły zachować armję 100.000 złożoną wyłącznie z ochotników, wstępujących do wojska na lat 12; nie będą mogły posiadać aeroplanów, tanków, gazów trujących, będą musiały ograniczyć wyrób materjału wojennego do wysokości określonej i tylko w wyznaczonych fabrykach itd.

wych dla wszystkich, odnoszących się do kontroli celnej, zarządzeń sanitarnych, emigracji i imigracji, przewozu towarów zakazanych. Statki przepływające przez kanał będą podlegały jedynie opłatom, przeznaczonym na pokrycie kosztów utrzymania kanału i meljoracji.

Ładowanie i wyładowanie, wsiadanie i wysiadanie będą mogły dokonywać się jedynie w portach wskazanych przez Niemcy.

Niemcy mają zapewnić utrzymanie dobrych warunków dla żeglugi.

W razie pogwałcenia tych postanowień lub niezgody w komentowaniu ich, będzie można się odwołać do jurysdykcji Związku Narodów; niemiecka władza miejscowa, rezydująca w Kilonji będzie działała jako pierwsza instancja dla rozstrzygnięcia zatargów.

Część XIII.

Praca.

Zostaje ustanowiona stała instytucja, związana ze Związkiem Narodów, w celu zapewnienia dobrobytu fizycznego, moralnego i intelektualnego pracownikom najemnym. Instytucja ta będzie miała pierwszorzędne znaczenie z punktu widzenia międzynarodowego.

Pomimo różnic klimatu, obyczajów i zwyczajów etc., które utrudniają osiągnięcie całkowitej jedności warunków pracy, możliwem jest określenie pewnych zasad i metod, które należy starać się stosować wszędzie dla unormowania warunków pracy.

Z pośród tych zasad i metod następujące są szczególnie ważne i pilne:

Praca nie powinna być traktowana poprostu jako towar.

Prawo stowarzyszania się w jakimkolwiekbądź celu, nie sprzeciwiającym się ustawom powinno być zapewnione pracownikom i pracodawcom. Pracownicy mają prawo do płacy, dającej im możność odpowiedniego poziomu życiowego, z uwzględnieniem ogólnych warunków bytu.

Ośmiogodzinny dzień roboczy, lub 48-godzinny tydzień roboczy powinien być wprowadzony wszędzie, gdzie dotychczas jeszcze te warunki istnieją.

Odpoczynek cotygodniowy 24-godzinny conajmniej, o ile możności, niedzielny, winien być zapewniony.

Niemcy stosować się mają do jej przepisów. Transporty, wyruszające lub zmierzające do krajów sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, korzystać będą w Niemczech z najbardziej korzystnego systemu, jaki stosuje się do tego rodzaju transportów.

Niemcy zgodzą się na ustanowienie taryf bezpośrednich.

Niemcy zaopatrzą ewentualnie swe wagony w takie urządzenia, które pozwolą stosować system ciągłości hamowania, przyjęty przez aljantów.

Różne postanowienia.

Poszczególne punkty gwarantują, aby na wypadek ustąpienia terytorjów, drogi żelazne, znajdujące się na nich, zostały oddane w dobrym stanie, z normalnym taborem.

Niemcy pozwolą w ciągu 25 lat państwom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym budować lub ulepszać na ich koszt, na swojem terytorjum łącznice kolejowe, które im będą potrzebne. Niemcy zgadzają się z góry na ewentualne wypowiedzenie konwencji z St. Gotharda z 13 października 1909 r.

W ciągu 25 lat ogół państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych reprezentowanych w Komisjach Renu i Dunaju, będzie mógł nakazać Niemcom zbudowanie drogi spławnej o szerokim przekroju, łączącej Ren z Dunajem.

Zatargi, które mogą powstać na temat tych wszystkich postanowień, będą załatwione przez Związek Narodów.

Związek Narodów będzie mógł z tego tytułu przejrzeć ponownie niektóre warunki po upływie 5 lat.

Po upływie tegoż czasu każda konwencja ogólna, zawarta przez państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione w sprawie portów, dróg wodnych i dróg żelaznych, aprobowana przez Związek Narodów, będzie obowiązywała Niemcy.

POSTANOWIENIA POSZCZEGÓLNE.

Kanał Kiloński.

Kanał Kiloński ma być zawsze otwarty, zarówno dla okrętów wojennych, jak i handlowych wszystkich państw, które będą pozostawały na stopie pokojowej z Niemcami. Obywatele, mienie i okręty tych wszystkich państw będą traktowane pod względem korzystania z kanału całkowicie na równi. Panować ma swoboda ruchu na kanale, z wyjątkiem przepisów racjonalnych i jednako-

roku, z zastrzeżeniem zmian (państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione zastrzegają sobie prawo porozumienia się w tej sprawie z Holandją, Niemcy zaś obowiązują się zgodzić na wszelkie konwencje, jakie zostaną zawarte). Komisja przewidziana przez tę konwencję składać się będzie odtąd z 19 członków (1 przewodniczący, mianowany przez Francję, 2 Holendrów, 2 Szwajcarów, 4 Niemców, 4 Francuzów, 2 Anglików, 2 Włochów, 2 Belgów); statki wszystkich państw będą zrównane w prawach.

Niemcy ustąpią Francji:

1-o Holowniki i statki lub udziały finansowe w niemieckich towarzystwach żeglugi na Renie (ilość tę określą arbitrzy, wyznaczeni przez Stany Zjednoczone);

2-o Zakłady, doki itd., jakie Niemcy posiadają w porcie Rotterdamu i ich udziały finansowe w tych zakładach (ten sam sposób arbitrażu, co powyżej);

Francji przysługiwać będzie prawo brania wody z Renu do swoich kanałów, irygacji etc. i wykonywania koniecznych robót na wybrzeżu niemieckiem.

Belgji przysługiwać będzie to samo prawo w celu zaopatrzenia w wodę projektowanego kanału o szerokim przekroju między Renem a Mozą, którego przeprowadzenie ewentualne przez terytorjum niemieckie zapewnić mają Niemcy.

Francja będzie miała pozatem wyłączne prawo korzystania z energji hydraulicznej Renu na tym odcinku rzeki, który stanowi granicę francusko-niemiecką.

Niemcy zgadzają się, aby kompetencja Komisji Renu została rozciągnięta ewentualnie na Mozelę i na tę część Renu, która leży pomiędzy Bazyleą a jeziorem Konstancji (z zastrzeżeniem zgody Luksemburga i Szwajcarji).

Używalność portów dla Republiki Czecho-słow.

Niemcy wynajmą Republice Czecho-słowackiej na lat 99 w Hamburgu i w Szczecinie obszary, które będą stanowiły wolne strefy. Szczegóły zostaną ustalone przez komisję, złożoną z 3-ch członków (1 Niemiec, 1 Czecho-słowak i 1 Anglik).

Transporty kolejowe.

Zanim zawartą zostanie nowa Konwencja, której zadaniem będzie zastąpić Konwencję berneńską z 14 października 1890 r.,

Konserwacja ma być przeprowadzona kosztem państw nadbrzeżnych.

Odwoływanie się do Związku Narodów na wypadek zaniedbania z ich strony lub prowadzenia robót, które wydają się szkodliwemi dla żeglugi.

Elbą zarządzać będzie Komisja międzynarodowa, złożona z 10 członków (4 Niemców, 2 Czecho-Słowaków, 1 Anglik, 1 Francuz, 1 Włoch, 1 Belg).

Odrą — Komisja międzynarodowa, złożona z 7 członków (1 Polak, 1 Prusak, 1 Czecho-Słowak, 1 Anglik, 1 Francuz, 1 Duńczyk, 1 Szwed).

Utworzona zostanie Komisja międzynarodowa Niemna (po jednym przedstawicielu każdego z państw nadbrzeżnych i 3 przedstawicieli innych państw, wskazanych przez Związek Narodów) na żądanie któregokolwiek z państw nadbrzeżnych.

Umowy lub regulaminy istniejące są tymczasowo utrzymane w mocy o tyle, o ile nie sprzeciwiają się powyższym postanowieniom.

Dunaj.

Zostaje wskrzeszona Komisja europejska Dunaju, lecz tymczasem składać się będzie tylko z przedstawicieli W. Brytanji, Francji, Włoch i Rumunji.

W górę od tej rzeki, jaka podlegać będzie jej jurysdykcji, zarząd sprawować będzie Komisja międzynarodowa, która zostanie powołana i składać się ma z dwóch przedstawicieli niemieckich państw nadbrzeżnych, po jednym z innych państw nadbrzeżnych i po jednym z każdego państwa nie nadbrzeżnego, reprezentowanego w Komisji europejskiej Dunaju. Osobne postanowienia normują sprawę robót, mianowicie dotyczących Bramy Żelaznej. Niemcy odstąpią państwom sprzymierzonym i zaprzyjaźnionym, zainteresowanym w sprawach Dunaju, Elby, Odry i Niemna, holowniki, statki oraz materjały, potrzebne do eksploatacji rzeki (ilość przypadająca na każde z tych państw zostanie ustalona przez arbitrów delegowanych przez Stany Zjednoczone).

Ren i Mozela.

Zanim zostanie zawarta ogólna konwencja, o której mowa wyżej, do Renu stosować się będzie konwencja Mannheimska z 1868

Zarządzenia w sprawie ceł, policji, bezpieczeństwa itd. mają być racjonalne i nie będą niepotrzebnie utrudniały ruchu.

Wolne strefy, jakie przedtem istniały w portach niemieckich, utrzymuje się nadal.

Nie będzie wprowadzona żadna opłata przywozu i wywozu, lecz tylko i to na stopie równości opłaty, konieczne do utrzymania i naprawy portu, oraz opłata statystyczna, najwyżej jedna-tysiączna ad valorem.

Udogodnienia (magazyny itd.) powinny odpowiadać potrzebom handlowym. Towary zużywane w strefach wolnych będą wyjęte z pod opłat akcyzy.

Nie będzie czyniona różnica między narodowościami.

Opłaty pobierane na granicy u wejścia i u wyjścia między strefami wolnemi a Niemcami będą również takie same, jak opłaty pobierane na innych granicach niemieckich.

Tranzyto pomiędzy strefą wolną i innem państwem, poprzez Niemcy, nie będzie obciążone żadną opłatą celną lub tranzytową; wolność tego tranzyta będzie zapewniona.

Elba, Odra, Niemen.

Umiędzynaradawia się:

Elbę i jej dopływ Mołdawę (od Pragi);

Odrę (od miejsca połączenia się z Oppą);

Niemen (od Grodna);

Dunaj (od Ulmu) i ich kanały poprzeczne, spławne itd.;

Do rzek tych stosować się będą zasady wolności żeglugi.

Statki niemieckie będą mogły krążyć regularnie pomiędzy dwoma portami jednego z państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych jedynie za pozwoleniem tego państwa.

Opłaty zostaną obliczone tak, aby pokrywały tylko koszty konserwacji i meljoracji, ale państwa nadbrzeżne będą mogły pobierać opłaty celne, rogatkowe i portowe.

Zanim ogólna konwencja, do której Niemcy przystępują zgóry, ustanowi ogólny system, zaaprobowany przez Związek Narodów, rzeki te podlegać będą systemowi prowizorycznemu, opartemu na następujących zasadach:

Ograniczenie opłat do sumy niezbędnej na koszty konserwacji i meljoracji.

mogły przelatywać nad Niemcami i nad ich wodami terytorjalnemi bez lądowania.

Niemcy uznają za ważne świadectwa fachowe i poświadczenia, wydane lub uznane przez którekolwiek z państw sprzymierzonych lub zaprzyjaźnionych.

Przyznają one ich samolotom pod względem handlu wewnętrznego traktowanie, zgodne z klauzulą narodu najbardziej uprzywilejowanego. Zastosują się do przepisów napowietrznych, ustalonych przez owe państwa.

Zobowiązania te pozostaną w mocy do 1 stycznia 1923 roku; chybaby Niemcy przedtem były dopuszczone do Związku Narodów lub też upoważnione przez mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione do przyłączenia się do ich Konwencji o żegludze napowietrznej.

Część XII.

PORTY, DROGI WODNE I KOLEJE ŻELAZNE.

Wolność tranzyta i żeglugi.

Niemcy przyznają wolny przewóz pod każdą postacią na swych drogach żelaznych i rzecznych osobom, towarom, wagonom itd. państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych. Przyznają im te same warunki, co swoim własnym obywatelom. Zwalniają je od praw celnych i tranzytowych i będą pobierać tylko słuszne opłaty.

Wstrzymują się od wszelkiego mieszania się do przejazdu emigrantów i nie pozwolą towarzystwom żeglugi lub innym organizacjom wpływać na ten ruch.

Zarówno u wejścia, jak u wyjścia ze swych granic, nie będą czyniy żadnej różnicy ze względu na pochodzenie, przeznaczenie, rodzaj, narodowość lub sposób przewozu czy też drogę obrania.

Nie poczynią żadnego zarządzenia (skombinowane taryfy lub inne) w celu faworyzowania portów niemieckich ze szkodą portów państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych.

Przyspieszą wyprawienie w drogę towarów bez różnicy pochodzenia lub przeznaczenia, w tych samych warunkach, jakie istnieją dla towarów niemieckich.

Ułatwią przewóz przedmiotów ulegających zepsuciu.

Z zastrzeżeniem nadbrzeżnej żeglugi morskiej, nie będzie czyniona żadna różnica w portach albo na drogach spławnych Niemiec między sprzymierzeńcami i zaprzyjaźnionemi a krajowcami.

wskutek zmiany warunków handlowych poniosła poważną stratę.

Traktat prócz tego zawiera szczegółowe postanowienia dla różnych rodzajów umów, mianowicie tranzakcij na giełdzie pieniężnej i towarowej, umów o zastawie, dewizach i ubezpieczeniach.

4-o. Przedawnienia. — Traktat przewiduje w stosunkach między nieprzyjaciółmi zawieszenie wszelkich terminów zasiedzenia, przedawnienia lub wyłączenia postępowania. Terminy poczną biedz na nowo najwcześniej w trzy miesiące po wejściu w życie Traktatu.

Jeżeli z powodu niedopełnienia aktu jakiegoś lub formalności zrządzono szkodę obywatelowi sprzymierzonemu lub zaprzyjaźnionemu, sąd rozjemczy mieszany przyzna wynagrodzenie. Wynagrodzenie to polegać będzie, o ile to będzie możliwe i słuszne, na przywróceniu praw, pogwałconych przez poczynione zarządzenie.

5-o. Wyroki. — Jeżeli jakiś sąd niemiecki podczas wojny wydał wyrok przeciw obywatelowi sprzymierzonemu lub zaprzyjaźnionemu w instancji, w której ten nie mógł był się bronić, ów obywatel sprzymierzony lub zaprzyjaźniony będzie mógł otrzymać pewne wynagrodzenie, ustalone przez sąd rozjemczy mieszany.

6-o. Sąd rozjemczy mieszany. — Traktat przewiduje dla regulowania spraw, odnoszących się do majątku, praw i interesów prywatnych urządzenie sądu rozjemczego mieszanego. Traktat ustala rodzaj i skład tego sądu i przepisuje postępowanie.

Sąd ten, poza wypadkami przytoczonemi powyżej, jest właściwy do rozsądzania wszelkich sporów, odnoszących się do umów, zawartych przed wejściem w życie traktatu między obywatelami sprzymierzonymi lub zaprzyjaźnionymi a niemieckimi, z wyjątkiem jednak sporów, które w myśl ustaw mocarstw sprzymierzonych lub zaprzyjaźnionych należą do kompetencji sądów narodowych tych mocarstw.

Część XI.

ŻEGLUGA NAPOWIETRZNA.

Samoloty mocarstw sprzymierzonych lub zaprzyjaźnionych będą miały swobodę przelatywania i lądowania na terytorjum i na wody terytorjalne Niemiec. Będą miały wolny dostęp do powietrznego krajowego lotniska, otwartego w Niemczech na stopie równej z samolotami niemieckimi.

Samoloty, znajdujące się w drodze do obcego kraju, będą

watele niemieccy będą odszkodowani przez Niemcy za tę likwidację lub to zatrzymanie.

W zasadzie wyjątkowe zarządzenia wojenne lub zarządzenia poczynione z tej i z tamtej strony pod względem majątku nieprzyjacielskiego uważane są za ostateczne i każdemu przeciwstawić się dające. Ale obywatele sprzymierzeni lub zaprzyjaźnieni mają prawo do odszkodowania za szkody i krzywdy wyrządzone ich mieniu przez owe zarządzenia. A naprawa ta, ilekroć to będzie możliwe, dokonana będzie, o ile zażąda tego dawny właściciel sprzymierzony, przez zwrot jego mienia. W takim razie Niemcy powinny zwrócić to mienie wolne od wszelkiego ciężaru lub służebności, powstałych po likwidacji, oraz wynagrodzić szkody wszystkich, którzy będą poszkodowani przez zwrot.

W razie niedokonania zwrotu w naturze, wynik likwidacji, tak jak wszelkie należytości gotówkowe zatrzymane, zwraca się uprawnionym lub ich rządowi. Ten zwrot odbywa się zgodnie z procedurą przewidzianą dla zapłaty długów, odnośnie do tych państw, które tej procedury używają.

Majątek, prawa i interesy, zwrócone wskutek zastosowania układów, będą umieszczone i utrzymane w Niemczech w tem położeniu prawnem, w jakiem znajdowały się na mocy praw obowiązujących przed wojną majątek, prawa i interesy obywateli niemieckich.

Nie wolno poczynić zarządzeń, dotykających własności odnośnie do tych majątków, o ile nie odnoszą się one tak samo do majątków Niemców, a w takim razie odszkodowanie odpowiednie ma być zapłacone właścicielowi sprzymierzonemu lub zaprzyjaźnionemu.

3-o. Umowy. — Układ stawia zasadę unieważnienia umów, zawartych między osobami, między któremi handel został później zakazany. W tej zasadzie jednak zrobiono ważne wyłomy; nie odnosi się ona mianowicie do umów między Amerykanami, Brazylijczykami i Japończykami z jednej strony, a Niemcami z drugiej; pewne kategorje umów są wyjęte ze stosowania tej zasady; a wreszcie rządy sprzymierzone lub zaprzyjaźnione mają możność zażądania w interesie ogólnym wykonania umów, zawartych pomiędzy jednym z obywateli swych a Niemcami, ale w takim razie sąd rozjemczy mieszany może przyznać odszkodowanie stronie, któraby

Wypłaty nastąpią za pośrednictwem Urzędów rozrachunku, urządzonych w każdym kraju, które odbiorą kwoty dłużne przez swych obywateli dawnym wrogom i spłacą długi, należące się od tych ostatnich swym obywatelom.

Rządy będą odpowiedzialne za zapłatę uznanych długów swych obywateli i będą mogły za spłaty poczynione swym obywatelom zatrzymać kwoty, jakie uznają za potrzebne za ryzyko, koszty lub komisowe.

Wypłaty wyżej przewidziane będą dokonane w monecie interesowanego państwa sprzymierzonego lub zaprzyjaźnionego. Jeżeli dług ma być spłacony w innej monecie, operacja dokonana będzie według stopy wymiennej przedwojennej, t. j. bądź według stopy wymiennej, umówionej w kontrakcie, bądź też według stopy, równającej się średniej z pośród kursów telegraficznych z lipca 1914 roku między owem państwem sprzymierzonem lub zaprzyjaźnionem a Niemcami.

W zasadzie długi, o które tu chodzi, będą płacone z odsetkami 5 procent rocznie, chyba, że umowy, prawo lub miejscowy zwyczaj co innego stanowią. Jednakowoż nie będą dawały odsetek kwoty, dłużne z tytułu dywidend, odsetek lub innych spłat perjodycznych, przedstawiających procent kapitału.

Trudności, odnoszące się do uznania długów, będą badane po wzajemnem porozumieniu przez Urzędy rozrachunków obu krajów, a urzędy te będą usiłowały pogodzić strony. W razie niezgody sprawa idzie przed sąd rozjemczy mieszany, który rozstrzygnie w ostatniej instancji.

Zarządzenia przewidziane dla uregulowania długów z przed wojny nie są zresztą obowiązujące dla wszystkich państw, sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, które, w terminie sześciomiesięcznym od chwili wejścia w życie traktatu, mogą zawiadomić, że pragną, aby omawiana procedura miała zastosowanie do uregulowania długów przedwojennych między swymi obywatelami a Niemcami.

2-o. Majątek, prawa i interesy. — Ten dział układu przewiduje na początku bezpośrednie zniesienie wszystkich wyjątkowych zarządzeń wojennych w sprawie majątku, praw i interesów obywateli niemieckich lub towarzystw kontrolowanych przez nich w ich kolonjach, posiadłościach lub krajach pod protektoratem. Oby-

18 miesięcy, licząc od daty objęcia funkcji w strefie przez wymienioną komisję.

Prawo głosu będzie przyznane każdej osobie bez różnicy płci, o ile czyni zadość następującym warunkom:

a) ukończyła lat 20 przed 1 stycznia tego roku, w którym odbędzie się plebiscyt;

b) urodziła się w strefie, poddanej plebiscytowi, albo tamże ma miejsce zamieszkania od daty, która zostanie oznaczoną przez Komisję, lecz nie może być późniejszą od daty dnia 1 stycznia 1919 roku, albo została wypędzoną przez władze niemieckie bez zachowania tamże miejsca zamieszkania. Osoby skazane za przestępstwa polityczne mają mieć możność wykonania prawa głosowania. Każdy głosować będzie w gminie, w której ma miejsce zamieszkania, lub w której urodził się, o ile nie ma miejsca zamieszkania na tem terytorjum.

Wyniki głosowania zostaną ustalone gminami według większości głosów w każdej gminie.

§ 6. Po zamknięciu głosowania Komisja zawiadomi główne mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone o liczbie głosów w każdej gminie, przedkładając im jednocześnie szczegółowy raport o przebiegu głosowania oraz wnioski co do linji, którą należałoby przyjąć jako granicę Niemiec na Górnym Śląsku, biorąc przytem pod uwagę zarówno życzenia wyrażone przez mieszkańców, jak położenie geograficzne i gospodarcze danych miejscowości.

§ 7. Skoro tylko linja graniczna zostanie oznaczoną przez główne mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone, Komisja zawiadomi władze niemieckie, że mogą znów objąć zarząd terytorjum, które zostanie uznane za mające pozostać niemieckiem; dotyczące władze będą zobowiązane dokonać tego w ciągu miesiąca od notyfikacji w sposób przepisany przez Komisję.

W tymże samym terminie i w sposób przepisany przez Komisję winien będzie Rząd polski objąć w zarząd terytorjum, które uznane zostanie za mające zostać polskiem.

Gdy tym sposobem zostanie już zapewniony zarząd kraju przez władze niemieckie i polskie, ustanie władza Komisji.

Koszt armji okupacyjnej i wydatki Komisji, zarówno na pokrycie jej działalności, jak na zarząd strefy, czerpane będą z dochodów miejscowych.

Art. 91. Obywatele niemieccy, mający miejsce zamieszkania na terytorjum uznanem definitywnie za część Polski, nabędą samem prawem obywatelstwo z wykluczeniem obywatelstwa niemieckiego.

Wszelako obywatele niemieccy lub ich potomkowie, którzy zamieszkali na tem terytorjum po 1 stycznia 1918 roku, nie będą mogli nabyć obywatelstwa polskiego, jak tylko za specjalnem zezwoleniem państwa polskiego.

W przeciągu dwóch lat od wejścia w życie niniejszego Traktatu obywatele niemieccy w wieku powyżej lat 18, mający miejsce zamieszkania na którem z terytorjów uznanych za część Polski, będą mieli prawo opcji na rzecz obywatelstwa niemieckiego.

Polacy, obywatele niemieccy, mający ukończonych lat 18 i posiadający miejsce zamieszkania w Niemczech, będą mieli także prawo opcji na rzecz obywatelstwa polskiego. Opcja męża skutkuje za opcję żony, opcja rodziców za opcję dzieci, mających poniżej lat 18.

Wszystkie osoby, które skorzystają z przewidzianego wyżej prawa opcji, będą mogły w przeciągu następnych 12 miesięcy przenieść swoje zamieszkanie do państwa, na rzecz którego dokonały opcji.

Będą one miały prawo zachować majątek nieruchomy, posiadany na terytorjum drugiego państwa, w którem miały miejsce zamieszkania przed dokonaniem opcji.

Będą one mogły wywieść bez cła swój majątek ruchomy wszelakiego rodzaju do kraju, na rzecz którego dokonały opcji i będą wolne pod tym względem od wszelkich świadczeń z racji opuszczenia kraju lub opłat, jeśli one istnieją.

W takim samym terminie Polacy, obywatele niemieccy, znajdujący się w innych państwach, będą mieli prawo, o ile nie sprzeciwiają się temu przepisy tych innych państw, i o ile w nich nie nabyli już obywatelstwa, uzyskać obywatelstwo polskie z wykluczeniem obywatelstwa niemieckiego, stosując się w tym względzie do przepisów, które będą wydane przez państwo polskie.

W części Śląska Górnego, poddanej pod plebiscyt, przepisy niniejszego artykułu wejdą w życie dopiero z chwilą definitywnego przyznania tego terytorjum.

Art. 92. Stosunek i rodzaj ciężarów finansowych Niemiec i Prus, które będzie miała objąć Polska, zostaną ustalone zgodnie z artykułem 254, części IX (Przepisy finasowe) niniejszego Traktatu.

Z udziału, który obciąży Polskę, wyłączona zostanie część długu, która dotyczy zarządzeń rządów niemieckiego i pruskiego w celu kolonizacji niemieckiej w Polsce, określi zaś ją Komisja Odszkodowań przewidziana w powyżej powołanym artykule.

Ustalając w wykonaniu artykułu 256 części VII (Odszkodowania) niniejszego Traktatu wartość dóbr i własności cesarstwa lub państw niemieckich, przechodzących na własność Polski równocześnie z oddanemi jej terytorjami, Komisja Odszkodowań będzie obowiązaną wyłączyć z tej oceny budynki, lasy i inną własność państwową, które należały do dawnego Królestwa Polskiego. Nabyte one zostaną przez Polskę jako wolne i swobodne od wszelkich ciężarów.

We wszystkich terytorjach niemieckich, przekazanych z mocy niniejszego Traktatu Polsce i uznanych definitywnie za część Polski, dobra, prawa i udziały poddanych niemieckich będą mogły podlegz w zastosowaniu artykułu 297 likwidacji przez rząd polski tylko zgodnie z następującemi przepisami:

1) Suma likwidacji wynikająca ma być wypłacona bezpośrednio uprawnionemu.

2) W razie gdyby tenże udowodnił przed mieszanym trybunałem rozjemczym, przewidzianym przez Dział VI Części II (Przepisy ekonomiczne) niniejszego Traktatu lub przed arbitrem przez ten trybunał wyznaczonym, że warunki sprzedaży lub zarządzenia, powzięte przez rząd polski, a nieprzewidziane przez jego ustawodawstwo ogólne, w sposób niesłuszny były krzywdzące co do ceny, będzie mógł trybunał lub arbiter przyznać uprawnionemu słuszne wynagrodzenie, które zapłaci rząd polski.

Późniejsze konwencje uregulują wszystkie kwestje, niezałatwione przez niniejszy Traktat, jak i te, które mogłyby wyniknąć z ustąpienia omawianych terytorjów.

Art. 93. Polska przyjmuje i godzi się na włączenie do Traktatu, który zawrze z głównemi mocarstwami sprzymierzonemi i stowarzyszonemi, postanowień, które te mocarstwa uznają za potrzebne

dla ochrony w Polsce interesów mieszkańców, różniących się od większości ludności rasą, językiem lub religją.

Polska godzi się również na włączenie do Traktatu, który zawrze z głównemi mocarstwami sprzymierzonemi i stowarzyszonemi postanowień, które te mocarstwa uznają za potrzebne dla ochrony wolności tranzytu i słusznych urządzeń co do handlu innych narodów.

B). TRAKTAT KOALICJI Z POLSKĄ.

Dla ocenienia politycznego znaczenia traktatu pięciu wielkich mocarstw z Polską, podpisanego, z 28/VI r. 1919 w Wersalu, należy zapamiętać przedewszystkiem wstęp, poprzedzający właściwą osnowę. Czytamy tam na samym początku:

„Considérant que les Puisances, alliées et associées ont, par le succès de leurs armes rendu à la nation polonaise l'indépendance dont elle avait été injustement privée;

Considérant que par la proclamation du 30 mars 1917 le Gouvernement russe a consenti au rétablissement d'un État polonais indépendant"...

Zestawiono w ten sposób i zrównano, jako źródło niepodległości Polski, sukces armij sprzymierzonych z deklaracją rządu rosyjskiego z 30. marca 1917, godzącą się na wskrzeszenie państwa polskiego. Ze stanowiska polskiego uderza to powołanie się na rząd rosyjski. Należy wyczekać, czy i jakie pociągnie to za sobą konsekwencje w dalszym rozwoju sprawy polskiej, obecnie wystarczy stwierdzić, że źródła niepodległości Polski nie dadzą się ani ukryć, ani zastąpić żadną deklaracją.

Ze stanowiska prawa publicznego traktat jest zaprzeczeniem suwerenności państwa polskiego w następujących kierunkach:

1. wiąże Polskę w jej władzy prawodawczej, przez zobowiązanie jej do uchwalenia pewnych postanowień w konstytucji,

2. wiąże ją przez niedopuszczenie do zmiany tych postanowień, bez zezwolenia Rady Ligi Narodów,

3. wiąże ją w władzy wykonawczej przez możliwość zarządzeń Ligi na skutek skargi wniesionej do niej,

4. wiąże ją w sprawie Wisły,

5. wiąże ją w sprawie polityki gospodarczej przez zobowiązanie przyjęcia umów, o których treści ma decydować jednostronnie drugi kontrahent.

Merytorycznie należy podnieść, że w ustawach Rzeczypospolitej polskiej mają znaleźć miejsce nie tylko gwarancje równości wszystkich obywateli, nie tylko normy o prawach mniejszości, ale i normy o administracji pewnych spraw. Nawet przy udzieleniu mniejszości autonomji np. w dziedzinie szkolnictwa, można ją w różny sposób przeprowadzić. Traktat przesądza sprawę np. kosztów szkół żydowskich. Traktat tworzy też nową kategorję obywateli, mianowicie obywateli zostających pod opieką Ligi. Przyznanie językowi polskiemu obowiązkowości w szkołach żydowskich jest wynikiem zaginięcia poczucia suwerenności państwa, jest bowiem zbędnem w traktacie międzynarodowym.

Traktat wprowadza postanowienia o mniejszościach w ogóle, wśród nich jednak w art. 10 i 11 daje specjalne stanowisko żydom.

Wszystkim mniejszościom zapewnia traktat: 1) Równość praw cywilnych i politycznych a w szczególności co do dopuszczania do urzędów publicznych i co do wykonywania zawodów (art. 7) — 2) Prawo używania języka w stosunkach prywatnych, zebraniach, publikacjach, sądach etc. (art. 7) — 3) Prawo do zakładania urządzeń społecznych, religijnych, szkolnych, etc., dalej do używania w nich własnego języka i wykonywania w nich praktyk religijnych (art. 8) — 4) Prawo do żądania, aby tam, gdzie istnieje znaczny odłam mniejszości, istniały szkoły powszechne z językiem „własnym“ przy obowiązkowej zresztą nauce języka polskiego.

Dla szkół, tak samo jak dla instytucij dobroczynnych i religijnych ma być zapewniony słuszny udział w sumach, przeznaczonych na tego rodzaju cele przez budżety publiczne (państwowy, miejski i t. p.) (art. 9). —

Do żydów specjalnie odnoszą się postanowienia: 5) Prawo do utworzenia komitetów szkolnych przez gminy żydowskie (pod kontrolą państwa) dla rozdziału funduszów publicznych na cele szkół żydowskich (art. 10). — 6) Prawo do poszanowania szabasu (z zastrzeżeniem co do służby wojskowej, od obowiązków której szabas nie może zwalniać) (art. 11).

Wreszcie w art. 12 postanowionem zostało: 7) że każde z dziewięciu państw, będących członkami Rady Ligi Narodów ma prawo sygnalizować naruszenie powyższych praw, a Rada ma prawo wydać odpowiednie zarządzenia. W razie różnicy zdań między Polską a jednem z mocarstw (nie całą Radą) oddanym ma być spór do Trybunału Sprawiedliwości.

1. LIST P. CLEMENCEAU DO P. PADEREWSKIEGO.

Panie Prezydencie!

W imieniu Rady naczelnej głównych państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, mam zaszczyt zakomunikować Panu dołączony tekst traktatu, pod jego ostateczną postacią, a którego podpisanie będzie żądane od Polski, na podstawie 93-go artykułu traktatu z Niemcami, z okazji potwierdzenia uznania Polski, jako państwa niepodległego i wręczenia jej terytorjów, objętych dawnem państwem niemieckiem, a przyznanych jej przez wyżej wspomniany traktat. Główne punkta zakomunikowane zostały delegacji polskiej w Paryżu ostatniego maja, a poprzednio rządowi polskiemu za pośrednictwem ministra Francji w Warszawie. Od tego czasu. Rada skorzystała z obserwacij, które Pan był łaskaw jej zakomunikować w swojem memorandum z 16. czerwca, a po zbadaniu tychże, postanowiła zaprowadzić pewne zmiany w tekście traktatu. Rada jest przekonana, że przez te zmiany, zadość-

uczyniono głównym punktom, na które zwróciło uwagę Rady pańskie memorandum, o ile punkta te odnoszą się do specjalnych dyspozycij traktatu.

Komunikując Panu oficjalnie definitywną decyzję państw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych odnośnie do wyżej wspomnianego traktatu, pragnąłbym skorzystać ze sposobności, aby wyjaśnić Panu w sposób bardziej formalny, niż to dotąd zrobiono, jakie to rozważania kierowały państwami sprzymierzonemi i zaprzyjaźnionemi, kiedy się zajmowały temi sprawami.

1) Przedewszystkiem pragnąłbym zaznaczyć, że traktat nie jest bez precedensu.

Jest to sposób postępowania od dawna we zwyczaju w prawie publicznem europejskiem, że, skoro powstaje nowe państwo, a nawet kiedy już istniejące państwo otrzymuje poważne powiększenie terytorjalne, to uznanie tego stanu rzeczy przez mocarstwa, formalne i zbiorowe, musi być poprzedzone zapewnieniem, że państwo to zobowiązuje się, pod postacią konwencji międzynarodowej, do zachowania pewnych zasad rządzenia. Ta reguła, co do której istnieją liczne precedensy, została zastosowaną w sposób najbardziej oczywisty, kiedy na kongresie berlińskim, ostatnie wielkie zebranie mocarstw europejskich uznało suwerenność i niepodległość Serbji, Czarnogóry i Rumunji.

Byłoby stosownem przypomnieć przy tej sposobności wypowiedziane słowa przez pełnomocników brytyjskich, francuskich, włoskich i niemieckich, według protokołu z 28. czerwca 1878 r.:

„Lord Salisbury uznaje niepodległość Serbji, ale uważa, że należałoby postanowić, aby wielka zasada wolności wyznań była przez to państwo stosowaną".

„P. Waddington sądzi, że należy skorzystać z tej uroczystej chwili, aby potwierdzić przez reprezentantów Europy zasadę wolności religijnej. Jego Ekscelencja dodaje, że Serbja, która żąda wejścia w skład rodziny europejskiej na równej stopie z innemi państwami musi poprzednio przyjąć zasady, które są podstawą organizacji wszystkich państw europejskich, i uważać to przyjęcie za warunek konieczny spełnienia jej żądania".

Książę Bismarck, streszczając rezultat głosowania, oświadcza, że zgoda Niemiec zawsze jest pewna, gdy się rozchodzi o propozycję popierającą wolność religijną".

„Hr. Launay, w imieniu Włoch, oświadcza, że pragnie przyłączyć się do wniosku o wolności wyznań, która stanowi jedną ze zasadniczych podstaw instytucji jego kraju, i że solidaryzuje się z deklaracjami, poczynionemi w tej sprawie przez Niemcy, Francję i wielką Brytanję".

„Hr. Andrassy wyraża się w sposób podobny, a pełnomocnicy tureccy w niczem się nie sprzeciwiają".

„Książę Bismarck, streszczając rezultat głosowania, oświadcza, że Niemcy uznają niepodległość Serbji, ale pod warunkiem, że w państwie tym uznaną zostanie wolność religijna. Jego Wysokość dodaje, że komisja redagująca, formułując tę decyzję, będzie musiała położyć nacisk na zależność między proklamowaniem niepodległości Serbji, a uznaniem przez nią zasady wolności religijnej".

II. — Główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione sądzą, że popełniłyby grzech wobec odpowiedzialności, jaka na nich ciąży, gdyby, przy tej sposobności, usunęły się od tego, co uważają za swoją ciągłą tradycję. Pod tym względem, muszę przypomnąć Panu, że to dzięki wysiłkom tych państw, których imieniem mam zaszczyt do Pana się zwracać, naród polski odzyskuje swoją niepodległość. Dzięki ich postanowieniu, panowanie Polski ma na nowo być przywrócone na terytorjach, o których mowa, a mieszkańcy tych terytorjów mają być zaliczeni do narodu polskiego. Od poparcia, jakie zasoby tych państw dadzą lidze narodów, zależeć będzie, czy Polska będzie te terytorja spokojnie posiadać. Stąd więc wypływa dla tych państw zobowiązanie zapewnienia, pod formą jak najbardziej trwałą i uroczystą, gwarancji pewnych praw zasadniczych, któreby mieszkańcom dawały konieczną ochronę, jakakolwiek byłaby zmiana we wewnętrznych urządzeniach państwa polskiego.

Dzięki temu to zobowiązaniu dołączono § 93. do traktatu pokojowego z Niemcami. Tego rodzaju zastrzeżenie nie dotyka tylko Polski, ale także Czecho-Słowację, a inne zastrzeżenia będą dołączone do pokoju z Austrją, z Węgrami i Bułgarją, aby w podobny sposób zobowiązać inne państwa, którym traktaty te zapewnią pokaźne powiększenia terytorjalne.

Wystarczy wziąć pod uwagę te fakta, aby widzieć jasno, że żądanie zwrócone do Polski w chwili, kiedy równocześnie uznaje

się jej suwerenność i niepodległość i kiedy są jej przyznane ważne terytorja, nie zawiera najmniejszego powątpiewania w szczerość chęci narodu i rządu polskiego, aby utrzymać zasady sprawiedliwości i wolności. Ani na chwilę główne państwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione o tem nie powątpiewały.

III. — Prawdą jest, że nowy traktat różni się w swojej formie od konwencij poprzednich, które traktowały o podobnych kwestjach. Zmiana formy wypływa logicznie i stanowi zasadniczą część nowego porządku w stosunkach międzynarodowych, który obecnie nastał, na skutek powstania Ligi narodów. Za starego porządku gwarancję wykonania tego rodzaju przepisów, ponosiły wielkie mocarstwa. Doświadczenie dowiodło, że, w praktyce, ten system nie funkcjonował. Można go również krytykować z tego punktu widzenia, że mógł on dawać prawo wielkim mocarstwom do mieszania się w sprawy małych państw, coby mogło być nadużyte w celach politycznych. Za nowego porządku gwarancje powierzone są Lidze Narodów. Punkta odnoszące się do gwarancij, zredagowane są z jak największą starannością, tak, aby jasno zaznaczyć, że Polska pod żadnym względem nie będzie się znajdować pod kuratelą mocarstw podpisanych na traktacie.

Pragnąłbym nadto zwrócić Panu uwagę, że w traktacie zawarte jest postanowienie, dozwalające przedłożenie trybunałowi Ligi narodów każdego sporu, któryby wynikł ze zastosowania postanowień traktatu. W ten sposób ewentualne konflikty wyjdą ze sfery politycznej, aby być przedłożonemi sądowi, co, miejmy nadzieję, ułatwi bezstronne decyzje, równocześnie usuwając od Polski niebezpieczeństwo interwencji obcych państw w sprawy wewnętrzne Polski.

IV. Pojedyncze punkta, o potwierdzenie których Polska i inne państwa będą proszone, różnią się cokolwiek od tych, które dotyczyły nowych państw na kongresie berlińskim. Ale zobowiązania nakładane na nowe państwa, które domagają się swego uznania, zmieniają się zawsze według okoliczności. Królestwo Niderlandzkie, w r. 1814 wzięło na siebie formalnie ściśle określone zobowiązania wobec prowincij belgijskich, które w tym momencie włączono do królestwa, zobowiązania, które bardzo ukrócały nieograniczone sprawowanie suwerenności. W chwili powstania królestwa Grecji postanowiono, że rząd tego państwa będzie

konstytucyjnym i monarchicznym. Kiedy Tessalję przyłączono do Grecji, zastrzeżono, że osoby, mienie, honor, religja i obyczaje mieszkańców miejscowości ustąpionych Grecji, będą skrupulatnie szanowane i że będą korzystać z tych samych praw cywilnych i politycznych, co obywatele pochodzenia greckiego. Dodano nadto postanowienia bardzo stanowcze, ochraniające interesy ludności mahometańskiej tych terytorjów.

Dziś mają mocarstwa rozważyć nową sytuację, a doświadczenie pouczyło, że nowe postanowienia będą konieczne. Terytorja, które obecnie odstąpiono Polsce i innym państwom, mają nieuchronnie pokaźną ludność, mówiącą innym językiem i należącą do innej rasy, jak ludność tych państw, do których są włączone. Niestety, między rasami panowała przez lata zacięta nienawiść. Mocarstwa wierzą, że ludności te przyzwyczają się szybko do swojego nowego położenia, jeśli od początku będą wiedziały, że mają zapewnioną ochronę i gwarancję, w sposób skuteczny, wobec jakiejkolwiek możliwości niesprawiedliwego traktowania, lub ciemiężenia. Prosty fakt przeświadczenia, że takie gwarancje egzystują, ułatwi, miejmy nadzieję, pojednanie upragnione przez wszystkich, i w rezultacie przyczyni się do zapobieżenia użyciu siły.

V. Co do punktów poszczególnych dzisiejszego traktatu, to paragraf 2. gwarantuje wszystkim mieszkańcom prawa zasadnicze, które, de facto, istnieją w każdem cywilizowanem państwie.

Paragrafy 3—6 zapewniają każdej osobie istotnie zamieszkałej na terytorjach, odstąpionych Polsce, przywileje należące do pełni prawa obywatelstwa. Paragrafy 7. i 9. postanawiają, zgodnie z poprzedniemi, że nie będzie się robiło żadnej różnicy w traktowaniu na niekorzyść obywateli polskich, którzy przez swoją religję, język, albo rasę, różnią się od masy ludności polskiej. O ile wiemy, to rząd polski, nietylko, że niema żadnych zastrzeżeń przeciw treści tych paragrafów, ale sam przez się, już przedtem był oświadczył, że pragnie z wyżej wyłuszczonych postanowień uczynić podstawę instytucij Polski.

Paragrafy, które następują, mają znaczenie cokolwiek odmienne, w tym sensie, że przyznają więcej specjalnych przywilei pewnym ugrupowaniom tych mniejszości.

W czasie definitywnej rewizji tych ostatnich paragrafów, mocarstwa zwróciły uwagę na obserwacje, poczynione w Pańskiem

memorandum z 16-ego czerwca i wobec tego poczyniono pewne zmiany w tekście tych paragrafów. Tekst ostateczny traktatu ukazuje jasno, że dobrodziejstwo specjalnych przywilei, przyznanych w paragrafie 9. odnosi się tylko do obywateli polskich języka niemieckiego tych części Polski, które traktat z Niemcami wyłączył z Niemiec, a włączył do Polski. Niemcy z innych stron Polski nie będą mogli powoływać się na ten paragraf, aby korzystać z tych przywilei. Aby osiągnąć to, będą mogli jedynie odwołać się do szlachetności rządu polskiego, i, de facto, będą się znajdować w tem samem położeniu, co obywatele niemieccy języka polskiego w Niemczech.

VI. Paragrafy 10 — 12 odnoszą się specjalnie do obywateli żydów w Polsce. Wiadomości, jakie posiadają główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione o stosunku między żydami a innymi obywatelami polskiemi, doprowadziły je do wniosku, że wobec rozwoju historycznego kwestji żydowskiej i wielkiego rozgoryczenia, jakie ona wywołuje, należy uznać za stosowne, zapewnienie żydom w Polsce specjalnej opieki. Postanowienia co do tego, zostały zredukowane do minimum tego, co wydaje się koniecznem w dzisiejszych okolicznościach, a mianowicie: zachowanie szkół żydowskich i ochrona żydów w obserwowaniu ich sabatu. Wierzmy, że te postanowienia nie przeszkodzą jedności politycznej Polski. Nie stanowią one uznania żydów, jako takich, jako odrębnej jednostki politycznej w Polsce. Postanowienia odnoszące się do szkół, nie zawierają nic, coby nie było przewidziane dla instytucij szkolnych w wielu nowożytnych państwach dobrze zorganizowanych.

Nie jest niezgodnem ze suwerennością państwa, jeśli państwo subwencjonuje szkoły, w których dzieci podlegać będą wpływowi religijnemu, do jakiego są przyzwyczajone w domu. Zastrzegając wyraźnie, że postanowienia tego traktatu nie zabraniają państwu polskiemu ustanowienia języka polskiego jako przedmiotu obowiązkowego we wszystkich szkołach i instytucjach wychowawczych, dano gwarancje zupełnie wystarczające przeciw temu, żeby używano języka nie polskiego w celu zachęcania dążności separatystycznych wewnątrz państwa.

VII. — Postanowienia natury ekonomicznej zawarte w rozdziale 2. Traktatu, zredagowano w celu ułatwienia ułożenia

się stosunków handlowych między Polską niepodległą, a innemi państwami sprzymierzonemi i zaprzyjaźnionemi; zawierają one dyspozycje, odnoszące się do reprezentacji wzajemnych dyplomatycznych i konsularnych, do wolności tranzytu i do zgody rządu polskiego na pewne konwencje międzynarodowe.

Redagując te postanowienia, główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione nie były powodowane chęcią zapewnienia sobie specjalnych korzyści handlowych. Trzeba zauważyć, że prawa przyznane im przez te postanowienia, rozciągnięto również na wszystkie państwa, będące członkami Ligi narodów. Pewne z tych postanowień mają charakter czysto chwilowy i wprowadzono je jedynie w celu ułatwienia przebycia krótkiego czasu, który upłynie, zanim Polska sama, albo przez Traktaty handlowe, albo przez ogólne konwencje Ligi Narodów, nie wprowadzi ogólnych reguł.

Na zakończenie, muszę Panu wyrazić, w imieniu mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych, szczerą radość, jaką odczuwają, widząc Polskę zmartwychwstałą jako państwo niepodległe. Z całego serca witają naród polski, zajmujący znowu swoje miejsce w rodzinie europejskiej. Przypominają sobie świetne przysługi, jakie Polska oddała Europie, w sprawach publicznych i przez wzięcie udziału w postępie ludzkości, w godzinie wspólnej dla wszystkich narodów cywilizowanych. Przekonane są, że głos Polski da się usłyszeć z korzyścią w ich wspólnych obradach, nad pokojem i ładem, że jej wpływ będzie użytym ku rozwinięciu ducha wolności i sprawiedliwości w sprawach zewnętrznych i że w ten sposób Polska pracować będzie nad dziełem pojednania narodów, co się stanie, po zawarciu pokoju, wspólnym obowiązkiem całej ludzkości.

Traktat, w którym Polska oświadcza uroczyście przed całym światem, że pragnie dochować wierności zasadom sprawiedliwości, wolności i tolerancji, które były podstawowemi zasadami dawnego królestwa polskiego i przez który otrzymuje w sposób jak najbardziej wyraźny i formalny potwierdzenie swego powrotu do rodziny narodów niepodległych, będzie podpisany przez Polskę i przez główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione, przy sposobności podpisania Traktatu pokojowego z Niemcami i w tym samym szasie.

Paryż, d. 26 czerwca 1919.

2. LIST P. PADEREWSKIEGO DO P. CLEMENCEAU.

Panie Prezesie!

Mam zaszczyt potwierdzić odbiór noty z 24 b. m., do której Pan raczył dołączyć tekst konwencji, jaką główne mocarstwa sprzymierzone mają nam przedłożyć do podpisania o wprowadzeniu doń zmian, zgodnych z naszem memorandum z dnia 13 b. m. Polska wita z uczuciem szczerej wdzięczności uznanie suwerenności i niepodległości państwa polskiego, wypowiedziane we wyżej wymienionej konwencji, oraz w nocie, którą Pan Prezes raczył wystosować do mnie w imieniu Najwyższej Rady głównych mocarstw sprzymierzonych i zjednoczonych.

Zważywszy, iż zmiany projektowane przez nas w memorandum z dnia 13 b. m. zostały po większej części wzięte pod uwagę w rozdziale I., zważywszy, iż w projekcie konwencji i załączonej noty zasada zupełnej suwerenności państwa polskiego jest uroczyście uznana i proklamowana, zważywszy, iż nowy układ (nouvelle organisation) stosunków międzynarodowych przewiduje ingerencję Ligi narodów do spraw wewnętrznych i zewnętrznych wszystkich państw suwerennych, zarówno jak całą jej juryzdykcję we wszystkich prawach o charakterze międzynarodowym, mam zaszczyt oświadczyć w imieniu polskiej delegacji na kongres pokojowy gotowość naszą do podpisania konwencji przedłożonej na zasadzie § 93 Traktatu pokojowego z Niemcami, prosząc zarazem Pana w imię sprawiedliwości o zawarowanie polityczne ludności polskiej, mającej zostać pod panowaniem Niemiec korzystania z tych samych praw i przywilejów co do języka i urządzeń, jakie przyznane zostają ludności niemieckiej, zaliczonej na mocy Traktatu w poczet obywateli polskich. Jednocześnie prosimy Pana, Panie Prezesie, o łaskawe zmodyfikowanie tekstu artykułu 9 w tym sensie, aby ustęp II był zredagowany jak następuje:

„W miastach i okręgach zamieszkałych przez znaczną ilość obywateli polskich wyznania żydowskiego mniejszość ta będzie miała zagwarantowany sprawiedliwy udział w rozdziale sumy, któraby miała być wyznaczoną z funduszów publicznych lub miejskich na cele wychowawcze, religijne lub dobroczynne. Sumy te będą użyte na założenie pod kontrolą państwa polskiego szkół elementarnych, w których wymagania, jakie pociąga za sobą kult żydowski, byłyby należycie uszanowane i gdzie uważanoby żargon za język pomocniczy".

Co do rozdziału II. pozwolę sobie zwrócić uwagę Pana Prezesa na następujące punkta:

1) W rozdziale II. delegaci mają zastrzeżenia jedynie co do trzech artykułów. Artykuł drugi[1]) jest zredagowany w taki sposób, że mógłby być zrozumiany jedynie na wypadek, gdyby w Polsce były trzy strefy celne: jedna oderwana od Austrji, jedna od Niemiec, jedna od Rosji. Polska delegacja proponuje następującą zmianę artykułu drugiego rozdziału 2: „Aż do chwili, kiedy rząd polski ustanowi taryfę celną, towary pochodzące od państw sprzymierzonych i zjednoczonych importowane do Polski nie będą podlegały wyższym cłom, aniżeli te, które były w mocy w Rosji do daty 1 sierpnia 1914 roku". Państwo polskie już użyło za podstawę swojej taryfy prowizorycznej taryfę rosyjską, sądząc, że niema potrzeby stosowania prowizorycznie do importu towarów państw sprzymierzonych taryfy niższej, niż ta, która była w użyciu przed wojną w sprzymierzonej Rosji.

2) Artykuł 6 tegoż rozdziału [2]) orzeka, że rzeczna sieć Wisły poddaną zostanie zarządowi międzynarodowemu. Jednak Traktat z Niemcami nie wspomina o tem i pomimo, że umiędzynarodowienie Wisły było projektowane w komisjach i podkomisjach, mających za zadanie wypracowanie tekstu Traktatu z Niemcami, wniosek ów był cofnięty i w ten sposób Wisła była uznana za rzekę polską. Oto dlaczego delegaci polscy proponują usunięcie artykułu 6. nalegają zaś na to usunięcie ze względów szczególnej wagi.

Na zasadzie zastosowania artykułu 332—337 Traktatu pokojowego z Niemcami do sieci rzecznej Wisły (włącznie do Bugu i Nar-

[1]) Podany niżej, jako art. 14.

[2]) Podany niżej, jako art. 18.

wi) sieć ta została poddana zarządowi międzynarodowemu, przewidzianemu dla Łaby, Odry i Dunaju. Tymczasem artykuł 332 przewiduje równość wszystkich flag na wodach tych wspomnianych rzek. Jeżeli się równość ma rozciągnąć na rzekę Wisłę, to i Niemcy korzystałyby z niej z równego tytułu; opierając się na tem prawie, mogłyby one zdobyć całą swą przedwojenną przewagę nad rynkiem polskim, przeniknąć aż do wschodnich obszarów Polski, posługując się dopływami Wisły, jakoto Narwią i Bugiem. Narzucając tym sposobem Polsce to, co jest narzucone Niemcom, artykuł 6 rozdziału II projektu Traktatu między Polską z jednej strony a głównemi państwami sprzymierzonemi i zaprzyjaźnionemi szeroko otwiera wrota państwa polskiego ekonomicznej ekspanzji Niemiec. Niemcy rozwinęłyby tę ekspanzję tem skuteczniej, że ruch towarów niemieckich Wisłą dosięgał znacznych rozmiarów w r. 1914, dalej, że rynek polski jest Niemcom dobrze znany i że w ten sposób pozostałoby im tylko nawiązać napowrót akcję przerwaną przez wojnę. Polska zaś potrafi kłaść tamę ekspanzji niemieckich towarzystw żeglugi tylko, o ile, będąc panią swoich sieci rzecznych, będzie mogła odmówić Niemcom tych ułatwień, które poczyniono państwom sprzymierzonym w drodze specjalnych konwencij. Przed wojną w handlu polskim z zagranicą pośredniczył port gdański. Miasto to było ośrodkiem, z którego handel niemiecki rozchodził się na pobrzeże morza Bałtyckiego. Gdańsk gra rolę pośrednika między Hamburgiem a Polską. Jeżeli Niemcy będą traktowane na równej stopie z innemi narodami, można być pewnym, iż powstaną niemieckie towarzystwa żeglugi, które po usadowieniu się w Gdańsku będą starały się utrzymać, podejmując rolę Hamburga. Wykluczając towarzystwa niemieckie, będzie można skierować ruch towarów z Polski i Gdańska na Havre, Liverpool i inne porty państw sprzymierzonych. Ponieważ zupełne władanie Wisłą będzie dla Polski jedynym środkiem, który zapewni jej w sposób skuteczny wolność prowadzenia polityki gospodarczej niezależnej od Niemców, Polska w nowem dążeniu ku wyzwoleniu gospodarczemu gotowa jest przyznać wszelkie ułatwienia państwom pozbawionym dostępu do morza i zawrzeć z niemi umowę specjalną. Polska polityka w tym względzie nie jest polityką antinarodową, ale polityką obrony i ochrony najbardziej żywotnych interesów narodowych, zagrożonych przez Niemców.

Z punktu widzenia formalnego umiędzynarodowienie Wisły oznacza równouprawnienie wszystkich flag, lecz, jeżeli wziąć z jednej strony pod uwagę przedwojenną przewagę Niemiec i ich zdolności penetracyjne z dziedziny ekonomicznej, z drugiej strony wyczerpanie Polski wyniszczonej przez Niemców, to ta formuła równości staje się narzędziem gospodarczego podboju przez Niemców.

3. W artykule 7[1]) delegaci polscy proponują wstawienie w 4-ym ustępie po słowach „konwencje polskie“ dodać i „odnośne państwa“, ażeby nadać postanowieniu, o którem mowa powyżej, charakter wzajemności.

Ze względów powyższych, których waga jest oczywista, pozwalam sobie ufać, iż główne państwa sprzymierzone i zjednoczone zechcą zaakceptować powyżej wyłuszczone zmiany.

Na zakończenie spieszę przesłać Panu Prezesowi moje najwyższe podziękowanie za wyrazy serdecznych uczuć, jakie Pan żywi dla odrodzonego państwa polskiego. Nie potrzebuję zapewniać Pana, iż Polska, która znów zajęła należne jej miejsce wśród narodów niezależnych, dołoży wszelkich starań, aby wypełnić zadania wyznaczone jej przez historję. Stojąc wiecznie na straży wielkich haseł wolności i sprawiedliwości, Polska z chwilą otrzymania możności rozwinięcia wszystkich swoch środków działania będzie usiłowała przyczynić się z korzyścią do wspólnego dzieła pokoju, cywilizacji i postępu. Racz przyjąć, Panie Prezesie, zapewnienie mego najwyższego poważania.

Paderewski, mp.

3. TRAKTAT Z POLSKĄ.

Art. 1. Polska zobowiązuje się, że postanowienia zawarte w artykułach 2—8 niniejszego rozdziału będą uznane za prawa zasadnicze (fondamentales), że żadna ustawa, żadne rozporządzenie, ani żadna działalność urzędowa nie stanie w sprzeczności do tych postanowień, że żadna ustawa, żadne rozporządzenie, ani też żadna działalność urzędowa nie będzie miała wbrew nim mocy.

Art. 2. Rząd Polski zobowiązuje się udzielić wszystkim mie-

[1]) Podany niżej, jako art. 19.

szkańcom bez różnicy urodzenia, narodowości, rasy lub religji i języka zupełnej i całkowitej ochrony życia i wolności.

Wszyscy mieszkańcy Polski będą mieli prawo swobodnego wykonywania praktyk (exercice) zarówno publicznie jak i prywatnie każdej wiary (foi), religji (religion) lub wierzenia (croyance), o ile te praktyki nie będą w niezgodzie z porządkiem publicznym i dobrymi obyczajami.

Art. 3. Polska uznaje za obywateli polskich z samego prawa i bez żadnych formalności tych obywateli niemieckich, austrjackich, węgierskich lub rosyjskich, którzy w chwili uzyskania przez traktat niniejszy mocy obowiązującej, posiadają stałe zamieszkanie (domicile) na terytorjum uznanem lub mającem być uznanem za część składową Polski, jednak z zastrzeżeniem wszelkich odnośnych postanowień traktatów pokoju z Niemcami lub Austrją co do osób, posiadających stałe zamieszkanie na tem terytorjum po pewnej określonej dacie.

W każdym razie osoby wyżej wymienione, mające więcej niż lat 18, będą mogły pod warunkami, przewidzianemi w wymienionych traktatach dokonać wyboru (option) każdej innej przynależności dla nich dostępnej. Wybór, dokonany przez męża, rozciągać się będzie również na żonę, podobnież wybór rodziców, rozciągać się będzie na dzieci poniżej lat 18.

Osoby, które wykonały powyższe prawo wyboru, będą musiały w ciągu 12 następnych miesięcy, o ile traktat pokoju z Niemcami nie zawiera postanowień temu przeciwnych, przenieść swe stałe miejsce zamieszkania do państwa, za którego wyborem się wypowiedziały. — Będzie im wolno zachować majątek nieruchomy, jaki posiadają na terytorjum Polski. Będą mogły zabrać z sobą wszelkiego rodzaju majątek ruchomy. Żadne celne pobory wywozowe nie będą na nie z tego tytułu nakładane.

Art. 4. Polska uznaje za obywateli polskich z samego prawa i bez żadnych formalności osoby przynależności niemieckiej, austrjackiej, węgierskiej lub rosyjskiej, urodzone na wspomnianem terytorjum z rodziców tamże stale zamieszkałych, chociażby w chwili, gdy niniejszy traktat nabierze mocy obowiązującej, same nie miały tam stałego zamieszkania.

W każdym razie w ciągu dwóch lat od chwili uzyskania przez niniejszy traktat mocy obowiązującej, osoby te będą mogły

oświadczyć przed właściwemi władzami polskiemi w kraju swego miejsca zamieszkania (résidence), że się zrzekają przynależności polskiej i wtedy przestaną być uważane za obywateli polskich. Pod tym względem oświadcznie męża będzie uważane za mające moc dla żony, podobnież oświadczenie rodziców będzie uważane za mające moc dla dzieci poniżej lat 18.

Art. 5. Polska zobowiązuje się nie czynić żadnych przeszkód w wykonywaniu prawa wyboru, przewidzianego w traktatach zawartych lub tych, które mają być zawarte przez mocarstwa sprzymierzone i stowarzyszone z Niemcami, Austrją, Węgrami lub Rosją — i pozwalającego osobom interesowanym nabyć przynależność polską lub też jej nie nabywać.

Art. 6. Przynależność polską nabywa z samego prawa, przez sam fakt urodzenia się na terytorjum Polski, każdy, komu nie przysługuje pierwszeństwo korzystania z innej przynależności.

Art. 7. Wszyscy obywatele polscy bez różnicy rasy, języka, lub religji będą równi wobec prawa i korzystać będą z tych samych praw cywilnych i politycznych.

Różnica co do religji, wierzeń (croyance), lub wyznania nie powinna szkodzić żadnemu obywatelowi polskiemu w korzystaniu z praw cywilnych i politycznych, mianowicie, gdy chodzi o dopuszczenie do urzędów publicznych, obowiązków i zaszczytów lub o wykonywanie różnych zawodów i przemysłu.

Nie będzie wydane żadne ograniczenie swobodnego używania przez obywatela polskiego jakiegokolwiek języka, czy to w stosunkach prywatnych lub handlowych, czy to w sprawach religijnych, prasowych lub w publikacjach wszelkiego rodzaju, czy to na zebraniach publicznych.

Bez względu na ustanowienie przez rząd Polski języka urzędowego, mają być poczynione obywatelom polskim języka innego jak polski, odpowiednie ułatwienia w używaniu ich języka w sądach zarówno ustnie, jak i na piśmie.

Art. 8. Obywatele polscy, należący do mniejszości etnicznych (etniques) religijnych lub językowych, będą korzystali z takiego samego prawa traktowania i z takich samych gwarancij ustawowych oraz faktycznych, jak inni obywatele polscy. Mianowicie będą mieli równe prawa do zakładania, prowadzenia i kontrolowania własnym kosztem instytucij dobroczynnych, religij-

nych lub społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz prawo swobodnego używania w nich własnego języka i swobodnego w nich wykonywania praktyk swojej religji.

Art. 9. W miastach i okręgach (district), zamieszkanych (ou réside) przez znaczny odłam (proportion) obywateli języka innego, jak polski, rząd Polski udzieli w sprawach nauczania publicznego odpowiednich ułatwień, aby zapewnić w szkołach początkowych udzielanie dzieciom takich obywateli polskich nauki w ich własnym języku. Postanowienie to nie przeszkodzi rządowi Polskiemu uczynić w tych szkołach nauczanie języka polskiego obowiązkowem. W miastach i okręgach zamieszkałych przez znaczny odłam obywateli polskich, należących do mniejszości etnicznych (etnique) religijnych i językowych, tym mniejszościom zostanie zapewniony słuszny udział w korzystaniu (bénéfice) oraz w przeznaczeniu (affectation) sum. które budżet państwowy, budżety miejskie lub inne przyznają z funduszów publicznych na cele wychowawcze, religijne lub dobroczynne.

Postanowienia niniejszego artykułu będą miały zastosowanie do obywateli polskich języka niemieckiego tylko w tych częściach Polski, które dnia 1 sierpnia 1914 r. stanowiły terytorjum niemieckie.

Art. 10. Komitety szkolne, wyznaczone na miejscu przez gminy żydowskie w Polsce, zapewniają pod ogólną kontrolą Państwa rozdział stosunkowej części funduszów publicznych przeznaczonych na rzecz szkół żydowskich, zgodnie z artykułem 9, zarówno jak organizację i kierownictwo tych szkół.

Postanowienia artykułu 9 co do używania języków w szkołach stosować się będą do wymienionych szkół.

Art. 11. Żydzi nie będą przymuszani do wykonywania jakichkolwiek czynności, stanowiących pogwałcenie szabasu i nie powinni doznać jakiegokolwiek umniejszenia swej zdolności prawnej, jeżeli odmówią stawienia się w sądzie lub wykonywania czynności prawnych w dzień szabasu. Jednakże postanowienia niniejsze nie zwalniają żydów od obowiązków, nałożonych na wszystkich obywateli polskich ze względu na konieczności służby wojskowej, obrony narodowej lub utrzymania porządku publicznego.

Polska wyraża zamiar nie zarządzania i nie udzielania zezwo-

lenia na wybory — czy to ogólne, czy lokalne — które miałyby się odbywać obowiązkowo w soboty.

Art. 12. Polska zgadza się, aby postanowienia artykułów poprzednich, o ile dotyczą osób należących do mniejszości rasowych, religijnych lub językowych, stanowiły zobowiązania o znaczeniu międzynarodowem i zostały oddane pod gwarancję Związku Narodów.

Nie będą one mogły być zmienione bez przyzwolenia większości Rady Związku Narodów. Stany Zjednoczone Ameryki, Cesarstwo Brytyjskie, Francja, Włochy i Japonia zobowiązują się nie odmawiać swego przyzwolenia na jakąkolwiek zmianę powyższych artykułów, któreby uzyskały w należytej formie zgodę większości Rady Związku Narodów.

Polska zgadza się, aby każdy członek Rady Związku Narodów miał prawo zwracać uwagę Rady na przekroczenie lub niebezpieczeństwo przekroczenia któregokolwiek z tych zobowiązań, oraz żeby Rada mogła postąpić w taki sposób i dać takie instrukcje, jakie uzna za wskazane i skuteczne w danych okolicznościach.

Pozatem Polska zgadza się, aby w razie różnicy zdań w kwestjach prawa lub faktów, objętych niniejszemi artykułami, zachodzącej pomiędzy Rządem polskim a którem z Głównych Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych lub jakiem innem Mocarstwem — Członkiem Rady Związku Narodów, ta różnica zdań uważana była za spór o charakterze międzynarodowym — zgodnie z artykułem 14 Umowy Związku Narodów. Rząd polski zgadza się, aby wszelkie spory tego rodzaju były na żądanie drugiej strony przekazywane stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości. Decyzje stałego Trybunału będą bezapelacyjne i będą miały tę samą moc i wartość, co decyzje, wydane na zasadzie artykułu 13-go Umowy.

Art. 13.[1]) Każde z Głównych Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych z jednej strony a Polska z drugiej strony, będzie mogło mianować przedstawicieli dyplomatycznych w odnośnych stolicach, zarówno jak konsulów, wicekonsulów i ajentów konsularnych w miastach i portach swych odnośnych terytorjów.

[1]) W znanym mi tekscie niema podziału na dwa rozdziały. Z listu p. Paderewskiego widać, że od artykułu 13 zaczynał się drugi rozdział z osobną numeracją.

W każdym razie konsulowie jeneralni, konsulowie, wicekonsulowie i ajenci konsularni będą mogli wejść w urzędowanie dopiero wówczas, gdy w zwykłej formie zostaną dopuszczeni przez Rząd, na którego terytorjum zostali wysłani.

Konsulowie jeneralni, konsulowie, wicekonsulowie i ajenci konsularni korzystać mogą ze wszystkch przywilejów, zwolnień i wszelkiego rodzaju immunitetów, które są lub będą zapewnione ajentom konsularnym narodu najbardziej uprzywilejowanego.

Art. 14. Do czasu, zanim Rząd polski nie uchwali taryfy celnej, towary pochodzące z państw sprzymierzonych i stowarzyszonych nie będą podlegały przy wwozie do Polski wyższym poborom, aniżeli wynoszą najniższe pobory, stosowane przy wwozie tych towarów według czy to taryfy celnej niemieckiej, czy austro-węgierskiej, czy rosyjskiej z lipca 1919 r.

Art. 15. Polska zobowiązuje się nie zawierać żadnego traktatu, konwencji lub porozumienia i nie przedsiębrać nic takiego, coby jej przeszkodziło uczestniczyć we wszelkich konwencjach ogólnych, które mogłyby być zawarte pod przewodnictwem Związku Narodów w celu sprawiedliwego traktowania handlu innych Państw w ciągu pięciu lat od chwili uzyskania przez traktat niniejszy mocy obowiązującej.

Polska zobowiązuje się również rozciągnąć na wszystkie państwa sprzymierzone i stowarzyszone wszelkie ulgi lub przywileje, jakichby w sprawach celnych udzieliła przez czas tego pięcioletniego okresu któremukolwiek z Państw, z któremi od miesiąca sierpnia 1914 r. Państwa sprzymierzone lub stowarzyszone były w stanie wojny lub jakiemu innemu Państwu, któreby zawarło z Austrją specjalny układ celny, przewidziany w traktacie pokoju, który będzie zawarty z Austryą.

Art. 16. Aż do zawarcia powyżej wzmiankowanej konwencji ogólnej Polska zobowiązuje się traktować na równi ze statkami narodowemi lub ze statkami narodu najbardziej uprzywilejowanego, statki wszystkich państw sprzymierzonych, które udzielają statkom polskim analogicznego traktowania.

W drodze wyjątku od tego postanowienia wyraźnie przyznaje się Polsce, oraz wszystkim innym Państwom sprzymierzonym i stowarzyszonym prawo zastrzeżenia swego handlu przybrzeżnego dla

statków narodowych (de réserver son trafic de cabotage äux navires nationaux).

Art. 17. Dopóki nie nastąpi zawarcie pod przewodnictwem Związku Narodów ogólnej konwencji, mającej zapewnić i utrzymać swobodę komunikacji i tranzytu, Polska zobowiązuje się udzielić na terytorjum polskiem, włączając w to wody terytorjalne, swobodę tranzytu dla osób, towarów, statków, wozów, wagonów i transportów pocztowych, przejeżdżających tranzytem od lub do któregokolwiek z Państw sprzymierzonych i stowarzyszonych, oraz co się tyczy ułatwień, ciężarów, ograniczeń lub innych spraw, traktować je przynajmniej z równemi względami jak osoby, towary, statki, wozy, wagony i transporty pocztowe Polski lub innej najbardziej uprzywilejowanej narodowości, pochodzenia importu lub własności.[1]) Wszystkie ciężary, nakładane w Polsce na ten handel tranzytowy powinny być umiarkowane, uwzględniać warunki tego handlu. Towary tranzytowe będą wolne od wszelkich opłat celnych lub innych. Taryfy wspólne dla handlu tranzytowego przez Polskę, oraz taryfy wspólne między Polską i któremkolwiek Państwem sprzymierzonem lub stowarzyszonem, dopuszczające bezpośrednie bilety lub frachty, będą ustanowione, jeżeli tego rzeczywiście zażąda dane Mocarstwo sprzymierzone lub stowarzyszone.

Swoboda tranzytu rozciągać się będzie na służbę pocztową, telegraficzną i telefoniczną.

Rozumie się, że żadne państwo sprzymierzone lub stowarzyszone nie będzie miało prawa domagać się dobrodziejstwa tych rozporządzeń dla jakiejkolwiek części swego terytorjum, na którem względem tego samego przedmiotu nie udziela wzajemnego traktowania.

Jeżeli w ciągu okresu 5-letniego od chwili uzyskania mocy obowiązującej przez niniejszy traktat, konwencja ogólna, wyżej przewidziana, nie zostanie zawarta pod przewodnictwem Związku Narodów, to Polska w każdej chwili będzie miała prawa położyć

---

[1]) „la Pologne s'engage à accorder — — un traitement au moins aussi favorable qu'aux personnes ...de la Pologne ou de toute autre nationalité, origine, importation ou proprieté qui jouirait d'un regime plus favorable".

kres postanowieniom niniejszego artykułu pod warunkiem, że zgóry uprzedzi o tem na 12 miesięcy sekretarza generalnego Związku Narodów.

Art. 18. Do czasu, zanim nie nastąpi zawarcie konwencji ogólnej co do urządzenia międzynarodowego dróg wodnych, Polska zobowiązuje się stosować do systemu rzecznego Wisły (włączając w to Bug i Narew), porządek określony w artykułach 332 do 337 traktatu pokoju z Niemcami dla międzynarodowych dróg wodnych[1]).

---

[1]) Powołane art. 232—7 w tłóm. prof. Rostworowskiego opiewają:

Art. 332. Na drogach wodnych, uznanych za międzynarodowe w poprzednim artykule, obywatele, własność i flagi wszystkich państw będą traktowane zupełnie na równi bez czynienia — na niekorzyść obywateli, własności i flagi któregokolwiek państwa — różnicy między temiż, a obywatelami, własnością i flagą państwa nadbrzeżnego lub narodu najbardziej uprzywilejowanego.

Jednakże okręty niemieckie nie będą uprawnione do przewożenia pasażerów lub towarów w sposobie zorganizowanego ruchu pomiędzy portami, któregokolwiek z państw sprzymierzonych lub stowarzyszonych bez szczególnego zezwolenia ze strony tego państwa.

Art. 333. Opłaty różne, na różnych odcinkach jakiejś rzeki — o ile nie są wykluczone którąś z obecnych konwencij, mogą być pobierane z okrętów korzystających ze spławnych kanałów i ich połączeń pod warunkiem, że opłaty te są przeznaczone wyłącznie na pokrycie słuszne kosztów utrzymania w stanie spławności lub polepszenia rzeki i jej połączeń lub też wydatków dokonanych w interesie żeglugi. Wykaz tych opłat będzie wyrachowany na podstawie tych wydatków i wywieszony w portach. Opłaty pobierane będą w sposób pozwalający uniknąć wszelkiego szczegółowego badania ładunku za wyjątkiem podejrzenia o oszustwo lub naruszenie przepisów.

Art. 334. Tranzyt okrętów podróżnych i towarów na tych drogach wodnych odbywać się będzie zgodnie z ogólnemi przepisami o tranzycie w sekcji I. powyżej.

Gdy oba brzegi rzeki miedzynarodowej należą do tego samego państwa, towary przechodzące mogą być oplombowane lub oddane pod dozór urzędników celnych.

Gdy rzeka stanowi granicę, towary i podróżni in transito, będą wolni od wszelkiej formalności cłowych. Ładowanie i wyładowanie towarów, jakoteż wpuszczanie na pokład i wypuszczanie na ląd podróżnych, będą mogły mieć miejsce jedynie w portach określonych przez państwo nadbrzeżne.

Art. 335. Żadne inne opłaty, oprócz przewidzianych w niniejszym rozdziale (Part.) nie będą pobierane w biegu czy u ujścia tych rzek. — Przepis ten nie sprzeciwia się ustanawianiu przez nadbrzeżne państwa ceł, miejscowych akcyz i opłat konsumcyjnych i zaprowadzenia umiarkowa-

Art. 19. Polska zobowiązuje się przystąpić w ciągu 12 miesięcy od dnia zawarcia niniejszego traktatu do Międzynarodowych Konwencij, wyszczególnionych w Aneksie I.

Polska zobowiązuje się przystąpić do wszystkich nowych konwencij, zawieranych z aprobatą Rady Związku Narodów w ciągu 5 lat od chwili uzyskania przez niniejszy traktat mocy obowiązującej i mający zastąpić konwencje, wyszczególnione w Aneksie I.

Rząd polski zobowiązuje się zawiadomić w ciągu 12 miesięcy Sekretarjat Generalny Związku Narodów, czy Polska życzy sobie lub nie życzy przystąpić do jednej lub obu konwencij wyszczególnionych w Aneksie II.

Aż do czasu przystąpienia do dwóch ostatnich konwencij, wyszczególnionych w Aneksie I, Polska zobowiązuje się pod warunkiem wzajemności, zapewnić skutecznemi środkami gwarancje własności przemysłowej, literackiej i artystycznej obywateli Państw sprzymierzonych i stowarzyszonych.

W wypadku, gdyby jedno z państw sprzymierzonych lub stowarzyszonych nie przystąpiło do powyższych konwencij, Polska

---

nych i jednakowych opłat, pobieranych w portach, podług ogłoszonych taryf, za używanie dźwigów, elewatorów, wybrzeży, domów składowych itp.

Art. 336. W braku szczególnej instytucji (organisation) powołanej do przedsięwzięcia robót związanych z utrzymaniem i udoskonaleniem międzynarodowej części spławnego systemu, każde państwo nadbrzeżne będzie zobowiązane do użycia odpowiednich środków celem usunięcia wszelkiej przeszkody lub niebezpieczeństwa dla żeglugi, tudzież celem utrzymania jej w dobrym stanie.

Jeżeli państwo zaniedbuje wypełnienie tego obowiązku, każde państwo nadbrzeżne lub każde państwo reprezentowane w międzynarodowej komisji — o ile taka istnieje — może zwrócić się do trybunału ustanowionego dla tej materji przez Ligę narodów.

Art. 337. Tego samego trybu postępowania trzymać się należy na wypadek, gdyby państwo nadbrzeżne przedsięwzięło roboty zdolne przeszkodzić żegludze na umiędzynarodowionym odcinku. Wspomniany w poprzednim artykule trybunał będzie miał prawo wymusić przerwanie lub zniszczenie tych robót, uwzględniając w swych decyzjach w należnym stopniu wszelkie prawa związane z nawodnieniem, z siłą wodną, rybołówstwem i innymi narodowymi interesami, którym — za zgodą wszystkich państw nadbrzeżnych lub państw reprezentowanych w międzynarodowej komisji, o ile taka istnieć będzie — przyznane będzie pierwszeństwo przed wymaganiami żeglugi. Odwołanie się do trybunału Ligi narodów nie pociąga za sobą przerwania robót.

zgadza się nadal zapewnić w tych warunkach rzeczywistą ochronę aż do czasu zawarcia traktatu lub specjalnego w tym celu porozumienia się obustronnego ze wzmiankowanem Państwem sprzymierzonem lub stowarzyszonem.

Do czasu, zanim Polska nie przystąpi do innych konwencij, wzmiankowanych w Aneksie II zapewni ona obywatelom Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych korzyści, któreby im były przyznane na mocy powyższych konwencij.

Pozatem Polska zgadza się, pod warunkiem wzajemności, uznać i ochronić wszystkie prawa, dotyczące własności przemysłowej, literackiej i artystycznej, należącej do obywateli Mocarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych, które to prawa przysługiwałyby im, gdyby nie rozpoczęto kroków nieprzyjacielskich na całem terytorjum, które się staje polskiem. W tym celu Polska przyzna im dobrodziejstwa terminów, udzielonych w artykułach 307 i 308 traktatu z Niemcami.

Do artykułów tych dodaje prof. Roztworowski („Czas“ nr. 194) następującą uwagę:

Z zestawienia Art. 18 traktatu polskiego z wymienionymi przepisami traktatu ogólnego z Niemcami wynika, że:

1) głównym ich przedmiotem jest dopuszczenie do żeglugi na Wiśle, Bugu i Narwi wszystkich obcych okrętów za wyjątkiem jedynie okrętów niemieckich t. j. okrętów płynących pod niemiecką flagą, których dopuszczenie do tak zw. małego kabotażu, zależnem będzie od szczególnego przyzwolenia państwa polskiego.

2) Ani dla Wisły, ani dla Bugu i Narwi nie zostały określone punkty, od których podlegają powyższemu częściowemu umiedzynarodowieniu.

3) Zarząd żeglugi za pomocą międzynarodowych komisij rzecznych, takich jak n. p. przewidziane w Art. 340 dla Łaby i w Art. 341 dla Odry i Art. 342 dla Niemna nie jest objęty przepisami tyczącemi się Wisły, i nikt tem samem ustanowienia podobnej komisji domagać się nie ma prawa.

4) Niemniej Polska obciążona całym szeregiem obowiązków wyliczonych w artykułach 336—337 podlegać będzie musiała zarówno jurysdykcji specjalnego trybunału rzecznego, jak i trybunału Ligi narodów.

5) Stan częściowego zrównania Wisły z rzekami wyliczonemi w art. 331 jest natury przejściowej i trwać ma tak długo, aż zawarta zostanie ogólna umowa, przewidziana w art. 338 dla Łaby, Odry, Niemna i Dunaju; gdy ten artykuł o Wiśle nie wspomina, ani poddanie Wisły jego działaniu nie jest w art. 18 wymagane, — stan ten przejściowy ustać może. O ile Polska nie zgodzi się w tym momencie na poddanie Wisły ogólnym przepisom, powróci ona do pełni swych praw suwerennych, których ani na chwilę nie powinna była być pozbawiona.

DODATEK.

BIBLIOTEKA

I. USTRÓJ PAŃSTWA. WŁADZE NACZELNE.

27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 29. VI. 1919, poz. 336 d. p. p. p. nr. 53, w przedmiocie etatów dla urzędników Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa.

Na podstawie dekretu z dnia 11. grudnia 1918 r. (Dziennik Praw Nr. 20 poz. 59) w przedmiocie utworzenia Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa postanawia Rada Ministrów: ustalić — oprócz ustalonego dekretem z dna 11 grudnia 1918 roku etatu szefa Kancelarji Cywilnej i ustalonych rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11. grudnia 1918 r. (Dziennik Praw Nr. 20 poz. 60) etatów dla urzędników Kancelarji Cywilnej Naczelnika Państwa— jeszcze następujące dodatkowe etaty:

1) dwóch referentów z płacą kategorji VI,
2) jednego pomocnika referenta z płacą kategorji VIII,
3) jednego kancelisty z płacą kategorji IX.

Warszawa, dnia 29. czerwca 1919 r.

Prezydent Ministrów: w z. *S. Wojciechowski.*

KONSULAT R. P.
PITTSBURGH, PA.
BIBLJOTEKA
NR. 644 tom 1

KONSULAT R. P.
PITTSBURGH, PA.
BIBLIOTEKA
Nr. 5 1470 1

BIBLIOTEKA NAUKOWA WAP

I
31951/2